

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

**SISÄLLÖNANALYYSI ELÄKEJÄRJESTELMÄN UUDISTAMISEEN
LIITTYVÄSTÄ JULKISESTA KESKUSTELUSTA**

Vakuutustiede

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2015

Tekijä: Henna-Riikka Kuparinen

Ohjaajat: Olli-Pekka Ruuskanen

Pauliina Havakka

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä:	KUPARINEN, HENNA-RIIKKA
Tutkielman nimi:	Sisällönanalyysi eläkejärjestelmän uudistamiseen liittyvästä julkisesta keskustelusta
Pro gradu -tutkielma:	129 sivua, 1 liitesivu
Aika:	Toukokuu 2015
Avainsanat:	työurien pidentäminen, eläkejärjestelmän kestävyys, kolmikantainen päätöksenteko, julkinen keskustelu

---

Tässä tutkielmassa tarkastellaan kahta ajallisesti toisistaan erillistä aihekokonaisuutta, vuonna 2011 työuraryhmän julkistamaa raporttia sekä työmarkkinakeskusjärjestöjen vuonna 2014 neuvottelemaa eläkesopimusta seurannutta julkista keskustelua lehdissä. Aiheita lähestytään kysymällä *kuka, mitä ja millä perusteella* osallistui lehdissä käytyyn keskusteluun. Lehtiartikkeleista on luokiteltu teemoja, jotka ilmentävät sitä, millaisiin aihekokonaisuuksiin työryhmän työtä ja niin kutsuttua eläkeratkaisua koskeva puhe kiinnittyi. Kirjoittelussa on pyritty lisäksi havaitsemaan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia eri toimijaryhmien mielipiteitten jakautumisessa ja argumentoinnissa.

Työuraryhmän osalta keskustelua käytiin työryhmän työskentelystä ja sen onnistumisesta sekä eläkepoliittisista työurien pidentämisen keinoista. Niin sanotun eläkeratkaisun yhteydessä keskusteltiin sopimuksen syntytavasta sekä sopimuksen sisällöstä ja työeläkejärjestelmään kaavailuista muutoksista. Molempiin keskusteluihin liittyi myös puhe työeläkejärjestelmää koskevasta kolmikantaisesta päätöksenteosta sekä työeläkejärjestelmän rahoituksesta, kustannusten jakautumisesta ja oikeudenmukaisuudesta. Keskustelun perusteella työurien pidentämisen keinot, muutokset työeläkejärjestelmässä sekä kolmikantainen päätöksenteko olivat aiheita, jotka jakoivat toimijoiden mielipiteitä. Eläkeiän nostaminen ja uusi työuraeläke olivat yksittäisiä aiheita, jotka herättivät keskustelua eniten. Keskustelun perusteella eläkeiän nostaminen näyttäytyi edelleen hanakala aiheena, vaikka joidenkin toimijoiden mielipide nostamisesta muuttui ajan myötä. Lisäksi kolmikantainen päätöksentekotapa ja työmarkkinajärjestöjen legitimeetti asetettiin kyseenalaiseksi molemmissa keskusteluissa. Toimijoita puhutti myös eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuus eri sukupolvien ja sukupuolten välillä. Vuoden 2011 keskustelussa oltiin erityisesti huolissaan nuorten sukupolvien asemasta eläkejärjestelmän rahoittajina ja etuuksien saajina. Vuoden 2014 eläkeratkaisun myötä alkoi keskustelu tulevan eläkeuudistuksen voittajista ja häviäjistä. Eläkeratkaisu nähtiin kuitenkin välttämättömänä julkisen talouden ja työeläkejärjestelmän rahoituksen kestävyden kannalta.

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Aiheenvalinnan tausta ja tutkimuksen lähtökohdat.....	2
1.1.1 Tutkielman sisältö ja eteneminen	3
1.1.2 Kirjallisuuskatsaus	3
1.1.3 Keskeiset käsitteet ja teoreettinen viitekehys.....	5
1.2 Tutkielman tavoite, aineisto ja tutkimusmenetelmät.....	8
1.2.1 Tutkielman tavoite, tutkimuskysymykset ja keskeiset rajaukset	8
1.2.2 Aineisto	9
1.2.3 Tutkimusmenetelmät.....	11
2 SUOMEN TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄ.....	15
2.1 Eläkejärjestelmä osana sosiaaliturvaa ja julkistaloutta	15
2.1.1 Pohjoismainen malli ja hyvinvointiyhteiskunnan kirjoittamattomat säännöt	16
2.1.2 Työeläkejärjestelmä osana julkista taloutta.....	19
2.1.3 Toimijat ja päätöksenteko työeläkejärjestelmässä	21
2.2 Työeläkejärjestelmän tavoitteet ja toiminta	26
2.2.1 Pakollisuus, kattavuus ja eläke-etuudet.....	27
2.2.2 Työeläkejärjestelmän rahoitus, eläke-etuuksien määräytyminen ja eläkemaksut...	30
2.2.3 Työeläkejärjestelmä ja taloudelliset työmarkkinakannustimet	33
2.3 Väestörakenteen muutos ja eläkejärjestelmän kestävyys.....	36
2.3.1 Eläkejärjestelmän rahoituksellinen kestävyys.....	37
2.3.2 Eläkejärjestelmän sosiaalinen kestävyys.....	39
2.3.3 Eläkejärjestelmän poliittinen kestävyys	41
3 TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄN UUDISTAMINEN	45
3.1 Eläkejärjestelmän uudistamiseen prosessit 2000- ja 2010-luvuilla.....	46
3.1.1. Vuoden 2005 eläkereformi ja keskeiset muutokset työeläkejärjestelmässä.....	47
3.1.2 Työuraryhmä ja työurien pidentämisen tavoite.....	49
3.1.3 Eläketyöryhmä ja vuoden 2017 uudistukset.....	51
3.2 Työurien pidentämisen keinot.....	53
3.2.1 Ikääntyvien työllisyys ja varhaiset työstä poistumisen reitit.....	54

3.2.2 Työhyvinvointi ja työssä jatkaminen	60
4 KESKUSTELU TYÖURAYHMÄN TYÖSTÄ JA TYÖURIEN PIDENTÄMISESTÄ	64
4.1 Keskustelu työuryhmästä ja kolmikantaisesta päätöksenteosta	64
4.1.1 Kannanotot työuryhmän työskentelystä	65
4.1.2 Luottamus kolmikantaiseen päätöksentekoon	70
4.2 Keskustelu työurien pidentämisestä ja työeläkejärjestelmän rahoituksesta	74
4.2.1 Eläkeiän nostaminen	75
4.2.2 Varhaiseläkereittien karsiminen	82
4.2.3 Eläkejärjestelmän rahoitus ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus	83
5 KESKUSTELU ELÄKERATKAISUSTA	90
5.1 Keskustelu työmarkkinajärjestöjen työskentelystä ja kolmikantaisesta päätöksenteosta	90
5.1.1 Eläkeratkaisun syntyminen	91
5.1.2 Kolmikantainen päätöksenteko	95
5.2 Keskustelu eläkeratkaisun sisällöstä	98
5.2.1 Eläkeiän nostaminen ja työttömyysputken säilyttäminen	100
5.2.2 Työuraeläke ja eläkekattumat	104
5.2.3 Eläkejärjestelmän kestävyys ja oikeudenmukaisuus	110
6 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	116
6.1 Kuka puhui, mitä puhui ja millä perusteella	116
6.1.1 Keskustelu eläkepoliittisesta päätöksenteosta	118
6.1.2 Keskustelu työurien pidentämisen keinoista ja eläkeratkaisun sisällöstä	121
6.2 Tutkielman arviointia	127
6.2.1 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti	127
6.2.2 Jatkotutkimusaiheet	128
LÄHTEET	130
LIITE 1	148

1 JOHDANTO

Työeläkejärjestelmä on yhteiskunnallisesti laaja-alainen ja tärkeä kokonaisuus, joka koskettaa suurta osaa suomalaisia. Yksilön kannalta työeläkkeen tarkoitus on turvata toimeentuloa, kun työansio lakkaa vanhuuden, työkyvyttömyyden tai perheenhuoltajan kuoleman vuoksi. Järjestelmällä on myös monia kansantaloudellisia ulottuvuuksia. Työeläkejärjestelmä luetaan osaksi kansantalouden tilinpitoa, ja työeläkejärjestelmän maksutulo sekä eläkemenot ovat vahvasti sidoksissa kansantalouden kasvuun. Eläkejärjestelmällä on myös muita yhteiskunnallisia vaikutuksia, sillä se luo osaltaan ne puitteet, jossa kansalaiset tekevät omakohtaista päätöksiä työn tarjonnastaan ja eläkkeelle siirtymisestään. Työeläkejärjestelmän eri osatekijöillä on kannustinvaikutuksia, joihin voidaan pyrkiä vaikuttamaan eläkejärjestelmään tehtävillä uudistuksilla. Toisaalta kyse on myös eläkkeensaajien toimeentulosta ja riittävydestä, jonka lisäksi eläkeetuudet ja niiden rahoittaminen vaikuttavat sukupolvien sisäiseen ja väliseen tulonjakoon.

Eläkejärjestelmällä on myös poliittista merkitystä. Voidaan jopa sanoa, että eläkejärjestelmän säännöillä tehdään politiikkaa ja sen kustannuksella on mahdollista saada merkittävää yhteiskunnallista vaikutusvaltaa. Toisaalta, työeläkejärjestelmän uudistaminen on mittava prosessi, jonka läpi vieminen edellyttää myös merkittävää asiantuntemusta ja näkemystä järjestelmän vaikutuksista myös muualle yhteiskunnan ja talouden osa-alueille. Maamme eläkepoliittinen päätöksenteko on työmarkkinajärjestöjen ja erilaisten eläkeasiantuntijoiden, niin sanotun ”eliitin” vastuulla. Myös hallituksella ja eduskunnalla on rooli ehdotusten lopullisessa läpiviemisessä ja eläkelainsäädännön voimaan saattamisessa, sillä ne voivat halutessaan tehdä muutoksia eläkejärjestelmään lainsäädäntövaltansa kautta.

Eläkejärjestelmän kattavuuden, moninaisuuden ja yhteiskunnallisten vaikutustensa vuoksi eläkejärjestelmästä ja siihen tehtävistä uudistuksista on syytä keskustella vapaasti, monipuolisesti ja mahdollisimman totuudenmukaisesti. Tärkeää on myös tarkastella tätä keskustelua ja pyrkiä hahmottamaan siinä esiintyneitä käsityksiä ja mielipiteitä. Eri toimijoilla voi olla erilaiset motiivit arvioida tehtyjä eläkepoliittisia ratkaisuja ja pyrkiä julkiseen keskustelun kautta vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen eläkejärjestelmään liittyvistä yksityiskohdista ja päätöksenteosta. Esimerkiksi lehdistöllä on valta nostaa esille haluamiaan näkökulmia ja antaa puheenvuoroja valikoiduille toimijoille. Työeläkejärjestelmä on toisaalta laaja kokonaisuus, jonka osatekijät voivat olla vaikeasti hahmotettavissa. Siksi julkisessa keskustelussa ilmenee toisinaan ristiriis-

taisuuksia tai väittämiä, jotka perustuvat väärään tai puutteelliseen tietoon ja tulkintaan eläkejärjestelmästä ja sen toiminnasta. Tässä tutkielmassa pyritään julkista keskustelua erittelemällä, kuvailemalla ja analysoimalla tuomaan esille niitä mielipiteitä ja käsityksiä, joita eläkejärjestelmään, sen uudistamiseen ja uudistamista koskevaan päätöksentekoon liittyy.

1.1 Aiheenvalinnan tausta ja tutkimuksen lähtökohdat

Työeläkejärjestelmän uudistaminen on tullut ajankohtaiseksi verrattain nopeasti vuoden 2005 eläkeuudistuksen jälkeen. Kysymys sopivasta vanhuuseläkeiästä nousi esille pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituskauden aikana vuonna 2009, kun pääministeri esitti vanhuuseläkeikärajan nopeaa nostamista 63 vuodesta 65 ikävuoteen. Ehdotus sai nihkeän vastaanoton, mutta pääministerin ja työmarkkinajärjestöjen kesken käytyjen keskustelujen jälkeen tavoite muuntui eläkkeelle siirtymisiän myöhentämiseksi vähintään kolmella vuodella vuoden 2008 tasosta vuoteen 2025 mennessä. Toimenpiteiden valmistelu annettiin niin sanotulle työuratyöryhmälle, joka julkisti raporttinsa monien vaiheiden jälkeen vihdoinkin maaliskuussa 2011. Toisin kuin odotettiin, ryhmä ei kyennyt esittämään täsmällisiä ehdotuksia eläkejärjestelmän uudistamiseksi ryhmän sisäisten erimielisyyksien vuoksi.

Seuraavalla, pääministeri Jyrki Kataisen hallituskaudella sama tavoite työurien pidentämisestä kirjattiin hallitusohjelmaan ja keskustelut toimenpiteistä jatkuivat. Hallituksen rakennepoliittisessa ohjelmassa täsmennettiin, että työurien pidentämisen lisäksi eläkeuudistuksen tuli pienentää julkisen talouden kestävyysvajetta noin yhdellä prosenttiyksiköllä. Työmarkkinajärjestöt solmivat vuonna 2013 työllisyys- ja kasvusopimuksen, jossa järjestöt lupasivat saada aikaan ratkaisu eläkeuudistuksesta syksyyn 2014 mennessä. Tällä kertaa järjestöt pääsivät sopimukseen ja eläkeuudistuksen on tarkoitus astua voimaan vuonna 2017. Vaikka eläkeuudistusta on jo luonnehdittu vuosikymmenen sosiaalipoliittiseksi uudistukseksi, tie ratkaisuun ei ollut helppo, sillä neuvotteluja käytiin yhteensä kuusi vuotta erilaisissa kokoonpanoissa. Sekä työuraryhmän raportti että vuoden 2017 eläkeuudistusta koskeva neuvotteluratkaisu herättivät vilkasta julkista keskustelua, joita tässä tutkielmassa käsitellään. Tutkielman sisältö ja eteneminen on kuvattu seuraavassa alaluvussa 1.1.1.

1.1.1 Tutkielman sisältö ja eteneminen

Tässä tutkielmassa tarkastellaan vuoden 2011 työuraryhmän raporttia seurannutta julkista keskustelua työryhmän aikaansaannoksista, eläkejärjestelmän uudistamiseen liittyvästä kolmikantaisesta päätöksenteosta, eläkepoliittisista työurien pidentämisen keinoista sekä työeläkejärjestelmän rahoituksesta ja oikeudenmukaisuudesta. Lisäksi tarkastellaan keskustelua työmarkkinakeskusjärjestöjen syksyllä 2014 neuvotteleman eläkesopimuksen sisällöstä ja syntyvästä. Tutkielman empiirinen osuus käsittää siis kaksi toisistaan erillistä, mutta silti kytköksissä olevaa aihekokonaisuutta. Tutkielman empiirinen osuus on jaettu lukuihin 4 ja 5. Tutkielman teoreettisessa osuudessa luvuissa 2 ja 3 puolestaan esitellään Suomen työeläkejärjestelmän tavoitteet ja toiminta sekä linkittyminen osaksi sosiaalivakuutuksen kenttää. Lisäksi esitetään järjestelmän uudistamisen lähtökohdat ja vaiheet 2000 ja 2010-luvulla. Viimeisessä luvussa 6 esitetään tutkielman yhteenveto ja empiirisen osuuden perusteella tehdyt johtopäätökset. Päätelmissä arvioidaan myös tutkielman luotettavuutta ja pätevyyttä eli sitä, vastaavatko tutkielman tulokset sitä, mitä tutkielmassa oli tarkoituskin tutkia sekä sitä, ovatko tutkimustulokset tuotettu hyväksyttävällä tavalla.

Tutkielman ensimmäinen luku johdattaa tutkielman aihe-alueeseen sekä tutkielmassa käytettyihin käsitteisiin, tutkimusmetodeihin ja teoreettiseen viitekehykseen. Seuraavassa alaluvussa 1.1.2 tehdään lyhyt katsaus tutkielman aiheeseen liittyvään keskeiseen kirjallisuuteen ja esitellään joitakin keskeisimpiä tutkimuksia ja teoksia, jotka olivat tärkeitä eläkeuudistuksen valmistelussa ja siten myös tämän tutkielman teoreettisen osuuden muodostamisessa.

1.1.2 Kirjallisuuskatsaus

Suomen työeläkejärjestelmään ja sen rakenteiden uudistamiseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimustietoa on olemassa runsaasti. Merkittävimpiä kotimaisia työeläkkeitä koskevaa tietoa tuottavia instituutioita ovat Eläketurvakeskus ETK, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA ja Työeläkevakuuttajat Tela. Tutkimustoiminta on yksi ETK:n lakisäätöistä tehtävistä ja se julkaisee monipuolisesti erilaisia työeläkkeitä koskevia tutkimuksia, tilastoja ja raportteja. ETLA:n tekemän taloustieteellisen tutkimuksen painopisteinä ovat verotuksen ja sosiaaliturvan rahoituksen rakenteelliset kysymykset. TELA tuottaa tietoa ja näkökulmia päättäjien päätöksenteon tueksi ja jakaa tietoa työeläkejärjestelmään liittyvistä asioista viestinnän ja yhteiskunnallisen koulutuksen avulla. Myös sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STM, valtion taloudellinen tutkimuskeskus

VATT ja valtiovarainministeriön alainen valtioneuvoston kanslia julkaisevat aika-ajoin raportteja ja muita ajankohtaisia selvityksiä, jotka käsittelevät työeläkejärjestelmää.

Tämän tutkielman aihepiirin kannalta keskeisimmät julkaisut käsittelevät työeläkejärjestelmän rahoitusta, järjestelmän kestävyyttä sekä työurien pituutta ja kehitystä. Vuoden 2017 eläkeuudistuksen valmistelussa hyödynnettiin runsaasti sekä kotimaisia että ulkomaisia raportteja ja arvioita. Tärkeimmät eläkesopimusta edeltäneet työryhmäraportit ovat Rantalan työuryhmän loppuraportti vuodelta 2011 (Työurat pidemmiksi – Työeläkejärjestelmän kehittämisvaihtoehtojen tarkastelua) sekä Pekkarisen eläkekysymysten asiantuntijatyöryhmän loppuraportti vuodelta 2013 (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen eliniän pitenemiseen). Molemmat raportit pohjautuvat pitkälti asiantuntijoiden tekemiin ennakkolaskelmiin ja arvioihin. Eläkeuudistusta koskevaa keskustelua ja valmistelua tukivat lisäksi vuosien 2013 ja 2014 aikana ilmestyneet raportit, joissa perehdyttiin yksityiskohtaisesti neuvotteluissa käsiteltyihin ilmiöihin ja niiden ratkaisumahdollisuuksiin (esim. Risku ym. 2013: Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat 2013; Lassila ym. 2013: Eläkeiän sitominen elinaikaan – miten käy työurien ja tulonjaon; Uusitalo & Nivalainen 2013: Vuoden 2005 eläkeuudistuksen vaikutus eläkkeellesiirtymisikään; Järnefelt ym. 2014: Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä). Lähes kaikkia edellä mainittuja julkaisuja on käytetty myös tämän tutkielman lähdeaineistona.

Ulkomaisista asiantuntijoista professorit Nicholas Barr ja Keith Ambachtsheer ovat Eläketurvakeskuksen pyynnöstä kartoittaneet Suomen työeläkejärjestelmää sen riittävyden, kestävyys- ja hallinnon näkökulmasta (Barr 2013: The pension system in Finland: Adequacy, sustainability and system design; Ambachtsheer 2013: The pension system in Finland: Institutional structure and governance). Lisäksi EU sekä kansainväliset taloudelliset järjestöt, OECD ja IMF ovat eri yhteyksissä arvioineet Suomen eläkejärjestelmää ja tehneet sen kehittämistä koskevia ehdotuksia. (esim. OECD Economic Surveys, Finland 2014; Commission Staff Working Document, Country Report Finland 2015). Eläkeuudistusta koskevan sopimuksen uudistusehdotusten vaikutuksia ovat tutkineet ETK, ETLA, valtiovarainministeriö, Suomen Pankki ja VATT erilaisilla laskentamalleilla (Kautto & Risku 2015: Laskelmia vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista; Lassila ym. 2015: Työeläkeuudistus 2017: vaikutukset työuriin, tulonjakoon ja julkisen talouden kestävyys- ja Kinnunen 2014: Eläkeuudistus, julkisen talouden sopeutus- ja talouskehitys; VM 2014: Alustava arvio eläkesopimuksen vaikutuksesta kestävyysva- jeeeseen; Oksanen 2014: Julkisen talouden kestävyysvaje ja eläkeiän nostaminen).

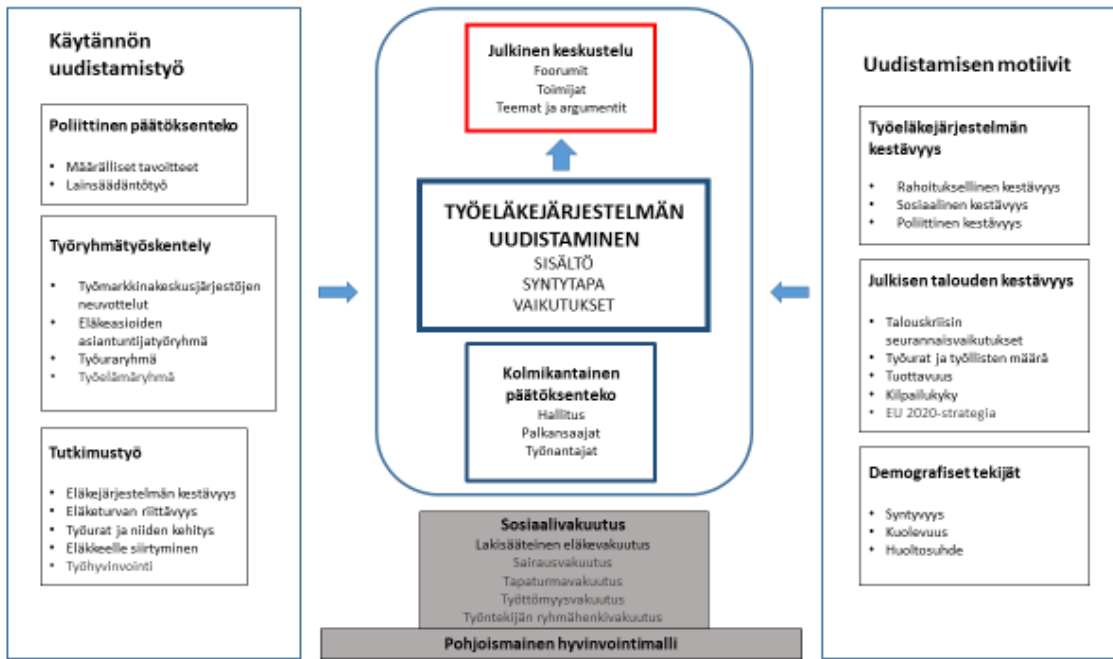
Tutkielman aihepiiri ei pelkästään rajoitu taloudellis-tekniseen näkökulmaan ja sitä tarkastele-
viin laskelmiin ja analyysihin. Eläkejärjestelmä on kokonaisuus, jossa taloudelliset ja sosiaa-
liset aspektit ovat kiinteästi kytköksissä keskenään. Siten myös näkökulmia on useita.

Työeläkejärjestelmän uudistamiseen ja työurien pidentämistä koskevaan keskusteluun liittyy
taloudellisen kestävyuden lisäksi olennaisesti työeläkejärjestelmän sosiaalinen ja poliittinen
kestävyys. Eläkejärjestelmän sosiaalista kestävyyttä ja sosiaalisen kestävyuden käsitettä ovat
avanneet muun muassa Mikko Kautto ym. (2009) valtioneuvoston kanslian raporttisarjassa il-
mestyneessä teoksessa ”Näkökulmia sosiaaliseen kestävyyteen”. Marja Vaarama (2009) on tar-
kasteltu poliittisen kestävyuden käsitettä Poliittisen kestävyuden alaryhmän raportissa ”Ikään-
tyminen riskinä ja mahdollisuutena”. Nina Kahma ja Mervi Takala (2012) ovat puolestaan
tutkineet vakuutettujen luottamusta eläketurvaan raportissaan ”Luottamus eläketurvaan”. Työ-
oloja ja työssä jatkamista ovat tutkineet muun muassa Eila Tuominen, Mervi Takala Pauli
Forma (2010) julkaisussaan ”Työolot ja työssä jatkaminen”.

Tutkielman aihepiiriin ja eläkejärjestelmän kokonaisuuden hahmottamisen kannalta tärkeitä pe-
rusteoksia ja oppikirjoja ovat muun muassa Sanna Tenhusen ja Risto Vaittisen (2013) ”Eläke-
talous” sekä Pauliina Havakan, Mikko Niemelän ja Hannu Uusitalon (2013) teos ”Sosiaaliva-
kuutus”. Vallan näkökulmasta eläkejärjestelmää ja sitä koskevaa päätöksentekoa ovat tarkas-
telleet Jan-Erik Johanson, Jukka Lassila ja Heikki Niemelä (2011) teoksessaan ”Eläkevalta
Suomessa”. Timo Kauppinen (2005) on puolestaan tarkastellut kattavasti työmarkkinajärjestö-
jen toimintaa ja erialaisten työmarkkinamallien muotoutumista teoksessaan ”Suomen työmark-
kinamalli”.

1.1.3 Keskeiset käsitteet ja teoreettinen viitekehys

Tämän tutkielman keskeiset käsitteet ovat *työurien pidentäminen*, *eläkejärjestelmän kestävyys*,
kolmikantainen päätöksenteko ja *julkinen keskustelu*. Kaikki kyseiset termit esiintyvät myös
tämän tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä kuviossa 1. Teoreettinen viitekehys kuvaa tut-
kimusasetelmaa käsitteellisessä muodossa ja auttaa havaitsemaan sen näkökulman, josta tutkit-
tavaa aihetta käsitellään. Teoreettinen viitekehys toisin sanoen muodostaa sen kehikon, jonka
puitteissa asetettuja tutkimuskysymyksiä tarkastellaan.

Kuvio 1 Tutkielman teoreettinen viitekehys

Yksi tärkeimmistä eläkepoliittisista tavoitteista on työurien pidentäminen muun muassa eläkkeelle siirtymisikää myöhentämällä 2–3 vuodella. Työuran pituudella tarkoitetaan aikaa vuosina, joina henkilö on ollut työeläkevakuutettuna työssä tai yrittäjänä. Työurien pidentämiseen vaikuttavat monet eri tekijät koko työuran aikana, mutta eläkepolitiikalla voidaan vaikuttaa erityisesti työurien loppupäähän. (ks. Uusitalo 2011, 16). Eläkkeelle siirtyminen tarkoittaa työeläkejärjestelmän rahoituksen kannalta sitä, että vakuutettu siirtyy eläketurvan rahoittajien joukosta etuuksien saajaksi. Työurien pidentyminen ja eläkkeelle siirtymisiän myöhentyminen vaikuttavat osaltaan positiivisesti työeläkejärjestelmän rahoitukselliseen kestävyYTEEN. KestävyYTEellä viitataan usein juuri järjestelmän rahoitukselliseen kestävyYTEEN eli siihen, että työeläkemaksut ja työeläke-etuudet ovat tasapainossa pitkällä aikavälillä. KestävyYTE-termillä voidaan tarkoittaa myös eläke-etuuksien tasoa ja oikeudenmukaista jakautumista tai järjestelmää kohtaan koettua luottamusta. Silloin puhutaan järjestelmän sosiaalisesta kestävyYTEestä. Työeläkejärjestelmän kestävyYTE-näkökulmia käsitellään tutkielman luvussa 2.3.

Eläkejärjestelmän kestävyYTE ei kuitenkaan ole tärkein syy sille, miksi pidemmistä työurista puhutaan. Työeläkejärjestelmässä itsessään ei ole kestävyYTEvajetta, mutta järjestelmä luetaan kansantalouden tilinpidossa osaksi julkista taloutta, jonka pitkän ajan kestävyYTEongelma on merkittävää mittaluokkaa. Työeläkemenot sisältyvät julkisiin menoihin ja työeläkemaksut koko-

naisveroasteeseen. Sosiaalivakuutuksen piiriin kuuluvaa lakisääteistä työeläkejärjestelmää koskevilla ratkaisuilla katsotaan olevan suuri merkitys julkisen talouden kestävyysongelman hoidon kannalta, sillä eläkejärjestelmään tehtävillä uudistuksilla voidaan vaikuttaa työvoiman tarjontaan sekä tuotannon kustannuksiin ja siten välillisesti myös Suomen kilpailukykyyn. Eläkkeelle jäämisikä, eläke-etuuksien taso ja eläkevakuutusmaksut vaikuttavat laajasti myös väestön elintason kehitykseen ja siihen, kuinka paljon taloudella on resursseja pitää yllä julkisen talouden palveluja ja hyvinvointivaltion muita turvaverkkoja. (Kinnunen 2014, 3). Julkisen talouden kestävyyttä vuoden 2017 eläkeuudistus parantaa eläkemenon kasvun hidastumisen takia. Jonkin verran julkistaloudelle myönteistä vaikutusta tulee myös työurien pidentymisestä. (Kautto & Risku 2015, 22). Eläkejärjestelmän sijoittuminen osaksi sosiaalivakuutusta ja julkista taloutta on selitetty tutkielman luvuissa 2.1 ja 2.2.

Suomessa työeläkejärjestelmän uudistaminen on perinteisesti valmisteltu ja sovittu pienissä, palkansaajia ja työnantajia edustavien etujärjestöjen kaksikantaisissa työryhmissä. Eduskunta puolestaan säätää työeläkkeistä määräävät lait, joskaan kansanedustajat eivät yleensä ole voineet vaikuttaa lakien sisältöön. Tilannetta on luonnehdittu siten, että eläkejärjestelmän kentällä poliittiset instituutiot ovat eläkejärjestelmässä altavastaajan roolissa ja työmarkkinajärjestöt järjestelmän keskeinen moottori. (Johanson & Sorsa 2010, 213). Asetelmaa on pidetty jopa erikoisena, sillä työeläkejärjestelmä on suomalaisen sosiaaliturvan keskeisiä pilareita. Niin sanottuun korporatistiseen vallankäyttöön liittyy merkittäviä vahvuuksia mutta myös periaatteelliset ongelmansa. (Korkman 2007, 54). Sekä työeläkejärjestelmää koskevien uudistusten sisältö että se päätöksentekotapa, jolla uudistuksia tehdään, on herättänyt laajaa julkista keskustelua lehdistä ja muissa foorumeissa. Julkinen keskustelu tarkoittaa eri toimijoiden tuottamaa puhetta, jonka areenana toimivat sanomalehdet ja muut joukkoviestimet. Median voidaan sanoa olevan yksi toimija työeläkkeiden kentässä, sillä tiedostusvälineiden käytännöt pitkälti säätelevät, mikä ylipäätään kelpaa puheenaiheeksi julkisuudessa ja kuka saa puheenvuoron; puhutaan joukkoviestinnän priorisoivasta vaikutuksesta (Kunelius 1996, 143). Nostamalla tiettyjä asioita ja toimijoita etualalle viestimet voivat vaikuttaa eläkkeistä käytävän julkisen keskustelun sisältöön, jossa tiedot, perustelut ja väitteet myös helposti itsenäistyvät ja alkavat elää omaa elämänsä. Julkisuudessa käyty keskustelu osaltaan muokkaa ihmisten käsityksiä eläkejärjestelmän toiminnasta ja päätöksenteon tavoista, ja vaikuttaa siten koko eläkejärjestelmää ja päätöksentekoa kohtaan tunnettuun luottamukseen.

1.2 Tutkielman tavoite, aineisto ja tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa esitetään tutkielman keskeiset tavoitteet ja tutkimusasetelma, tutkielmassa käytetty metodologia sekä aineistoon liittyvät valinnat. Alaluvussa 1.2.1 käydään läpi tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset sekä tutkielman aihepiiriin liittyvät keskeiset rajaukset. Alaluvussa 1.2.2 esitetään tutkimuksen aineisto ja sen valintaan sekä rajaamiseen vaikuttaneet näkökohdat. Alaluvussa 1.2.3 käydään läpi tutkielmassa käytetyt tutkimusmenetelmät.

1.2.1 Tutkielman tavoite, tutkimuskysymykset ja keskeiset rajaukset

Tutkielman empiirisessä osuudessa tarkastellaan työuraryhmän keväällä 2011 julkaisemasta raportista sekä syksyllä 2014 saavutetusta eläkeratkaisusta käytyä julkista keskustelua lehdissä ja sähköisissä foorumeissa. Tehtävänä on analysoida työuraryhmän työtä ja eläkeratkaisua seurannutta kirjoittelua lehdissä kysymällä *kuka, miten ja millä perusteella* on osallistunut työryhmän työtä ja eläkeratkaisua seuranneeseen julkiseen keskusteluun. Aineiston artikkeleista on pyritty löytämään luokiteltavissa olevia teemoja, jotka ilmentävät sitä, millaisiin aihekokonaisuuksiin työryhmän työtä ja eläkeratkaisua koskeva puhe lopulta kiinnittyi. Kirjoittelussa on pyritty lisäksi havaitsemaan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia eri toimijaryhmien mielipiteitten jakautumisessa ja niiden muutoksissa sekä toimijoiden argumentoinnissa. Vertailuasetelmia voidaan periaatteessa rakentaa kummankin aihepiiriin sisällä että niiden välillä. Varsinaista tutkimustehtävää lähestytään täsmentävien alakysymysten avulla:

- Ketkä toimijat osallistuivat keskusteluun?
- Mitkä ovat ne teemat, joista keskustelua käytiin?
- Miten toimijat perustelivat mielipiteitään?

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa empiiristä tietoa siitä, millainen on työuraryhmän työtä ja eläkeratkaisua koskevan keskustelun sisältö ja ulottuvuudet. Tutkielmassa pyritään analysoimaan kahteen eläkejärjestelmän uudistamiseen tähtäävään tapahtumaan liittyvää keskustelua ja jäsentämään sen sisältöä analyttisesti ja tulkitsevasti. Tutkielman tavoitteena sen sijaan ei ole luoda uutta teoriaa tai tarkkarajaista jäsenystä eläkekeskustelusta koko valtakunnan tasolla, vaan saattaa rajatussa aineistossa esiintyvä keskustelu jäseneltyyn muotoon vasten aiheeseen liittyvää teoreettista tietämystä.

Tutkielman aihepiiriin on tehty muutama rajaus. Ensiksi aihealueesta ja aineistosta on rajattu pois työuryhmän kanssa samaan aikaan työskennelleen Ahtelan työelämäryhmän raportti, jossa pureuduttiin työurien pidentämiseen alkupäästä ja keskeltä. Työurien pidentäminen alusta ja keskeltä tarkoittaa lähinnä työelämän laatukysymysten ja työkyvyn huomioimista sekä pyrkimystä aikaistaa nuorten työelämään siirtymistä opiskelua nopeuttamalla. Aihe on rajattu pois sillä perusteella, että nämä työurien pidentämisen keinot eivät olleet työuryhmä työn keskiössä eivätkä ne varsinaisesti kuulu eläkepoliittisiin keinoihin pidentää työuria. Työhyvinvointi ja nuorten opiskelujen nopeuttaminen olivat toki runsaasti esillä työuryhmän raporttia seuranneessa keskustelussa työurien pidentämisen keinoista, mutta aiheiden laajuus itsessään jo puoltaa sen rajaamista tämän tutkielman ulkopuolelle. Työhyvinvointinäkökohdat tulivat kuitenkin esille toimijoiden perusteluissa, jotka liittyvät esimerkiksi eläkeiän nostamiseen ja muihin työurien pidentämisen keinoihin. Siksi tutkielman teoriaosuudessa on jonkin verran käyty läpi myös työhyvinvointinäkökohtia. Keskustelu työelämäryhmän ja työuryhmän saavutuksista sekoittuivat toisinaan julkisessa keskustelussa, joten rajaaminen on saattanut tapahtua eri artikkelien lisäksi myös ajatuksellisten lausekokonaisuuksien eli tämän tutkielman analyysiyksiköitten tasolla. Muut rajaukset koskevat valittua aineistoa. Koska artikkeleja oli molemmista aihealueista paljon, oli eri medioiden määrää karsittava. Lisäksi jouduttiin karsimaan yksittäisten artikkelien määrää aineiston käsittelemisen taloudellisuuden vuoksi. Aineistoa ja sen keräämistä sekä tutkimusmetodeja eritellään tarkemmin seuraavassa alaluvuissa 1.2.2 ja 1.2.3.

1.2.2 Aineisto

Aineiston valintaa ohjasi tutkimuksen aihealue ja aineiston saatavuus. Työuryhmän työtä käsittelevät lehtiartikkelit on poimittu Eläketurvakeskuksen kokoamista eläkkeitä koskevista lehdistökatsauksista. Kukin artikkeli on tullut poimituksi mukaan aineistoon sillä perusteella, että siinä mainitaan avainsanat *työuryhmä*, *eläkeikä*, *työurat* tai *eläke*. Kunkin mukaan valikoidun artikkelin sisällön on kuitenkin tosiasiallisesti tullut vastata tutkielman rajattua aihealuetta. Työuryhmän työtä käsittelevän empiirisen osion tarkastelujakso on valittu alkamaan raportin julkaisemispäivästä 1.3.2011 ja päättyämään 17.4.2011 eduskuntavaalipäivään. Tarkastelujakso on kuukausi ja kaksi viikkoa. Eläkeratkaisua koskevat artikkelit on puolestaan poimittu sanomalehtien Internet-sivuilta sekä tarvittaessa Tampereen kaupungin kirjaston sähköisistä tietokannoista. Artikkelien valintaperusteena käytettiin avainsanoja *eläkeratkaisu* tai *eläke*. Eläkeratkaisua koskevan kirjoittelun aikajakso on valittu alkamaan neuvotteluratkaisun aattona

26.9.2014 ja päättymään 31.10.2014. Tarkastelujakso on siis noin yksi kuukausi ja puolitoista viikkoa.

Aineistossa mukana olevat artikkelit on poimittu Suomen 10 suurimmasta sanomalehdestä vuoden 2013 levikin mukaan. Sanomalehti tarkoittaa vähintään kerran viikossa ilmestyvää, ajankohtaisia asioita käsittelevää painojulkaisua. Sähköisellä julkaisulla puolestaan tarkoitetaan ainoastaan internetissä ilmestyvää julkaisua. Sanomalehdistä mukaan on valittu (levikin mukaan suuruusjärjestyksessä) Helsingin Sanomat, Aamulehti, Turun Sanomat ja Maaseudun tulevaisuus. Lisäksi mukana on sähköinen valtamedia Yle.fi sekä talouslehdet Kauppalehti ja Taloussanomat. Lehdet ja sähköiset foorumit on myös lueteltu liitteessä 1. Ylen verkkojulkaisut on luokiteltu kuuluviksi sähköisiin julkaisuihin, mutta Kauppalehti ja Taloussanomat sanomalehtiin kuuluviksi siitä huolimatta, että Taloussanomat ei ilmesty lainkaan paperiversiona. Kolmanneksi mukaan on valikoitu neljän Suomen suurimman poliittisen puolueen äänenkannattajat, jotka olen luokitellut kuuluviksi muihin lehtijulkaisuihin. Poliittisesti sitoutuneita lehtiä ovat Suomenmaa (Suomen Keskusta), Uutispäivä Demari, myöhemmin Demokraatti (Suomen Sosiaalidemokraattinen puolue), Kansan uutiset (Vasemmistoliitto) sekä Nykypäivä/ Verkkouutiset (Kansallinen kokoomus). Erilaisia lehtiä ja muita foorumeja on tässä tutkielmassa mukana yhteensä 11 kappaletta. Sanomalehtien osuus aineistosta on suurin, 55 % ja puhtaasti sähköisten julkaisujen osuus on 9 %. Muiden lehtien eli poliittisten äänenkannattajien osuus on 36 %.

Erilaisia lehtiartikkeleja on olemassa kummastakin aiheesta erittäin runsaasti, joten molemmista aihekokonaisuuksista valittiin mukaan ainoastaan 80 kappaletta kumpaakin. Tutkielman koko aineisto käsittää siis yhteensä 160 kappaletta lehtiartikkeleja. Kunkin artikkelin aineistoon mukaan ottaminen edellytti avainsanojen lisäksi artikkelin mahdollisimman rikasta sisältöä sekä mahdollisimman laajaa toimijaryhmien edustusta. Valinta edellytti toisaalta myös päällekkäisyyksien karsimista, sillä yhden ja saman toimijan identtiset lausumat saattoivat toistua useassa eri lehtiartikkelissa. Päällekkäiset artikkelit karsittiin aineistosta pois. Valintaprosessi tukeutui huomattavasti tekijän arviointikykyyn ja tulkintoihin artikkelien sisällön edustavuudesta ja sopivuudesta aineistoon. Aineiston valinnassa pyrittiin lisäksi keskittymään aiheen kannalta olennaiseen ja rajamaan pois eläkejärjestelmän uudistamisen, työuraryhmän työskentelyn ja työurien pidentämisen kannalta epäolennainen aines. Tällaisiksi epäolennaisiksi luokiteltavia aiheita olivat muun muassa eläkeratkaisun yhteydessä virinnyt keskustelu eläkkeensaajien

muista kuin eläkejärjestelmään liittyvistä eduista, yksityisestä eläkesäästämisestä sekä muista kuin eläkepoliittisista työurien pidentämisen keinoista.

1.2.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkielman empiirisessä osuudessa menetelmänä on käytetty kvalitatiivista sisällön erittelyä ja sisällön analyysiä (content analysis). Sisällön erittely viittaa tässä aineiston määrälliseen kvantifiointiin, sisällön analyysi taas aineiston sisällön sanalliseen kuvaamiseen. Sisällönanalyysiä voidaan pitää sekä yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena kehyksenä ja sen avulla voidaan periaatteessa tehdä monenlaista tutkimusta. Tässä tutkielmassa sisällönanalyysin tarkoitus on luoda tiivistetty sanallinen ja selkeä kuvaus ilmiöstä. Kyse on laadullisesta analyysistä, jonka muotoja ovat Eskolan (2001;2007) mukaan aineistolähtöinen-, teoriaohjaava- ja teorialähtöinen analyysi. Oma tutkimusotteeni on aineistolähtöinen. Tällöin mikään teoria ei varsinaisesti ohjaa analyysiyksiköiden valintaa tai itse analyysin toteutusta, mutta lopputulosta voidaan tarkastella tutkielman teoriaosuuden valossa. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta kokonaisuus, jossa analyysiyksiköt on valittu aineiston tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Aikaisemman tiedon merkitys ei ole tässä teoriaa testaavaa, vaan pikemminkin soveltavaa ja uusia ajatusuria avaavaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97).

Aineistolähtöinen laadullinen analyysi voidaan jakaa karkeasti kolmivaiheiseksi prosessiksi, johon kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli yhdistäminen sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston redusoinnissa analysoitava informaatio nimensä mukaisesti pelkistetään siten, että aineistosta karsitaan epäolennainen pois, informaatio pilkotaan osiin ja se tiivistetään. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä. Aineiston klusteroinnissa alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi, ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Klusteroinnissa luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkittavalle ilmiölle. Klusterointi on myös osa aineiston abstrahointia, jossa erotetaan edelleen tutkimuksen kannalta olennainen tieto, ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109).

Teemojen, toimijoiden ja argumenttien löytämiseksi olen koodannut aineiston ja sijoittanut havainnot sopivien kategorioiden alle. Analyysiyksikkö on tässä yksittäinen lause, lauseen osa tai jokin ajatuksellinen kokonaisuus, joka sisältää useita lauseita (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110).

Koodaamalla merkitsin aineistoon tutkimustehtävän ja -kysymysten kannalta olennaisia asioita ja pyrin järjestelmällisesti selkeyttämään aineiston sisältöä. Koodauksen pohjalta erittelin aineiston sisältöä laadullisesti ja määrällisesti ja luokittelin yksittäiset havainnot tutkimusasetelman kannalta relevanteiksi osakokonaisuuksiksi. Luokittelu tarkoittaa tässä siis havaintojen tunnistamista ja ryhmittelyä, jolla puolestaan pyritään järjestämään aineisto käsiteltävään ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Luokittelun pohjalta muodostin suurempia koonteja, teemoja. Teemojen avulla pyrin esittämään tutkittavasta aiheesta jotakin olennaista ja keskeistä ja saaman käsityksen siitä, mitkä ovat aineiston tyypilliset ja yleiset elementit ja millaisista asiasisällöistä aineisto tyypillisesti koostuu. Moilasen ja Räihän (2010, 55–56) mukaan teemoittamisessa on kyse aineiston pelkistämisestä ja olennaisen tavoittamisesta, mutta myös alkuperäiselle tekstille uskollisena pysymisestä ja tutkittavan aiheen kokonaiskuvan hahmottamisesta.

Kvalitatiivisen analyysin tueksi olen hahmotellut luokittelurungon, jonka perusteella tarkastelen mistä eri teemoista lehdissä puhuttiin. Toimijoiden argumenteista pyrin lisäksi löytämään perustelut, joilla toimijat perustelivat kantansa kulloisestakin teemasta. Artikkelien sisältöä olen havainnollistanut tuomalla esille tutkimusaineiston sitaatteja, jotka antavat lukijalle tilaisuuden arvioida luokitusten pätevyyttä. Luokittelurungon olen muodostanut aineistolähtöisesti:

- Kuka puhuu → Toimija ja toimijaryhmä
- Missä puhuu → Lehden nimi ja tyyppi
- Mitä puhuu → Teemat
- Millä perusteella → Suhtautuminen teemaan (argumentti) ja perustelut

Tutkielman aineistosta löytyviä teemoja ovat työuraryhmän/työmarkkinakeskusjärjestöjen työn tulos ja synty tapa, työurien pidentämisen keinot/eläkeratkaisun sisältö (eläkeiän nostaminen ja varhaiseläkereittien karsiminen, eläkekarttumat ja työuraeläke) sekä eläkejärjestelmän kestävyys (puhe eläkkeiden rahoituksesta, tasosta ja jakautumisesta koko järjestelmän tasolla). Tiivistetysti voidaan sanoa, että toimijat suhtautuivat eri teemoihin positiivisesti, neutraalisti tai negatiivisesti. Eri teemoja koskevat tulokset on esitetty tutkielman empiirisessä osuudessa luvuissa 4 ja 5.

Aineistossa esiintyi yhteensä 7 eri toimijaryhmää, jotka on määritelty seuraavan laisesti. *Toimittaja* on henkilö, joka työskentelee tiedotusvälineille ja käyttää enemmän tai vähemmän henkilökohtaista sananvaltaa artikkelia laatiessaan. *Työmarkkinaedustaja* on työntekijöiden tai työnantajien etu- tai keskusjärjestöä edustava henkilö. *Eläkejärjestelmän edustaja* on toimija, joka työskentelee jossakin eläkealaan kuuluvassa paikassa kuten Eläketurvakeskus (ETK) tai Työeläkevakuuttajat (TELA). *Poliitikko* tarkoittaa poliittisessa toiminnassa mukana olevaa henkilöä, esimerkiksi ministeriä tai kansanedustajaa. Tässä tutkielmassa mukana olevat poliitikot edustavat Suomen valtavirtapuolueita eli kokoomusta (kok.), sosiaalidemokraatteja (sd), keskustaa (kesk.), vihreitä (vihr.), perussuomalaisia (ps), kristillisdemokraatteja (kris.), ruotsalaista kansanpuoluetta (rkp) sekä vasemmistoliittoa (vas.). *Asiantuntijalla* tarkoitetaan henkilöä, joka työskentelee jossakin tutkimus- tai asiantuntijalaitoksessa kuten Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksessa (ETLA) tai Pellervon taloustutkimuksessa (PTT). *Virkamies* tarkoittaa henkilöä, joka työskentelee jossakin julkishallinnon organisaatiossa, esimerkiksi ministeriössä. *Kansalainen* on henkilö, joka ei kuulu edellä mainittuihin ryhmiin eikä virallisesti edusta mitään yksityistä tai julkista instituutiota. Toimijoiden asema ja yhteisö, jonka palveluksessa he työskentelevät on ilmoitettu empiirisessä osuudessa kulloisenkin hetken mukaan.

Sisällön luokittelun ja teemoittelun tueksi laskin kuinka monta kertaa työuryhmän raportista ja eläkeratkaisusta kirjoitettiin (= artikkelien lukumäärä 80 kpl), kuinka monta eri lehteä aineistossa esiintyi (=10 kpl) ja kuinka artikkelien määrä jakautui eri lehtien mukaan. Artikkelit jakautuivat yksittäisissä lehdissä/foorumeissa siten, että työuryhmän työtä koskevia artikkeleja oli selvästi eniten Uutispäivä Demarilla (22 %) ja Helsingin Sanomilla (20 %). Seuraavaksi eniten artikkeleja oli Aamulehdellä (8 %), Turun Sanomilla (8 %) ja Kauppalehdellä (8 %). Kolmanneksi eniten artikkeleja oli Maaseudun Tulevaisuudella (6 %), Taloussanomilla (6 %) ja Kansan Uutisilla (6 %). Ylellä oli loput 8 %, Verkkouutisilla 3 % ja Suomenmaalla 5 % kaikista artikkeleista. Eläkeratkaisua koskevassa keskustelussa artikkelien jakautuminen oli erilainen. Tässä keskustelussa eniten artikkeleita oli Ylellä (18 %), toiseksi eniten Aamulehdellä (15 %) ja kolmanneksi eniten Helsingin Sanomilla (14 %). Demokraatissa julkaistujen artikkelien osuus oli 11 %, Verkkouutisten ja Kauppalehden kunkin osuus 10 % ja Turun Sanomien, Taloussanomien, Kansan Uutisten sekä Suomenmaan kunkin osuus 8 %.

Lisäksi laskin, kuinka eri toimijaryhmät olivat edustettuina artikkelien määrään suhteutettuna. Toimijaryhmien edustus artikkeleittain jakautui työuryhmän työtä seuranneessa keskustelussa siten, että selvästi eniten eri artikkeleita oli toimittajilla (38 kpl) ja sitä seuraavaksi eniten

poliitikoilla (18 kpl). Työmarkkinajärjestöjen edustajia ja asiantuntijoita esiintyi kumpaakin 13 eri artikkelissa, kansalaisia 9 artikkelissa, eläkejärjestelmän edustajia 6 artikkelissa ja virkamiehiä 3 artikkelissa. Eläkeratkaisua käsittelevässä osuudessa eniten artikkeleita oli työmarkkinajärjestöjen edustajilla (25 kpl), poliitikoilla (18 kpl) ja asiantuntijoilla (13 kpl). Eläkejärjestelmän edustajat esiintyivät 12 eri artikkelissa, toimittajat 11 artikkelissa, kansalaiset 6 artikkelissa ja virkamiehet 3 artikkelissa. Aineiston artikkelit eivät jakautuneet tasaisesti siten, että yhtä artikkelia vasten olisi määritelty yksi toimija vaan samassa artikkelissa saattoi esiintyä useampia yksittäisiä toimijoita ja eri toimijaryhmien edustajia. Lisäksi yksi ja sama toimija on saattanut esiintyä useammassa eri artikkelissa ja lausua eri teemoista yhden tai useammankin kerran. Toimijoiden edustus aineistossa on laskettu karkeasti sen perusteella kuinka monessa eri artikkelissa kunkin toimijaryhmän edustajia esiintyi. Kaiken kaikkiaan eri toimijaryhmien edustus siis vaihteli asiakokonaisuuden mukaan, eikä artikkelien määrällä ole lopulta kovin paljon tekemistä sen kanssa, kuinka monta eri lausumaa eri toimijat ovat kustakin temasta esittäneet. Luvut antavat kuitenkin viitteitä siitä, minkä toimijaryhmän edustajien lausumat ovat päässeet artikkeleissa esille eniten ja siitä, ketkä tutkielman aihekokonaisuuksista ovat julkisuudessa keskustelleet.

Seuraavissa luvuissa 2 ja 3 siirrytään tutkielman teoreettisen osuuteen. Luvussa 2 käsitellään ensin Suomen työeläkejärjestelmää ja sen toimintaa. Luvussa 3 tarkastellaan työeläkejärjestelmän uudistamisen prosesseja sekä pääasiassa eläkepoliittisia työurien pidentämisen keinoja.

2 SUOMEN TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄ

Tässä luvussa tarkastellaan eläkejärjestelmän sijoittumista osaksi sosiaalivakuutuksen kenttää ja julkista taloutta, työeläkejärjestelmän tavoitteita ja toimintaa sekä järjestelmän kestävyysnäkökohtia. Luvussa 2.1 perehdytään ensin pohjoismaiseen sosiaaliturvan järjestämisen malliin ja niin sanottuihin yhteiskunnan kirjoittamattomiin sopimuksiin, jotka viittaavat muun muassa sukupolvien väliseen tulonjakoon ja solidaarisuuteen. Luvussa 2.2 käydään läpi työeläkejärjestelmän rahoitusta, etuuksien määräytymistä sekä järjestelmään liittyviä taloudellisia kannustimia ja niiden vaikutuksia vakuutettujen käyttäytymiseen ja päätöksentekoon. Luvussa 2.3 esitellään työeläkejärjestelmän kolme kestävyysnäkökulmaa, jotka ovat taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen kestävyys.

2.1 Eläkejärjestelmä osana sosiaaliturvaa ja julkistaloutta

Hyvinvointivaltiota tarkoitetaan sosiaalisia tulonsiirtoja ja sosiaaliturvajärjestelmiä, vanhusten hoivaa ja terveydenhuoltoa, koulutusta ja muita hyvinvointipalveluja. Näin ymmärrettynä hyvinvointivaltio tai -yhteiskunta on olennainen osa sitä laajempaa sosio-ekonomista järjestelmää, joka muodostuu taloudellista ja sosiaalista kehitystä eri tavoin ehdollistavista instituutioista. (Korkman 2011b, 15). Sosiaaliturvan järjestämisen tavat ovat tyyppiesimerkkejä, ja käytännössä ne limittyvät toistensa kanssa tai niiden painotukset vaihtelevat pitkäköiden aikojen kuluessa eri maiden välillä sekä niiden sisällä. Hyvinvointivaltio ja sen sisäiset sosiaaliturvajärjestelmät voidaan nähdä vakuutuksena, joka mahdollistaa turvallisemman elinkaaren ja lisää uskallusta riskinottoon. Sosiaalivakuutus on julkisen vallan toimenpitein järjestetty lakisääteinen ja pakollinen vakuutus, joka muodostuu eläke-, sairaus-, tapaturma- ja työttömyysvakuutuksesta sekä työntekijän ryhmähenkivakuutuksesta. Vakuutuksella ei pyritä poistamaan riskejä vaan lieventämään niiden kielteisiä taloudellisia seurauksia vähentämällä elinkaaritulojen vaihtelua. (Tuomala 2012, 235–236; Uusitalo 2012, 102). Perusteluja sosiaalivakuutuksen tarpeellisuudelle voidaan pohtia useista eri näkökulmista. Yksi lähtökohta arvioinnille on se, mihin tarpeisiin sosiaalivakuutusjärjestelmä alun alkaen kehitettiin ja mitä sillä on saavutettu. Toisesta näkökulmasta voidaan pohtia, miksi yksityiset markkinat eivät parhaalla mahdollisella tavalla pysty tarjoamaan vakuutuksia sosiaaliin riskeihin. Kolmanneksi sosiaalivakuutuksella on laajemmin yhteiskunnallisia perusteluja, jotka liittyvät tulojen uudelleenjakoon ja kansalaisten hyvinvointiyhteiskuntaan kohdistamiin odotuksiin. (Kangas & Niemelä 2012, 25).

2.1.1 Pohjoismainen malli ja hyvinvointiyhteiskunnan kirjoittamattomat säännöt

Korpi ja Palme (1998) ovat hahmotelleet viisi sosiaaliturvan järjestämisen tapaa, joita on sittemmin täydennetty kahdella vapaaehtoisuuteen perustuvalla järjestämistavalla. Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on rakennettu pitkälti niin sanotun pohjoismaisen hyvinvointimallin mukaisesti, jossa tyypillistä on asumiseen perustuva kattava perusturva, oikeus julkisiin palveluihin ja toimeentuloturvaan, kattavat hyvinvointipalvelut sekä pakollisen toimeentuloturvan koostuminen lakisääteisestä ansiosidonnaisesta osasta ja vähimmäisturvasta. Kattava malli on rahoituksensa sekä etujen saanti- ja määräytymisperusteidensa osalta perusturvan ja korporatistisen järjestelmän yhdistelmä, sillä se takaa sekä minimiturvan että ansiosidonnaiset etuudet. Järjestelmien hallinnointi on julkisen vallan käsissä. (Kangas & Niemelä 2012, 14–17). Julkusen (2009) mukaan Pohjoismaisen mallin käsite viittaa tietynlaisen hyvinvointivaltiomallin lisäksi normalisoituun palkkatyöhön, työmarkkinainstituutioihin ja täystyöllisyyden tavoitteeseen. Mallissa tyypillisiä taloudellisia rakenteita ovat korkea veroaste sekä työmarkkinoiden säätely. Toisinaan malliin liitetään negatiivisena tekijänä puuttuvat työmarkkinakannustimet. (Julkunen 2009, 1).

Sosiaalivakuutus on perinteinen sosiaaliturvan toteuttamistapa, jolla vastataan taloudellisiin ja sosiaalisiin henkilöriskeihin ihmisen elinkaaren aikana. (Kangas & Niemelä 2012, 26). Suomen eläkejärjestelmä on keskeinen osa sosiaalivakuutusten kokonaisuutta ja se on luotu turvaamaan toimeentulo vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perhehuoltajan kuoleman varalta. Suomen lakisääteinen kokonaiseläketurva koostuu ansiotyöstä ja yrittäjätoiminnasta kertyvästä työeläkkeestä (TyEL-järjestelmä) sekä vähimmäisturvan takaavasta kansaneläkkeestä ja takuueläkkeestä. Eläkejärjestelmä nojaa vahvasti kahteen taloudellisen turvan lähtökohtaan: asumiseen ja työsuhteeseen. Eläke-etuudet määräytyvät ensisijaisesti ansioiden perusteella ja työeläkevähenteiset kansaneläke-etuudet täydentävät työeläketurvaa tarvittaessa. Rahoitus perustuu työeläkkeiden osalta vakuutusmaksuihin, kun taas kansaneläkejärjestelmä rahoitetaan verovaroin. (Uusitalo 2012,105).

Suomen kokonaiseläketurva voidaan nähdä myös korporatistisen mallin ja tarveharkinnan yhdistelmänä, jossa työeläkejärjestelmä edustaa korporatistista mallia ja kansaneläke perusturvamallia. Korporatistisen mallin ytimenä on suoraviivainen ansiosidonnaisuus, kolmikantainen (työnantajien, ammattiyhdistysliikkeen ja valtiovallan edustukseen perustuva) järjestelmän hal-

linnointi ja rahoituksen perustuminen vakuutusmaksuihin. Mallin toiminta-areena on työmarkkinat ja politiikka. Kokonaiseläkejärjestelmään kuuluu lisäksi yksityinen eläkevakuutus, jolla voi halutessa täydentää ansiosidonnaista turvaa. (Uusitalo 2012, 106).

Eläkejärjestelmän ohella toinen keskeinen osa sosiaalivakuutusta on työttömyysturvajärjestelmä, joka rakentuu vapaaehtoisesta ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta sekä verovaroin rahoitettavasta työttömyysturvasta. Järjestelmän tavoite on nimensä mukaisesti suojata yksilöä työttömyyden aiheuttamalta köyhyydeltä ja tulotason laskulta sekä näiden lieveilmiöiltä. (Ylikännö 2012, 147; 142). Työttömyysputkella tarkoitetaan pelkistään järjestelyä, jonka tavoitteena on turvata ikääntyvän pitkäaikaistyöttömän toimeentulo eläkkeelle siirtymiseen saakka. Putki alkaa 500 päivän työttömyyspäivärahakaudella, jonka jälkeen se jatkuu työttömyysturvan lisäpäivärahalla vanhuuseläkkeelle siirtymiseen saakka. Vanhuuseläkkeelle työtön siirtyä valintansa mukaan 62–65-vuoden iässä ja se myönnetään varhentamattomana. Työttömyysputki on merkittävä varhaisen työstä poistumisen reitti, joka on ollut mukana myös työeläkejärjestelmää koskevissa uudistusneuvotteluissa että eläkkeistä käydystä julkisessa keskustelussa.

Kaikki vakuutukset, myös työeläkejärjestelmä, perustuvat resurssien uudelleenjakoon. Sosiaalivakuutusjärjestelmien kautta tapahtuva uudelleenjako nykymuotoisessa hyvinvointivaltiossa ilmenee monella eri tavalla. Uudelleenjakoa tapahtuu henkilöiden välillä, saman henkilön elinkaaren eri vaiheissa sekä sukupolvien välillä. Uudelleenjaon myötä sosiaalivakuutusjärjestelyihin liittyy myös keskustelu oikeudenmukaisuudesta. Vertikaalisessa oikeudenmukaisuuskäsitelmissä hyväksytään se, että erilaisia ihmisiä kohdellaan eri tavoilla ja esimerkiksi maksukykyisemmältä voidaan periä enemmän kuin pienituloiselta. Vertikaalisen oikeudenmukaisuuden motiivina voi olla altruismi, eli ihmiset antavat arvoa toisten hyvinvoinnille ilman suoraa itsestä syytä. Toisena motiivina vertikaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttamiselle voi olla sosiaalivakuutuksen toteuttaminen ja sen tavoitteet itsessään. Horisontaalisella oikeudenmukaisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että samanlaisia henkilöitä kohdellaan uudelleenjaossa samalla tavalla. Monesti käytännössä on kuitenkin hankalaa arvioida samanlaisuutta tai erilaisuutta ja niiden mukaista kohtelua. Horisontaalinen oikeudenmukaisuus voi olla myös ristiriidassa muiden tavoitteiden kanssa (Tuomala 2012, 237–238).

Sosiaalivakuutuksella on osansa niin sanotuissa hyvinvointivaltion kirjoittamattomissa sopimuksissa. Kyse on ajan kuluessa syntyneistä monenkeskeisistä järjestelyistä, jotka sisältävät lainsäädäntöä, työmarkkinaosapuolten välisiä sopimuksia ja kirjoittamattomia institutionaalisia

käytäntöjä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion sopimukset muodostuvat laajalti hyväksytyistä käsityksistä sukupolvien välisestä tulonjaosta, työllisyydestä, sukupuolten tasa-arvosta sekä yleisestä solidaarisuudesta. (Kangas & Niemelä 2012, 30–31).

Sosiaalivakuutuksen merkitys näkyy keskeisimmin solidaarisuus- ja sukupolvisopimuksessa. Sukupolvisopimus viittaa uudelleenjakoon ihmisten eri elinkaaren vaiheiden välillä. Siihen kuuluvat lasten ja vanhusten hoiva sekä perheille suunnatut tulosiirrot ja eläkevakuutus. Työ-eläkevakuutuksessa jokainen sukupolvi maksaa työeläkemaksuja ja saa aikanaan itse etuuksia. Erityisesti eläkevakuutuksen osalta sukupolvisopimuksen toteutuminen edellyttää eläkkeiden rahoituksen järjestämistä kestäväällä tavalla. Eläkejärjestelmän kestävä rahoitus puolestaan edellyttää korkeaa työllisyyttä ja on siksi yhteydessä myös työllisyysopimukseen. Työllisyysopimuksessa kaikkien työkykyisten ja työikäisten ensisijainen toimeentulon lähteenä nähdään olevan oma työ ja vakuutukset toimivat vain poikkeuksellisten olosuhteiden toimeentuloturvana. Edelleen työllisyysopimus on yhteydessä sukupuolisopimukseen, joka edellyttää molempien sukupuolten edustajien osallistumista työelämään. Lapsiperheiden sosiaaliturvalla on pyritty toteuttamaan kahden hoivaajan ja siten myös kahden ansaitsijan malli. Solidaarisuussopimuksessa julkisen vallan tehtäväksi katsotaan kansalaisten vakuuttaminen sosiaalisten riskien varalle. Vakuuttamisella pyritään elämän ennustettavuuteen, turvallisuuteen, yhteiskuntarauhaan ja yhteiskunnalliseen koheesioon. Sosiaalipolitiikan näkökulmasta vakuuttaminen voidaan nähdä hyvinvoinnin tuottamisen ja jakamisen perustekniikkana, jonka toiminta on sisään rakennettu käsitys solidaarisuudesta. Sosiaalivakuutus voidaan siten ymmärtää yhteisvastuuseen perustuvaksi yhteiskunnalliseksi sopimukseksi, joka on vakiintunut kansalaisten kesken sekä heidän ja yhteiskunnallisten instituutioiden välillä. (Kangas & Niemelä 2012, 31–32).

Sosiaalivakuutusta on arvosteltu sen tehottomuudesta, epätarkoituksenmukaisesta kohdentumisesta ja kalleudesta. Kritiikki sisältää näkemyksen, jonka mukaan tulonsiirtojärjestelmät aiheuttavat köyhyyttä ja kannustinloukkuja, kun ihmiset muuttavat käyttäytymistään tullakseen oikeutetuksi etuuksiin. Esimerkiksi työttömyyskorvausten on sanottu pidentävän työttömyysjaksoja ja eläkkeiden vuoksi ihmiset säästävät vähemmän vanhuuden varalle ja jäävät aikaisemmin vanhuuseläkkeelle kuin mitä olisi tarkoituksenmukaista. Vakuutusjärjestelmä itsessään tuo mukanaan myös kielteisiä kannustinvaikutuksia, kuten epäedullisen asiakaskunnan ongelman (haitallinen valikoituminen) sekä moral hazard- ongelman. Edellinen tarkoittaa, että vakuutuksen piiriin valikoituu vain korkean riskin henkilöitä. Jälkimmäinen termi puolestaan tarkoittaa, että

vakuutusopimuksen voimaan saattamisen jälkeen vakuutetut muuttavat käyttäytymistään riskialttiimmaksi tietäen, että vakuutus tuo turvaa seurausten realisoituessa. Sosiaalivakuutusten käyttäminen kuitenkin ilmentää sitä, että nämä kannustinongelmat koetaan helpommin ratkaistaviksi julkisella puolella kuin yksityisvakuutuksilla. (Tuomala 2012, 237–238).

2.1.2 Työeläkejärjestelmä osana julkista taloutta

Suomen lakisääteinen työeläkejärjestelmä luetaan kansantalouden tilinpidossa osaksi julkistaloutta. Suomen talouden vastattavana on 2010-luvulla kolme ongelmaa: vaikea suhdannetilanne, julkisen sektorin sopeutuminen, kansainvälisessä kaupassa tapahtuneet suhteellisten etujen muutokset sekä vanhushuoltosuhteen heikkeneminen (Julkisen talouden kestävyys...2013, 7). Merkittävimmät lähtökohdat Suomen työeläkejärjestelmän uudistamiselle ovat siten julkisen talouden rahoituksen epätasapaino sekä tapahtuva väestörakenteen muutos, jotka lisäävät paineita eläkemaksujen korotuksille, eläkemenojen karsimiselle sekä työurien pidentämiselle. Julkisen talouden kestävyyttä eläkeuudistus parantaa juuri eläkemenon kasvun hidastumisen takia. Jonkin verran julkistaloudelle myönteistä vaikutusta tulee myös työurien pidentymisestä. Kun kansantuotteen voi olettaa olevan korkeampi, ikäsidonnaisten menojen suhde bruttokansantuotteeseen on pienempi. (Kautto ja Risku 2015, 22).

Julkisen talouden epätasapainosta käytetään termiä kestävyysvaje, joka osoittaa kootusti sen julkisen talouden – valtion, kuntien ja sosiaaliturvarahastojen – vahvistamistarpeen, joka tarvitaan julkisen velan hallitsemattoman velkakierteen välttämiseksi. Kestävyysvaje ilmoitetaan yleensä bruttokansantuotteeseen suhteutetulla prosenttiluvulla. Luku kertoo sen, paljonko veroja tai maksuja on korotettava pysyvästi, jotta vallitsevien säännösten ja käytäntöjen mukaiset julkiset menot voidaan ennusteiden mukaan rahoittaa ilman lisävelanottoa. (Vanne 2014). Vajearviot edellyttävät runsaasti oletuksia väestökehityksestä, väestön terveyden ja toimintakyvyn muutoksesta, tuottavuudesta, työllisyydestä sekä valtionvelan korkojen ja eläkerahastojen tuottojen kehityksestä. Oletuksiin liittyy siten merkittävää epävarmuutta ja tutkijoiden erilaiset oletukset omalta osaltaan heijastuvat kestävyysvaje-arvioihin. (Ilmakunnas & Lehto 2014, 10).

Poliittisessa päätöksenteossa lopulta ratkaistaan missä mitassa ja millä keinoin julkista taloutta vahvistetaan ja mikä osuus kestävyysvajeesta hoidetaan suorilla menoleikkauksilla, verotusta kiristämällä tai rakenneuudistuksilla. (Ilmakunnas 2014). Muun muassa valtiovarainministeriön Julkisen talouden Talouspolitiikan strategia 2013-raportissa annettiin paljon painoarvoa rakenteellisille uudistuksille ja erityisesti eläkejärjestelmän uudistamiselle. Raportissa todettiin,

että sekä taloudellisista että sosiaalisista syistä on perusteltua, että pääpaino kestävyysongelman ratkaisemisessa on erilaisilla rakennepoliittisilla uudistuksilla, joilla lisätään työvoiman tarjontaa ja tuetaan tuottavuuden kasvua. Niihin turvautumalla voidaan vähentää tarvetta suorille menojen leikkauksille ja verotuksen kiristämiseksi. Lisäksi raportissa todettiin, että työn tarjonnan ja julkisen talouden kestävyysparantamisen kannalta ovat sellaiset työllisyysastetta korottavat uudistukset, joiden myötä tukien saajista tulee verojen maksajia. (Julkisen talouden kestävyys...2013, 17). Eläkeuudistuksella on keskeinen merkitys paitsi eläkejärjestelmän kestävyysasteen, niin myös Suomen talouskasvuun ja finanssipolitiikan liikkumavaraan. Uudistuksella voidaan vaikuttaa työvoiman tarjontaan sekä tuotannon kustannuksiin ja siten välillisesti myös Suomen kilpailukykyyn. Eläkkeelle jäämisikä, eläke-etuisuuksien taso ja eläkevakuutusmaksut vaikuttavat laajasti myös väestön elintason kehitykseen ja siihen, kuinka paljon taloudella on resursseja pitää yllä julkisen talouden palveluja ja hyvinvointivaltion muita turvaverkkoja. (Kinnunen 2014, 3).

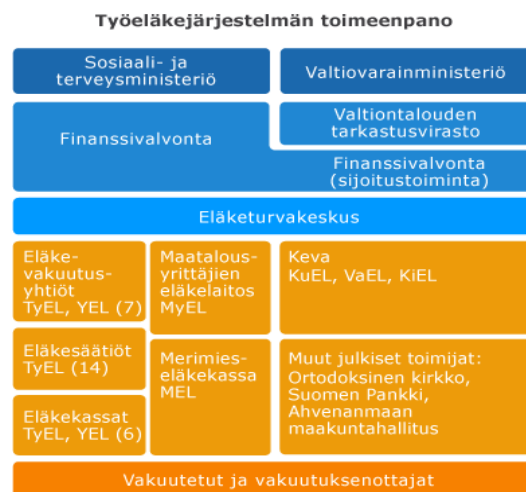
Eläkejärjestelmien ja julkisten talouksien kestävyysparantamiseen patistetaan myös Euroopan unionin tasolla, sillä demografisten muutostekijöiden sekä talouskriisien aiheuttamat seurannaisvaikutukset ovat pitkälti monille Euroopan maille yhteiset. Keskeisiä poliittisia prosesseja työeläkejärjestelmän kannalta ovat yhteiset makrotaloutta koskevat suuntaviivat ja niiden toteutumisen seuranta, jäsenmaiden julkistalouksien seuranta EU:n vakauseritysohjelman puitteissa sekä sosiaaliturvajärjestelmien uudistamiseen pyrkivä prosessi, jossa yhtenä tavoitteena on uudistaa jäsenmaiden eläkejärjestelmiä, niin että ne säilyvät taloudellisesti kestävinä väestön ikääntyessä, edistävät osaltaan korkean työllisyysasteen saavuttamista, vastaavat yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin ja tarjoavat riittävät eläkkeet. (Alanko, Kalske, Laitinen-Kuikka, Levander & Rinnetmäki. 2013, abstrakti). Koska eläkejärjestelmien uudistamista perustellaan julkisen talouden tasapainon saavuttamisella ja säilyttämisellä, uudistusten toteutumista seurataan osana jäsenvaltioiden julkisten talouksien tilaa (Alanko ym. 2013, 24). Jäsenvaltioille voidaan antaa poliittisia suosituksia sekä maakohtaisen raportoinnin yhteydessä että Eurooppa 2020-strategian (EU2020-strategia) temaattisen lähestymistavan puitteissa. EU2020-strategia on EU:n yhteinen talouspoliittinen kymmenvuotisohjelma, joka käynnistyi vuoden 2011 alussa. Ohjelma lujittaa taloudellista ja talousarvioon liittyvää koordinaatiota koko EU:ssa ja erityisesti euroalueella. Strategiassa on vahvistettu EU:n ja kansallisen tason painopisteet ja tavoitteet kasvun vauhdittamiseksi EU:ssa kymmenen seuraavan vuoden aikana. Siinä käsitel-

lään sekä talouskriisiin liittyviä lyhyen aikavälin haasteita että rakenneuudistusten tarvetta. Tavoitteiden toteuttamista seurataan vuosittain EU-ohjausjakson puitteissa. (Alanko ym. 2013, 19).

2.1.3 Toimijat ja päätöksenteko työeläkejärjestelmässä

Suomen sosiaaliturvan ja vakuutusmarkkinoiden merkittävä erityispiirre on, että yksityiset vakuutuslaitokset hoitavat lakisääteiseen sosiaalivakuutukseen kuuluvaa yksityisen sektorin työeläkevakuutusta ja tapaturmavakuutusta. Työeläkejärjestelmän hallinto on hajautettu usealle yksityiselle työeläkelaitokselle ja työnantaja järjestää työntekijänsä eläketurvan valitsemassaan työeläkevakuutusyhtiössä, eläkekassassa tai yrityksen omassa eläkesäätiössä. Työeläkevakuutusyhtiöt hoitavat pääasiassa yksityisten alojen työntekijöiden ja yrittäjien työeläketurvaa. Julkisten alojen eli valtion ja kuntien työntekijöiden työeläketurvan toimeenpanon hoitaa pääosin Keva (aikaisemmin Kuntien eläkevakuutus). Hajautetun hallinnon vuoksi eräitä toimintoja hoidetaan keskitetysti työeläkejärjestelmän yhteiselimessä, Eläketurvakeskuksessa. Työeläkejärjestelmän valvonnasta vastaavat sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja Finanssivalvonta. (www.etk.fi 14.11.2014a; b). Kuviossa 2 on havainnollistettu tiivistetysti työeläkejärjestelmän toimeenpano ja hallinto:

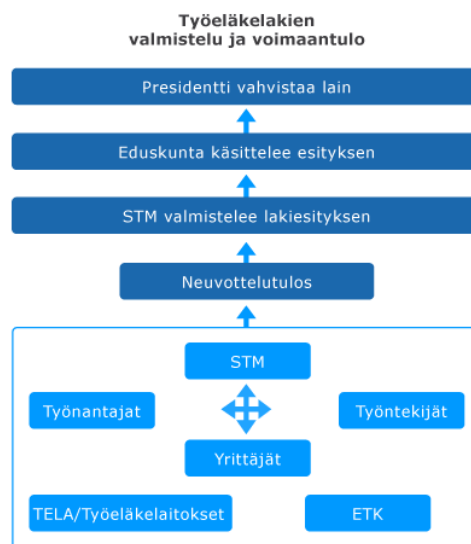
Lähde: Eläketurvakeskus

Kuvio 2 Työeläkejärjestelmän toimeenpano

Työeläkevakuutusyhtiön tehtävänä ei ole tuottaa voittoa osakkailleen, vaan harjoittaa sosiaaliturvaan kuuluvaa lakisääteistä eläkevakuutusliikettä hoitamalla lakisääteisen eläketurvan toimeenpanoa. Työeläkelaitokset vastaavat työeläkkeiden myöntämisestä ja maksamisesta sekä

neuvovat vakuutettuja eläkeasioissa. Työeläkepäättösten antaminen ja eläke-etuuksien maksaminen tarkoittavat julkisen vallan käyttöä, joka kohdistuu yksittäisiin vakuutettuihin ja eläkkeen saajiin. Koska toimivallan reunaehdoista on säännelty tarkasti laissa, sitä ei voida ohjailta liiketoiminnallisin päätöksin esimerkiksi tietyn etutahon aseman parantamiseksi. Vakuutettujen intressissä on, että heidän ansaitsemansa eläkkeen rahastoitu osa on jatkuvasti turvattu, ja että vakuutusmaksurasitus on mahdollisimman pieni. (Kallio 2011, 133–135). Työeläkemaksun taso asetetaan vuosittain etukäteen, ja laki edellyttää, että taso on riittävä eläkkeiden rahoituksen kannalta. Työeläkelaitokset ovat viimekädessä yhteisvastuussa velvoitteistaan vakuutettuja ja eläkkeensaajia kohtaan. (Tuomikoski 2013, 152).

Työeläkelainsäädännön koordinointi ja valmistelu kuuluvat sosiaali- ja terveystieteiden hallinnon alaan. Eläketurvakeskus, työeläkelaitokset, työmarkkinajärjestöt ja työeläkelaitosten edunvalvontajärjestö Työeläkevakuuttajat TELA osallistuvat lakien valmisteluun. Työeläkelakien muutokset tulevat voimaan, kun eduskunta on käsitellyt ja hyväksynyt ne ja Tasavallan presidentti vahvistanut lait allekirjoituksellaan. (www.etk.fi 14.11.2014c). Kuviossa 3 on havainnollistettu työeläkelakien valmistelu ja toimeenpano:

Lähde: Eläketurvakeskus

Kuvio 3 Työeläkelakien valmistelu ja voimaantulo

Suomen työeläkejärjestelmän kehittäminen ja uudistusten neuvottelu tapahtuu käytännössä työmarkkinakeskusjärjestöjen ja valtiovaltaa edustavan hallituksen välisessä institutionalisoidussa kolmikantaisessa yhteistyössä. Kolmikantainen yhteistyö on esimerkki niin kutsutusta korporatistisesta poliittisesta vaihdannasta työmarkkinajärjestöjen ja hallituksen välillä. Suomessa

termi korporatismi on tullut tavaksi yhdistää vuodesta 1968 alkaen vakiintuneeseen tulopoliittiseen järjestelmään, jossa etujärjestöillä on keskeinen, pysyväluonteinen ja institutionalisoitunut asema poliittisessa päätöksenteossa (Paavonen & Kangas 2006, 20). Kolmikantaisella sopimisella on sovittu merkittävistä sosiaaliturvan ja tulonsiirtojen muutoksista sekä rakennettu organisaatioiden välisenä luottamuksena kuvastuvaa sosiaalista pääomaa sopimusosapuolten välillä. Kianderin, Sauramon ja Tannisen (2008) mukaan tulopoliitiikan funktio poliittisen vaihdannan välineenä on ollut suurimmillaan niinä vuosina, kun talous on kehittynyt hyvin ja sosiaaliturvajärjestelmissä on voitu toteuttaa etuuksien korotuksia tai muuta laajentamisen politiikkaa. Poliittista vaihdantaa on tuolloin tehty työntekijäpuolen hyväksi ja niin sanottua sosiaalista palkkaa on kasvatettu. (Kiander, Sauramo & Tanninen 2008, 22; 25; 32.). Talouden toimintamekanismi on tosin muuttunut tavalla, joka saattaa uhata luottamuksen säilymistä sekä tulopoliittisten instituutioiden elinvoimaa (Kiander ym. 2008, 49).

Erilaiset korporatistiset järjestelmät ja niiden rakenne vaihtelevat sisältönsä ja valtasuhteidensa mukaan. Korporatistisen järjestelmän rakenteeseen vaikuttaa olennaisesti se, millä tasolla neuvottelut käydään, kuka osapuoli laatii esityslistan ja ajaa esityslistan kohdat läpi ja minkälaisia ovat työmarkkinaosapuolten keskinäiset voimasuhteet, suhteet hallitukseen ja neuvottelujen sisältöön. Työeläkejärjestelmää koskevaa neuvottelutilannetta kuvaa eniten liittokorporatismiksi kutsuttu rakenne, jossa neuvotteluja käydään lähinnä työmarkkinakeskusjärjestöjen välillä, kun taas hallitus luo talouspolitiikalla ja lainsäädännöllä pohjan ja raamit neuvottelujen sisällölle. (Kauppinen 2005, 15). Työmarkkinajärjestöjen keskeistä asemaa eläkejärjestelmää koskevassa vallankäytössä on perusteltu ennen kaikkea kolmella argumentilla. Työeläkejärjestelmä on järjestöjen luoma ja se syntyi työnantajien ja palkansaajien yhteisen sopimuksen pohjalta, sillä poliittinen järjestelmä ei aikanaan tehnyt aloitetta ansiosidonnaisen työeläkejärjestelmän luomiseksi. Toiseksi, työnantaja- ja palkansaajajärjestöjen katsotaan edustavan molempia osapuolia, sekä maksajia että edunsaajia, vaikka kaikki palkansaajat ja yritykset eivät ole työmarkkinajärjestöjen jäseniä. Molemmat osapuolet osallistuvat lisäksi järjestelmän rahoittamiseen. Järjestöt ovat myös käytännössä kantaneet vastuuta ja tarvittaessa sopeuttaneet työeläkejärjestelmää sen rahoituksen turvaamiseksi. (Korkman 2011a, 213). Työmarkkinakeskusjärjestöt saavat mandaatin neuvotteluihin jäsenliitoiltaan ja niiden tehtävä on asettaa esityslista ja neuvotella uudistusten lopputuloksesta. Keskusjärjestöjen toimintatapaan vaikuttaa merkittävästi se, kuinka hyvin ja kattavasti ne heijastelevat jäsentensä mielipiteitä ja kuinka kurinalaisesti ne toimivat. Parhaassa tilanteessa hallitus voi omilla toimillaan myös edesauttaa neuvottelujen

päätökseen saattamista ja esittää järjestöjen esitystä hyväksyttäväksi eduskunnalle, joka viimekädessä päättää, saako esitys lainvoiman. (Kauppinen 2005, 18–20).

Työeläkejärjestelmän piirissä työskentelee lopulta monista työryhmistä koostuva kehittämis- ja koordinaatioverkosto, joka kytkee piiriinsä eläkelaitokset, eturyhmät ja asiantuntijatahot. Verkoston hallinta ei kuitenkaan keskity yksittäisille henkilöille tai organisaatioille. (Johanson, Lassila & Niemelä 2011, 15). Verkostossa on myös vahva kansainvälinen ulottuvuus. EU:n sosiaaliturvaa koskeva koordinaatiolainsäädäntö on työeläketurvan kannalta merkittävin EU:n lainsäädäntökokonaisuus, joka luo puitteet ja veloitteet kansallisille ratkaisuille. (www.etk.fi 19.11.2014). EU2020-strategiaan liittyvä kansallinen uudistusohjelma valmistellaan Suomessa valtiovarainministeriön ohjauksessa ministeriöiden välisessä työryhmässä. Kun keskeiset sosiaali- ja eläkepoliittiset tavoitteet on sisällytetty tähän strategiaan, painopiste myös eläkepolitiikkaa koskevien asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa on siirtynyt enemmän talouspoliittisen valmistelun ja päätöksenteon instituutioiden suuntaan. Samalla eläkepolitiikkaa koskevien EU-tason tavoitteiden juridinen sitovuus on talouspolitiikan tiukennetun valvonnan myötä vahvistunut. (Alanko ym. 2013, 24).

Erityiseksi toimijaksi työeläkkeiden kentässä voidaan nostaa myös media, jonka yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi on mainittu suomalaisen päätöksentekojärjestelmän valvonta. Puheet neljänestä valtiomahdista viittaavat tähän. Journalismi valvoo kansalaisten puolesta julkisen vallan käyttäjiä, kuten poliitikkoja ja työmarkkinajärjestöjen edustajia, ja pitää näin yllä päätöksentekojärjestelmän toimivuutta ja uskottavuutta. Toiseksi, toimittajien läsnäolo ja pyrkimys eläkepoliittisen päätöksenteon kulissien taakse myös pitää päätösten kohteet – esimerkiksi vaakuutetut – mukana eläkepoliittisessa harkinnassa. Raportoimalla, mitä yhteiskunnassa tapahtuu ja miten yleinen mielipide tapahtuneeseen reagoi, journalismi pitää myös päättäjät tietoisina siitä, millaisessa ympäristössä he toimivat. Kolmanneksi journalismi perustehtävänsä mukaisesti tiedottaa suurelle yleisölle tulossa olevista tai jo tehdyistä eläkepoliittisista ratkaisuista. Lisäksi se tarjoaa ainakin joillekin toimijoille areenan keskustella ja vaikuttaa käytyyn keskusteluun. (ks. Kunelius 1996, 193).

Joukkoviestimien vaikutuksista ja vaikutusvallasta yhteiskunnassa on olemassa monenlaisia teorioita ja tutkimuksia. Niin sanotun Agenda Setting-teorian perusidea on, että joukkoviestimet eivät määrää sitä, mitä ihmiset puhuvat, vaan suurin vaikutus on se, *mistä asioista ihmisillä*

ylipäättään on mielipiteitä. Teorian mukaisesti joukkoviestinnällä on siis valta suunnata ihmisten huomio johonkin erityisiin eläkepoliittisiin kysymyksiin tai ongelmiin, mutta saattaa samalla häivyttää toisia. Merkittäväksi agendan eli esityslistan muotoilemisen vaikutuksen tekee se, että yleinen mielipide – usein joukkoviestimien raportoimana- osaltaan voi vaikuttaa siihen, millaisia yksittäisiä ja konkreettisia (eläke)poliittisia päätöksiä tehdään. Esimerkiksi Kuneliusen, Nopparin ja Reunasen (2009) empiirisessä tutkimuksessa on todettu, että aidosti kiistanalaiset kysymykset nousevat päätöksenteon kohteeksi ilman mediaakin, ja niissä ratkaisut tehdään pääosin muuten kuin mediakeskustelun perusteella. Sen sijaan jos asiaan liittyy riidaton epäkohta tai moraalinen ongelma, mediallyä tuntuu olevan itsenäistäkin kykyä nostaa se agendalleen, ja tällaisissa kysymyksissä nimenomaan median aktiivisuus näyttäisi voivan tuoda asian myös valmisteluun ja päätettäväksi. (Kunelius ym. 2009, 380). Mediavalta näyttäisi perustuvan ennen muuta siis kansalaisten enemmistön jakamiin moraalisiin periaatteisiin. Vetoamalla näihin periaatteisiin, kohdistamalla huomio yksittäisiin epäkohtiin sekä kärjistämällä ja dramatisoimalla niitä, media voi saada aikaan poliittisen puheen lisäksi myös konkreettisia toimenpiteitä. (Kunelius ym. 2009, 408–409).

Tietolähteen luotettavuus vaikuttaa merkittävästi siihen, miten ihmiset antavat sanoman vaikuttaa itseensä. Merkityksellistä on se, *kuka* sanoo. Esimerkiksi asiantuntijapuheenvuoroissa pääsevät tiedotusvälineiden institutionaalisista käytännöistä johtuen todennäköisemmin esille ne, joilla on jo ennestään taloudellista, poliittista tai kulttuurista valtaa (Laamanen 2007, 35). Työeläkejärjestelmää koskevissa uutisissa ja muissa kirjoituksissa viitataan usein tiettyihin, virallisiin tai muulla tavoin legitimoituihin lähteisiin, kuten työmarkkinoiden, eläkejärjestelmän ja talouden asiantuntijoihin. Edelleen myös se, *miten* puhutaan, vaikuttaa siihen miten ihmisten mielipiteisiin jostakin aiheesta voidaan vaikuttaa. Jos halutaan esimerkiksi vahvistaa jo samaa mieltä olevien kantaa jostakin asiasta, yksipuolinen viestintätapa on todettu tehokkaimmaksi. Ainakin näennäinen kantojen monipuolisuus puolestaan lisää tietyn sanoman tehoa niiden silmissä, jotka ovat alun perin sanoman kanssa eri mieltä. (ks. Kunelius 1996, 136).

Journalismin sanotaan itsenäistyneen ja irtautuneen niistä instituutioista, kuten politiikasta tai taloudesta, joista se selostaa. Journalismin on myös nähty muuttuneen kantaaottavammaksi; se kampanjoi, sillä on tiettyjä arvoja edistäviä missioita, ja uutisjournalismin tarinallisten ja mielipiteellisten elementtien on nähty lisääntyneen. (Kunelius ym. 2009, 343). Kehitys näkyy myös yksittäisissä jutuissa. Päättäjien sanomisen tärkeysjärjestystä ja uutisydintä valikoidaan ja se nivotaan voimakkaammin osaksi journalistien itse määrittelemiä kertomus- ja jutturakenteita.

(Kunelius ym. 2009, 61). Journalismin valikoivan ja kohdistavan panoksen voi erottaa siinä, että journalismi valikoi eläkepoliittisten vallankäyttäjien ja asiantuntijoiden puheesta avainsi-
taatit tai päätöksenteon ja valmistelun agendoilla vireillä olevista asioista vain pienen osan. Niiden ympärille se luo ikään kuin suuren yleisön katsomon. (ks. Kunelius ym. 2009, 459).
Päätöksentekijöiden kannalta tämä huomion suuntaamisen logiikka ei ole aina kovin hyvin en-
nakoitavissa tai hyvin synkronisoitu päätöksenteon ja politiikkaverkostojen kanssa. Toisinaan
– tai usein – tämä sopii päätöksentekijöille. Heidän kannaltaan on toisinaan hyvä, ja joskus
välttämätöntäkin, että asioita voidaan kehitellä ja käsitellä ilman suurempaa mediahuomiota.
(Kunelius ym. 2009, 459).

Valikointi ja se tapa, jolla eläkeasioista puhutaan, koetaan asiantuntijatahoilla tosinaan ongel-
malliseksi. Ihmisten mielipiteisiin eläkkeistä ja eläkejärjestelmästä vaikuttaa osaltaan julkisuu-
dessa esitetty tieto, joka ei aina ole tunteista tai arvoista vapaata tietoa (Kahma & Takala 2012,
67). Huonoilla uutisilla on esimerkiksi suurempi kiinnostavuusarvo kuin hyvillä. Tämä vaikut-
taa otsikoiden muotoiluun, mutta samalla lukijan ymmärrys siirtyy epäluulon suuntaan, usein
myös tarpeettomasti. Lisäksi ihmisten huono asioiden tuntemus tuottaa epäluottamusta järjes-
telmää kohtaan. Virheellisiä käsityksiä ja epäluuloa pitää yllä se, että media nostaa toimintalo-
giikkansa ehdoilla esille mieluiten kauhukuvia, ääripäitä tai jopa ilmeisiä totuudenvastaisuuksia.
Kun kansalaiset saavat maailmankuvansa ainekset median kautta, tällä on merkitystä. Muun
muassa Eläketurvakeskuksen tutkimusjohtaja Mikko Kauton mukaan olisi ihanteellista, jos
kansalaiskäsitys vastaisi paremmin sitä, mitä erilaiset vakavasti tehdyt arviot kertovat. (Kautto
2015).

2.2 Työeläkejärjestelmän tavoitteet ja toiminta

Edellisessä luvussa on kuvattu työeläkejärjestelmän toimijat sekä keskeisimmät päätöksenteon
mekanismit. Tässä luvussa pureudutaan tarkemmin työeläkejärjestelmän tavoitteisiin, toimin-
taan ja ominaisuuksiin. Lakisäätöisen eläkejärjestelmän pääasialliset tavoitteet ovat vakuutta-
minen vanhuus- ja työkyvyttömyysriskien varalta, kulutuksen tasaaminen elinkaaren aikana
sekä yksilöiden valintojen ohjaaminen ja virhearviointien vaikutusten korjaaminen yhteiskunnan
tasolla. (Tenhunen 2013, 49–50). Suomessa kuten muuallakin maailmassa eläkejärjestelmä on
muotoutunut vähitellen talouden ja muun sosiaaliturvan mukana. Tämä selittää eläkejärjestel-
män monimuotoisen, useisiin rinnakkaisiin lakeihin eläkelajeihin perustuvan rakenteen. (Ten-
hunen & Vaitinen 2013, 14).

2.2.1 Pakollisuus, kattavuus ja eläke-etuudet

Edessä olevaan elinikään, säästämismahdollisuuksiin ja kulutustarpeisiin liittyvä epävarmuus ja riskit perustelevat työeläkejärjestelmän pakollisuutta kaikille työtä tekeville kansalaisille. Verrattuna vapaaehtoisiin järjestelmiin, kaikille pakollinen eläkejärjestelmä ehkäisee haitallista valikoitumista, joka on haaste vapaaehtoisissa vakuutuksissa. Järjestelmän pakollisuudella taa-taan jonkinlainen vanhuus- ja työkyvyttömyysajan toimeentulo myös niille, jotka lyhytnäköi-syyttään tai informaation puutteen vuoksi eivät osaa varautua riskeihin niiden edellyttämällä tavalla. Pakollisuus takaa toisaalta sen, että miltei kaikki järjestelmän piiriin kuuluvat osallis-tuvat sen kustannuksiin. Edelleen pakollisuutta perustellaan muun muassa eläketurvan hoidon keskittämisen tehokkuudella sekä yhtiöiden käytettävissä olevalla asiantuntemuksella. (Tenhu-nen 2013, 46–47). Eläkejärjestelmän pakollisuudesta ja eläkelakien soveltamisalojen laajuu-desta seuraa, että myös järjestelmän kattavuus on erittäin laaja eli huomattava osa väestöstä kuuluu vakuutuksen piiriin. Kattavuus on yksi järjestelmän tavoiteltavista ominaisuuksista, sillä yksilölliseen säästämiseen perustuva eläkeaikaan varautuminen jää usein vaillinaiseksi juuri epävarmuuksien, riskien ja lyhytnäköisen käyttäytymisen seurauksena. Kattavassa järjes-telmässä keskimääräiset riskit tunnetaan koko talouden tasolla, joten niihin voidaan myös va-rautua paremmin ja ennakoivammin kuin suppeassa, pienen väestön osan käsittävässä järjestel-mässä. (Tenhunen & Vaittinen 2013, 13).

Hieman harvemmin mainittu perustelu järjestelmän pakollisuudelle on se, että riskien jako voi-daan ulottaa kattamaan myös tulevat sukupolvet. Silloin riskejä ei tarvitse kohdentaa pelkästään senhetkisille eläkeläisille, vaan osan riskeistä voivat kantaa nykyiset ja tulevat työkäiset kor-keampien maksujen tai pienempien eläkkeiden muodossa. (Korkman, Lassila, Määttänen & Valkonen 2007, 21). Työeläkejärjestelmällä voidaan ajatella olevan myös laajempia yhteis-kunnallisia perusteluja muun muassa taloudellisen kasvun, työelämän ja yhteiskunnallisen ko-heesion näkökulmasta. (Kangas & Niemelä 2012, 47). Eläkejärjestelmällä voidaan välillisesti kannustaa yksilöitä työntekoon ja vaikuttaa siten maan talouskasvuun ja tuotantoon. Yksilöitä ohjaavia tavoitteita voidaan vahvistaa eläkejärjestelmän puitteissa lisäämällä kannustimia ja vapaaehtoisuuteen perustuvia osia. (Tenhunen 2013, 49–50).

Työeläkelait muodostavat kokonaisuuden, jonka seurauksena lähes kaikkea Suomessa tehtävää työtä koskee vakuuttamisvelvollisuus. Työnantaja on nykyisen järjestelmän puitteissa velvelli-

nen vakuuttamaan 18–67-vuotiaat työntekijänsä, yrittäjän ja maatalousyrittäjän vakuuttamisvelvollisuus on heillä itsellään. Vakuutusmaksuja vastaan vakuutetulle kertyy työeläkeoikeutta. (Vanne 2013, 105). Palkansaajat ansaitsevat työeläketurvaa pääasiassa työntekijän eläkelain (TyEL), mutta myös merimieseläkelain (MEL), kunnallisen eläkelain (KuEL), valtion eläkelain (VaEL) ja evankelis-luterilaisen kirkon eläkelain (KiEL) mukaan. Yrittäjätoiminta vakuutetaan joko yrittäjän eläkelain (YEL) tai maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL) mukaan. Työeläkelakien mukaan vakuutettuja eli työeläketurvaa ansainneita oli vuoden 2013 lopussa noin 2,4 miljoonaa, joista monelle eläketulo oli pääasiallinen ja pitkäaikainen toimeentulon lähde. (www.etk.fi 11.11.2014; Uusitalo 2012, 76). Eläkkeiden määräytymisperusteet ovat eri eläkelaeissa suurin piirtein samanlaiset, mutta ne kustannetaan eri tavoilla. Eläkkeiden määräytymisen ja rahoittamisen perusteita tarkastellaan luvussa 2.2.2.

Ansioperusteiseen kuuluvassa työ- ja yrittäjäeläkelaisissa tarkoitettuja eläke-etuuksia ovat vanhuuseläke, osa-aikaeläke, työeläkekuntoutus, työkyvyttömyyseläke ja perhe-eläke. Vuodesta 2005 lähtien vanhuuseläkkeelle on voinut jäädä valitsemassaan iässä 63–68-vuotiaana. Aiemmin vanhuuseläkeikä oli 65 vuotta. Ennen vuotta 1952 syntynyt vakuutettu voi vielä halutessaan jäädä varhennetulle vanhuuseläkkeelle 62-vuotiaana. Lykkääminen on mahdollista rajattomasti 68 vuoden täyttämisen jälkeen. Varhennettaessa tai lykkäessä eläkkeeseen tehdään pysyvä varhennusvähennys tai lykkäyskorotus. (www.etk.fi 12.11.2014).

Osa-aikaeläkettä voi toistaiseksi saada 61–67-vuotias vakuutettu, jolla on riittävästi työuraa eläkettä edeltävinä vuosina. Vuonna 1953 syntyneillä on vielä oikeus osa-aikaeläkkeeseen 60 vuoden iässä. Osa-aikaeläkkeen hakijan on siirryttävä kokoaikatyöstä osa-aikatyöhön eikä hän saa saada muuta omaan työuraan perustuvaa eläkettä. Siirryttäessä osa-aikaeläkkeelle työnteon on vähennyttävä samassa suhteessa kokoaikatyön vakiintuneihin ansioihin nähden. Osa-aikatyön tekeminen on edellytys eläkkeen saamiselle. (www.etk.fi 12.11.2014).

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää 18 vuotta täyttäneelle, muttei vielä vanhuuseläkeiän saavuttaneelle vakuutetulle, jonka työkyky on heikentynyt tietyn määrän ja työkyvyttömyyden voidaan arvioida jatkuvan yhdenjaksoisesti vähintään vuoden. Työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi eläkkeensaajan saavuttaessa vanhuuseläkeiän. Kansaneläkejärjestelmästä työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää 16–64-vuotiaalle vakuutetulle. Työeläkejärjestelmän työkyvyttömyysetuudet ovat työkyvyttömyyseläke, osatyökyvyttömyyseläke, kuntoutustuki ja

osakuntoutustuki. Lyhytaikaisesti työkyvyttömälle henkilölle, jonka vamman tai sairauden arvioidaan paranevan kuntoutuksella, maksetaan kuntoutuksen ajalta kuntoutustukea, joka on työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen. Jos työkyky ei palaudu, kuntoutustuki muutetaan työkyvyttömyyseläkkeeksi. Kun arvioidaan oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen, huomioidaan lääketieteellisten seikkojen lisäksi vakuutetun kyky hankkia ansiotuloja sellaisella saatavissa olevalla työllä, johon hänen kohtuudella arvioidaan kykenevän. Arviossa otetaan huomioon koulutus, aikaisempi toiminta, ikä, asuinpaikka ja muut niihin rinnastettavat seikat. Työkyvyttömyyseläke määräytyy vakuutetulle karttuneen eläkkeen ja tulevan ajan eläkkeen perusteella. Tulevan ajan eläkkeen tarkoituksena on korvata vakuutetulle työkyvyttömyyden vuoksi pois jääviä työansioita vanhuuseläkeikään asti. (www.etk.fi 12.11.2014).

Pitkäaikainen työttömyysturva on siirtynyt eläkejärjestelmästä työttömyysturvajärjestelmään vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä. Vuonna 1950 ja sen jälkeen syntyneiden ikääntyneiden työttömien toimeentulo on turvattu työttömyysturvan lisäpäivillä eli niin kutsutulla työttömyysputkella. Sillä tarkoitetaan järjestelyä, jossa työttömäksi jäänyt ikääntynyt henkilö voi saada työttömyyspäivärahaa eläkkeelle jäämiseen saakka. Vuosina 1950–1954 syntyneelle maksetaan työttömyyspäivärahaa 65-vuotiaaksi saakka, mikäli hän on täyttänyt 59 vuotta ennen 500 päivän enimmäisajan täyttymistä. Vuonna 1955 ja sen jälkeen syntyneellä on oikeus lisäpäiviin, mikäli hän on täyttänyt 60 vuotta ennen enimmäisajan täyttymistä. Lisäpäiväoikeus edellyttää, että henkilöllä on työssäoloaikaa vähintään viisi vuotta edellisten 20 vuoden aikana. Työtön voi jäädä vanhuuseläkkeelle valintansa mukaan 62–65-vuotiaana. (www.etk.fi 12.11.2014).

Työeläke karttuu vakuutetuille ansioiden ja iän mukaan porrastetun karttumisprosentin mukaan. Myös jotkut palkattomat ajat kuten opiskelu ja vanhempainvapaat kartuttavat työeläkettä. Työeläkkeiden indeksiturvalla varmistetaan eläkkeiden ostovoiman säilyminen sekä kompensoidaan osittain myös työssäkäyvien ansiotason nousun suhteellista vaikutusta. Alkavaa työeläkettä laskettaessa vakuutetun työuran aikaiset työtulot tarkistetaan alkamisvuoden tason palkkakertoimella vastaamaan hintojen ja palkkojen kehitystä. Kertoimessa ansiotason muutoksen paino on 80 prosenttia ja hintojen muutoksen paino 20 prosenttia. Eläkkeelle siirtymisen jälkeen eläkkeitä tarkistetaan työeläkeindeksillä, jossa painot jakautuvat kuten palkkakertoimessa. (Uusitalo 2012, 92–93). Jo ansaittuihin työeläkkeisiin liittyy koskemattomuuden periaate, jolla viitataan kahteen asiaan. Ansaitut eläkkeet säilyvät, vaikka työpaikka vaihtuisi. Tämä on tärkeää

sekä eläkkeen että ihmisten liikkuvuuden kannalta. Toiseksi, ansaitut eläkkeet nauttivat perustuslain omaisuuden suoja ja niihin voidaan puuttua vain perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Koskemattomuudesta seuraa, että esimerkiksi työeläkeuudistukset säätelevät eläketurvaa vain saamishetkestä eteenpäin ja aiemmin ansaitut eläke-etuudet määräytyvät ansaintahetkellä voimassa olleen lainsäädännön mukaan. (Uusitalo 2012, 90–91). Vielä työelämässä olevien henkilöiden osalta suojan piiriin kuuluu se eläkekertymä, jonka hän palkkaansa liittyen on jo ennättänyt ansaita. (Kautto, Joentakanen, Klaavo, Lampi, Lassila, Poutiainen, Salonen, Uusitalo & Vidlund 2009, 17).

Suomen eläkejärjestelmää on kehitetty vähitellen ja niin ikärajoja, etuuksia kuin rahoitustakin koskevat säännökset ovat vaihdelleet ajan kuluessa. Järjestelmän kattavuus ja järjestelmän tarjoamat etuudet ovat laajentuneet järjestelmän perustamisen jälkeen ja työeläkemenot ovat yhä voimaantulovaiheessa. Puhutaan eläkejärjestelmän kypsymisestä, joka tarkoittaa, että eläkekään tulee yhä enemmän ihmisiä, jotka ovat ehtineet ansaita eläkettä täysimääräisesti järjestelmän voimassaoloaikana. 1990-luvun lopulta lähtien on myös alettu varautumaan väestön ikärakenteen muutokseen ja pyritty lieventämään eläkemaksujen korotukseen liittyvää painetta muun muassa eläkkeiden ikärajoja muuttamalla ja varhaiseläkereittejä karsimalla. Eläkejärjestelmän uudistuksia käsitellään tarkemmin luvussa 3.

2.2.2 Työeläkejärjestelmän rahoitus, eläke-etuuksien määräytyminen ja eläkemaksut

Eläke on tulevaisuuteen ajoittuva maksusitoumus ja siksi eläkesitoumusta voidaan ajatella implisiittisenä velkana (Tenhunen 2008a, 22). Suomessa vuotuiset työeläkkeet rahoitetaan pääosin jakojärjestelmällä eli samana vuonna työntekijöiltä, työnantajilta ja yrittäjiltä kerättävillä työeläkemaksuilla. Yksilön näkökulmasta jakojärjestelmä on sukupolvien välinen kirjoittamaton sopimus, jonka mukaan kukin maksaa työssä käydessään eläkemaksuja, joilla maksetaan jo eläkkeellä olevien etuudet. Vastineeksi tulevat sukupolvet puolestaan aikoinaan rahoittavat jo eläkkeellä olevien etuudet. Käytännössä siis järjestelmän tarjoaja sitoutuu maksamaan etuudet tulevaisuudessa (Tenhunen 2013, 54–55). Osa eläkkeistä rahoitetaan osittain rahastoivan periaatteen mukaan käyttämällä niihin sekä työeläkemaksuja että aiemmin kerättyjä rahastoja. Rahastoitu osa on ollut viime vuosina noin viidennes yksityisen sektorin palkansaajien työeläkemenosta (Risku, Appelqvist, Sanakala, Sihvonen, Tikanmäki & Vaitinen 2013, 19). Rahastoin-

nin tarkoitus on keventää tulevien eläkemaksujen tasoa, kun rahastoituja varoja sekä niille saatavia pitkän aikavälin sijoitustuottoja voidaan hyödyntää myöhempien eläkkeiden maksamisessa ja järjestelmän ylläpidossa (www.etk.fi 14.3.2014).

Eläkejärjestelmän rahoitusrakenne heijastuu eläkejärjestelmän riskeihin ja niiden jakautumiseen. Se, että rahastoidun järjestelmän ja jakojärjestelmän tuoton määräävät tekijät ja niiden riskit ovat erilaisia, perustele molempien periaatteiden samanaikaista käyttöä. Näin yksittäisen riskin toteutuminen ei johda kohtuuttoman suuriin tuottoeroihin eri sukupolvien välillä. (Lassila & Valkonen 2013b, 15). Jakojärjestelmän yhtenä etuna on, ettei etuuksien määrää ole sidottu tiukasti maksettuihin eläkemaksuihin, vaan eläkkeisiin liittyviä riskejä voidaan jakaa sukupolvien välillä. Toisaalta sukupolvien välinen jako itsessään on myös riski: järjestelmä on riippuvainen tulevaisuuden veronmaksajista ja heidän luomastaan maksupohjasta, johon liittyy suurta epävarmuutta. (Tenhunen 2013, 54–55). Jakojärjestelmässä työllisyydellä ja väestön ikärakenteella on ratkaiseva merkitys järjestelmän toimivuuden kannalta ja työllisiä on oltava riittävästi, jotta työeläkkeet saadaan maksettua. Toinen jakojärjestelmään liittyvä riski on poliittinen, sillä mikään ei viime kädessä takaa sitä, että implisiittisestä sopimuksesta pidetään kiinni (Vaittinen 2010, 9). Puhtaasti rahastoivassa järjestelmässä kukin henkilö tai sukupolvi maksaa omat eläkkeensä ja eläke-etuudet rahoitetaan sijoitusten kautta kertyneen pääoman ja sen tuoton avulla. Eläkkeiden rahastointi on kuitenkin altis sijoitetusta varallisuudesta saatujen tuottojen vaihtelulle ja inflaatorisille (Vaittinen 2010, 9). Koska eläkesäästöjen reaalin tuotto ja eläkkeelläolon pituus vaihtelevat, myös rahastoivassa järjestelmässä eläke-etuuden suuruuteen liittyy epävarmuutta. (Tenhunen 2013, 54).

Jakojärjestelmät ja rahastoivat järjestelmät eroavat siis sen mukaan, miten ne reagoivat väestön kehityksessä, ansiotason kehityksessä tai rahastojen tuotossa tapahtuviin muutoksiin. Siten myös eläkkeiden määräytymissännöt vaikuttavat eläkejärjestelmän riskien ja aktuaaristen eli rahoitukseen liittyvien ominaisuuksien jakautumiseen (Korkman, Lassila, Määttänen & Valkonen 2007, 26; Tenhunen 2008b, 390). Eläke-etuuksien määräytymissääntöjen yhteydessä puhutaan etuusperusteisesta ja maksuperusteisesta järjestelmästä. Suomen työeläkejärjestelmä on etuusperusteinen, sillä vuosittainen maksuprosentti määritellään niin korkeaksi, että menot saadaan katetuksi yli ajan. Eläke-etuus on siis ennalta määrätty ja se perustuu työuran pituuteen ja palkkahistoriaan. Puhtaasti etuusperusteisessa järjestelmässä rahoitusriski kohdistuu eläkeläisten sijasta kunkin sukupolven eläkemaksujen maksajiin. (Tenhunen 2008a, 24). Yksittäisen vakuutetun kannalta tämä tarkoittaa sitä, että sekä tulevat eläkemaksut että tulevien eläkkeiden

taso suhteessa omiin ansiotuloihin ovat epävarmoja. (Korkman ym. 2007, 25–26). Puhtaasti maksuperusteisessa järjestelmässä eläkemaksu on ennalta määrätty ja eläke-etuuden suuruus määräytyy kertyneen varallisuuden mukaan. Tällöin riski rahoituksen epätasapainosta realisoituu etuutta nostettaessa. Maksuperusteisessa järjestelmässä eläkesäästöihin liittyvät riskit, kuten rahamarkkinoiden tuottoihin ja elinkaaren tuloihin liittyvät epävarmuudet jäävät edunsaajalle henkilökohtaisesti kannettavaksi, sillä maksaja ja edunsaaja ovat aina samoja henkilöitä. (Vaittinen 2010, 9). Suomen työeläkejärjestelmässä on juuri osittaisen rahastoinnin ansiosta myös maksuperusteisia piirteitä. Maksuperusteisen piirteen järjestelmään tuo myös elinaikakerroin. Elinaikakerroin on automaattinen sopeutusmekanismi ja se reagoi väestön keskimääräiseen eliniän pitenemiseen pienentäen tarvittaessa maksettavaa kuukausieläkettä. Elinaikakerroimen vaikutusta voi kompensoida työskentelemällä pidempään. (www.etk.fi 12.3.2014).

Työeläkevakuutusmaksut luetaan kuuluviksi veronluonteisiin pakollisiin maksuihin ja niiden taso riippuu siis maksettavien eläke-etujen tasosta, voimassa olevista eläkkeiden rahastointiperiaatteista sekä eläkevaroille saaduista sijoitustuotoista. Kansantalouden kehitys ja väestön ikärakenne vaikuttavat olennaisesti eläkemaksujen tarpeeseen. (www.etk.fi 14.3.2014). Työnantajat maksavat suurimman osan työeläkemaksusta, mutta vuodesta 1993 lähtien myös työntekijöiltä on peritty maksua. (D’Ambrogio-Ola 2013, 138). Jos työeläkemaksua korotetaan, korotus kohdistetaan puoliksi työnantajien ja työntekijöiden maksuosuuksiin. (www.etk.fi 10.11.2014). Työeläkevakuutusmaksun määrä lasketaan vuosittain ja se koostuu eläkelajikohtaisista osista, joiden suuruus on määritelty vastaamaan lajikohtaista eläkemenokehitystä. Vahvistetut maksuprosentit vaihtelevat siis eläkelaeittain, mutta palkansaajilta peritään työeläkemaksua samasta riippuvan maksuprosentin mukaan. (www.etk.fi 14.3.2014). Työkyvyttömyysmaksuosan laskennassa otettiin vuonna 2006 käyttöön maksuluokkatekniikka, jonka mukaan suurtyönantajien maksut määräytyvät. Työntekijöiden määrän perusteella määritellyt suurtyönantajat on jaettu 11 maksuluokkaan riippuen työntekijöidensä työkyvyttömyysriskistä, joka puolestaan määräytyy aiempien vuosien työkyvyttömyyseläkkeiden perusteella. Pientyönantajien työkyvyttömyysvakuutusmaksu määrätään keksimääräisenä ikäriippuvaisena tariffina. (D’Ambrogio-Ola 2013, 142–143).

Vakuutusmaksun laskuperusteiden lähtökohtana ovat turvaavuusperiaate sekä edun ja maksun vastaavuus. Turvaavuusperiaatteella on tarkoitus pitää huolta vakuutettujen eduista siten, että kaikissa työeläkeyhtiöiden vakavaraisuuteen liittyvissä laskelmissa huomioidaan mahdolliset

vaihtelut ja epävarmuustekijät vakuutettujen etuja turvaavalla tavalla. Edun ja maksun vastavuudella puolestaan tarkoitetaan tekniikkaa, jolla vuosittain arvioidaan tulevien vuosien eläkemeno lajeittain ja mitoitetaan tarvittava vakuutusmaksu. Lisäksi työeläkemaksua määrättäessä on kiinnitettävä korostetusti huomiota sen riittävyteen. Turvaavuus- ja vastaavuusperiaatteet on ilmaistu myös eläkelaisissa (D’Ambrogio-Ola 2013, 139–140).

2.2.3 Työeläkejärjestelmä ja taloudelliset työmarkkinakannustimet

Koska lakisääteisen eläkejärjestelmän tarkoitus on korjata yksilön säästämispäätöksiin liittyviä virhearvioita, järjestelmässä säädellään säästöjen alarajaa, eläkkeellesiirtymiskäyttäytymistä sekä mahdollisuutta nostaa eläkesäästöjä. Nämä kaikki järjestelmän ominaisuudet voidaan tulkita kannustimiksi, jotka ovat joko taloudellisia tai käyttäytymistä sääteleviä. Kannustimet voivat olla työmarkkinoille osallistumisen näkökulmasta vaikutukseltaan joko palkitsevia, kuten normaalia korkeampi kannustinkarttuma, tai rajoittavia kuten järjestelmän veroluonteisuus ja odotettu negatiivinen tuotto saaduille eläkemaksuille.

Eläkejärjestelmän tulonjakopiirteet tuovat esiin eläkejärjestelmän veroluonteisuuden ja saattavat siten hämärtävät eläkejärjestelmän yhteyttä säästämiseen ja luoda vääristymiä taloudellisiin työmarkkinakannustimiin. Eläkejärjestelmän veroluonteisuus määrittyy kahden ominaisuuden perusteella. Ensimmäinen vaikutusreitti on aktuaarinen oikeudenmukaisuus ja neutraalius, eli kuinka hyvin maksetut eläkemaksut heijastelevat saatavaa eläkettä sukupolvien sisällä ja kuinka täysimääräisesti eläkkeelle jäämisen siirtäminen eteenpäin vuodella kasvattaa eläkeetuutta. Toinen ominaisuus liittyy siihen, kuinka hyvin eläkejärjestelmä vastaa yksityistä säästämistä, eli millaista tuottoa järjestelmä synnyttää. Säästämiskomponentti liittyy sukupolvien väliseen tulonjakoon erityisesti silloin, jos vakuutettu ei usko lakisääteisen järjestelmän tarjoavan itselle optimaalista tuottoa. (Tenhunen 2008a, 28). Mielikuva veroluonteisuudesta voi voimistua sellaisten kuluttajien joukossa, jotka näkevät eläkejärjestelmän pelkkänä pakollisena korvikkeena yksityiselle säästämälle ja jotka uskovat pystyvänsä hankkimaan säästöilleen eläkejärjestelmää paremman reaalituoton. Vaikka pakollisen eläkejärjestelmän odotettu tuotto on periaatteessa kaikille sama, se kuitenkin vaihtelee henkilön toteutuneiden työuraan ja elinikään liittyvien riskien mukaan. (Tenhunen 2012, 20).

Aktuaarisella oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan siis eläkemaksujen ja eläke-etuuden välistä yhteyttä yksilön tasolla koko hänen elinkaarensa aikana. Työmarkkinakannustimien näkökulmasta olennaista on nimenomaan vakuutettujen subjektiivinen näkemys aktuaarisesta oikeudenmukaisuudesta. Jos eläkejärjestelmän toteutunut tuotto on yksilölle negatiivinen eli henkilö saa elinkaarensa aikana vähemmän eläke-etuuksia suhteessa maksamiinsa maksuihin, eläkemaksut koetaan veroluonteisina maksuina, joille ei saada täysimääräistä vastinetta. (Tenhunen 2013, 59–60). Odotettu negatiivinen tuotto saattaa vaikuttaa negatiivisesti vakuutetun työnteon lisäämiseen ja ennen kaikkea työmarkkinoille osallistumiseen, kun vaihtoehtona on esimerkiksi vapaa-aika. Aktuaarisella neutraalisuudella puolestaan viitataan eläkkeelle jäämishetken vaikutukseen eläke-etuuden määrään. Työnteon jatkaminen vuoden pidempään vaikuttaa odotettavissa oleviin etuuksiin kahta kautta. Vuoden pidempään työssä jatkava henkilö ehtii maksaa vuoden pidempään eläkemaksuja, jolloin eläke-etuudenkin pitäisi kasvaa samassa suhteessa. Vuoden pidempään työskentelevä ehtii lisäksi olla eläkkeellä vuoden vähemmän, joten myös tämän pitäisi nostaa kuukausittaista eläke-etuutta. Kun nämä kaksi vaikutusta tulevat täysimääräisesti huomioitua eläke-etuuden määrittelyssä, eläkejärjestelmän sanotaan olevan aktuaarisesti neutraali. (Vaittinen & Tenhunen 2013, 97).

Aktuaarinen neutraalisuus vaikuttaa työn tarjontapäätöksiin etenkin silloin, kun pohditaan valintaa työssä jatkamisen ja eläkkeelle siirtymisen välillä (Tenhunen 2008a, 21; 26). Aktuaarisesti oikeudenmukaisen eli lähinnä maksuperusteisen järjestelmän on sanottu minimoivan eläkejärjestelmän aiheuttamat vääristymät työmarkkinoihin. Läpinäkyvä ja aktuaarisesti oikeudenmukainen järjestelmä mahdollistaa sen, että työntekijä voi tehdä työntarjontapäätöksensä rationaalisesti omien tarpeidensa mukaisesti. Kuitenkin epätäydellisen informaation, puutteellisten vakuutusmarkkinoiden ja epärationaalisen päätöksenteon todellisuudessa aktuaarista oikeudenmukaisuutta vääristävät piirteet eläkejärjestelmässä voidaan nähdä perusteltuna, kun vastineeksi saadaan toimeentulon turvaaminen ja riskien jakaminen. Etujen maksimoinnin ja vääristymien minimoinnin välillä on käänteinen suhde: mitä enemmän etuja maksimoidaan, sitä enemmän myös vääristymät kasvavat. (Tenhunen 2008a, 27; 2013, 62).

Myös eläke-etuuksien määräytymissäännöt vaikuttavat työn tarjonnan taloudellisiin kannustimiin. Jos eläke-etuus määräytyy työuran loppuosan perusteella (kuten oli tilanne ennen vuoden 2005 eläkeuudistusta), nuorempana maksettavien maksujen vastikkeellisuus heikentyy. Toisaalta sama tilanne kannustaa ikääntyviä työskentelemään viimeisinä työvuosinaan mahdollisimman paljon. Työuran loppuosan palkkaan painottuva eläke-etuuksien määräytyminen suosii

korkeasti koulutettuja hyvätuloisia, joilla on usein nouseva palkkakehitys (Tenhunen 2013, 61). Vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä työssä jatkamiseen 63 ikävuoden jälkeen rakennettiin aikaisempaa näkyvämpiä taloudellisia kannustimia. Tämän 4,5 prosentin kannustinkarttuman tavoitteena oli saada vakuutettuja pidentämään työuriaan. (Nivalainen 2013, 22). Riskun (2014) mukaan kannustinkarttuman ehkä vahvimpana perusteluna on pidetty sen yksinkertaisuutta ja selkeyttä: yksi luku kertoo vakuutetulle sen, kuinka paljon lisätyöskentely kasvattaa eläkettä. Yksinkertaisuus on kuitenkin näennäistä, koska se ei ota huomioon lainkaan eläkkeen nostamista maksuun välittömästi. Jos henkilön ansiotaso suhteessa karttuneeseen eläkkeeseen on matala, kannustinkarttuma tarjoaa heikon kompensaation 63 vuoden iän täyttämisen ja eläkkeelle siirtymisen välillä menetetyille eläketulolle. Säännöksiin sisältyy siten ongelma työnteon jatkamisen näkökulmasta. Mitä vanhempi vakuutettu on, sitä heikommin kannustinkarttuma yleensä kompensoi eläkkeen lykkäämistä ja työnteon jatkamista. Iän kasvaessa karttuneen eläkkeen määrä kasvaa ja jäljellä olevien eläkevuosien määrä vähenee. Jos henkilö haluaa vähentää työntekoa, kannustinkarttuma ohjaa päätöksiä eläkkeelle siirtymistä aikaistavaan suuntaan. (Risku 2014, 37–38).

Korotetun karttuman kaltaista mekanismia voidaan pitää ongelmallisena myös tasapuolisuuden näkökulmasta, jos se synnyttää eri yksilöiden kannalta hyvin erityyppisiä lopputuloksia. Ansaintaperiaatteen mukaista on ajatella karttunutta eläkettä yksilön varallisuutena. Silloin eläkkeelle siirtymisen lykkäämistä tulisi kompensoida suhteessa karttuneen eläkkeen määrään. Erikseen tulisi karttua uutta eläkettä, mikäli henkilö ansaitsee eläkkeeseen oikeuttavaa tuloa. Kannustinkarttuma yhdistää nämä kaksi kuukausieläkkeen määrää korottavaa tekijää jossain määrin mielivaltaisella tavalla. Ne henkilöt, jotka eivät ole työssä eivätkä eläkkeellä, jäävät vaille minkäänlaista kompensaatiota lykäytyistä kuukausista ikävälillä 63–68 vuotta. Toisaalta niille, joiden ansiotaso on korkea suhteessa karttuneeseen eläkkeeseen, kannustinkarttuma tarjoaa vahvan taloudellisen kannusteen työnteon jatkamiseen ja eläkkeelle siirtymisen lykkäämiseen. (Risku 20014, 38). On kuitenkin empiirisesti avoin kysymys, kuinka paljon karttumien ja ansioiden suhteet tosiasiallisesti vaihtelevat yksittäisten henkilöiden tai ihmisryhmien välillä. (Appelqvist & Sihvonen 2014, 31).

Jo vanhuuseläkkeellä olevien työhön osallistumiselle on lähtökohtaisesti melko hyvät taloudelliset kannustimet, koska muusta sosiaaliturvasta poiketen vanhuuseläkkeen määrä ei ole tulodonnainen. Työtulojen hankkiminen ei näin ollen vähennä eläkkeen määrää. (Laine, Sinko &

Vihriälä 2009, 126). Hakolan (2002) mukaan keskimääräisen eläkkeelle siirtymisiin kohottamiseen on myös muita eläkepoliittisia vaihtoehtoja kuin taloudelliset kannustimet. (Hakola 2002, 434). Laineen mukaan ikärajat ovat todennäköisesti jopa taloudellisia kannustimia tehokkaampi tapa myöhentää eläkkeelle siirtymistä. (Laine 2004, 26). Eläkkeelle siirtymiseen liittyviä kannustimia ja työurien pidentämisen keinoja käsitellään luvussa 3.2.

2.3 Väestörakenteen muutos ja eläkejärjestelmän kestävyys

Syntyvyyden ja kuolevuuden aleneminen sekä keskimääräisen eliniän pidentyminen merkitsevät pitkällä aikavälillä väestön keskimääräistä ikääntymistä. Väestön ikääntyminen ja peräkkäisten ikäkohorttien kokoerot aiheuttavat haasteita eläkejärjestelmän rahoituksen kestävyydelle, kun yhä suurempi osa ihmisistä nauttii eläkettä aktiiviaikaansa nähden pitkään ja samalla maksajia on suhteessa eläkkeellä oleviin vähän. Tulonsiirtojen lisäksi myös palvelujen painopiste siirtyy eläkeikäisten suuntaan. (Lassila & Valkonen 2013a, 12). Tenhusen (2008a; 2013) mukaan väestön ikääntymisen myötä keskustelu jakojärjestelmän kestävydestä sekä sen vaikutuksesta erityisesti sukupolvien väliseen uudelleenjakoon on lisääntynyt. Tilanteessa, jossa lakisääteisen työeläkejärjestelmän tuottoaste muuttuu sukupolvien välillä tai se jää alhaiseksi, mielikuva eläkejärjestelmän veroluonteisuudesta voimistuu. Kestävyyden ja oikeudenmukaisuuden mittaamisen ja vertailun helpottamiseksi on hyödyllistä tarkastella eläkejärjestelmää kolmen aktuaarisuutta mittaavan tekijän suhteen. Ne ovat eläkejärjestelmän pitkän aikavälin rahoituksen kestävyteen liittyvä aktuaarinen tasapaino, jo mainittu aktuaarinen oikeudenmukaisuus sekä aktuaarinen neutraalius. Aktuaarinen ulottuvuus on tärkeä paitsi työmarkkinavaihtusten, niin myös eläkejärjestelmän rahoituksen kestävyden sekä sukupolvien sisäisen ja välisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. (Tenhunen 2008a, 10).

Kestävyytlaskelmien tekemiseen, kestävyden sisältöön ja sitä kuvaaviin tunnuslukuihin liittyy paljon sopimuksenvaraisia asioita. Kestävyystermeille on yhteistä se, että niissä kiinnitetään huomiota pitkälle aikavälille ja sukupolvien väliseen reiluuteen. Myös eri politiikkalohkoilla tehtyjen päätösten vaikutukset muille alueille on näkökulma, jota painotetaan. (Kautto & Metso 2008, 418). Eläkejärjestelmän kestävydessä voidaan sanoa olevan kysymys ainakin etuuskien tason ja järjestelmän rahoituksen tasapainosta, eri osapuolten välisestä kohtelusta sekä muutostoimenpiteiden oikeellisuudesta ja oikea-aikaisuudesta. Viime kädessä kestävyttä koskevissa päätelmissä tulisi pystyä huomioimaan erilaiset arvioinnit, sillä etuuskien rahoitus, niiden taso sekä eläkejärjestelmää koskeva päätöksenteko ovat pitkälti toisistaan riippuvaisia.

2.3.1 Eläkejärjestelmän rahoituksellinen kestävyys

Eläkeläisten lukumäärää ja väestönosuutta määrittävät niin väestönkasvu, väestön ikärakenne kuin ihmisten elinikä. Näiden lisäksi muut tekijät vaikuttavat siihen, kuinka paljon väestöstä on kulloinkin työelämässä tai sen ulkopuolella. (Vauhkonen 2012, 450). Elinajan piteneminen ilman vastaavaa nousua työhön käytettävässä ajassa heikentää työeläkejärjestelmän rahoitustasapainoa ja pitkällä aikavälillä myös eläketasoa. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 73). Eläkejärjestelmän rahoituksen kestävyys termillä aktuaarinen tasapaino ja sitä voidaan kuvata maksuennusteen avulla. Järjestelmä on odotusarvoisesti kestävä, jos nykyisen maksutason tuottamien maksutulojen ja rahastojen tuoton ennustetaan riittävän tulevien eläkemenojen katteeksi. (Korkman, Lassila, Määttänen & Valkonen 2007, 29). Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin laskelmissa (2013) arvioitiin, että eläkejärjestelmä ei ole kestävä ja TyEL-maksua on siksi nostettava tulevaisuudessa. Maksun arvioitiin nousevan tasaisesti seuraavan 30 vuoden aikana ja pysyvän noin 25 prosentissa 2050-luvun loppupuolelle asti, jonka jälkeen se jälleen nousisi lievästi. Työeläkemenojen kasvu suhteessa työtulosummaan on seurausta ennen kaikkea vanhuuseläkemenon kasvusta. Lisäksi työeläkemenot ovat yhä voimaantulovaiheessa, mikä kasvattaa vanhuuseläkemenoa vielä tulevaisuudessa. (Risku ym. 2013, 33).

Työeläkemaksun nostamiseen suhtaudutaan poliittisessa päätöksenteossa usein penseästi, sillä nousu kiristää työn verotusta ja heikentää kannusteita kouluttautua, osallistua työmarkkinoille ja tehdä lisää töitä. Maksujen korotukset lisäävät myös työnantajien kustannuksia ja heikentävät niiden työvoiman palkkaamisen edellytyksiä. Työeläkemaksut lasketaan usein mukaan työn verokiilaan, eli työnantajan kustannusten ja palkansaajan nettotuloksi jäävän osuuden erotukseksi. (Tenhunen 2013, 59). Työnantajan näkökulmasta työeläkemaksut alentavat palkanmaksuvaraa ja palkkarakenteen joustavuutta, jolloin valtaosa maksujen aiheuttamasta kustannuksesta siirtyy vähitellen alhaisemmiksi palkoiksi. Palkkojen sopeuttaminen saattaa heikentää siten työvoiman kysyntää. (Korkman ym.2007, 32). Työeläkemaksut kuitenkin eroavat muista työhön kohdistuvista veroista vastikkeellisuutensa vuoksi, eli maksut tarjoavat vastineeksi oikeuden työeläkkeeseen (Tenhunen 2013, 59).

Työeläkemaksujen korotuksista on historiallisesti sovittu erillisissä työmarkkinajärjestöjen sopimuksissa vain joitakin vuosia kerrallaan. Lassilan (2013) mukaan työeläkejärjestelmän rahoi-

tus näyttää perustuneen ajatukseen, että maksuja korotetaan tarvittaessa mutta kuitenkin varovaisesti. (Lassila 2013, 236). Korotusten lykkääminen ja epävarmuus maksutason suuruudesta on nähty ongelmallisiksi pitkän aikavälin suunnittelun kannalta. Lykkäämällä maksut nousevat lopulta korkeammaksi kuin siinä tapauksessa, että se nostettaisiin heti kestäväksi arvioidulle tasolle. Toinen maksujen vähittäisen nostamisen aiheuttama ongelma liittyy sukupolvien väliseen tulonjakoon. Vero- ja maksupohjat ovat tulevaisuudessa talouden kasvun myötä suuremmat kuin nykyisin. Tästä huolimatta nuorten on maksettava myös suhteellisesti suurempi osa tuloistaan veroina ja maksuina, jollei kustannuspainetta jaeta tasaisemmin sukupolvien kesken (Korkman ym. 2007, 34; Lassila & Valkonen 2008, 4). Vaikka eläkemaksun nostamisen kerta-räyksellä voidaan sanoa aiheuttavan vaikeuksia tulopolitiikalle ja palkanmuodostukselle, on maksuja joka tapauksessa nostettava ja korotukset jaksotettava usealle vuodelle pikemmin kuin usealle vuosikymmenelle. Korkmanin, Lassilan, Määttäsen ja Valkosen (2007) mukaan talousteoriatukea näkemystä veroasteen vakauttamisen suotavuudesta (Korkman ym. 2007, 33). Professori Nicholas Barr (2013) tähdensi Suomen eläketurvan riittävyyttä, rahoituksellista kestävyyttä ja eläkejärjestelmän rakennetta koskevassa arviossaan, että Suomessa on syytä keskustella siitä, paljonko työeläkemaksuissa on korotusvaraa vai onko sitä kenties ollenkaan. Työeläkemaksut ovat kansainvälisesti nähden jo melko korkeat, joten ainakaan suurta korottamisen varaa ei periaatteessa ole. Barrin mukaan Suomen eläkejärjestelmän rahoituksellinen kestävyys riippuu kuitenkin lopulta siitä, löytyykö riittävien maksujen perimiselle poliittista tukea ja ovatko oikea-aikaiset muutokset poliittisesti mahdollisia. (Barr 2013, 80).

Erilaisissa työryhmä- ja asiantuntijaraporteissa päähuomio on annettu usein eläkejärjestelmän rahoituksen kestävyydelle (aktuaariselle tasapainolle) ja sen tarkastelulle ja arvioinnille, sillä rahoituksen tilanne on merkittävin järjestelmän kestävyyttä kuvastava tekijä. Väestön ikääntyminen ja sen vaikutukset eläkejärjestelmän rahoitukseen herättävät kuitenkin myös kysymyksen järjestelmän sosiaalisesta ja poliittisesta kestävyydestä. (Kautto, Salonen, Hytti, Lassila, Pirttilä, Rantala, Risku, Suoniemi & Vanne 2009, 11). Puhtaasti taloudellisesta näkökulmasta hyvä ratkaisu voi olla sosiaalisesta näkökulmasta huono ja ääritapauksessa huono sosiaalinen kehitys voi ajan myötä vaarantaa myös taloudellisten tavoitteiden toteutumisen. Vastaavasti liian kunnianhimoisten sosiaalisten tavoitteiden asettaminen voi rapauttaa uudistusten taloudellisen pohjan. (Alila, Gröhn, Keso & Volk 2011, 6). Eläkepolitiikassa haetaan nyt sosiaalisen ja taloudellisen kestävyiden välistä tasapainoa.

2.3.2 Eläkejärjestelmän sosiaalinen kestävyys

Sosiaalinen kestävyys on määritelmärytysten perusteella riippuvainen väestön hyvinvoinnin tilasta ja jakautumisesta, yksilöiden tilaa kuvaavista objektiivisista ja subjektiivisista mittareista sekä yhteisön tilaa kuvaavista tiedoista. Eläketurvan sosiaaliselle kestävyydelle ei ole yhtä aukotonta määritelmää eikä sosiaalisen kestävyuden toteutumisen tai politiikkatoimien vaikutusten arvioinnille ole ainakaan vielä kehittynyt vakiintuneita tapoja. Kauton ym. (2009) mukaan eläketurvan yhteydessä sosiaalinen kestävyys on usein yhdistetty eläketurvan riittävyteen ja eläkeläisten taloudelliseen toimeentuloon sekä eläketurvan jakautumiseen. (Kautto ym. 2009, 13). Tiukimman määritelmän mukaan eläke on riittävä, jos sen avulla voidaan välttää vanhuuden ajan köyhyys. Suomen ratkaisu, jossa tulontasaus eläkeaikana on toteutettu kansaneläkkeen työeläkevähenteisyyden ja eläkkeiden jyrkän progressiivisen verotuksen kautta tuottaa kansainvälisesti verraten alhaisen eläkeläisten köyhyysasteen. Useimmiten riittävyydellä tarkoitetaan kuitenkin sitä, ettei kulutustaso alene kovin paljoa eläkkeelle siirryttäessä. Kulutusmahdollisuuksia mitataan alkavan eläkkeen tasolla suhteessa omaan palkkahistoriaan. Toinen mahdollinen vertailukohta on se, kuinka hyvin eläkkeen suuruus seuraa kansantalouden yleistä palkkakehitystä eläkeläisen loppuelämän ajan. (Lassila & Valkonen 2008, 3). Eläkepolitiikan tavoitteiden näkökulmasta on arvioitava sekä eläkkeiden absoluuttista tasoa että myös eläkkeensaajien suhteellista asemaa muuhun väestöön verrattuna (Kautto ym. 2009, 13).

Sosiaaliseen kestävyyteen on usein katsottu kuuluvan myös oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo. (Kautto ym. 2009, 12). Oikeudenmukaisuuden käsitettä pohdittaessa törmää tosin melko nopeasti käsitteen huomattavaan moniulotteisuuteen ja valitun filosofisen näkemyksen aukottoman soveltamisen vaikeuteen. Esimerkiksi heikommassa asemassa olevista huolehtiminen koetaan oikeudenmukaiseksi ja suomalainen eläkejärjestelmä pyrkii antamaan vähimmäisturvan. Toisaalta Suomessa on nähty oikeudenmukaiseksi sekin, että ihmiset saavat eläkettä suhteessa omiin ponnisteluihinsa, eli suhteessa palkkaan, maksamiinsa eläkemaksuihin ja työuran pituuteen. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 148). Oikeudenmukaisuudesta puhutaan erityisesti sukupolvien välisen tulonjaon yhteydessä. Työeläkejärjestelmän puitteissa aktuaarinen oikeudenmukaisuus kuvaa yksilön koko elinkaaren aikana maksettujen eläkemaksujen ja odotettavissa olevien eläke-etuuksien välistä suhdetta. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vertailemiseksi voidaan esimerkiksi laskea millä tuottoasteilla kohorttien elinkaarinsa aikana maksamien eläkemaksujen nykyarvot ovat yhtä suuret heidän saamiensa eläke-etuuksien kanssa (Gröhn 2008, 39). Aktuaarisen oikeudenmukaisuuden kannalta ongelmallista

on se, että eläkejärjestelmän maksutulo ja eläkemenot ovat vahvasti sidoksissa kansantalouden kasvuun. Muutokset kasvussa aiheuttavat työeläkejärjestelmän kautta merkittäviä tulonsiirtoja sukupolvien välillä. (Lassila & Valkonen 2013b, 5). Korkman ym. (2007) toteavat, että makrotaloudellisesta näkökulmasta valtion ylläpitämä, puhtaasti jakojärjestelmällä rahoitettu järjestelmä on tulonsiirto yhdeltä ryhmältä toiselle, jonka mahdollistaa valtion oikeus verottaa työsäkävää sukupolvea. Koska jakojärjestelmän tuotto perustuu reaalisen palkkasumman kasvuun, voidaan tulevilta sukupolvilta kerätä suhteellisesti enemmän eläkettä, vaikka eläkemaksun prosenttiosuus pysyisi samana. Uudelleenjaon lisääntyminen vähentää aktuaarista oikeudenmukaisuutta. (Tenhunen & Vaittinen (toim.) 2013, 97). Siten kaikki työeläkejärjestelmän uudistukset muuttavat sukupolvien välistä tulonjakoa, jos maksujen ja etuuksien muutokset eivät kohdistu samoille sukupolville. (Korkman ym. 2007, 25–26).

Sanotaan, että sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden kattava arvioiminen on melko hankala asia. Pelkästään taloudellisten seikkojen arvioinnissa päädytään usein käytännössä mahdottomiin arvottamisongelmiin. Korkmanin ym. (2007) mukaan sukupolvitarkastelun laajentaminen kaikkiin julkisiin palveluihin ja niiden rahoittamiseen ei välttämättä kuitenkaan muuta eläkejärjestelmän antamaa kokonaiskuvaa. Seuraavat sukupolvet ovat tyypillisesti edellistä varakkaampia talouden kasvun vuoksi ja suuret ikäluokat ovat maksaneet esimerkiksi jälkeläisensä koulutuksen, toisaalta vanhemmat ikäpolvet ovat saamapuolella eläkkeiden lisäksi vanhuuden ajan terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon menojen osalta. Yksityiset tulonsiirrot ja perinnöt voivat tasata tilannetta. Niistä pääsee hyötymään kuitenkin vain osa sukupolvien edustajista. Siksi Korkmanin ym. mukaan on vaikea nähdä, että näitä muita asioita voitaisiin käyttää perusteluna, jos tulonsiirtojärjestelmät, kuten esimerkiksi eläkejärjestelmä, asettavat tietoisesti nykyiset työikäiset ja tulevat sukupolvet eriarvoiseen asemaan. (Korkman ym. 2007, 18).

Sosiaalisen kestävyuden käsitteeseen liittyy riittävyden, jakautumisen ja oikeudenmukaisuuden lisäksi yhteisöllinen sisältönsä. Yhteisölliseen puoleen kuuluu muun muassa luottamukseen liittyviä аспекteja sekä vaikutusmahdollisuudet. Luottamus voi periaatteessa kohdistua poliittiseen päätöksentekoon, järjestelmän tulevaisuuteen tai vaikkapa suhteisiin toisiin ihmisiin. Luottamusta voi myös pitää merkittävänä ennakoitavuutta vahvistavana tekijänä. Siten eläketurvan sosiaalisessa kestävyudessa on kyse myös eläketurvaa takaavaan järjestelmään ja sen yhteiskunnalliseen merkitykseen ja kehitykseen kohdistuvista odotuksista. (Kautto ym. 2009, 14). Kysymys luottamuksesta eläkejärjestelmään kytkeytyy osaksi myös siihen miten eläkejärjestelmä ymmärretään. Tieto eläkejärjestelmän toiminnasta ja periaatteista on tärkeä luottamuksen

taustalla oleva tekijä. Eläkejärjestelmän sanotaan usein olevan monimutkainen, sillä se sisältää joukon eri tason elementtejä ja periaatteita, joista toisia on helpompi ymmärtää kuin toisia. Esimerkiksi eläkkeiden sopivaa tasoa, eläkkeiden laskentaa tai sijoitustoimintaa koskevissa kysymyksissä joudutaan usein turvautumaan asiantuntijatietoon. (Kahma & Takala 2012, 12–13).

Kahma ja Takala (2012) ovat tutkineet eläkejärjestelmään kohdistuvaa luottamusta muun muassa eläkelupauksen, eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuuden sekä eläkejärjestelmää koskevan kolmikantaisen päätöksenteon näkökulmasta. Näistä näkökulmista tarkasteltuna nuoret, korkeasti koulutetut, hyvätuloiset ja työssä käyvät suhtautuvat keskimääräistä luottavaisemmin eläkejärjestelmään. (Tenhunen 2012, 50). Iän ollessa selittävänä tekijänä nuoret uskovat eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuuteen vanhempia useammin. Tulos on jonkinlaisessa ristiriidassa sen kanssa, että nuoret toisaalta uskovat vanhempia harvemmin saavansa järjestelmältä itse mitään. He uskovat muita harvemmin järjestelmän kykyyn maksaa eläkkeet tulevaisuudessa ja useammin nuorten joutuvan liiaksi eläkkeiden maksumiehiksi. Vanhemmat ikäryhmät eivät puolestaan usko eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuuteen, vaikka uskovat eläkkeiden maksamiseen ja ylipäättään eläkelupauksen lunastamiseen sekä siihen, että eläkkeistä päättävien päätökset ovat heidän etujensa mukaisia. (Kahma & Takala 2012, 65–66.)

Luottamuksen tutkiminen on tärkeätä järjestelmän kehittämisen, eläkeasioista tiedottamisen ja eläkepolitiikan kannalta. Kansalaisten tyytyväisyys eläkejärjestelmään näkyy juuri luottamuksena, vaikka kaikki kansalaiset eivät olisikaan asiantuntijoita eläkekysymysten suhteen. (Kahma & Takala 2012, 13). Luottamus eläkejärjestelmän pysyvyyteen on myös edellytys sille, että järjestelmä pysyy pystyssä ja siihen sijoitetaan säästöjä. Luottamus lunastetaan eläkejärjestelmän kestävyuden turvaamisena ja toteutuneina eläkkeinä. (Kahma & Takala 2012, 8).

2.3.3 Eläkejärjestelmän poliittinen kestävyys

Erityisesti taloustieteissä ja politiikan tutkimuksessa puhutaan eläketurvan yhteydessä poliittisesta kestävyydestä. (Vaarama 2009, 15). Poliittisen kestävyuden käsitteellä ei sosiaalisen kestävyuden tapaan ole kirjallisuudessa vakiintunutta määritelmää ja näiden kahden kestävyysmääritelmän sisältö on toisinaan jopa limittäinen. Työeläkejärjestelmän näkökulmasta poliittisessä kestävyudessa voidaan sanoa olevan kyse ainakin eläketurvaa, sen rahoitusta ja päätöksentekoa koskevan yhteisymmärryksen pitävyydestä sekä päätöksenteon läpinäkyvyydestä ja

vastuullisuudesta. (ks. Laine, Sinko & Vihriälä 2009, 164–165). Vaaraman (2009) mukaan poliittisen kestävyuden tavoittelussa on kyse sosiaalisen koheesion ja jatkuvuuden ylläpitämisestä muuttuvissa oloissa niin, että päätökset ja linjaukset perustuvat kollektiiviseen tahtoon ja etuun, jossa eri intressiryhmien edut on sovittu yhteen. Riskit syntyvät siitä, että tässä ei onnistuta ja järjestelmän legitimeetti kärsii. (Vaarama 2009, 15). Eläkejärjestelmän poliittinen kestävyys voi esimerkiksi vaarantua, jos maksujen nousu katsotaan liian suureksi, eläkkeet liian pieniksi tai yksittäisten syntymäkohorttien maksamien maksujen ja saamien etuuksien suhde kohtuuttoman heikoksi. Silloin järjestelmän sääntöjä muutetaan. (Lassila & Valkonen 2008, 2–3).

Työeläkevarat ovat ennalta määrättyyn tarkoitukseen kerättyä varallisuutta ja eläkejärjestelmä perustuu siten implisiittiseen sukupolvien väliseen sopimukseen. Sopimus ilmentää käytännössä lupaus siitä, että eläkkeet pysytään maksamaan myös tulevaisuudessa. (Tenhunen 2008a, 22–23). On kuitenkin huomattava, että eläkkeelle siirtyvän kannalta eläkelupaus koskee perustoimeentulon turvaa ja ansainta- tai vakuutusperiaatteen noudattamista, ei jotain tiettyä eläketasoa tai korvaussuhdetta. Eläke-etuus omaisuutena on saamisoikeus, jonka vakuutettu voi eläkkeen nostamiseen oikeuttavan vakuutustapahtuman jälkeen kohdistaa ensisijaisesti eläkelaitokseen ja periaatteessa eläkelaitosten yhteisvastuun kautta koko eläkejärjestelmään. Perustuslakiin on kirjattu velvoite perustoimeentulon turvasta, mutta siinä ei määritellä tarkemmin milloin turva on riittävä. (Kallio 2011, 198; Rantala 2011, 220). Myöskään eläkelainsäädännössä tai Suomen kansallisessa eläkestrategiassa (sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2005) ei ole selkeästi määritelty millä tasolla eläkkeiden tulisi olla.

Työeläkejärjestelmän osalta voimassa olevat säännöt määrittelevät täsmällisesti nykyisen eläkepolitiikan ja politiikan seuraukset voidaan arvioida vain sillä ehdolla, että säännöistä pidetään periaatteessa kaikissa olosuhteissa kiinni. Barrin (2013) mielestä eläkejärjestelmien keskeinen tarkoitus pitkäjänteisinä instituutioina on tehdä ihmisille mahdolliseksi suunnitella elämänsä. Kansalaisilla tulisi olla kohtuullisen selkeä tieto eläketurvan kehityksestä, jotta omaehtoisen varautumistarpeen arviointi olisi mahdollista. Pitkäaikainen vakaas on tärkeää ja siksi Barrin mielestä politiikassa tulee välttää järjestelmään kohdistuvia äkkiliikkeitä. (Kautto 2014, 5). Poliittisen päätöksenteon ennustamattomuus tai poliitikkojen mahdollinen halu tehtyjen sitoumusten muuttamiseen muodostaa kuitenkin ennustettavuudelle riskin. (Kautto ym. 2009, 11–12). Esimerkiksi yksilötasollakin tunnettu pitkäjänteisyyden puute ja epämiellyttävien, kustannuksia aiheuttavien asioiden lykkääminen myöhemmäksi voi ilmiönä olla mukana myös poliitti-

sessä päätöksenteossa: päätökset eläke-etuuksien heikentämisestä tai eläkemaksujen nostamisesta eivät ole miellyttäviä, jolloin niitä lykätään usein niin pitkälle kuin voidaan. Muutokset eläkejärjestelmän rakenteessa voivat lopulta ajoittua kriisiaikoihin, kun päätöksiä on välttämättä tehtävä, mutta päätösten reunaehdot voivat olla tiukemmat ja päätöksistä neuvottelemisen olla raskaampaa kuin hyvinä aikoina. (Tenhunen & Vaittinen 2010, 23–24). Edelleen poliittiset valtasuhteet sekä voimakas etujen ajaminen saattavat nousta suhteettoman suureen rooliin. Poliitikkojen kannalta relevantti päätösten aikahorisontti voi painottua vaalikausien mukaan, kun taas eläkejärjestelmän kannalta olennaista olisi sen sijaan tarkastella tilannetta usean vuosikymmenen päähän. (Tenhunen & Vaittinen 2010, 25).

Myös päätösten syntymekanismit ovat eläkejärjestelmää koskevan poliittisen kestävyuden kannalta olennaisia. Kolmikantainen neuvottelujärjestelmä työeläkkeiden kentässä on saanut arvostelua osakseen ratkaisukyvyttömyytensä ja toisaalta neuvottelujärjestelmän legitimeettiin liittyvien kysymysten vuoksi. Työmarkkinakeskusjärjestöt eivät saaneet aikaan sopimusta työeläkejärjestelmän kokonaisvaltaisesta uudistamisesta ennen vuoden 2014 syksyä pitkistä neuvotteluistaan huolimatta. Korkmanin (2011) mielestä ongelmana ei ole vain vaikutuksiltaan kipeiden päätösten tekemisen tuska vaan myös siitä, että Suomen työeläkejärjestelmällä ei ole toimintakykyistä päätöksentekojärjestelmää, jolla olisi kiistaton ja selkeä legitimeetti eli hyväksyntä ja oikeutus toiminnalleen (Korkman 2011, 208–209). Ratkaisukyvyttömyyden taustalla voidaan nähdä olevan myös järjestöjen vastakkaiset intressit eläke- ja työttömyysetuuksien suhteen sekä ideologiset päämäärät.

Poliittista kestävyyttä voidaan arvioida edelleen myös päätöksentekoon osallistumisen ja vaikuttamisen näkökulmasta. Poliitiikan tutkimuksessa kiinnitetään usein huomiota äänestyskäyttäytymiseen ja keskivertoäänestäjän suuntautumiseen. Väestömuutos nostaa mediaaniäänestäjän keski-ikää ja tuottaa yhä suuremman joukon iäkkäitä eläkeiässä tai sitä lähellä olevia äänestäjiä, joilla voi olla halua käyttää joukkovoimaansa itselle edullisiin ratkaisuihin. Tulevaisuuden eläkeläisten voidaan siis ennakoida olevan yhä vaikutusvaltaisempi eturyhmä. (Kautto ym. 2009, 12). Lassilan (2009) mukaan äänestäjäkuntien ikääntyminen muualla Euroopassa on toistaiseksi näkynyt vaikeutena uudistaa eläke- ja muita hyvinvointijärjestelmiä. Ikääntyminen jatkuu, ja uudistusten vastustus todennäköisesti kasvaa vaikka uudistusten tarve myös hyvin todennäköisesti kasvaa. (Lassila 2009, 53). Korkmanin ym. (2007) mukaan nuorempien kansalaisten näkökulmasta poliittinen riski konkretisoituu tällöin epävarmuudeksi julkisen eläkeläispuksen kestävyydestä. Mikäli kestävyyslaskelmat osoittavat, että ilman muutoksia järjestelmä

ei voi maksaa lupaamiaan eläkkeitä, luottamus todennäköisesti romahtaa, ellei uudistuksia tehdä. Toisaalta eläkejärjestelmästä odotettavissa olevia etuuksia alentavat uudistukset voivat nekin heikentää luottamusta. (Tenhunen 2012, 26). Järjestelmän taloudellinen kestävyys itsessään voi siten olla merkittävä poliittinen riski.

Luottamuksen saavuttaminen ja säilyttäminen lakisäätteistä työeläkejärjestelmää kohtaan liittyy olennaisesti eläkejärjestelmien uudistuksiin. Eläkemaksujen ja etuuksien nostamisen välinen aika on vuosikymmenten mittainen, joten eläkejärjestelmän pysyvyys on pystyttävä takaamaan ennakoivilla ja yli sukupolvien katsovilla päätöksillä. (Tenhunen 2013, 51). Tenhusen ja Vaittisen (2010) mukaan demografisten ja sosiaalisten olosuhteiden muuttuessa eläkejärjestelmää on perusteltua ajanmukaistaa lakimuutoksin, mutta muutosten toistuvuuteen on samalla kiinnitettävä huomiota. Usein tehtävien järjestelmän parametrien muutosten on todettu alentavan eläkejärjestelmän uskottavuutta, sillä jatkuvat muutokset luovat vakuutetuille mielikuvan siitä, että eläkejärjestelmään puututaan tulevaisuudessakin. (Tenhunen ja Vaittinen 2010, 11).

Seuraavassa luvussa 3 käydään läpi työeläkejärjestelmään tehtyjä muutoksia 2000- ja 2010-luvuilla ja eritellään eläkepoliittisia keinoja työurien pidentämiseksi.

3 TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄN UUDISTAMINEN

Tässä luvussa tarkastellaan työeläkejärjestelmän uudistamisprosessia 2000-luvulta lähtien ja eritellään tärkeimpiä eläkejärjestelmän puitteissa toteutettavia työurien pidentämisen keinoja. Alaluvussa 3.1 johdatetaan ensin niihin keskeisiin tapahtumiin, jotka ovat vieneet työeläkejärjestelmän uudistamisprosessia kohti vuonna 2017 voimaan tulevaa eläkeuudistusta. Luvussa 3.2 perehdytään työurien pidentämisen keinoihin erityisesti työeläkejärjestelmän, mutta jonkin verran myös työelämän puitteissa.

Eläkejärjestelmän taloudellisesta kestävyydestä on esitetty huolia järjestelmän synnystä lähtien. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 73). Eläkeuudistusten tavoitteena ovat olleet ennen kaikkea pidemmät työurat, ja pidempiä työuria puolestaan edistää keskimääräisen eläkeellesiirtymisiän nouseminen. (www.tela.fi 19.11.2014a). Eläkereformien toteutuksessa voidaan erottaa kaksi erilaista tapaa. Holzman, MacKellar ja Rutkowski (2003) puhuvat paradigman muutoksesta ja parametrien muutoksesta. Parametrien muutoksilla (esimerkiksi eläkeiän nostaminen) pyritään rationalisoimaan eläkejärjestelmää maksuperusteisemmaksi ja tavoitellaan kustannusten laskua, tuottojen nousua sekä parempaa läpinäkyvyyttä järjestelmään. Paradigman muutos on puolestaan syvällinen muutos eläkejärjestelmän fundamentaalisissa perusteissa ja rakenteissa. Paradigman muutokset liittyvät usein etuusperusteisiin universaaleihin järjestelmiin ja kyse on järjestelmän rahoitus- ja toimintaperiaatteen muuttamisesta sekä riskien kohdistumisen ja painopisteen siirtymisestä. (Holzman, MacKellar & Rutkowski 2003, 8).

Suomessa tehtyjä eläkejärjestelmän muutoksia on luonnehdittu pienten askelten politiikaksi, jossa asteittaiset, suhteellisen pienet muutokset ovat lopulta tuottaneet laajamittaisiakin vaikutuksia eläkejärjestelmän toimintaan ja rakenteisiin. (Kangas 2006, 288). Suurin puute parametreihin liittyvissä eläkeuudistuksissa on Tenhusen (2013) mukaan se, että uudistukset tehdään poliittisista syistä usein juuri vaiheittain. Vaiheittaisten uudistusten vuoksi äänestäjät osaavat toisaalta odottaa lakimuutoksia, mutta toisaalta he eivät voi olla varmoja lopullisesta päämäärästä. Silloin poliittisen kannatuksen ja uskottavuuden saaminen eläkejärjestelmän perinpohjaiselle uudistukselle parametrimuutosten avulla voi olla vaikeaa. Toisaalta, vaiheittain tapahtuvat muutokset tarjoavat pehmeämmän siirtymän kohti kestävämpää eläkejärjestelmää ja antavat ihmisille aikaa sopeutua muutoksiin. (Tenhunen 2013, 67).

3.1 Eläkejärjestelmän uudistamiseen prosessit 2000- ja 2010-luvuilla

Päätösvaltaa työeläkejärjestelmään tehdyissä uudistuksissa ovat käyttäneet käytännössä työmarkkinakeskusjärjestöt sekä työeläkeyhtiöiden keskeiset edustajat, jotka ovat valmistelleet uudistukset erilaisissa kokoonpanoissa tehtävästään riippuen. (Korkman 2010, 55). Kenttää on koordinoitu vuosikymmenten aikana lukuisissa erilaisissa ad hoc -työryhmissä, joiden tehtävät ovat ulottuneet Kari Puron (vuoden 2005 uudistus), Jukka Rantalan (vuoden 2011 uudistus) ja Jukka Pekkarisen (vuoden 2017 uudistus) ryhmien kaltaisista järjestelmätason ryhmistä aina temaattisesti hyvin rajattuihin työryhmiin sekä selkeästi rajattuja tehtäviä toteuttaviin, teknisiä mikrotason kysymyksiä käsitteleviin ryhmiin, joilla ei ole niinkään laajaa yhteiskunnallista merkitystä. (Johanson & Sorsa 2011, 156).

Työmarkkinajärjestöjen lisäksi työeläkejärjestelmän suunnittelussa on mukana siis myös toinen tärkeä ryhmä: eläkejärjestelmien omat asiantuntijat. Monimutkaisten järjestelmien kehittämiseen tarvitaan eläkejärjestelmiin perehtyneitä henkilöitä, kuten matemaatikkoja, ekonomisteja, juristeja, sosiaalitieteilijöitä ja lääkäreitä. Asiantuntijat suuntaavat osaltaan eläkepoliittista keskustelua ja työmarkkinajärjestöt ja poliitikot hyödyntävät näitä tahoja omien tavoitteidensa edistämässä. (Vauhkonen 2012, 484). Eri eläketyöryhmä ovat hyödyntäneet pitkälti kotimaisesta asiantuntijatyöstä. Tutkimuslaitokset arvioivat eri yhteyksissä julkisen hyvinvointijärjestelmän kestävyyttä ja toteuttavat myös eläkejärjestelmää koskevaa tutkimusta. Esimerkiksi Eläketurvakeskus ja ETLA ovat tuottaneet lukuisia laskelmia eri toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksista työuriin, eläkkeiden tasoon ja eläkemaksuihin. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 11). Suomen eläkejärjestelmän uudistusten arvioinnissa ja valmistelussa on lisääntyvässä määrin alettu hyödyntää myös kansainvälistä ulkopuolista asiantuntemusta. Vuoden 2013 alussa julkaistiin kahden ulkomaisen asiantuntijan arviot Suomen työeläkejärjestelmästä. Näistä toinen koski eläketurvan riittävyyttä ja sen rahoituksen kestävyyttä (Barr 2013), toinen eläkejärjestelmän toimeenpanoa ja sijoitustoimintaa (Ambatscheer 2013). Näissä arvioissa on nostettu esille erityisesti elinajan pidentymiseen varautuminen sekä eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseen liittyvät kannustimet. Euroopan komission maakohtaisissa toimenpidesuosituksissa vuosina 2011–2014 on Suomea kehoitettu muun muassa vähentämään varhaista työmarkkinoilta poistumista sekä harkitsemaan lainsäädäntöön perustuvien eläkeikien ja elinajanodotteen välistä yhteyttä. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 81–82).

3.1.1. Vuoden 2005 eläkereformi ja keskeiset muutokset työeläkejärjestelmässä

Eläkejärjestelmän uudistaminen Suomessa on ollut osin proaktiivista. Etuuksien parantamiseen painottuneen alkuvaiheen jälkeen väestölliseen muutokseen varautuminen ja ikääntyneiden työllisyysasteiden nostamiseen tähtäviä toimia aloitettiin jo 1990-luvulla. Eläkepolitiikan puolella tämä merkitsi erityisesti varhaiseläkereittejä koskevia uudistuksia. Seuraavan vaiheen uudistusten valmistelu aloitettiin vuosituhaten vaihteessa. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 9; Kautto 2013, 19). Vuoden 2005 alussa työeläkkeisiin tehtiin niiden 40-vuotisen historian mittavin uudistus. Keskeisinä tavoitteina oli myöhentää keskimääräistä eläkkeelle siirtymisikää 2 - 3 vuodella, sopeuttaa eläkejärjestelmä keskimääräisen elinajan kasvuun ja luoda edellytykset yksityisalojen työeläkelakien yhdistämiselle ja yksinkertaistamiselle. Uudistuksilla pyrittiin muun muassa luomaan taloudellisia kannustimia eläkkeelle jäämisen lykkäämiseksi ja sitä kautta eläkejärjestelmän kestävyys turvaamiseksi.

Eläkejärjestelmän kestävyys kannalta oleellinen muutos oli eläkkeiden suuruuden sitominen odotetun eliniän muutoksiin erityisen elinaikakertoimen avulla (Uusitalo & Nivalainen 2013, 9). Elinaikakerroin on automaattinen sopeuttamismekanismi, joka vaikuttaa alkaviin eläkkeisiin elinajanodotteen kautta. Sen tarkoituksena on rajoittaa elinajan pitenemisestä johtuvaa eläkekustannusten kasvua ja kannustaa jatkamaan työntekoa. Jos eläkkeelle siirtyvä haluaa säilyttää sen eläkkeen tason, jonka hän olisi ansainnut eläkeiän mukaisesti ilman elinaikakerrointa, hänen on työskenneltävä pidempään. Elinaikakerroin sisältyi vuoden 2005 eläkeuudistukseen ja sitä sovellettiin ensimmäisen kerran vuonna 2010 alkaviin eläkkeisiin. Elinaikakerroin määrätään kullekin syntymävuosiluokalle 62 vuoden iässä, eikä se muutu enää eläkkeen alkamisen jälkeen. (www.etk.fi 12.3.2014).

Työllisyyden kannalta vuoden 2005 eläkeuudistuksen tärkeimmät osat liittyivät varhaiseläkkeelle pääsyn rajoittamiseen ja vanhuuseläkkeelle jäämisen taloudellisten kannustimien muutoksiin. Yleisestä 65 vuoden eläkeiästä luovuttiin ja siirryttiin joustavaan eläkeikään, jossa työntekijä voi valita eläkkeelle jäämisiään 63 ja 68 vuoden väliltä. Eläkeiän nostoon pyrittiin myös varhaiseläkkeelle pääsyä vaikeuttamalla. Varhennetulle vanhuuseläkkeelle saattoi aikaisemmin siirtyä jo 60-vuotiaana, mutta uudistuksen myötä varhennetulle vanhuuseläkkeelle voi jäädä vasta 62-vuotiaana. Tällöin eläkkeeseen tehdään 0,6 prosentin varhennusvähennys, joka pienentää kuukausittain maksettavaa eläkettä pysyvästi. Eläkkeen maksuun laittamisen myöhentäminen 68 ikävuoden jälkeen oikeuttaa 0,4 prosentin korotukseen kuukausieläkkeessä.

Myös osa-aikaeläkkeen ehdot heikkenivät ja ikäraja nousi 60 vuoteen (vuonna 1952 tai jälkeen syntyneillä) tai 61 vuoteen (1954 jälkeen syntyneillä), syntymävuodesta riippuen. Lisäksi työttömyyseläkejärjestelmä ja yksilöllinen varhaiseläke lakkautettiin kokonaan. Yksilöllinen varhaiseläke tarjosi pitkään vakuutetulle mahdollisuuden siirtyä työkyvyttömyysperusteiselle eläkkeelle varsinaista työkyvyttömyyseläkettä löyhemmin lääketieteellisin kriteerein. Tätä muutosta kompensoitiin osittain lieventämällä työkyvyttömyyseläkkeen ehtoja lisäämällä yli 60-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkepäättöksiin ”ammattillisia kriteerejä” koskevaa harkintaa. Eläkeikää lähestyvien työttömien toimeentulo puolestaan turvataan nykyään työttömyyseläkkeen sijaan oikeudella saada ansiosidonnaista päivärahaa vanhuuseläkeikään asti. Samalla työttömyysturvan lisäpäiväoikeuden eli työttömyyseläkeputken ikärajaa korotettiin kahdella vuodella. (Uusitalo & Nivalainen 2013, 11–17).

Eläkkeiden suuruuteen ja eläkkeelle jäämisen taloudellisiin kannustimiin vaikuttavat eläkkeiden karttumisprosentin lisäksi eläkkeisiin tehtävät varhennusvähennykset ja lykkäyskorotukset. Ennen vuotta 2005 eläkettä karttui 23–65-vuotiaana tehdystä työstä. Eläke laskettiin erikseen jokaisesta työsuhteesta enintään kymmenen viimeisen vuoden loppupalkasta. Vuonna 2005 luovuttiin työsuhteekohtaisesta eläkkeen laskennasta ja siirryttiin vuosiansioihin perustuvaan eläkkeiden laskentaan. Vuoden 2005 jälkeen eläkettä karttuu nyt 18–68-vuotiaana tehdystä työstä. Eläke lasketaan vuosityöansioista iän mukaisilla karttumaprosenteilla (1,5 %, 1,9, % ja 4,5 %). Taloudellisten kannustimien kannalta keskeisiä muutoksia olivat aikaisempien varhennusvähennysten ja lykkäyskorotusten osittainen korvaaminen korkeammalla 4,5 prosentin eläkkeiden karttumisprosentilla eli niin sanotulla superkarttumalla 63–68 vuoden iässä sekä eläkkeiden yhteensovituksesta luopuminen. (Uusitalo & Nivalainen 2013, 13–15). Eläkkeiden laskennassa otettiin kuitenkin mukaan suojasäännös koskemaan niitä, jotka jäivät eläkkeelle viimeistään vuonna 2011 työsuhteesta, joka alkanut ennen vuotta 2005. Tällöin eläke lasketaan myös aiemman lain mukaan ja mahdollinen aiemman lain ja uuden lain mukaisten eläkkeiden erotus lisätään uuden lain mukaiseen eläkkeeseen.

Vuoden 2007 alusta tuli voimaan työntekijän eläkelaki (TyEL). Se korvasi työntekijäin eläkelain (TEL), lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelain (LEL) ja taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelain (TaEL). TyEL:n voimaantulon yhteydessä ei kuitenkaan tehty suuria eläkepoliittisia muutoksia, sillä sisältömuutokset eläketurvaan tehtiin jo vuoden 2005 eläkeuudistuksessa. Vaikka vuoden 2005 työeläkeuudistuksen tavoite työurien pidentämisestä oli uudistuksen taustalla olleisiin väestöennusteisiin nähden mittava,

uusimpien väestöennusteiden valossa tuolloin asetetun työurien pidentymistavoitteen voi nähdä vaatimattomaksi (Kautto 2013, 19).

3.1.2 Työuraryhmä ja työurien pidentämisen tavoite

Verrattain pian vuoden 2005 työeläkeuudistuksen jälkeen käynnistyi keskustelu sopivasta vanhuuseläkeistä, kun havaittiin, että suomalaisten odotettavissa oleva elinikä kasvoi nopeammin kuin aiemmin oli oletettu. Vuosikymmenen lopulla myös taloudelliset näkymät synkentyivät, ensin finanssikriisiin ja sittemmin talouden rakenteiden ja suhdannemuutosten seurauksena. Toisaalta työeläkeuudistus oli tuore ja sen vaikutuksista ei ollut vielä esittää empiiristä arviota. Työllisyystilastoista ja eläkerekistereistä näkyi, että kehitys oli tavoitellun suuntaista: ikääntyneiden työllisyys parani ja eläkkeelle siirtyminen myöhentyi. (Kautto & Risku 2015, 16). Keväällä 2009 pääministeri Matti Vanhanen (kesk.) aloitti kuitenkin keskustelun siitä, että palkansaajien työuraa tulisi pidentää myöhentämällä eläkkeelle siirtymisen ikärajaa, sillä eläkkeelle siirtymisiän odote nähtiin liian alhaiseksi: vuonna 2008 se oli 59,4 vuotta. Vanhasen hallitus yritti viedä ehdotusta eteenpäin, mutta hanke kariutui työmarkkinajärjestöjen voimakkaaseen vastarintaan. Tästä alkoi niin kutsuttu eläkekiista, joka jatkui lopulta aina vuoden 2011 kevääseen asti. Esityksen vastaanottoon vaikutti muun muassa se, että työmarkkinajärjestöt ja hallitus olivat hieman aikaisemmin päässeet yhteisymmärrykseen työeläkkeisiin tehtävistä muutoksista niin sanotussa sosiaalilupossa. (Kautto & Risku 2015, 16). Toinen syy saattoi liittyä siihen tapaan, jolla esitys tehtiin hallituksen edustajan toimesta ilman, että työmarkkinajärjestöiltä varsinaisesti kysyttiin kantaa asiaan.

Eläkeiän nostamisen sijaan työmarkkinajärjestöt ja valtiolta sopivat, että eläkkeellesiirtymisiän odotetta nostetaan kolmella vuodella (62,4 vuotta) vuoteen 2025 mennessä. Osapuolet myös sopivat etsivänsä keinot tuon tavoitteen toteuttamiseksi. (www.tela.fi 19.11.2014). Työurien pidentämiseen tähtäävien eläkepoliittisten toimenpiteiden valmistelu annettiin eläkeneuvotteluryhmälle, jota johti Eläketurvakeskuksen toimitusjohtaja Jukka Rantala. Työhyvinvointikysymyksiä varten asetettiin erillinen työelämäryhmä, jota johti elinkeinoelämän keskusjärjestö EK:n johtaja Jukka Ahtela. Ahtelan työelämäryhmä antoi raporttinsa helmikuussa 2010, mutta Rantalan ryhmässä yksimielisyyttä toimenpiteistä ei syntynyt. Umpikujan jälkeen Vanhasen hallitus hautasi keväällä 2010 ikärajan nostoaikheet kasvu- ja työllisyysohjelman valmisteluun (Lassila & Valkonen 2011, 231–232). Yksi alatyöryhmistä oli jälleen Rantalan vetämä

työuryhmä, jonka toimeksiannossa määriteltiin kolme päätavoitetta: työeläke-etuuksien riittävän tason turvaaminen, työeläkejärjestelmän rahoituksen kestävyiden turvaaminen sekä keskimääräisen eläkkeellesiirtymisiän nostaminen, jotta kaksi edellä mainittua tavoitetta toteutuvat. Toisin kuin ohjelman muille työryhmille, työuryhmän valmistelutyölle ei tällä kertaa asetettu määräaika.

Työuryhmä luovutti raporttinsa sosiaali- ja terveysministeriölle vihdoin maaliskuussa 2011. Raportissa kartoitettiin laajasti työeläkejärjestelmän kehittämismahdollisuuksia ja esitettiin mitta-reita, joilla voidaan seurata eläkepolitiikan tavoitteiden toteutumista, mutta ei käsitelty eri muutosvaihtoehtojen toteuttamiskelpoisuutta. Siten varsinaisista ratkaisuksista ei voitu puhua. (ww.etk.fi 21.11.2014). Lukuisiin laskelmiin pohjautuvan raportin keskeinen viesti oli, että halutut tavoitteet voivat toteutua vain siten, että työurat pidentyvät. Työuryhmän raportin valmistuttua julkisuudessa käytiin keskustelua muun muassa siitä, kuinka työuryhmä onnistui sille asetetuissa tavoitteissa. Myös työuryhmä itse otti raportissaan kantaa tavoitteidensa toteutumiseen. Raportissa todettiin, että *”jo tehdyn valmistelutyön aikana kävi ilmi, että edellytyksiä merkittävään uuteen eläkeuudistukseen nopealla aikataululla ei ole”* ja että *”tällä hetkellä ei ole edellytyksiä asettaa eläkkeen tasoa ja rahoituksen kestävyttä kuvaaville mittareille täsmällisiä tavoitearvoja---*”. Lisäksi mainittiin, että tavoitteiden sopivasta tasosta oli ryhmässä erilaisia käsityksiä. Työurien pidentämistä koskevaa tavoitetta työuryhmä piti kunnianhimoisena, mutta ei esittänyt siihen muutoksia. (Työurat pidemmiksi – työeläkejärjestelmän...2011, 8).

Työuryhmän erimielisyydestä huolimatta työmarkkinakeskusjärjestöt neuvottelivat keväällä 2012 työurasopimuksen, jossa muun muassa sovittiin eräistä eläke- ja työttömyysturvan ikärajojen korotuksista sekä varhennetun vanhuuseläkkeen lakkauttamisesta kokonaan. (Työmarkkinakeskusjärjestöjen työurasopimuksen...22.3.2012, 10). Työurasopimus sisälsi myös päälinjaukset eläkeuudistuksen jatkamisesta sekä eläkejärjestelmän uudistamisneuvottelujen käynnistämisestä. Jatkoneuvotteluiden osalta sovittiin, että työeläkejärjestelmän laajempien uudistustyön pohjaksi tehdään vielä yksi *”korkean tason selvitys”*. Neuvottelujen tueksi perustettiin eläkekysymysten asiantuntijatyöuryhmä, niin sanottu Pekkarisen ryhmä, joka sai tehtäväkseen arvioida vuonna 2005 toteutetun eläkeuudistuksen vaikutusta ja lisätoimien tarpeellisuutta sen turvaamiseksi, että eläkejärjestelmä pysyy elinajanodotteen pidentessä taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäväenä (Kautto & Risku 2015, 17). Pekkarisen vetämän selvitystyön jälkeen päätettäväksi jäivät vielä laajemmat eläkeikärajiin ja eläkkeiden määräytymiseen liittyvät asiat.

3.1.3 Eläketyöryhmä ja vuoden 2017 uudistukset

Työeläkejärjestelmän uudistamisen taustalla vaikuttivat siis aikaisemmin toteutetut uudistukset, tulkinnat tehtyjen muutosten onnistumisesta ja arviot lisäsopeutustarpeista (Kautto & Risku 2015, 13). Pekkarisen johtaman eläkeneuvotteluryhmän raportissa pohdittiin muun muassa riittävää eläkkeen tasoa, kestävästä vakuutusmaksujen tasoa ja sitä, kuinka suuri osa elämästä käytetään eläkkeellä oloon ja työskentelyyn. Riittävän ja kestävä tason määrittelyn lisäksi pohdittiin, tulisiko eläkejärjestelmän aktiivinen sopeutus demografisiin muutoksiin tehdä eläketason, eläkeiän vai molempien kautta ja mikä rooli jätetään vakuutusmaksuille. Raportissa pohdittiin myös edellisiin kysymyksiin liittyviä periaatteellisia näkökohtia siitä, paljonko eläkkeelle siirtymisessä sallitaan joustavuutta, ohjataanko käyttäytymistä kannusteilla vai rajoituksilla ja tapahtuuko sopeutuminen ylipäättään päätösperäisesti vai automaattisesti. (Ratkaisuun eri tapoja...7–8). Toiseksi pääpaino oli pidemmän aikavälin kestävyden vahvistamiseen liittyvissä kysymyksissä. Keskeinen ohjaava näkökulma arviointityössä oli se, että eläkejärjestelmä pysyy elinajanodotteen pidentyessä taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...35–36, 2013). Työryhmä luovutti raporttinsa lokakuussa 2013, muutama kuukausi ennen sovittua takarajaa. Tarvittavien lisä uudistusten mittaluokasta ei kuitenkaan ollut yhteistä näkemystä. Työryhmän raportissa sanotaan, että raportin luonne on ”taustoittava” ja että eläkepoliittisten linjausten ja tasapainon hakeminen on eläkeuudistuksen varsinaisten valmistelijoiden, ei taustaraportin, tehtävä. (Suomen eläkejärjestelmän sopeuttaminen...35–36, 2013).

Työmarkkinajärjestöt aloittivat kuitenkin neuvottelut selvitystyön pohjalta tammikuussa 2014. Niihin osallistuivat työnantajat edustaneet Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja Kunnallinen työmarkkinalaitos KT sekä palkansaajia edustaneet Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ja Akava. Tehtävistä muutoksista päästiin yhteisymmärrykseen syyskuun 26. päivänä 2014. Palkansaajajärjestöistä korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akava jäi kuitenkin sovun ulkopuolelle, sillä se katsoi uusien karttumissääntöjen huonontavan edustamansa ryhmän etuja. Akavan poisjäänti ei kuitenkaan kaatanut sopua, vaan hallituksen esityksen valmistelu käynnistettiin välittömästi ja esityksen on tarkoitus valmistua syksyllä 2015. (www.etk.fi 22.11.2014a).

Työeläkejärjestelmään tehdään olennaisia muutoksia muun muassa ikärajoihin ja eläkkeiden karttumissääntöihin. Vuoden 2017 alusta voimaan tulevassa eläkeuudistuksessa vanhuuseläkeikä nousee asteittain 65 ikävuoteen ja eläkeikäraja kytketään elinajan kehitykseen vuodesta 2030 lähtien. Elinaikakerroin säilytetään, mutta sen laskemistapaa muutetaan nykyistä loivemmaksi vuoden 2027 jälkeen, jolloin kaikkien ikäluokkien eläkeikä on jo 65 vuotta. Elinaikakerrointa käytetään jatkossa myös laskettaessa jokaiselle ikäluokalle oma tavoite-eläkeikä. Se kertoo kullekin ikäryhmälle iän, mihin asti henkilön tulisi jatkaa työssä, jotta elinaikakertoimen eläkettä alentava vaikutus kompensoituu. Eläkeiän automaattinen sitominen elinajanodotteen ei siten ole yksioikoista, vaan nuorempien ikäluokkien eläkeikää tarkastellaan muun muassa niin sanotun työurasuhteen muutoksella. Suomi on näin ollen yksi ainoita Euroopan maita, joissa eläkeiän yhtenä parametrina on työllisyyden kehitys. (Kuivalainen 2014).

Osa-aikaeläke poistuu ja tilalle tulee osittainen varhennettu vanhuuseläke, jonka voi ottaa maksuun joko 25 % tai 50 % kertyneestä eläkkeestä jo 61-vuotiaana. Tällöin eläke kuitenkin pienee pysyvästi. Työkyvyttömyyseläkkeen tuleva aika ulotetaan vanhuuseläkeiän alarajaan saakka. Työkyvyttömyyseläkkeen rinnalle luodaan uusi eläkelaji, työraeläke, jota voi hakea 38 vuoden raskaaksi määritellyn työskentelyn jälkeen. Työttömyysputki säilytetään vuoden 2011 ehdoin. Eläkekartumat yhtenäistyvät siten, että nykyisestä kannustinkarttumasta luovutaan ja eläkettä karttuu kaikenikäisille 1,5 % palkasta vuodessa. Eläkkeen maksuun laittamisen lykkäämisestä alimman vanhuuseläkeiän saavuttamisen jälkeen palkitaan 0,4 prosentin suuruisella lykkäyskorotuksella. Uutta eläkeratkaisussa on myös se, että työeläkettä alkaa karttua 17 ikävuodesta alkaen nykyisen 18 vuoden sijaan. (www.etk.fi 22.11.2014b). Sopimus koskee myös työeläkejärjestelmän rahoitusta. Perittävä TyEL-maksu on 24,4 prosenttia palkoista vuosina 2017–2019. Vuoden 2016 perittävä maksu on kuitenkin tilapäisesti 24,0 prosenttia, kun maksua oikaistaan eläkelaitosten välisen tasoitusmäärän tason mitoittamiseksi tilapäisesti maksunalennuksella. Maksunalennus kohdistetaan työntekijöille ja pienille työnantajille puoliksi, mutta kuitenkin siten, ettei suurten työnantajien maksurasitus nouse. (Sopimus vuoden 2017...26.9.2014, 2–5).

Selvityksiä eläkeuudistuksen tulevista vaikutuksista ovat tehneet muun muassa Eläketurvakeskus, Valtiovarainministeriö ja Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. Eläketurvakeskuksen vaikutusarvion (2015) mukaan työeläkeuudistusta koskeva sopimus näyttäisi väestö-, työllisyys- ja talouskehityksen jatkuvuuteen perustuvien oletusten oloissa pääpiirteissään saavuttavan sille asetetut eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä ja julkisen talouden kestävyysvajeen

pienentämistä koskevat tavoitteet. Uudistuslaskelmassa ikärajamuutosten seurauksena eläkkeelle siirtyminen myöhentyy ja työllisyys paranee, joskin myös ikääntyneiden työttömyys ja työkyvyttömyyseläkkeellä olo kasvavat. Kun näin eläkkeellä oloaika vähän lyhenee, eläkemeno kasvaa hitaammin. Laskelmien mukaan etuus- ja rahoitusmuutoksilla käännetään eläkemaksujen kehitystä niin, että uudistuksen jälkeen eläkemaksua suhteessa palkkasummaan voisi pitää tasaisena. (Kautto & Risku 2015, 22).

Uudistuksella ei ETK:n arvion mukaan näytä olevan merkittävästi erilaisia seurauksia eri sukupuoliille. Miesten ja naisten kuukausieläkkeet kehittyvät hyvin samalla tavalla kun säännöt ovat samat. Koska naiset keskimäärin elävät miehiä pidempään, ikärajanostot lyhentävät heidän eläkeaikaansa suhteellisesti vähemmän. Myös sosioekonomiset erot näyttäisivät enemmän taasoittuvan kuin kasvavan. Vähemmän koulutettujen, yleensä työntekijätaustaisissa ammateissa työskentelevien eläkekehitys on hieman parempaa kuin paremmin koulutetuilla. Tämä johtuu työuraan sisältyvistä riskeistä, työuran ajoittumisesta ja eläkkeen karttumissääntöjen muutokista. Sukupolvinäkökulmasta tämänkertaisen uudistuksen maksajia ovat eläkeuudistuksen ajoittumisen ja sisällön takia erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla syntyneet työhön kykenevät ihmiset. Jo eläkkeellä olevia ja eläkkeelle vielä ennen 2017 siirtyviä muutokset eivät koske. Noin 1980-luvulla ja myöhemmin syntyneet ennemminkin hieman hyötyvät uudistuksesta maksuvaikutuksen takia ja kun eläkkeen karttumissääntöjen muutokset alkavat tuntua korkeampina eläkkeinä. (Kautto & Risku 2015, 24).

Seuraavassa luvussa 3.2 luodaan katsaus työuran pidentämisen keinoihin työuran loppupäässä eli niihin keinoihin vaikuttaa eläkkeellesiirtymisen myöhentymiseen, jotka olivat ajankohtaisia eläkepoliittisia vaihtoehtoja Rantalan työuraryhmän työskentelyn aikana.

3.2 Työurien pidentämisen keinot

Neljä pääasiallista syytä suomalaisten ideaalitasoa lyhempiin työuriin ovat myöhäinen työelämään siirtyminen ja opiskeluaikojen pitkittyminen, työttömyys, työkyvyttömyys sekä muu varhainen eläkkeelle siirtyminen. (Nurminen 2012, 9). Työurien pidentämisessä keskeisiä keinoja ovat silloin työn tarjontaa kasvattavat toimenpiteet. Työn tarjonnan kannustimien kunnossapito koskee niin koulutusta ja opiskelua, työkyvyn ylläpitoa ja työkyvyttömyyden vähentämistä kuin ikääntyneiden työuran jatkamista. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 19). Ikääntyvän väestön varhainen eläkkeelle jääminen heikentää huoltosuhdetta ja asettaa paineita

julkiselle taloudelle ja työeläkejärjestelmälle. Ikääntyvien 55–64-vuotiaiden henkilöiden työllisyysaste on noussut merkittävästi 2000-luvulla, mutta toisaalta se on selvästi keskimääräistä matalampi. Työkyvyttömyyden jälkeen työttömyys on ikääntyneillä merkittävin syy työelämän ulkopuolella oloon (Jauhiainen & Rantala 2011, 11–12). Sosiaaliturvajärjestelmän – erityisesti eläkejärjestelmän – piirteet vaikuttavat hyvin keskeisesti varhaiseen työvoimasta poistumiseen. (Vanhala 2013, 5). Eläke- ja muu sosiaaliturva itseasiassa muodostaa sen institutionaalisen kehikon, jonka puitteissa eläkkeelle siirtyminen tapahtuu. Lainsäädäntö määrittää kenellä, koska ja minkälaisilla etuuksilla on mahdollista jäädä eläkkeelle. Muun sosiaaliturvapolitiikan kehitys vaikuttaa osaltaan siihen, miten eläketurvaa käytetään. (Tuominen, Takala & Forma 2010, 13).

Työurien tukeminen keskeltä ja myös lopusta vaatii yhtäläillä työkykyyn ja työhyvinvointiin panostamista sekä politiikan että työpaikkojen omaksumien käytäntöjen tasolla. Myös työurien pidentäminen alkupäästä on tärkeää. Työkykyyn laajemmin liittyen myös erilaiset työntekoon ja työyhteisöön liittyvät vakavat ongelmat voivat ajaa eläkkeelle. Eläkejärjestelmien muutosten rinnalle on siten nostettu keskeisesti työelämän laadun kehittäminen. Vallitsevan käsityksen mukaan pitkällä tähtäimellä tuottava työntekijä on hyvinvoiva työntekijä.

3.2.1 Ikääntyvien työllisyys ja varhaiset työstä poistumisen reitit

Eläkkeelle siirtymiseen ja työssä jatkamiseen vaikuttavat sekä yksilölliset että rakenteelliset tekijät. Rakenteellisista tekijöistä keskeisiä ovat talous- ja työllisyystilanne sekä eläkelainsäädäntö, joka säätelee taloudellisia kannustimia, ikärajoja ja työstä poistumisen mahdollisuuksia myös muun kuin vanhuuseläkkeen kautta. (Kautto 2010, saate). Ikääntyvien työn tarjonnan kannalta keskeisessä roolissa ovat yksilöiden henkilökohtaiset valinnat työmarkkina-aktiivisuuden, työssä jatkamisen ja eläkkeelle siirtymisen välillä. (Nivalainen 2013, 15).

Rantalan (2008) mukaan eläkkeelle siirtymistä tarkasteltaessa huomiota on hyvä kiinnittää neljään seikkaan. Ensinnäkin, eläkereittien lukumäärä kasvaa iän myötä ja eläkevaihtoehtojen kasvu voi vaikuttaa eläkkeelle lähdön ajankohtaan. Toiseksi, eläkereittien työmarkkinasidonaisuus eli se missä määrin erilaiset työmarkkinoiden kysyntä- ja tarjontatekijät voivat yksilöiden tai yritysten päätösten seurauksena purkautua eläkepuolelle vaihtelee. Kolmas merkillepantava seikka Rantalan mukaan on se, missä määrin yksilö voi omilla päätöksillään eri eläkereittien piiriin siirtymiseen itse ylipäätään vaikuttaa. Jos vaikutusmahdollisuus on suuri, eläke-reitin houkuttavuuteen vaikuttavilla tekijöillä kuten taloudellisilla kannustimilla voi olla tärkeä

merkitys eläkkeelle siirtymisen tapaan tai ajankohtaan. Neljäs huomion arvoinen seikka koskee eläkettä edeltävää työmarkkina-asemaa. (Rantala 2008, 28).

Tutkimuskirjallisuuden valossa ikääntyvien 55–64-vuotiaiden työntekijöiden työn tarjonta reagoi voimakkaasti kannustimiin. Eläkejärjestelmän ominaisuuksilla on siten vaikutusta tämän ikäryhmän työpanokseen. (Vanhala 2013, 4; Boeri & van Ours 2008, 121). Laajasti määriteltynä kannustimet ovat sekä eläkkeelle siirtymistä lykkääviä ja työntekoon liittyviä tekijöitä että eläkkeelle pääsyä rajoittavia tekijöitä kuten ikärajojen korotukset. Boerin ja van Oursin (2008) mukaan yksilön päätös eläkkeelle jäämisestä syntyy niin eläkkeelle työntävien kuin vetävien tekijöiden seurauksena. Työntäteorioissa korostuu huonon terveyden, työttömyyden, työolojen, työvoiman rekrytointikäytäntöjen ja käyttötapojen sekä töiden sisällön piirteitä, jotka vaikeuttavat ikääntyneiden työntekijöiden työssä jatkamista. Eläkkeelle vetäviin tekijöihin puolestaan kuuluvat lähinnä sellaiset taloudelliset kannustimet, jotka tekevät eläkkeelle jäämisestä houkuttelevan vaihto-ehdon työssä jatkamiseen nähden. Näihin kannustimiin sisältyvät vanhuuseläkkeet sekä varhaiseläkkeen mahdollisuudet. (Boeri & van Ours 2008, 124). Heikko työkyky ja työttömyys pakottavina syinä toisaalla, taloudelliset kannustimet ja vapaa-ajan halu toisaalla ovat siis tekijöitä, joilla on merkitystä varhaisessa eläkkeelle siirtymisessä. Se miten nämä tekijät voivat realisoitua, riippuu eläkevaihtoehtoista, jotka henkilölle ovat mahdollisia. (Rantala 2008, 22). Varhaisia työelämästä poistumisen reittejä ovat esimerkiksi osa-aikaeläke, työttömyysputki ja työkyvyttömyyseläke.

Työurien pidentämiseen liittyvä työuratyhmän asiantuntijatyö ja siitä seurannut julkinen keskustelu vuonna 2011 kiinnittyi olennaisesti vanhuuseläkeiän nostamisen ympärille. Taloudellisen hyvinvoinnin kannalta työurien pidentyminen ja eläkeikärajojen nostaminen ovat keinoja joko lisätä työntekoa tai leikata eläkemenoa. Ikärajojen nosto on kuitenkin myös keino, jota vastustetaan eniten. (Lassila & Valkonen 2011, 238). Lassilan, Määttäsen ja Valkosen (2013) mukaan on kaksi pääsyytä siihen, että vanhuuseläkeiän nosto eliniän kohotessa on tavoiteltava asia. Ensimmäinen on eläkkeen riittävyys. Jos työurat eivät pitene eliniän pidentyessä, elinäkakerroin leikkaa kuukausieläkkeitä. Toinen syy on, että eläkeiän nostaminen vaikuttaa oletettavasti myös työurien pituuteen, joka taas vaikuttaa valtion ja kuntien talouteen – mitä pitemmät työurat, sitä enemmän verotuloja. (Lassila, Määttäsen & Valkonen 2013, 12). Jos tavoitteena on pitää työvuosien ja eläkevuosien suhde nykytasolla, vanhuuseläkeiän tulee kohota siten, että elinajanodotteen kasvu jakaantuu työ- ja eläke-aikaan vallitsevassa eläkevuosien ja työvuosien suhteessa. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 231).

Barrin ja Diamondin (2006) mukaan aikaisimman mahdollisen eläköitymisikärajan muuttaminen vaikuttaa ihmisiin eri tavoin. Ne, jotka jäävät eläkkeelle alaikärajalla riippumatta siitä, kannattaisiko heidän tehdä se elinkaaren hyvinvoinnin optimoinnin näkökulmasta, hyötyvät ikärajan nostosta. Sen sijaan ikärajan nosto vaikuttaa haitallisesti niihin, joiden olisi ollut oman kokonaisuhyvinvointinsa kannalta parempi lopettaa työskentely nuorempana, mutta joilla ei ole mahdollisuutta jäädä aikaisemmin eläkkeelle. (Barr ja Diamond 2006, 16–17). Esimerkiksi korkeammat tulot vaikuttavat siten, että paremmin ansaitsevat siirtyvät vanhuuseläkkeelle ennemmin kuin jatkavat työssä. Samaan aikaan korkeammat tulot ehkäisevät varhaista työelämästä poistumista työttömyyden tai työkyvyttömyyden kautta. Tulojen vaikutus ei ole kuitenkaan itsestään selvä, sillä joustavan eläkeiän ollessa kyseessä korkeammat tulot kannustavat eläkkeelle siirtymistä ennen varsinaista vanhuuseläkeikää, mutta tämä ikärajan ylittymisen jälkeen korkeampituloiset jatkavat työssä pidempään. Pienituloiset näyttävät jäävän eläkkeelle useammin juuri vanhuuseläkkeen alarajan kohdalla, mikäli ovat jatkaneet tähän saakka työssä. (Nivalainen 2013, 46). Eläkemaksun tuoton kannalta olennaisessa roolissa on aktuaarinen neutraalisuus eli se, miten eläkkeelle siirtymisen lykkääminen vuodella eteenpäin vaikuttaa tulevaan eläke-etuuteen. Lisätyövuoden tuoma eläketuotto riippuu paitsi eläkkeen lykkäämisestä seuraavasta eläke-etuuden noususta, myös siitä, millä diskonttoasteella henkilöt arvioivat tulevaa vapaa-aikaansa. Tämä diskonttoaste ei välttämättä ole sama kuin eläkejärjestelmän tarjoama tuotto työssä jatkamisesta. Siten kaikki eläkejärjestelmät voivat ainakin joidenkin henkilöiden kohdalla aiheuttaa vääristymää aktuaariseen neutraalisuuteen ja työmarkkinoille osallistumista koskevaan päätökseen. (Tenhunen 2008a, 29).

Vetoteorioiden mukaan erilaiset eläkeaikaan liittyvät myönteiset asiat, kuten taloudelliset edut ja vapaa-ajan houkuttelevuus lisäävät työelämästä poistumisen houkuttelevuutta. Vetotekijät voivat liittyä kuitenkin myös työhön. Mahdollisuudet ja halukkuus jatkaa työssä sekä työnantajien mahdollisuudet tarjota työtä vaikuttavat vahvasti päätöksentekoon. Työuran jatkamiseen ja eläkkeelle siirtymiseen liittyvien valintojen rooli korostuu alimman vanhuuseläkeiän ylittämisen jälkeen (Appelqvist & Sihvonen 2014, 31). Työeläkejärjestelmässä työskentelyyn on pyritty kannustamaan yli 63-vuotiaiden 4,5 prosentin kannustinkarttumalla. Karisalmi, Tuominen, Takala ja Kaliva (2008; 2011) ovat tutkineet vanhimpien palkansaajien eläkeaikeiden toteutumisesta ja kannustinkarttuman merkityksestä eläkkeellesiirtymisen myöhentäjänä. Tulosten mukaan kannustinkarttuma houkuttelee työssä jatkamiseen erityisesti niitä, joilla on tarvetta eläketasonsa nostamiseen. Kannustinkarttuma menettää kuitenkin tehonsa, kun työhön liittyy työn raskaaksi tai epämieluisaksi tekeviä piirteitä. Tällöin yksilölliset työhön liittyvät tekijät

vaikuttavat päätökseen jatkaa työssä tai siirtyä eläkkeelle ohi taloudellisten tekijöiden. (Karisalmi, Tuominen, Takala & Kaliva 2011, 21; 2008, 33).

Muun muassa Määttänen ja Hakola (2009) sekä Lassila, Määttänen ja Valkonen (2013) ovat tutkineet elinkaarimallin avulla eläkejärjestelmän uudistusvaihtoehtoja, joilla on vaikutusta yksilöiden työn tarjonta- ja eläkkeelle siirtymispäätöksiin. Pelkästään vanhuuseläkkeen ikärajan nostamalla ei tutkimusten tulosten mukaan pystytä lisäämään työn tarjontaa, sillä ikärajan nostaminen näkyisi lähinnä varhaisen työstä poistumisen reittien kuten työttömyysputken, osa-aikaeläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen käytön lisääntymisenä. (Määttänen & Hakola 2009, 12; Lassila, Määttänen & Valkonen 2013, 35). Työuraryhmän toimenpidevaihtoehtojen kokonaisuudessa yhtenä vaihtoehtona oli vanhuuseläkkeen alaikärajan korottamisen lisäksi työttömyysputken ikärajojen korottaminen tai putken lakkauttaminen kokonaan. Työttömyysputkella viitataan työttömyyspäivärahaan sekä työttömyysturvan lisäpäiviin, joihin ovat oikeutettuja ikääntyneet työttömät. Lisäpäiviä voi saada ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahakauden jälkeen siihen asti kunnes työtön siirtyy vanhuuseläkkeelle, kuitenkin korkeintaan 65 ikävuoteen asti. Työttömyysputken ensisijaisena tavoitteena on ollut turvata ikääntyvän pitkäaikaistyöttömän toimeentulo. Järjestely on kuitenkin lähinnä tasapainoilua sille asetetun toimeentulotavoitteen, putken rahoituksen ja ikääntyviä koskevien työllisyystavoitteiden välillä. (Jauhiainen & Rantala 2011, 12). Yksilön päätöksentekoa käsittelevän työn tarjonnan näkökulmasta työttömyysturvan korkea taso ja pitkä kesto pidentävät työttömyyden kestoja. Työnantajien näkökulmasta ikääntyneiden korkea palkkavaatimus (työttömyyttä edeltänyt taso), käsitykset ikääntyvien tuottavuudesta suhteessa palkkaan sekä mahdolliset kustannukset tulevasta työkyvyttömyydestä voivat myös alentaa kynnystä ikääntyvien työntekijöiden palkkaamiseen. Tällöin ikääntyvien kannustimet hakeutua työhön voivat olla verrattain heikot. (Kyyrä & Wilke 2006, 7–8).

Määttäsen ja Hakolan (2009) sekä Kyyrän ja Wilken (2006) tutkimuksen mukaan työttömyysputken poistaminen kokonaan lisäisi eniten ikääntyneiden työllisyyttä, mutta poistamisella olisi myös kielteisiä tulonjakovaikutuksia, sillä putkea hyödyntävät erityisesti ihmiset, joiden ansiomahdollisuudet ovat suhteellisen huonot. (Määttänen ja Hakola 2009, 12; Kyyrä & Wilke 2006, 12). Työttömyysputken on toisaalta havaittu jopa lisäävän ikääntyvien työttömyyttä työn kysyntää koskevan päätöksenteon kautta. Yrityksille putki tarjoaa sopuisan keinon vähentää työvoimaansa ja ikääntyville vakaan ja melko kohtuullisen toimeentulon työelämän ulkopuolella. (Jauhiainen & Rantala 2011, 12). Etenkin huonossa suhdannetilanteessa työttömäksi jäämisen

todennäköisyys moninkertaistuu työttömyysputken alaikärajan kohdalla. Irtisanomiset kohdentuvat helpommin niihin, joiden toimeentulo on turvattu lopun elämää. Tällöin työttömyysvakuutuksessa tapahtuu epätoivottu ”moral hazard”-ilmiö, jossa vakuutusturvan suuruus vaikuttaa vakuutustapahtuman todennäköisyyteen. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 181). Suuret yritykset käyttävät työttömyysputkea aktiivisemmin kuin pienet ja keskisuuret yritykset, sillä suurtyönantajille kustannukset työntekijöiden ennenaikaisesta eläkkeelle siirtymisestä ovat suuremmat kuin pienille ja keskisuurille yrityksille. (Kyyrä ja Wilke 2006, 8). Kyse ei siis pelkästään ole ikääntyvien työn tarjontaa koskevista päätöksistä, vaan työttömyysputken olemassaolo merkitsee sitä, että myös yritykset hyödyntävät putken olemassaoloa aktiivisesti. Työttömyysputken käyttö paitsi nostaa työttömyysmenoja, niin se on myös ristiriidassa työllisyystavoitteen kanssa.

Toinen varhainen työstä poistumisreitti on osa-aikaeläke. Osa-aikaista työntekoa on pidetty yhtenä keinona työurien pidentämisessä ja erityisesti EU:ssa on sen merkitystä korostettu. Osa-aikaeläkkeelle haluaville ei ole asetettu terveydentilaan liittyviä ehtoja, mutta järjestelmää luotaessa yhtenä tarkoituksena oli vähentää työkyvyttömyyseläkkeitä. Tässä mielessä se luotiin rinnakkaiseksi järjestelmäksi osatyökyvyttömyyseläkkeelle. Osa-aikaeläkeläisten eläkkeelle hakeutumiseen syyt liittyvät osaksi työn paineiden helpottamiseen, terveydentilaan ja työn raskauteen. (Takala 2008a, 12; Gould, Nyman & Takala 2003, 80). Osa-aikaeläke voi pidentää työuraa siten, että työaikaa lyhentämällä ikääntyvä työntekijä jaksaa paremmin työssä. Usein ajatellaankin, että vähittäinen eläkkeelle siirtyminen sopeuttaa työnteon paremmin ikääntyneiden työntekijöiden voimavaroihin. (Takala 2008a, 11; 16; Takala 2008b, 19). Osa-aikaeläkettä on toisaalta kuvattu pehmeäksi laskuksi vanhuuseläkkeelle ja sitä onkin pidetty muista varhaiseläkkeistä poikkeavana siinä, että myös eläkkeelle vetävien tekijöiden merkitys on suurempi kuin muissa varhaiseläkkeissä. Se tarkoittaa, että ikääntyneet työntekijät arvostavat vapaa-aikaa niin paljon, että ovat valmiita siirtymään osa-aikaiseen työhön ja osa-aikaisille ansioille. (Hietaniemi & Takala 2008, 31). Salosen ja Takalan (2010) osa-aikaeläkkeelle siirtyneitä koskevan selvityksen mukaan osa-aikaeläkkeelle siirtyneet tulevat eheämmiltä työurilta kun muut samanikäiset ja he ovat myös tulotasoltaan selvästi paremmassa asemassa kuin muut ikäisensä. (Salonen ja Takala 2010, 29–30).

Osa-aikaeläkettä koskeva keskustelu Suomessa on keskittynyt kysymykseen työpanoksesta, eli siihen kasvattaako osa-aikaeläkkeen käyttö kokonaistyöpanosta vai vähentääkö se sitä. Retorii-

kan tasolla alentunutkin työpanos pitää osa-aikaeläkeläisen aktiiviväestöön kuuluvana, passiiviväestöön kuuluvat kokonaan työelämän ulkopuolella olevat. Yksiselitteistä vastausta siihen, pidentääkö osa-aikaeläke työuria, ei ole Hietaniemien ja Takalan (2008) mukaan helppo antaa. Hietaniemien ja Takalan selvityksen mukaan vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleista suurin osa aikoi siirtyä vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaana tai sitä vanhempana ja näin ollen eläkeuudistuksen tavoite vanhuuseläkkeelle siirtymisen myöhentämiseksi näyttäisi toteutuvan osa-aikaeläkeläisten kohdalla. Aikomus eläkkeelle siirtymisessä vähentänee myös muille varhaiseläkkeille siirtymistä. Vaikeampi kysymys vastattavaksi on kuitenkin se, onko vanhuuseläkkeelle siirtyminen lykkääntynyt ja osa-aikaeläkeläisten kokonaistyöpanos siten kasvanut. (Hietaniemi & Takala 2008, 19; 33–34). Muun muassa Määttänen ja Hakola (2009) ovat laskelmiinsa perustuen todenneet, että osa-aikaeläkkeen poistaminen tai pienentäminen lisäisi ikääntyneiden työllisyyttä ja parantaisi julkisen talouden kestävyyttä jonkin verran, mutta paljon vähemmän kuin jos työttömyysputki poistettaisiin kokonaan. Osa-aikaeläkkeen poistaminen lisäisi täyspäivätyöllisyyden lisäksi myös työttömyyttä ja erityisesti työttömyysputken käyttöä. Osa-aikaeläke subventoi paitsi osa-aikatyötä suhteessa kokopäivätyöhön, myös osa-aikatyötä suhteessa työttömyyteen. Osa-aikaeläkkeen poistamisella olisi siis suurempi työllisyysvaikutus, jos työttömyysputkea samalla rajoitettaisiin. (Määttänen ja Hakola 2009, 12). Tällaiseen yhdistelmään ollaan osaltaan pääsemässä vuoden 2012 työttömyysputken ikärajaa koskevalla muutoksella sekä vuoden 2017 osa-aikaeläkkeen poistoa koskevalla uudistuksella.

Eläkeuudistusten kannustimet eivät voi vaikuttaa ikääntyneiden työn tarjontaan, jos vakuuteilla ei ole mahdollisuutta jatkaa työntekoa. Tämä toteutuu erityisesti työkyvyttömiä henkilöiden kohdalla. Työkyvyttömyyteen liittyviä ajankohtaisia ongelmia ovat erityisesti mielenterveysongelmista johtuva työkyvyttömyyseläkkeiden määrän kasvu, työkyvyttömyysetuuksien nauttimisen pitkä kesto sekä työkyvyttömiä alhainen työmarkkinoille osallistumisaste. (Kautto 2010, 76). Työkyvyttömyyseläke voidaan vuoden 2014 säännöin myöntää 18 vuotta täyttäneelle, mutta alle 63-vuotiaalle vakuutetulle, jos työkyky on heikentynyt tietyn määrän ja työkyvyttömyyden voidaan arvioida jatkuvan yhdenjaksoisesti vähintään vuoden. Keskeisimmät keinot alkavien työkyvyttömyyseläkkeiden määrän vähentämiseksi liitetään työkykyä tukevaan terveydenhuoltoyhteistyöhön ja työhyvinvoinnin kehittämiseen työpaikoilla. Työkyvyttömyyden ehkäisyyn liittyvä kokonaisuus käsittää terveydenhuollon lisäksi myös työpaikkaan, korvausjärjestelmään sekä yhteiskuntaan liittyviä kysymyksiä. (Kuuva 2011, 9–10).

Kyyrän (2010) esittää tutkimustulostensa perusteella, että työkyvyttömyyseläkkeiden myöntöperusteet ovat syytä olla riittävät tiukat. Jos ammatillisia tekijöitä painotetaan voimakkaasti lääketieteellisten kriteerien kustannuksella, työkyvyttömyysperusteisille etuuksille valuu runsaasti ihmisiä, jotka voisivat terveystensä puolesta vielä jatkaa työssä. (Kyyrä 2010, 26). Työkyvyn heikkenemisestä huolimatta osalle eläkkeeseen oikeutetuista osittaisen tai muulla tavoin kevennetyn ansiotyön tekeminen voi edelleen olla mahdollista. Työkyvyttömyyseläkkeen aikana tehty ansiotyö voi siirtää työurien lopullista päättymistä ja samalla nostaa työllisyysastetta. Työtunneissa mitattuna työvoimareservi ei kuitenkaan ole suuri, sillä työkyvyttömyyseläkeläisten ansiotyö on yleensä osa-aikaista ja työhön halukkaat toivoivat valtaosin vain satunnaista työtä. Työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotyön yhdistämistä voidaan pohtia myös siitä näkökulmasta, minkälainen asema toimintakyvyltään rajoittuneilla on työmarkkinoilla ja miten heidän oikeutensa työhön toteutuu. (Gould & Kaliva 2010, 11–12). Gouldin ym. (2010) tutkimuksen tuloksissa työllistymistä estää muun muassa työmahdollisuuksien puute. Työmarkkinoiden reunalla oleminen korostuu erityisesti mielenterveyden häiriöiden sairausryhmässä. (Ollikainen 2008, 66; Gould & Kaliva 2010, 63).

3.2.2 Työhyvinvointi ja työssä jatkaminen

Työkykyä ylläpitävän ja edistävän toiminnan sosiaalinen tilaus on vuosituhannen alussa vahvistunut samalla, kun ikääntyvän henkilöstön työssä jaksaminen ja työssä jatkaminen ovat nousseet entistäkin voimakkaammin yleisen keskustelun aiheeksi. (von Bonsdorff, Janhonen, Vanhala, Husman, Ylöstalo, Seitsamo & Nykyri. 2009, 24). Termi työkyky pitää sisällään kaikki eri toimintakyvyn muodot, joita tarvitaan työn suorittamiseksi. Niitä ovat fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky. Vuorovaikutus antaa sosiaalisen muodon ikääntymiselle. Ongelmat eri osa-alueilla konkretisoituvat esimerkiksi stressinä, työperäisinä sairauksina, työtapaturmina tai ennenaikaisena eläkkeelle siirtymisenä. (Moilanen 1999, 6). Työkyky määrittää siten voimakkaasti myös työntekijöiden työssä jatkamisen mahdollisuuksia. (Kivimäki, Forma, Wikström, Halmeenmäki, Pentti, Elovainio & Vahtera 2004, 711).

Rantalan työuraryhmän kanssa lähes samaan aikaan työskennelleen Ahtelan työelämäryhmän toimeksiantoon kuului laatia ehdotus työnantajan, työntekijöiden ja työterveyshuollon työterveysyhteistyön yleisestä ja erityisesti ikääntyneet työntekijät huomioon ottavasta kehittämisestä työpaikalla. Työryhmä muun muassa ehdotti, että työterveyshuollon painopisteeksi otetaan työ-

kyvyn seuranta ja edistäminen työuran eri vaiheissa. Tähän on tarvittu myös muutoksia lainsäädännössä. (Työssä jatkamisen tuki...2012, 19). Myös aikaisempien lainsäädäntöön tehtyjen uudistusten yhteydessä on pyritty huomioimaan työkyvyn edistämisen merkitys läpi koko ihmisen työuran. (Kuuva 2011, 12). Esimerkiksi työkykyä ylläpitävän toiminnan (tyky-toiminnan) käsite tuli tunnetuksi 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa työmarkkinaosapuolten sovittua toiminnan käynnistämisestä työpaikoilla. Tavoitteena on ollut työpaikan eri osapuolten yhteistyönä tukea ja edistää kaikkien työssä olevien terveyttä, työkykyä ja hyvinvointia. Työpaikan keskeisyys työkyvyn ja työssä jatkamisen tukemisessa perustuu siihen, että työpaikalla pystytään usein sekä havaitsemaan että puuttumaan työkykyä uhkaaviin ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Varhaiseen tukeen kuuluu muun muassa sairauspoissaolojen hallinnan ja seurannan kehittäminen. Toimintamallilla on tarkoitus auttaa esimiehiä tunnistamaan työntekijän työkyvyn heikkeneminen riittävän varhain. Omien voimavarojen ja terveytensä suhteen yksilö itse on päävastuussa, mutta työnantaja voi tukea työkykyä myös työpaikkakohtaisilla järjestelyillä ja yhteistyössä terveydenhuollon kanssa. Ongelmien lähteiden tunnistaminen muodostuu keskeiseksi sen suhteen, millä keinoin ja kenen toimesta ratkaisua haetaan. Mikäli työssä selviytymisen ongelmien epäillään johtuvan terveysongelmista, voivat keinoja olla työjärjestelyt, työn uudelleen organisointi, ammatillinen kuntoutus tai osatyökyvyttömyyseläke. (Kuuva 2011, 18–19).

Henkilökohtaisen työkyvyn lisäksi työssä jatkamiseen alhaisimpaan eläkeikään saakka ja sen jälkeen kytkeytyvät voimakkaasti työelämän laatu. Erilaiset työn piirteet alkaen työpaikan varmuudesta aina henkilöstön keskinäisiin suhteisiin saakka voidaan lukea työelämän laadun osatekijöiksi. (Ylöstalo 2007, 8). Työolobarometrissa (2008) työelämän laadun yleiskuva on tiivistetty neljään ulottuvuuteen: voimavarat suhteessa vaatimustasoon, kannustavuus, innostavuus ja luottamus, työpaikan varmuus sekä tasapuolinen kohtelu. (Mäenniemi 2008, 12). Von Bonsdorffin tutkimuksen (2009) mukaan ikääntyneet työntekijät arvostavat työssään tunnus-tusta, mahdollisuutta käyttää taitojaan monipuolisesti, joustavia työaikoja sekä työn jatkuvuutta. Jos työ koetaan tärkeäksi ja merkitykselliseksi asiaksi elämässä, työssä jatketaan mielellään pitempään. (von Bonsdorff 2009, 63). Sen sijaan organisaation alhainen oikeudenmukaisuuden aste, työn ja perhe-elämän välisten ristiriitojen esiintyminen ja sosiaalisten tukiverkkojen vähyys ovat yhteydessä vahvoihin eläkeajatuksiin (Harkonmäki 2007, 25). Työssä selviytymisen ongelmien liittyessä selkeästi itse työhön voidaan ratkaisua hakea työpaikkata-solla koulutuksesta, työkierrosta tai tehtävien vaihdosta. Keinovalikoimassa on ollut myös osa-aikaeläke, joka poistuu vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä. (Kuuva 2011, 18–19).

Työnjohdon asenteiden paranemisen on todettu olevan yhden merkittävimmistä työkykyä ja työelämän laatua edistävästä tekijöistä. (Moilanen 1999, 55). Barabaschin, Dehmelin ja van Loon (2012) mukaan kansainvälisesti katsoen työnantajat tunnustavat ikääntymisen ja sen tuomien vaikutusten olevan tärkeä trendi, mutta tekevät asian hyväksi kuitenkin edelleen melko vähän. (Barabasch, Dehmel & van Loo 2012, 9). Ikääntyvien työpaikoilla ja työnhaussa kohtaamiin suoranaisiin vaikeuksiin viitataan yleisesti termillä ”ikäsyrintä”. Joistain tutkimuksista ilmenee, että negatiiviset stereotypiat ovat keskeinen syy ikäihmisten syrjintään työmarkkinoilla rekrytoinnissa, koulutusmahdollisuuksissa ja työssä jatkamisessa. Stereotypiat liittyvät pitkälti käsityksiin ikääntyvien tuottavuudesta sekä kyvystä oppia uutta ja sopeutua muutoksiin. (Bulgarelli 2010, 1). Iän myötä joidenkin kognitiivisten ja fyysisten suoritusten on todettu kyllä laskevan, mutta on myös havaittu, että eri kykyjä on mahdollista kompensoida. Bulgarelli (2010) korostaa, että tutkimuksissa ei ole löydetty pitävää evidenssiä esimerkiksi iän ja kokonaistyösuoritusten välillä. (Bulgarelli 2010, 1; Kruger & DePryck 2010, 77; 82). Ikääntymiseen liittyvien muutosten vaikutus työsuorituksen tasoon riippuu pitkälti myös työn vaatimuksista.

Laineen, Sinkon ja Vihriälän (2009) mukaan ikäsyrintä liittyy muun muassa sosiaaliturvan rakenteeseen eikä näin ollen ole aina puhtaasti yksilön ikään liittyvää. Esimerkiksi työntekijöiden tilastollinen todennäköisyys pidempiin sairauspoissaoloihin kasvaa iän myötä, mikä on työnantajan kannalta riski. Pitkien sairauspoissaolojen on havaittu ennakoivan selvästi työkykyongelmia ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. Riskiä kasvattaa sosiaalietuuksiin, kuten työkyvyttömyyseläkkeisiin, liittyvä työnantajan omavastuu. On myös näyttöä siitä, että palkat pyrkivät iän myötä nousemaan muun muassa iän perusteella. Tällöin on kuitenkin mahdollista, että ikääntyneiden työntekijöiden kohdalla palkan ja tuottavuuden suhde muodostuu työnantajan kannalta epäedullisemmaksi kuin nuorempien kohdalla. (Laine, Sinko & Vihriälä 2009, 104–105). Ikääntyvään työntekijään satsaamisen houkuttelevuutta vähentää toisinaan myös jäljellä olevan potentiaalisen työuran lyhyys: Yli 55-vuotiasta työntekijää ei yleensä nähdä yrityksen tulevaisuuden avainhenkilönä, jonka kehitykseen ja koulutukseen kannattaa panostaa. (Laine, Sinko & Vihriälä 2009, 104–106). Koulutusmahdollisuudet liittyvät kuitenkin ikääntyvien työntekijöiden tasavertaiseen kohteluun ja omien voimavarojen maksimaalisen käytön tukemiseen. Varttuneen työntekijän muodollinen, ennen työuraa hankitun koulutuksen kautta saatu osaaminen on sitä paitsi lähtökohtaisesti vanhentunut suhteessa nuorempiin. (Laine, Sinko & Vihriälä 2009, 104). Ikääntyneiden työntekijöiden kannalta osallistuminen ammatilliseen aikuiskoulutukseen on siten merkittävä tekijä ammattitaidon ja työmarkkinakelpoisuuden

ylläpitämisessä ja työssä jatkamisessa. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen 2013, 200). Ylöstalo (2007) on kuitenkin huomauttanut, että työelämän kehittämisessä haluttujen muutosten aikaansaaminen on usein hidasta ja aikaa vievää. Vastassa on tottumusten, aikojen kuluessa epävirallisesti sovittujen asioiden, erilaisia reviirirajojen ja myös valta- tai eturistiriitojen kaltaisia asioita itse työjärjestelyihin liittyvien asioiden lisäksi. (Ylöstalo 2007, 8).

Tässä luvussa on käsitelty joitakin keskeisimpiä työurien pidentämiseen liittyviä näkökohtia. Seuraavissa luvuissa 4 ja 5 siirrytään tutkielman empiiriseen osioon tarkastelemaan keskustelua työurien pidentämisestä ja eläkejärjestelmän uudistamista koskevasta eläkepoliittisesta päätöksenteosta.

4 KESKUSTELU TYÖURARYHMÄN TYÖSTÄ JA TYÖURIEN PIDENTÄMISESTÄ

Tässä luvussa luodaan katsaus lehdissä käytyyn julkiseen keskusteluun työuraryhmän raportista ja työryhmän aikaansaannoksista sekä työurien pidentämisen keinoista. Eläkepoliittisia työurien pidentämisen keinoja ovat muun muassa eläkeiän nostaminen ja varhaiseläkereittien karsiminen. Voimassa olevia varhaisen eläkkeelle tai työelämän ulkopuolelle siirtymisen mahdollistavia reittejä ovat muun muassa osa-aikaeläke ja työttömyysturvan piiriin kuuluva työttömyysputki. Keskustelu varhaiseläkereittien karsimisesta keskittyi ennen kaikkea työttömyysputken ympärille, mutta osa-aikaeläkkeeseen otettiin kantaa vain muutamassa artikkelissa. Yksittäiset työurien pidentämisen keinot jakoivat toimijoiden mielipiteitä ja eri keinoja joko vastustettiin tai kannatettiin. Jotkut toimijat suhtautuivat eri keinoihin neutraalisti eivätkä varsinaisesti ottaneet kantaa puolesta tai vastaan. Lisäksi mielipiteitä jakoi työuraryhmän työskentelyn lopputulos. Työuraryhmän raportin ympärillä käydyssä keskustelussa käsiteltiin myös temaattisesti erillistä kokonaisuutta, eläkejärjestelmän rahoitusta sekä järjestelmän tasolla toteutuvaa oikeudenmukaisuutta. Etuuksien ja maksujen oikeudenmukainen jakautuminen eri sukupolville on osa eläkejärjestelmän sosiaalista kestävyyttä.

Luku 4 etenee siten, että alaluvussa 4.1 tarkastellaan ensin työuraryhmän raportin julkaisemista seurannutta lehdistökeskustelua työryhmän työn tuloksellisuudesta, työskentelyn yhteydessä ilmenneistä ristiriidoista sekä työryhmän työskentelyyn liittyneestä kolmikantaisesta päätöksenteosta. Luvussa 4.2 eritellään keskustelua työurien pidentämisen keinoista sekä työeläkejärjestelmän rahoituksesta ja kestävyydestä.

4.1 Keskustelu työuraryhmästä ja kolmikantaisesta päätöksenteosta

Tässä luvussa kuvataan tiivistetysti sitä, miten eri toimijat ja toimijaryhmät suhtautuivat työuraryhmän työskentelyyn ja työn lopputulokseen, sekä sitä, miten he näkivät eläkejärjestelmää koskevia päätöksiä tehtävän tulevaisuudessa. Toimijat suhtautuivat työuraryhmän raportin lopputulokseen ja työryhmän työskentelyyn kolmella tavalla: positiivisesti, neutraalisti tai negatiivisesti. Positiivinen suhtautuminen tarkoittaa, että toimija piti esimerkiksi työryhmän raportin sisältöä tai ylipäätään raportin valmistumista pääosin hyvänä asiana, eikä esittänyt siitä negatiivisia kommentteja. Neutraalisti suhtautuvat toimijat eivät ottaneet kantaa työryhmän työn on-

nistumisen puolesta tai vastaan, vaan kertoivat työryhmän raportin julkaisemisesta tai sen sisällöstä informatiivisesti. Negatiivisesti suhtautuvat arvostelivat työn lopputulosta tai jotakin sen osaa.

Työuraryhmän työskentelyä kommentoitiin yhteensä noin kolmasosassa aineiston 80 artikkelista. Toimijaryhmittäin tarkasteltuna ainoastaan toimittajat sekä muutama työmarkkinajärjestöjen edustaja ja yksi poliitikko kommentoivat julkisesti työuraryhmän työtä. Kansalaiset, asiantuntijat tai virkamiehet eivät kommentoineet työryhmän raporttia mediassa ollenkaan. Aineistossa korostuivat selvästi toimittajien negatiiviset arviot työuraryhmän työn lopputuloksesta. Kritiikkiä saivat niin työskentelyn hitaus kuin työryhmän tuottaman raportin sisältö. Toimittajien artikkeleissa esitettiin lisäksi näkemyksiä siitä miksi työryhmä ei päässyt sopuun tarvittavista toimista. Suurimpana työryhmän sisäisen sovun esteenä nähtiin palkansaajajärjestöjen ja elinkeinoelämän edustajien eroavat näkemykset vanhuuseläkeiän nostamisesta sekä eläke- ja työttömyysetuuksien karsimisesta. Myös poliittisten puolueitten edustajien välillä oli havaittavissa samankaltaisia näkemuseroja.

Negatiivisia arvioita työryhmän työstä voidaan tavallaan pitää osana kritiikkiä koko kolmikantaisen päätöksenteon nykytilaa ja tulevaisuutta kohtaan. Työmarkkinajärjestöjen ratkaisukykyyn ei luotettu ja vastuu päätöksistä nähtiin siirtyvän entistä enemmän seuraavalle hallitukselle ja eduskunnalle. Poliittiset puolueet eivät nekään olleet yksimielisiä työurien pidentämisen keinoista. Päätöksenteon ennustamattomuus ja toisaalta päätöksentekijöiden keskinäiset valtakamppailut luovat riskin työeläkejärjestelmän poliittiselle kestävyydelle, ja havaittu riski ilmeni myös tässä keskustelussa. Tulevaisuuskeskusteluun osallistui toimittajien lisäksi muutama poliitikko, asiantuntija ja aktiivinen kansalainen. Keskustelua käytiin myös eläkepoliittisen päätöksenteon tulevaisuudesta ja siitä, kenellä on ensisijainen vastuu tarvittavista ratkaisuista ja niiden toimeenpanosta. Tätä keskustelua ei ole jaoteltu suhtautumistavan mukaan luokkiin, koska keskustelu ei varsinaisesti anna edellytyksiä tiukkaan jaotteluun esimerkiksi jonkin tulevaisuudenkuvan suhteen.

4.1.1 Kannanotot työuraryhmän työskentelystä

Ainoastaan yksi poliitikko, yksi eläkejärjestelmän edustaja ja muutama työmarkkinajärjestön edustaja, tarkemmin ottaen palkansaajajärjestöjen edustaja puolusti työryhmän aikaansaannoksia. Akavan edunvalvontajohtaja Minna Helle kommentoi raporttia Kauppalehden artikkelissa

samana päivänä, jolloin työryhmän raportti julkaistiin. Hän korosti, että kyseessä on taustaselvitys, johon kaikki työryhmään osallistuneet ovat saaneet tuoda tärkeiksi kokemiaan asioita käsiteltäviksi. Varsinaisia päätöksiä tai kannanottoja ei Helteen mielestä ollut tarkoituskaan tuottaa, vaan vasta selvityksen pohjalta aletaan neuvotella niistä keinoista, joilla työuria pidentään. Helle kuitenkin piti työryhmän raporttia välttämättömänä pohjana tuleville hallitusneuvotteluille ja myöhemmin tehtäville päätöksille. (Rantalan työryhmä esittelee vain vaihtoehtoja. Kauppalehti 1.3.2011). Toisessa, samana päivänä julkaistussa vasemmistoliiton äänenkannattaja Kansan Uutisten artikkelissa SAK:n eläke- ja työura-asioiden päällikkö Kaija Kallinen oli samaa mieltä Helteen kanssa ja totesi lyhyesti, että työuraryhmän raportti on ”hyvä selvitys jatkoa ajatellen”. (Eläkeiästä tulossa iso sota. Kansan Uutiset 1.3.2011). Kumpikaan ei ottanut kantaa siihen tosiasiaan, että raportin tuottamiseen meni aikaa lähes kaksi vuotta eikä konkreettisia päätöksiä saatu aikaiseksi. Kallisen ja Helteen varovaisen puolustelevat kommentit ovat ymmärrettäviä siihen nähden, että he molemmat itse osallistuivat työuraryhmän työskentelyyn.

Poliitikoista silloinen pääministeri Mari Kiviniemi (kesk.) puolusti kolmikannan saavutuksia työura-asioissa. Kiviniemi lausui Keskustan pää-äänenkannattaja Suomenmaa-lehdessä julkaistussa artikkelissa olevansa tyytyväinen siihen, että kolmikantatyöryhmät saivat työnsä valmiiksi ja että asiassa päästiin yksi askel eteenpäin. (Tuleva hallitus haluaa pidentää suomalaisten työuria. Suomenmaa 2.3.2011). Helteen tai Kallisen tapaan Kiviniemen asema ei antanut paljon vaihtoehtoja työmarkkinajärjestöjen ja valtiovallan kolmikantaisen työn puolustamiselle, etenkin eduskuntavaalien alla. Kiviniemelle oli luultavasti tarkoituksenmukaista korostaa kolmikannan hyvää yhteistyöhenkeä ja osoittaa, että eläkeasioissa on edistytty ja toimivan hallituksen perintönä siirtyy myös konkreettisia ratkaisupyrkimyksiä pelkkien ongelmien sijaan. Toisessa artikkelissa Kiviniemi vastasi silloisen SDP:n puheenjohtaja Jutta Urpilaisen esittämään kritiikkiin hallituksen saamattomuudesta ja korosti, että yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa hallitus on saanut valtavasti asioita liikkeelle esimerkiksi nuorten opintojen vauhdittamisessa. Hallitusohjelmaan tulevista kirjauksista tai muusta jatkotyöskentelystä hän ei kuitenkaan halunnut lausua. (Sdp ei aio mennä eläkeikää nostavaan hallitukseen. Suomenmaa 17.3.2011).

Ainoastaan toimittajat esittivät neutraaleja kannanottoja työuraryhmän raportista. Kaksi toimittajaa kertoi raportin julkaisemisesta ja keskeisestä sisällöstä informatiivisesti, mutta ei ottanut kantaa esimerkiksi siihen, miten työryhmä on onnistunut työskentelyssään. Muutamassa artik-

kelissa tosin todettiin, ettei työryhmä ollut työurien pidentämisen keinoista yksimielinen. Erimielisyyden syitä ei kuitenkaan perusteltu. Ainoastaan toimittajat esittivät myös kriittisiä mielipiteitä työuraryhmän raportista ja aikaansaannoksista. Arvostelua aiheutti muun muassa se, että erilaisten muutosvaihtoehtojen vaikutuksia työurien pituuteen, eläketasoon ja maksuihin oli kyllä kartoitettu kiitettävästi, mutta varsinaiset suositukset ja kannanotot puuttuivat. Ryhmältä siis odotettiin jonkinlaisia ehdotuksia siitä, mikä olisi paras uudistusmalli ja miten työeläkejärjestelmää jatkossa kehitetään. Kritiikkiä sai myös ryhmän työskentelyynsä käyttämä aika. Päätöksenteon hitauteen vaikutti muun muassa se, että työryhmä oli erimielinen niistä toimituksista, joilla eläkejärjestelmää sopeutetaan tulevaisuuden tarpeita vastaavasti. Monessa toimittajan artikkelissa korostettiin sitä, että erilaisilla työryhmillä on ollut jo kaksi vuotta aikaa miettiä keinoja työurien pidentämiseksi ja eläkejärjestelmän kestäväen rahoituksen turvaamiseksi, mutta työ ei ole edennyt yhteisten päätösten tasolle. Eräs toimittaja kiteytti asian seuraavasti:

”(...) Tuloksista päätellen tapa, jolla yhteiskunnan valtaeliitti on puurtanut eläkekysymyksen kimpussa, uhkaa jo mennä komiikan puolelle. Sitä voisi verrata kuntopyörällä ajamiseen: poljetaan, poljetaan ja hiki lentää, mutta matka ei taitu. Kupletin juoni on entisen pääministeri Matti Vanhasen käsialaa.(...) Sen jälkeen käsikirjoittajien kaarti on paisunut, ja asiasta tehdyillä selvityksillä voisi jo tapetoida valtioneuvoston linnan seinät.” (Hiki lentää, matka ei taitu. Aamulehti 3.3.2011)

Toimittajien lausumista voidaan erottaa ainakin kolme asiaa, joista työuraryhmän nähtiin olleen erimielinen. Selvästi kiistellyimpänä aiheena pidettiin eläkeiän nostamista, mutta myös osaaikaeläkkeen ja työttömyysputken poistaminen aiheutti erimielisyyttä työryhmässä. Vain yhdessä toimittajan artikkelissa mainittiin työeläkemaksujen korotukset yhtenä keskeisenä sovun esteenä. Asetelma näyttäytyi ennen kaikkea työntekijöiden keskusjärjestöjen ja työnantajia edustavan Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n välisenä kiistana. SAK, STTK ja Akava olivat yksimielisinä siitä, ettei eläkeikää saa korottaa eikä työttömyysputkea poistaa sosiaaliturvajärjestelmästä, kun taas EK ajoi nostoa ja etuuksien leikkauksia. Palkansaajajärjestöissä haluttiin ensisijaisesti parantaa työelämän laatua. Erään toimittajan mukaan palkansaajakeskusjärjestöt ja oppositiopuolueet ovat myös syyttäneet EK:ta sopimushaluttomuudesta. Toimittajan mielestä asiapohjaa väitteelle oli kuitenkin vaikea löytää, sillä esimerkiksi aiemmin sosiaaliturvan uudistamiseen tähtäävän Sata-komitean neuvotteluissa palkansaajat saivat pitää ansiosidonnaiset työttömyyspäivärahaetuudet vastineeksi työnantajien Kela-maksujen poistamisesta. Kelamaksuista luopuminen oli neuvotteluissa Elinkeinoelämän keskusjärjestö EK:n yksi keskeinen tavoite ja ammattiyhdistysjärjestöt halusivat luonnollisesti säilyttää palkansaajien sosiaalitur-

vaetuuksien suhteellisen tason entisellään. Eläkeiän nostovaatimusten myötä molempien keskusjärjestöjen yhteistyön edellytykset ja halu kompromisseihin kuitenkin katosivat. (Järjestöiltä kaivataan eläkesopua. Helsingin Sanomat 12.3.2011).

Joissain artikkeleissa kuuluivat selvästi toimittajien henkilökohtaiset mielipiteet siitä, kumpaa osapuolta, työntekijä- vai työnantajajärjestöjä pidettiin syyllisenä työryhmän ratkaisukyvyttömyyteen. Eräässä Helsingin Sanomien artikkelissa kerrottiin, että eläkeratkaisujen löytäminen alkoi näyttää mahdottomalta siksi, että palkansaajajärjestöjen oli vaikea hyväksyä mitään rakenteellisia muutoksia eläkejärjestelmään. (Eläkeratkaisu hiertää yhä järjestöjä. Helsingin Sanomat 17.4.2011). Erityisesti sosiaalidemokraattien pää-äänenkannattaja Uutispäivä Demarin sekä vasemmistopuolueen Kansan Uutisten muutamissa artikkeleissa ei puolestaan jäänyt epäselväksi se, mistä työryhmän sovun syntymättä jääminen nähtiin johtuvan. EK:n lakiasiainjohdaja Lasse Laatusen näkemys eläkeiän nostosta tulkittiin olevan joko- tai-luonteinen vaatimus, jossa kahdesta vaihtoehdosta on valittava se vähemmän epämieluisen. Laatusen oli esittänyt kantansa eläkeiän korottamisen välttämättömyydestä eri medioissa jo vuonna 2010. Vuonna 2011 hän toisti kantansa muun muassa Ylen A-studio-televisio-ohjelmassa 28.2. eli kaksi päivää ennen työuraryhmän raportin julkistamista. Laatusen kommenttiin on viitattu useassa tämän tutkielman aineiston artikkelissa. Uutispäivä Demarin artikkelissa asia ilmaistiin seuraavasti:

”(...) Kuumien peruna on eläkeiän nosto. Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja sen kyljessä pesänsä pitävä kokoomus ajavat mekaanista eläkeiän nostamista. EK:n johtaja Lasse Laatusen on kiristysluontoisesti väläyttänyt, että jos lakisääteisen eläkeiän nosto jo ensi syksynä 65 vuoteen ei kelpaa, on seuraava tarjous 67 vuotta. (...)” (EK tyrkyttää tyrmättyä vaihtoehtoa. Uutispäivä Demari 2.3.2011)

Kiista eläkeiän nostamisesta paikantui työmarkkinakeskusjärjestöjen keskinäisten erimielisyyksien lisäksi myös poliittisten puolueiden väliseen vastakkainasetteluun sekä keskusjärjestöjen ja poliittisten puolueiden muodostamiin alliansseihin. Edellisessä Uutispäivä Demarin artikkelissa toimittaja korosti EK:n ja poliittiseen oikeistoon kuuluvan kokoomus-puolueen läheisiä välejä ja väitti niiden yhdessä ajavan eläkeiän nostoa. Kokoomus oli vuonna 2011 virallisessa kannanotossaan eläkeiän noston kannalla, mutta myöhemmin keväällä, eduskuntavaalien lähestyessä puolueen tulkittiin perääntyneen vaatimuksestaan. Myös sosiaalidemokraattien ja palkansaajakeskusjärjestöjen yhteinen näkemys eläkeikäasioissa oli kaikkien osapuolten tiedossa jo eläkekiistan alusta vuodesta 2009 lähtien. Toisessa Uutispäivä Demarin artikkelissa

toimittaja esitti, että ammattiyhdistysliike vastasi pääministeri Matti Vanhasen johtaman porvarihallituksen aloittamaan ”eläkesodan julistukseen” onnistuneesti ja käänsi työurakeskustelun laajaksi työllisyyttä, työelämän laatua ja työssä jaksamista koskevaksi pohdinnaksi. Palkansaajapuoli näytti voimansa ja ikään kuin lunasti asemansa varteenotettavana vaikuttajana ja neuvottelukumppanina. Toimittajan mukaan Sdp on ollut kaiken aikaa työntekijäjärjestöjen kanssa samoilla linjoilla, mutta jos porvarihallitus saa jatkaa, eläkekysymyksiä saatetaan hoitaa taas kepityksellä Urpilaisen ehdottamien porkkanoiden sijaan.” (Eläkeikä on syystä kynnyksymys. Uutispäivä Demari 18.3.2011). Kirjoitus ennakoi tulevia eduskuntavaaleja, joissa eläkeikä oli mitä ilmeisimmin tärkeä vaaliteema.

Yksi artikkeli oli huomionarvoinen poikkeus muihin luokittelussa mukana oleviin artikkeleihin verrattuna. Mielenkiintoista on ensinnäkin se, että kirjoituksessa otettiin huomioon työuraryhmän päätöksenteon taloudellinen konteksti ja talouskriisi yhtenä työryhmän sopua hankaloittavana ulkopuolisena tekijänä. Toimittajan mukaan vuonna 2008 alkanut talouskriisi teki hallaa valtiontaloudelle ja sitä kautta vaikeutti myös merkittävästi eläkepoliittista päätöksentekoa. Elinkeinoelämän keskusliiton lausunnot eläkeiän nostamisen ja työttömyysputken poistamisen välttämättömyydestä eivät olleet toimittajan mielestä uskottavia tilanteessa, jossa sen jäsenyrietykset irtisanoivat työntekijöitään vanhemmasta päästä eläkeputkeen. (Pähkinä uudelle hallitukselle. Turun Sanomat 2.3.2011).

Prioriteettien asettaminen ja erilaisten intressien yhteensovittaminen oloissa, joissa valtion ja kuntien rahoitus sekä väestön huoltosuhde ovat epätasapainossa, on epäilemättä haastava tehtävä. Työmarkkinakeskusjärjestö EK:n ja sen alaisiin liittoihin kuuluvien työnantajajäryitysten osittain ristiriitaiset intressit työttömyysputken käytössä ja sen poistamisvaatimuksissa olivat esillä paljon myös muissa artikkeleissa eri yhteyksissä. Aihetta käsitellään tarkemmin luvussa 4.2.1. Ainoastaan yhdessä artikkelissa otettiin lyhyesti esille myös työeläkemaksujen rooli sovun esteenä. Kirjoituksessa ei kuitenkaan eritelty tarkemmin, miksi maksut ovat ongelma tai mitä osapuolet ovat julkisuudessa lausuneet maksuihin liittyen. Pohdittavaksi jää se, mikseivät toimittajat tuoneet työmarkkinakeskusjärjestöjen eroavia näkemyksiä maksujen korotustarpeesta selvemmin esille. Keskustelua työeläkemaksuista ja niiden korotuspaineista eritellään kuitenkin työeläkejärjestelmän rahoitusta koskevassa luvussa 4.3.

4.1.2 Luottamus kolmikantaiseen päätöksentekoon

Aineiston valossa näyttää siltä, että eri toimijat eivät luottaneet työmarkkinakeskusjärjestöjen kykyyn tuottaa tarvittavia ratkaisuja työurien pidentämiseksi ja eläkejärjestelmän rahoituksen turvaamiseksi. Toimittajien arviot työmarkkinajärjestöjen jatkotyöskentelyn onnistumisesta olivat hyvin pessimistisiä, kun onnistumista arvioitiin työryhmän aikaansaannosten perusteella. Korporatiivisen päätöksentekomallin nähtiin olevan jopa alennustilassa, sillä neuvotteluiden keskeiset osapuolet olivat epäonnistuneet päästä yhteisymmärrykseen tarvittavista toimista ja tehdyt selvitykset laitettiin toistamiseen uudelle arviointi- ja neuvottelukierrokselle ilman pysyvää määräaika. Edes työmarkkinakeskusjärjestöjen edustajat itse eivät olleet kovin vakuuttuneita kyvystään päästä sopuun työurien pidentämiseen ja eläkejärjestelmän rahoituksen turvaamiseen tähtäävistä toimista ja ne olivat kovin vaitonaisia tulevien eläkepoliittisten päätösten aikataulusta ja sisällöstä. Lausumissa toistui lähinnä moneen kertaan esitetty toteamus siitä, että tuloksiin olisi päästävä, mutta keinoista ollaan eri mieltä. Molemmat osapuolet korostivat kuitenkin yksimielisesti sitä, että järjestöillä oli edelleen aikomus jatkaa neuvotteluja ja tuottaa ratkaisuehdotuksia viimeistään kevään 2011 hallitusneuvotteluihin mennessä.

Työntekijäjärjestö STTK:n puheenjohtaja Mikko Mäenpää ilmaisi pitävänsä ehdottoman tärkeänä sitä, että työmarkkinakeskusjärjestöt yhdessä saavat aikaan arvion siitä, kuinka jatkossa edetään. Samalla Mäenpää kuitenkin huomautti, että tuleva hallitusohjelma lopulta ratkaisee sen, millaisiin ratkaisuihin päädytään. (Eläketyöryhmä antoi ympäripyöreän raportin. Uutispäivä Demari 2.3.2011). Mäenpään kommentti viittaa siihen, että kolmikantaiseen ratkaisuun oltiin sekä halukkaita että myös osin pakotettuja, mutta oma mielipide eläkejärjestelmän uudistamisen komponenteista näytti olevan kiinni siitä, millaista tukea tai vastustusta oli odotettavissa poliittiselta kentältä tulevaisuudessa. Eläkepoliittisten päätösten toimeenpano edellytti muodostettavan hallituksen tuen sekä tiedon tulevien vuosien taloudellisista raameista, joihin työeläkejärjestelmään tehtävät muutokset on sopeutettava. Kolmikantaiseen ratkaisuun oli valmis myös elinkeinoelämän keskusliitto EK. Lakiasiainjohtaja Lasse Laatusen mukaan työmarkkinajärjestöjen ja uuden hallituksen piti nopeasti löytää yhteisymmärrys eläkepoliittisista ratkaisuista. Edessä oli erittäin iso urakka, jos aiottiin onnistua. Jatkoon kelpasivat ainoastaan kunnolliset ratkaisut tai ei mitään. (Rantalalan raportti nostaa eläkeiän taas tapetille. Turun Sanomat 1.3.2011). Toisessa, 17.4.2011 eli eduskuntavaalipäivänä julkaistussa artikkelissa Laatusen piti

kuitenkin jo mahdollisena sitäkin, että hallitusohjelmaan voidaan saada kirjauksia työurien pidentyksestä ilman mainintaa vanhuuseläkeistä. Näkemys asiasta täytyi kuitenkin jo löytyä kaikilta osapuolilta. (Eläkeratkaisu hiertää yhä järjestöjä. Helsingin Sanomat 17.4.2011).

Muiden palkansaajajärjestöjen edustajien arviot päätösten aikaansaamisesta olivat asteen verran pessimistisempiä ja muutaman edustajan lausunnosta välittyi mielikuva tilanteen tuskaisuudesta. SAK:n Lauri Lyly ja STTK:n Mikko Mäenpää ennakoivat vaalipäivänä, että ratkaisuihin ei päästä sittenkään ajateltuun määräaikaan mennessä yrityksistä huolimatta. Lyly ja Mäenpää toteavat ykskantaan, että *”ennusmerkit ovat huonon puoleiset”*, *”merkittävää edistymistä ei ole tapahtunut”* ja *”mitään ei ole valmiina”*. Kysymykseen siitä, voidaanko järjestöjen linjausta pitää uskottavana, jos siitä puuttuvat sekä vanhuuseläkeiän korotus että eläkkeiden rahoitus vuoden 2014 jälkeen, ei Mäenpää halunnut vastata. Mäenpää kuitenkin puolusti keskusjärjestöjen aikaansaannoksia työhyvinvoinnin saralla. (Eläkeratkaisu hiertää yhä järjestöjä. Helsingin Sanomat 17.4.2011).

Asiantuntijoista Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan toimitusjohtaja Sixten Korkmanin mielestä eläkekiistan kanssa oltiin pattitilanteessa: päätöksiä ei kyetty tekemään. Korkman esitti, että hallituksen on otettava vastuu työurien pidentämiseen tähtäävistä päätöksistä, jos työmarkkinajärjestöt eivät siihen kykene. (Ikäluokkien edut risteävät eläkeasioissa. Yle.fi 5.4.2011). Myös useitten toimittajien mielestä vastuu erilaisista eläkepoliittisista päätöksistä ja toimenpideratkaisuista siirtyi entistä enemmän uuden hallituksen vastuulle. Lukuisissa artikkeleissa ilmaistiin syvää epäluottamusta työmarkkinajärjestöjen kykyyn löytää sopu tulevista eläke- ja työllisyyspoliittisista ratkaisuista, kun siihen ei ole päästy aikaisemmissakaan työryhmissä. Työurien pidentämisen tarve julkisen talouden paikkaamiseksi ja kilpailukyvyn varmistamiseksi nähtiin kuitenkin niin kiireellisenä asiana, että konkreettisia päätöksiä oli saatava aikaan vallitsevista erimielisyyksistä huolimatta; tietoa päätöksenteon pohjaksi oli jo riittävästi. Tulevilta hallituspuolueilta vaadittiin rohkeutta ja tahtoa tarttua vaikeisiin kysymyksiin työurien pidentämisestä, eläkeistä ja työeläkkeiden rahoittamisesta – puolueen väristä riippumatta.

Monessa artikkelissa toisaalta kyseenalaistettiin myös hallituksen kyky löytää sopu eläke- ja työurasioissa ja vieläpä riittävän nopeasti. Joissain kirjoituksissa arvuuteltiin, turvaudutaanko jo hallitusneuvottelujen aikana uusien selvitysten tekemiseen. Poliittisilla puolueilla olisi joka

tapauksessa edessään haastavat ajat, sillä niidenkin olisi kyettävä keskinäiseen yhteisymmärrykseen ja saatava päätöksiä aikaiseksi. Eräässä artikkelissa puolestaan huomioitiin uuden hallituksen suhteellisen itsenäisen aseman edelliseen hallitukseen ja työmarkkinakeskusjärjestöihin nähden. Uusi hallitus ei ainakaan oikeudellisessa mielessä ollut sidottu edeltäjänsä linjauksiin ja se voisi halutessaan säätää esimerkiksi eläkeiän nostamisesta. Toimittaja kuitenkin pohti, onko työmarkkinajärjestöjen mielipiteen sivuuttaminen välttämättä järkevää. Merkittävällä irtiotolla edeltävän hallituksen tai keskusjärjestöjen linjauksista voisi olla vakavat seuraukset esimerkiksi kolmikantaisen yhteistyön jatkumisen ja päätösten syntymisen kannalta. Eläkekiista leimahti jo vuonna 2009 osaksi juuri siitä syystä, että hallitus teki merkittävän irtioton kolmikantaisesta yhteistyöstä sivuuttaessaan työmarkkinajärjestöt asiassa, joka on kuulunut perinteisesti järjestöjen tosiasiallisen päätäntävällän piiriin. (Eläkeiän nosto kummittelee taustalla. *Kansan Uutiset* 1.3.2011).

Yhden toimittajan mielestä se, ettei esityksiä saatu aikaan ennen kevään kiihkeitä eduskuntavaaleja, oli uudistusten kannalta jopa hyvä asia. Työurapäätöksenteko oli viisainta jättää vaalikauden alkuun, kun poliitikot ovat selustansa hetkeksi turvanneet ja suurimmat poliittiset intohimot haalenneet. (Pähkinä uudelle hallitukselle. *Turun Sanomat* 2.3.2011). Toisaalta neuvotteluiden nähtiin olevan taktinen väistöliike, josta hyötyivät niin työmarkkinaosapuolet kuin poliittiset puolueetkin. Puolueille neuvottelut oli tilaisuus väistää hankalat kysymykset eläkeiän nostamisesta ja työurista vaalien alla, sillä ne voivat vedota järjestöjen keskeneräisiin neuvotteluihin. Työmarkkinakeskusjärjestöt puolestaan saivat vielä tilaisuuden säilyttää arvovaltansa ja legimiteettinsä eläkeasioihin liittyvässä päätöksenteossa. (Hiki lentää, matka ei taitu. *Aamulehti* 3.3.2011). Erään toimittajan mukaan uuden hallituksen kannalta olisi tietenkin ollut ihan teellistä, että työmarkkinajärjestöt olisivat päässeet sopuun siitä, lähdetäänkö eläkeikää nostamaan vai ei. Omin päin ei hallitukseen uskaltaisi sitä tehdä. Hallitusta kehoitettiin kuitenkin toimimaan ripeästi, sillä päätöksenteko muodostuu sitä vaikeammaksi mitä enemmän aikaa kuluu ja mitä lähemmäs jälleen seuraavat vaalit tulevat. (Järjestöiltä kaivataan eläkesopua. *Helsingin Sanomat* 12.3.2011).

Myös poliitikkojen lausumissa korostettiin erityisesti hallituksen vastuuta julkisen talouden kestävyysvajeen hoitamisesta ja työurien pidentämisestä. Muun muassa pääministeri Mari Kiviniemen kerrottiin sanoneen, että jos työmarkkinajärjestöt eivät pääse sopuun työurien pidentämisen keinoista, niin hallituksen on tehtävä ratkaisut. Täysin aukottomasti ei kenties Kivinie-

mikään uskonut työmarkkinajärjestöjen kykyyn tuottaa ratkaisuja. Oppositio puolueiden edustajat moittivat hallituspuolueita puuttuvista konkreettisista päätöksistä, mutta kohdensivat kriittikkinsä nimenomaan kilpaileviin puolueisiin ryhmänä, ei niinkään niiden yksittäisiin edustajiin. Esimerkiksi Maria Guzenina-Richardson (sd) moitti Kiviniemen hallitusta siitä, että se ”*jätti seuraavan hallituksen ratkaistavaksi valitettavan paljon asioita, joista ratkaisuja olisi tarvittu kipeästi*”. (Työurien pidennyskin jää seuraavalle hallitukselle. Uutispäivä Demari 2.3.2011). Muutoin lausumissa lähinnä korostettiin sitä, että työurien pidentäminen on seuraavan hallituksen tärkeimpiä tehtäviä ja hallitusneuvotteluiden alla mietitään seuraaviin toimiin ryhtymistä. Erityisesti silloinen valtionvarainministeri Jyrki Katainen (kok.) oli muutamassa artikkelissa huolissaan julkisen talouden kestäväyydestä ja toivoi kaikkien puolueiden ymmärtävän, että suomalaisten on tehtävä enemmän töitä. (Tuleva hallitus haluaa pidentää suomalaisten työuria. Suomenmaa 2.3.2011)

Kolmikantaiseen päätöksentekoon eläkeasioissa oltiin tyytymättömiä konkreettisten päätösten puuttumisen lisäksi myös siksi, että päätöksenteon rakenteiden ei koettu palvelevan päätösten kohteena olevia vakuutettuja. Muutaman kansalaisen näkökulma kolmikantaiseen päätöksentekoon oli hieman erilainen verrattuna muiden toimijaryhmien edustajiin. Muun muassa lähes vuoden työttömänä olleen, Nimetön viisikymppinen -nimimerkillä kirjoittaneen kansalaisen mielestä asioista päätetään sellaisissa kokoonpanoissa, joissa istuvilla ei ole todellista kuvaa yksittäisten päätösten kohteena olevien elämästä ja olosuhteista, eikä päätöksissä oteta riittävästi huomioon erilaisten lakimuutosten vaikutuksia yksilön taloudelliseen asemaan. (Kuka puhkaisee kuplan? Työttömän näkökulma eläkeikään, Yle.fi, päivämäärä tuntematon). Työttömän kirjoituksesta ilmeni, että hänen luottamuksensa eduskunnan ja asiantuntijoiden kykyyn tehdä oikeudenmukaisia päätöksiä oli vahvempi kuin hänen luottamuksensa työmarkkinajärjestöihin. Työtön oli vahvasti sitä mieltä, että eläkeuudistukset kuuluvat parlamentaariseen päätöksenteon piiriin, ja että asiantuntijoita tulee kuunnella päätöksiä tehtäessä nykyistä huomattavasti enemmän. Toinen kansalainen puolestaan epäili, ettei edes seuraavalla hallituksella olisi todellista sananvaltaa tulevissa eläkepoliittisissa ratkaisuissa. Kansallisen eläkepolitiikan harjoittamisen nähtiin nimittäin olevan vaarassa tiivistyvän EU-tason talouspolitiikan myötä ja päätöksenteon nähtiin etäännyvän kansalaisten ja jopa kansallisen päätöksentekoregiimin ulottumattomiin. Omalla nimellään esiintyneen helsinkiläisen kirjoituksessa heijastui pelko ja närkästys siitä, että kansalaisilla ei ole riittävästi sananvaltaa itseään koskevissa asioissa kansallisen edustuksellisen demokratian kautta, kun asioista määrää pian talouspoliittista yhteistyötään

tiivistävä Euroopan unioni. Kirjoittaja oli varma, että EU vahvistaa myös yhteiset eläkeikärajat jo lähivuosina. (Kyllä EU ratkaisee eläkeikärajan. Aamulehti 7.3.2011).

Suomen itsenäiseen eläkepoliittiseen päätöksenteon asemaan ja EU-politiikkaan ottivat kantaa myös kaksi virkamiestä ja yksi työmarkkinajärjestöjen edustaja. Sosiaali- ja terveysministeri Juha Rehulan mielestä EU-tason työssä tulee kunnioittaa toimivallanjakoa ja maiden oikeutta järjestää sosiaaliturvansa haluamallaan tavalla. Rehulan mukaan ollaan selkeästi menossa kohti liittovaltiontasoisia ratkaisuja myös sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä, jotka unioniin liittäessä piti olla täysin kansallisen päätäntävällän alaisia. Rehula korosti, että kaikissa EU-tason toimissa on otettava huomioon maiden valitsemat erilaiset eläkkeitä koskevat valinnat ja ratkaisut. Rehulalle koordinaatio sopii, mutta eläkepolitiikkaa ei pidä harmonisoida. (Rehula vaatii kunnioittamaan kansallisia eläkeratkaisuja. Verkkoapila 7.3.2011). Työllisyys- ja sosiaaliasioiden komissaari László Andor Euroopan Unionin komissiosta puolusti yhteistyötä. Vaikka uudistukset ovat jäsenmaiden vastuulla, niin haasteet ovat silti yhteiset. EU-tason aloitteista ja toisilta oppimisesta voidaan silloin hyötyä. Komissio on Andorin mukaan kuitenkin neutraali eri eläkemalleja kohtaan, eikä se kannata esimerkiksi yhdenmukaista eläkeikää siksi, että eri jäsenmaissa eliniän odotukset poikkeavat toisistaan merkittävästi. (Paine eläkeiän nostolle kasvaa. Nykypäivä 11.3.2011).

Työurien pidentämisestä on useissa Euroopan maissa tullut yksi keskeisimmistä yhteiskuntapolitiittisista tavoitteista. Keskeinen syy tähän on väestörakenteen muutokset, jotka aiheuttavat rahoitukseen liittyviä haasteita erityisesti jakojärjestelmään perustuvissa eläkejärjestelmissä. Työurien pidentäminen on nostettu esille myös julkisessa keskustelussa. Keskustelu on keskitynyt pitkälti eläkeiän nostamisen ympärille ja mielipiteet jakautuvat eri perustein. Seuraavassa luvussa 4.2 tarkastellaan työuraryhmän raportin julkistamisen jälkeen käytyä keskustelua työurien pidentämisen keinoista ja eläkejärjestelmän rahoituksesta.

4.2 Keskustelu työurien pidentämisestä ja työeläkejärjestelmän rahoituksesta

Keskustelu työurien pidentämisestä kiteytyi olennaisesti muutamaan teemaan: eläkeiän nostamiseen ja varhaiseläkereittien karsimiseen. Toisinaan toimijat puhuivat ”kovista ja pehmeistä” keinoista tai ”kepin ja porkkanan” käyttämisestä. Kovilla keinoilla ymmärrän heidän tarkoittavan niin sanotusti negatiivisella etumerkillä varustettuja kannustimia kuten eläkeiän nostamista

ja osa-aikaeläkkeen poistamista, pehmeillä taas työelämän laadullista kehittämistä ja vapaaehtoisuuteen perustuvia positiivisia kannustimia. Tässä tutkielmassa keskitytään nimenomaan eläkepoliittisiin työurien pidentämisen keinoihin, mutta myös työhyvinvointiin liittyvät asiat tulivat esille toimijoiden kannanottojen perusteluissa.

Työuraryhmän listalla olleista vaihtoehtoista eläkeiän nosto herätti keskustelua selvästi eniten kaikissa toimijaryhmissä. Aiheesta keskusteltiin yhteensä 66 prosentissa kaikista aineiston artikkeleista. Osa-aikaeläkkeen tai työttömyysputken poistamisesta keskusteltiin eläkeikää huomattavasti vähemmän, sillä ainoastaan reilussa kymmenesosassa artikkeleja otettiin kantaa aiheeseen. Ilmauksissaan toimijat pääsääntöisesti joko arvostelivat tai vaihtoehtoisesti suosittelivat erilaisia keinoja vaikuttaa työurien pituuteen ja eläkkeelle siirtymiseen. Positiivisesti suhtautuvat selvästi kannattivat esimerkiksi jonkin toimenpiteen toteuttamista, vaikka siihen liittyisi myös ongelmallisia seikkoja. Negatiivisesti suhtautuvat eivät pitäneet jotakin toimenpidettä järkevänä tai tehokkaana, ja vastustivat sitä. Neutraaleiksi lukeutuivat sellaiset ilmaukset, joissa kerrottiin toimenpiteen vaikutuksista informatiivisesti, mutta ei otettu henkilökohtaisesti kantaa toimenpiteen toteuttamisen puolesta tai vastaan. Sen sijaan eläkejärjestelmän rahoitukseen ja kestävyyyteen liittyviä kannanottoja ei voi samalla tavalla jaotella määrättyihin luokkiin kuuluviksi, joten niiden osalta tyydytään vain erittelemään käytyä keskustelua.

4.2.1 Eläkeiän nostaminen

Kaikki toimijaryhmät ottivat kantaa eläkeiän nostamiseen. Eniten kantaa ottivat poliitikot, työmarkkinajärjestöjen edustajat ja toimittajat. Eläkeiän korottamista vastusti hieman yli puolet kaikista toimijoista ja kannatti lähes kolmasosa. Neutraalisti suhtautuvia oli alle kymmenes kaikista toimijoista. Toimijaryhmittäin tarkasteltuna negatiivisimmin eläkeiän nostoon suhtautuivat kansalaiset, toimittajat ja työmarkkinajärjestöjen edustajat. Positiivisimmin suhtautuivat asiantuntijat, eläkejärjestelmän edustajat ja jotkut poliitikot.

Työmarkkinajärjestöjen edustajien mielipiteet jakautuivat siten, että palkansaajajärjestöjen edustajat vastustivat ja elinkeinoelämän keskusliitto EK:n edustajat puolestaan kannattivat eläkeiän nostoa sekä osa-aikaeläkkeen ja työttömyysputken karsimista järjestelmästä. Palkansaajakeskusjärjestö SAK:n Kaija Kallisen lausunnot kiteyttävät melko hyvin sen, miten palkansaa-

jajärjestöjen edustajat pääosin suhtautuivat eri työurien pidentämisvaihtoehtoihin. Palkansaa-
jien mielestä työuryhmän raportissa esitetyt laskelmat eivät ensinnäkään tue ehdotusta nostaa
eläkeikää:

*”(...) Siitä ei voi vetää missään tapauksessa Lasse Laatusen tekemiä johto-
päätöksiä. Laatusen tekee nyt politiikkaa. Työryhmän raportti on hyvä selvi-
tys jatkoa ajatellen, mutta eläkeiän nostamiseen siinä ei ole perusteita. (...)
Kaikki paukut pitäisi nyt laittaa työkyvyttömyyden ehkäisyyn, ammattitaidon
kehittämiseen ja säilyttämiseen sekä ihmisten hyvinvointiin työpaikoilla. (...)
Tässä on kyseessä iso kokonaisuus ja eläkeikä ei ole siinä keskiössä,
(...)”(Eläkeiästä tulossa iso sota. Kansan Uutiset 1.3.2011)*

Kallisen mukaan käypä vaihtoehto eläkeiän nostamiselle oli panostaa työviihtyvyyteen ja työ-
hyvinvointiin. Lisäksi Kallinen muistutti monen muun eläkeiän nostoa vastustavan tapaan, että
vuoden 2005 eläkeuudistus on jo sitä paitsi osoittanut toimivuutensa, joten erillistä nostoa ei
tarvita. Niin ikään SAK-laisen Metalliliiton puheenjohtaja Riku Aallon (sd) mielestä joustavaan
eläkkeellesiirtymistapaan ei kaivattu muutoksia. Hän korosti, että SDP on tässä ay-liikkeen
kanssa samalla linjalla ja toivoi, että porvaripuolueissa laajemminkin ymmärretään, että työelä-
män kehittäminen tuo mukanaan työurien pidentymisen. (Kokoomus käänsi vaalien alla eläke-
takkinsa. Uutispäivä Demari 11.4.2011). Sen sijaan keskusjärjestö STTK:n Mikko Mäenpää ja
SAK:n Lauri Lyly nimenomaisesti kieltäytyvät kommentoimasta ovatko he valmiita suostu-
maan eläkeiän nostoon vai eivät, mutta pitivät työpaikkoja ehtona työurien pidentämiselle. (Sai-
rauspäivärahan jatkuminen voi mutkistua. Turun Sanomat 2.3.2011). Mäenpää kuitenkin uu-
disti kantaansa myöhemmin ja totesi Yle Uutisissa julkaistussa Työeläke-lehden haastattelussa,
että jos nykykeinot eivät toimi, on vanhuuseläkkeen alaraja siinä tapauksessa otettava keskus-
teluun. Vielä huhtikuussa 2011 ei kuitenkaan ollut tällaisten johtopäätösten aika. Mäenpää kui-
tenkin myönsi, että eläkejärjestelmän ja julkisen sektorin palveluiden kannalta on mahdotonta,
että eläkkeelle jäädään myös hamassa tulevaisuudessa 63-vuotiaana, vaikka ihmisten elinajan
odotetaan pitenevän. (STTK:n Mäenpää ei täysin tyrmää eläkeiän nostoa. Yle 7.4.2011). Tämän
voi tulkita positiiviseksi kannanotoksi eläkeiän nostamisen puolesta.

Poliitikoista SDP:n edustajat olivat selvimmin yhtä mieltä siitä, että eläkeikää ei tule nostaa
seuraavalla vaalikaudella. SDP:n puheenjohtaja Jutta Urpilainen linjasi eläkeiän nostamisen tu-
levien hallitusneuvottelujen kynnyksikysymyksesi ja ilmoitti, ettei puolue ole mukana hallituk-
sessa, joka nostaa eläkeikää seuraavalla vaalikaudella. SDP oli Urpilaisen mukaan kuitenkin
valmis sellaisiin toimiin, jotka lisäävät työssäolovuosia. Puheenjohtaja Urpilaisen kanta toistui

monessa eri artikkelissa ja kyseessä oli selkeä vaalilupaus niille äänestäjille, jotka vastustivat aikomusta nostaa eläkeikää. SDP:n toisen varapuheenjohtaja Guzenina-Richardsonin mielestä eläkeiän nostoa vaativat eivät olleet valmiita puuttumaan työurien pidentämiseen sillä vakavuudella millä pitäisi ja hän itse panostaisi ammattiyhdistysliikkeen edustajien tavoin työelämän parantamiseen. (SDP panostaisi työelämään. Uutispäivä Demari 15.4.2011). Kansanedustaja Maarit Feldt-Ranta (sd) puolestaan seuraisi vielä joustavan 63–68 vuoden eläkeiän vaikutuksia eläkkeelle siirtymisikään. (Vasemmisto ja perussuomalaiset tyrmäävät eläkeiän noston. Helsingin Sanomat 2.3.2011). Kielteisen kantansa eläkeiän nostoon ilmaisi jyrkimmin Pirkkalan kunnanvaltuutettu Harri Alto (sd), joka oli valmis vaikka yleislakkoon eläkeiän noston torjumiseksi. Aallon mielestä kansalaisia pelotellaan eläkeikäkeskustelussa ja syyllistetään tarpeettomasti kansantalouden tuhoajiksi. Eläkeiän pitäminen joustavana on Aallon mielestä kansalaisten kannalta ”*tärkeä perusoikeus, josta ei voi tinkiä*”. Kunnanvaltuutettu oli myös huolissaan työtä vailla olevista nuorista, joita eläkeiän nostaminen estää pääsemästä vuorollaan kiinni oikeaan palkkatyöhön. Jos siis nosto tapahtuu, olisi Aallon mukaan ay-liike osasyllinen näihin ”lehmänkauppoihin”. (Vaikka yleislakkoon eläkeiän nostoa vastaan. Uutispäivä Demari 30.3.2011).

Muiden puolueiden edustajien kannanotot olivat sen sijaan melko maltillisia. Esimerkiksi kristillisdemokraattien Päivi Räsänen ilmaisi puolueen virallisen kannan eläkeiän nostoon yksiselitteisesti toteamalla, että nosto ei ole puolueelle kynnyksikysymys, mutta sitä ei pidetä järkevänä tai tehokkaana. (Vasemmisto ja perussuomalaiset tyrmäävät eläkeiän noston. Helsingin Sanomat 2.3.2011). Keskusta-puolueen virallinen kanta eläkeiän nostoon oli hieman hankalammin tulkittavissa, sillä yksi puolueen edustaja kannatti eläkeikään puuttumista, kun taas puolueen keskeinen johtohahmo, pääministeri Mari Kiviniemi ei suostunut kommentoimaan kantansa vaan kiersi toimittajan suoran kysymyksen vetoamalla muihin työurien pidentämisen keinoihin. Kiviniemen mukaan keskustalle sopii sellainen ratkaisu, joka pidentää työuria, turvaa eläkkeet ja estää eläkemaksujen nousemisen liian suureksi. Kysymykseen siitä, voiko ratkaisuun sisältyä myös eläkeiän nosto, hän kommentoi toteamalla: ” – *Sanoin mitä sanoin*. ”Samassa artikkelissa kokoomuksen ryhmänjohtaja Pekka Ravi ja Rkp:n puheenjohtaja Stefan Wallin tyytyivät vain toteamaan, että ” – *Työuria on pidennettävä alusta, keskeltä ja lopusta*”. (Vasemmisto ja perussuomalaiset tyrmäävät eläkeiän noston. Helsingin Sanomat 2.3.2011).

Poliitikkojen ja työmarkkinajärjestöjen edustajien tavoin monet muut toimijat perustelivat kielteistä kantaansa työhyvinvointiin ja työelämään liittyvillä näkökohdilla. Eläkkeellesiirtymisiän

nousemista sinänsä kannatettiin, mutta sen ei sallittu tapahtuvan mekaanisesti vanhuuseläkeikää nostamalla. Yksi keskeinen perustelu eläkeiän nostamisen vastustamiselle oli muun muassa työkyvyttömyyseläkkeelle joutuvien suuri määrä ja ikääntyneiden heikko työterveys. Vastuu työkyvyn parantamisesta nähtiin olevan ennen kaikkea työnantajilla, työterveyshuollolla ja esimiehillä. Harvemmin pohdittiin sitä, missä määrin kukin on henkilökohtaisesti vastuussa omasta terveydestään tai ilmapiiristä työyhteisössään. Kirjoituksissa peräänkuulutettiin toimiin ryhtymistä ennen kuin terveyteen ja toimintakykyyn liittyvä työelämästä syrjäytyminen uhkaa konkretisoitua.

Perustelut aikaiseen työhyvinvointiin puuttumiseen olivat pitkälti taloudellista näkökulmaa korostavia. Työelämään tehtävät parannukset nähtiin arvokkaana tapana vaikuttaa työuriin ja eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseen, sillä ne vähentävät osaltaan kalliiksi käyvälle työkyvyttömyyseläkkeelle päätymistä. Asiantuntijoista Työterveyslaitoksen johtaja Guy Ahonen ei kannattanut eläkeiän nostoa 65 vuoteen, koska työkyvyttömyyseläkkeelle jäädään jo varhain ja nuorten työkyvyttömiä määrä kasvaa koko ajan. Eläkkeelle siirtymisiän on silti Ahosen mielestä nouseva, koska ennenaikainen eläköityminen aiheuttaa yhteiskunnalle valtavat taloudelliset menetykset. Hän arvioi, että kustannukset varhaisesta eläkkeelle jäämisestä ovat nousseet noin 20–30 miljardiin euroon vuodessa. Lisäksi sairauspoissaolot maksavat noin 2,0 miljardia euroa, työtapatuimat noin 2,0 miljardia euroa ja vajaakuntoinen työssäolo noin 2,0 miljardia euroa. Ahonen oli kuullut kritiikkiä siitä, ettei arvio puolesta miljoonasta menetetyistä työvuo-desta voi pitää paikkaansa. Peruste kritiikille Ahosen mielestä on ennen kaikkea se, ettei arvio saisi pitää paikkaansa. Hänen mukaansa ei kuitenkaan auta, että ongelmilta suljetaan silmät. Työhyvinvointiin satsaamalla voidaan Ahosen mukaan vaikuttaa varhaiseen eläkkeelle jäämiseen.

“(...) – Menetykset ovat tähtitieteellisen suuria. Kaivoon heitetyt rahat voisi käyttää paljon paremminkin, sillä ne riittäisivät Suomen koko vuotuisen eläkemenon maksamiseen. (...) – Jos joku jää eläkkeelle vuoden keskimääräistä eläkeikää myöhemmin, puhutaan sankariteosta. Vaikkapa 59-vuotiaana eläköityvä on oikeastaan kolmen miljardin euron ihminen, sillä se olisi koko massan synnyttämä kustannussäästö. (...)..” (Työpohoinvoinnin hinta kohonnut megamittoihin. Kauppalehti 2.3.2011)

Ahonen ei tahtonut syyllistää aikaisin eläkkeelle jääviä, mutta hän halusi selvittää ilmiön taloudelliset seuraukset. Ahosen mielestä työelämää on myös muutettava houkuttelevammaksi, jotta ihmiset lykkäävät eläkkeelle jäämistään vapaaehtoisesti. Tämän pitäisi Ahosen mukaan olla

päästrategia. Samaa mieltä Ahosen kanssa oli myös Turun yliopiston työhyvinvoinnin professori Jyrki Liesvuori, jonka mielestä työhyvinvointiin tulisi satsata miljardeja, sillä työelämä ottaa koko ajan enemmän ihmisten päivittäisestä kapasiteetista. (Eläkeikää halutaan korottaa vain vapaaehtoisella porkkanalla. Turun Sanomat 1.4.2011).

Toimittajien ja muutaman kansalaisen eläkeiän nostoa vastustavissa kannanotoissa tuli ilmi työmarkkinoiden rakenteelliset ongelmat sekä työelämän epäkohdat kuten kiire, huonoksi koettu johtaminen ja kokemus siitä, että itse ei voi vaikuttaa työnsä sisältöön tai työaikoihin. Keskustelusta oli luettavissa, että työelämältä vaaditaan paljon: työn täytyy olla mieluista, siitä pitää voida nauttia ja työn tekemisen aikatauluun pitää voida itse vaikuttaa. Myös työmarkkinoilla tapahtuva ikäsyrijntä koettiin perustavanlaatuisesti ongelmaksi. Lukuisissa artikkeleissa arvoستettiin työnantajayrityksiä siitä, että samalla kun niiden kattojärjestö EK vaatii eläkeiän nostamista, sen jäsenyritykset irtisanovat ikääntyneitä työntekijöitään työttömyysputkeen. Erään omalla nimellään kirjoittaneen kansalaisen mielestä kustannukset ikäsyrijnnästä kaatuvat tätä kautta vanhempien työntekijöiden maksettaviksi. Kansalaisen mukaan ikääntyviä työntekijöitä ei yksinkertaisesti enää palkata uusiin tehtäviin, ja työnantaja saattaa myös hiljaisesti ajaa ikääntyviä työntekijöitä ulos esimerkiksi tarjoamalla koulutusta vain nuoremmille työntekijöilleen. (Työmarkkinoiden ikäsyrijntä lyhentää työuria. Helsingin Sanomat 13.3.2011). Epäoikeudenmukaisuuden tunnetta lisäsi myös se, että samaan aikaan, kun vaaditaan eläkkeelle siirtymisiän myöhentämistä, niin monet yritysjohtajat jättävät työelämän verrattain varhain lisäeritysjärjestelyjen turvin. Aikaisin eläkkeelle jäävien johtajien esimerkki ei myöskään ollut linjassa EK:n vaatimusten kanssa. Vaikka suhteellisen pienen väestöosan esimerkki on käytännössä pelkkä kuriositeetti, sai yhden ryhmän paremmat edut silti huomiota osakseen. Muun muassa palkansaajajärjestö Metalliliiton Riku Aalto huomautti, että johtajat tuntuvat lähtevän eläkkeelle heti, kun 60 ikävuotta tulee mittariin. Työntekijöitä taas vaaditaan tekemään töitä vielä monta vuotta tuon ikämäärän jälkeen. (Kokoomus käänsi eläketakkinsa. Uutispäivä Demari 11.4.2011).

Eläkeiän nostamisen puolesta argumentoitiin paljolti julkisen talouden ja eläkejärjestelmän rahoitusvajeeseen vedoten. Eläkeiän nostamisella koettiin tehtävän oikeutta nuorille sukupolville, joiden rahoitettavaksi eläkejärjestelmä tulevaisuudessa periytyy. Työmarkkinajärjestöjen edustaja, Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n puheenjohtaja Ole Johanssonin mielestä pelkillä työelämän parannuksilla ei voida vaikuttaa riittävästi keskimääräiseen eläkkeelle jäämisikään tai eläkkeiden rahoitusvajeesiin. Jollain tavoin etuihin joudutaan siis kajoamaan, mutta milloin ja

missä tahdissa, sitä ei Johanssonin vielä osannut arvioida. (EK patistaa yrityksiä torjumaan työkyvyttömyyttä. Kauppalehti 3.3.2011). Myös EK:n lakiasianjohtaja Lasse Laatusen mielestä nuorille tehtäisiin paremmin oikeutta nostamalla eläkeiän alarajaa 65 vuoteen mahdollisimman nopeasti. Yksi vaihtoehto olisi huomioida työurien pituus eläkeiässä. Alarajalla ei silloin olisi merkitystä, henkilölle, joka on työskennellyt 40 vuotta tai enemmän. (Rantalan raportti nostaa eläkeiän taas tapetille. Turun Sanomat 1.3.2011).

Asiantuntijoista Pellervon Taloustutkimus PTT:n ekonomisti Sami Pakarinen tarjosi eläkeiän nostoon samansuuntaisen näkökulman kuin Laatusen. Hänen mielestään yksi ratkaisu olisi tehdä nosto asteittain niin, että korotus olisi suhteessa eläkeiän läheisyyteen. Tämä ei Pakarisen mukaan kuitenkaan vaikuttaisi riittävästi ja ajoissa julkisen talouden kestävyYTEEN. Pakarisen mielestä eläkeikää voidaan siten nostaa hyvin myös jälkikäteen, elleivät nykyisen eläkejärjestelmän kannustimet vaikuta riittävästi eläkkeelle siirtymistä myöhentävästi.

” (...) Ei liene yllätys, että eniten mahdollinen eläkeiän nosto kirpaisisi nykyistä eläkeikää lähellä olevaa. Saavutetuista asemista ei kukaan ole valmis luopumaan. Usein ihminen painottaa lähitulevaisuudessa olevia asioita enemmän kuin kauempana tulevaisuudessa olevia. (...) Hoivan rahoittaminen ei ole heille yhtä ajankohtainen kuin eläkkeelle siirtyminen. Tämän perusteella eläkeikää voisi hyvinkin nostaa nuoremmilta sukupolvilta, koska eläkeikä on harvoin työuran alkupäässä olevien suunnitteluhorisontissa. (...)” (Eläkeiän on noustava eliniän odotteen noustessa. Maaseudun tulevaisuus 11.4.2011)

Pakarisen mukaan eläkeikää voidaan nostaa nuorille työuran alkupäässä oleville, koska heille eläkkeelle jääminen ei ole samalla tavoin ajankohtainen kuin vanhemmalle väestölle. Hän viittasi perustelussaan siihen, että jos kerran jotakin etuutta ei ole edes saavutettu, sen kokonaan saavuttamatta jättäminen ei tunnu yhtä pahalta kuin siitä luopuminen. Myös eläkejärjestelmän edustajan, työeläkeyhtiö Ilmarisen johtaja Jaakko Kiander piti oikeutettuna nostaa eläkeikää nuoremmille sukupolville. Kiander perusteli kantansa sillä, että nuoret menevät yhä myöhemmin työelämään, joten on kohtuullista, että he myös työskentelevät pidempään. (Eläkesota: Pitääkö nuoren pärjätä pelkällä perinnöllä? Taloussanomat 17.4.2011).

Poliitikoista valtiovarainministeri Jyrki Katainen esitti kahdenlaisia mielipiteitä eläkeiän nostamisesta. Eräessä maaliskuun 2011 puolivälin tienoilla julkaistussa Uutispäivä Demarin artikkelissa hän sanoi, että tulevilla hallituskaudella on päätettävä, nostetaanko eläkeikää vai ei. Sittemmin Katainen lausui, että työurien pidentämistä myös loppupäästä lakisääteistä eläkeikää

nostamalla on harkittava. Tämä taas on tulkittavissa nostoa puoltavaksi kannanotoksi. Urpilaisen tapaan Katainen tuli luvanneeksi, että eläkeikää ei tulla nostamaan vielä seuraavalla vaalikaudella. Myöhempi, asteittainen nostaminen oli Kataisen mielestä kuitenkin mahdollista. Toisin sanoen eläkeiän nostamiselta säästysisivät lähivuosina eläkkeelle jäävät ja mahdollinen nosto koskisi vasta myöhempiä ikäluokkia.

”(...) Kokoomus ei halua nostaa eläkeikää ensi vaalikaudella. Olennaisempaa on vaikuttaa eläköitymisiän nousuun. Jos kuitenkin yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa päädytään ratkaisuun, jossa eläkeikää nostetaan asteittain 5–15 vuoden päästä, niin siihen täytyy jättää mahdollisuus. Näillä ratkaisuilla ei siten ole mitään vaikutuksia nykyisten eläkeläisten tai lähivuosina eläköityvien eläkkeisiin. (...) Koska hyvinvointi syntyy vain työstä, on meidän tehtävä ratkaisuja, joilla jokainen työkykyinen suomalainen saa tehdä töitä terveenä kokonaisen työuran.”(Eläkeikä ei nouse ensi vaalikaudella. Turun Sanomat 5.4.2011)

Sen sijaan Helsingin kaupunginvaltuutettu Osku Pajamäki (sd) kannatti puolueensa virallisen linjan vastaisesti pikaista eläkeiän nostamista, jotta myös vanhemmat ikäpolvet voivat kantaa vastuunsa. Pajamäen mielestä esimerkiksi puhe siitä, että elinaikakertoimen vaikutuksen voi kumota työskentelemällä pidempään, on sama asia kuin maksaisi nuorelle pienempää palkkaa ja pyytäisi tätä tekemään pari tuntia pidemmän työpäivän, jotta ero tasoittuisi. Pajamäki painotti kirjoituksessaan, että SDP:n on otettava vastuu taistelussa sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden puolesta. (Hyvinvointivaltio rakennettiin ohikiitävänä hetkenä. Uutispäivä Demari 24.3.2011). Pajamäen lisäksi muutama asiantuntija painotti voimakkaasti eläkeiän noston kiireellisyyttä. ETLA:n tutkimusohjaaja Niku Määttäsen ja tutkimusjohtaja Tarmo Valkosen mielestä sukupolvien välinen epäoikeudenmukaisuus on ehkäistävissä, jos nosto tehdään saman tien. (Neljäkymppinen, tuleeko sinusta eläkepelin luuseri? Taloussanomat 2.3.2011; Pitääkö nuoren pärjätä pelkällä perinnöllä? Taloussanomat 17.4.2011). Samaa mieltä oli myös ETLA:n toimitusjohtaja Sixten Korkman, jonka mielestä nyt oltiin jo myöhässä. Jos eläkeikää ei nosteta, sitä joudutaan korottamaan myöhemmin ja silloinkin osa vanhemmista ikäluokista pääsevät alta pois. (Ikäluokkien edut risteävät eläkeasioissa. Yle.fi 5.4.2011).

Myös eräs omalla nimellä kirjoittanut kansalainen, nuori mieshenkilö puuttui julkisuudessa esitettyyn lupaukseen olla nostamatta eläkeikää. Tällaisten lupauksen tekijöiden olisi kansalaisen mielestä syytä tarkentaa, onko lupaus pysyvä eli voidaanko eläkeikää nostaa tulevaisuudessa. Jos voidaan, on kyseessä temppu, joka parhaimmillaankin vaikuttaa vain muutamaankin ikäluok-

kaan ja lykkää ongelmia tulevaisuuteen. Nuori kansalainen ei pitänyt eläkeiän nostamisen vastustamista kansalaisten etujen ajamisena, sillä pitkällä aikavälillä kaikkien etu on ainoastaan terveellä pohjalla oleva valtiontalous sekä ihmisten työllistämiseen kykenevä yrityssektori. Tähän kokonaisuuteen voidaan vaikuttaa nimenomaan työuria pidentämällä ja eläkeikää nostamalla. (Kansakunnan edun nimissä haluan eläkeikäni nousevan. Helsingin Sanomat 1.4.2011). Myös kahdessa muussa artikkelissa kansalaiset kysyivät, miksi työstä luopuminen nähdään oikeutena, jota ei erikseen tarvitse perustella, mutta työssä jatkaminen kyllä täytyy? Lääketieteen tohtori Nurmijärveltä – nimimerkillä esiintynyt muistutti monen muun tavoin väestön huoltosuhteen kehityksestä, joka asettaa kovat vaatimukset tuleville työssäkäyville. Jos työn välttäminen hyväksytään perusoikeudeksi, ”*paremmivointiyhteiskunta saattaa odottaa itseään*”. (Eläkeiän on noustava. Helsingin Sanomat 31.3.2011).

4.2.2 Varhaiseläkereittien karsiminen

Työelämään kaivattiin kuitenkin kevennystä ja joustoja, jotka mahdollistavat työmäärän säätelyn oman elämäntilanteen ja jaksamisen mukaan. Monesti se tarkoittaa erilaisia joustavia ja yksilöllisiä mahdollisuuksia myös eläkejärjestelyissä. Muun muassa asiantuntija, Tampereen yliopiston psykologian professori Ulla Kinnunen kannatti osa-aikaeläkkeen kaltaisia ratkaisuja, jotka antavat mahdollisuuksia keventää työtä uran loppuvaiheessa. Työn ja perheen yhteensovittamista helpottamalla voi esimerkiksi auttaa perheellisiä jaksamaan. (Hyvä työpaikka antaa ponnisteluille vastinetta. Uutispäivä Demari 1.4.2011). Muuten osa-aikaeläkejärjestelmän karsimiseen ei juuri otettu kantaa, vaan keskustelu kiinnittyi lähinnä työttömyysputken ympärille. Vaikka työttömyysputki koettiin ongelmaksi erityisesti eläkeiän nostamista vastustavissa lausumissa, ei työttömyysputkeen silti haluttu välttämättä koskea. Työmarkkinajärjestöjen edustajista Akavaan kuuluvan Suomen Ekonomiliiton neuvottelujohtaja Sture Fjäderin mukaan tosiasia on, että suomalaisilla työmarkkinoilla rehottaa ikärasismi. Työnantajat työntävät ikääntyneet työttömyyseläkeputkeen ja maksattavat kustannukset yhteiskunnalla samalla. Fjäder piti huolta palkansaajien eduista ja painotti, että työttömyysputkea ei voida poistaa, ellei tilalle saada jotakin korvaavaa järjestelyä. (Suomalaisilla työmarkkinoilla rehottaa ikärasismi. Verkko-uutiset 6.4.2011). Myös SAK:n Kaija Kallinen kritisoi eläkeiän nostamisen lisäksi työttömyysputken lakkauttamista kovin sanoin. Kallisen mielestä millään EK:n esittämällä vaihtoehdolla ei ole ylipäättään oleellista vaikutusta työurien pituuteen. Kallinen tyrmäsi ETLA:n työuraryhmän raporttia varten tuottamat laskelmat alkuunsa:

”(...) – Ne eivät ole elävästä elämästä. ETLA lähtee siitä, että ihminen on vapaa itse valitsemaan, jaksaako töissä vai ei. Jos putki suljetaan, niin se ei vaikuta eläkkeelle siirtymiseen tippaakaan, koska putkessa olevat kuuluvat työttöminä työnhakijoina työvoimaan. Jos ollaan vielä siinä tilanteessa, että työn kysyntää ei ole, niin ETLA:n laskelmat voi laskea vessanpöntöstä alas. (...)” (Eläkeiän nostamiselle ei perusteita. Kansan Uutiset 4.3.2011)

Kallisen mielestä ETLA lähti laskelmissaan siitä, että ihmisen päätös osallistua työmarkkinoille on ainoastaan hänen itsensä käsissä. Kallinen myös huomautti, että ikääntyvien työntekijöiden irtisanominen heikon taloustilanteen aikana jatkuisi putken poistamisesta huolimatta, joten työttömyysputken poistaminen tarkoittaa ennen kaikkea työnantajien kustannusten alentamista. Myös SDP:n kansanedustaja Sirpa Paateron ja Maria Guzenina-Richardsonin mielestä työttömyysputken poistaminen on lähinnä yritysten keino siirtää ikääntyneet työntekijät ulos työelämästä kokonaan. (Kohti maailman parasta työelämää. Uutispäivä Demari 3.3.2011). Se sijaan asiantuntija, ETLA:n tutkimusohjaaja Niku Määttänen kannatti varhaiseläkejärjestelmien leikkaamista edelleen oikeudenmukaisuuden nimissä. Se vaikuttaisi myös työurien pituuteen, joka on olennainen osa koko kuviota. (Neljäkymppinen, tuleeko sinusta eläkepelin luuseri? Taloussanomat 2.3.2011).

Aineiston valossa eläkeiän nostamista ja varhaiseläkereittien karsimista eläkejärjestelmästä siis vastustettiin enemmän kuin kannatettiin. Tyypillisesti varhaiseläkereittien karsimista vastustavat torjuivat myös eläkeiän nostamisen. Perusteluissa ilmenivät erityisesti taloudelliset näkökohdat ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus. Seuraavassa luvussa 4.2.2 tarkastellaan keskustelua työeläkejärjestelmän rahoituksesta ja sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta koko järjestelmän tasolla.

4.2.3 Eläkejärjestelmän rahoitus ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

Tulonjako, vastuut ja oikeudenmukaisuus esiintyivät keskeisenä tekijänä työeläkkeiden rahoitusta sekä etuuksien tasoa käsittelevissä kannanotoissa. Työeläkejärjestelmän rahoituksesta keskusteltiin hieman alle kolmasosassa kaikista aineiston artikkeleista. Huolta kannettiin niin tulevien eläkkeiden tasosta, työeläkemaksujen korotuksista kuin eri sukupolville kohdistuvasta maksutaakasta ja tulonjaosta. Aktiivisimmin eläkejärjestelmän rahoitukseen ja rakenteellisiin seikkoihin ottivat kantaa eläkejärjestelmän edustajat ja asiantuntijat. Myös muutama poliitikko, työmarkkinajärjestöjen edustajat ja toimittajat sekä muutama aktiivinen kansalainen osallistivat kirjoituksissaan tähän keskusteluun.

Kuten eläkkeelle jäämisiän myöhentämiseen, niin myös työeläkejärjestelmän rahoitukseen kokonaisuudessaan suhtauduttiin kaksijakoisesti. Eläke-etuuksia ei haluttu heikentää eikä maksuja korottaa, mutta samalla kuitenkin tunnustettiin se tosiasia, että jos keskeisiin etuuksiin ja maksuihin ei tehdä mitään muutoksia, ei tuleviin eläkelupauksiin voida vastata – elleivät sitten työurat pitene merkittävästi. Lähestulkoon yhtä mieltä kaikki toimijat olivat siitä, että liian korkealle kipuava työeläkemaksujen taso on ongelma ja siksi maksujen korotustarvetta tulisi pyrkiä hillitsemään työuria pidentämällä. Erot kannanotoissa olivat muun muassa siinä, kuinka ensisijaisena maksujen korotuksen hillitseminen nähtiin. Maksujen korotuksia vastustavat toimijat olivat samalla niitä, jotka kannattivat eläkeiän nostamista.

Erityisesti toimittajien kirjoituksissa toistui melko synkkä tulevaisuudenkuva siitä, että eläke-etuuksiin tullaan puuttumaan rajusti, kun eläkeläisten määrä kasvaa ja maksut eivät enää kata menoja. Lausumissa peräänkuulutettiin kansalaisten kriisitietoisuutta. Jos työurat eivät pitene riittävästi, kunnollisen suuruiset eläkkeet voidaan turvata vain työeläkemaksujen korotuksilla. Muutama toimittaja toi esille kirjoituksissaan rahastojen purkamisen ratkaisuvaihtoehtona työeläkkeiden rahoitusongelmaan. Yhden taloustoimittajan mielestä työeläkerahastojen purkaminen saattaisi tasoittaa tietä sopuun eläkeasioissa, sillä se auttaisi hillitsemään työeläkemaksujen korotuspainetta. Purkamista olisi mahdollista käyttää puskurina poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa suuret ikäluokat ovat siirtyneet pois työelämästä. Toimittajan mielestä asiasta on tois-
taiseksi vaiettu julkisuudessa, mutta nyt se olisi myös käännteentekevä päätös Suomessa. (Eläkerahastojen purkaminen nousee pöydälle. Kauppalehti 31.3.2011). Toimittaja ei huomionnut kirjoituksessaan sitä, että työssä olevilta kerättyjen eläkemaksujen rahastoidusta osuudesta muodostuu eläkelaitosten vastuuvelka tulevia eläkkeensaajia kohtaan. Eläkelaitoksella on kai-
ken aikaa oltava vastaavat varat sekä vakavaraisuussäännösten vaatima riskipuskuri, muuten viranomaiset asettavat sen selvitystilaan. Säästettyjen varojen tuottoja tosin käytetään yhä
enemmän maksussa eläkkeiden rahoitukseen ja siksi eläkevarojen kasvu suhteessa bruttokan-
santuotteeseen tai palkkasummaan pysähtyykin lähivuosina. Rahastojen purkaminen suurten
ikäluokkien eläkkeisiin olisi kuitenkin tarkoittanut sitä, että rahastointia niiden jälkeisten suku-
polvien eläkkeitä varten ei olisi enää tehty. Jos rahastot tyhjennettäisiin maksussa oleviin eläk-
keisiin tai muihin tarkoituksiin, yksityisalojen työeläkemaksuja pitäisi ennen pitkää nostaa tu-
levaisuudessa noin 6 prosenttiyksikköä nykyisestä. Rahastoinnin näkymiin vaikuttaa se, että
eliniän pitenemisen arvioidaan jatkuvan eikä eläkemenojen suhde bruttokansantuotteeseen läh-
hitulevaisuudessa alene juuri lainkaan – edes suurten ikäluokkien poistuttua.. (Vanne
11.3.2014).

Työeläkemaksujen nostotarve nähtiin ongelmallisena muun muassa maksujen veroluonteisuuden vuoksi. Erityisen ongelmallisena pidettiin sitä, että maksut ovat tasaveron kaltaisia, sillä ne kohdistuvat kantokyvyltään erilaisiin yksilöihin samalla painolla, toisin kuin puhtaassa progressiivisessa verotuksen mallissa. Asiantuntijoista ETLA:n tutkimusjohtaja Tarmo Valkonen oli sitä mieltä, että työeläkemaksujen nousua ilman vastaavia etuuksien parannuksia ei voida pitää säästämisenä vaan puhtaana veronkorotuksena. Valkosen mukaan maksut ovat nousemassa pysyvästi 26–27 prosenttiin palkkasummasta. (Pitääkö nuoren pärjätä pelkällä perinnöllä? Taloussanomat 17.4.2013). ETLA:n toimitusjohtaja Sixten Korkman vaati uutta eduskuntaa sopimaan, että tuleviin maksuihin ei saa kohdistua merkittäviä nousupaineita. Samalla hän kuitenkin arveli, että vaatimus saattaa osoittautua vaikeaksi toteuttaa, sillä eduskunta tulee vastustamaan tätä heikon julkisen kannatuksen vuoksi. Korkman kuitenkin toivoi, että eläke- taakan oikeudenmukaisesta jakautumisesta puhuttaisiin jo ennen vaaleja. (Arajärvi: Eläkeiän nosto ei ratkaise koko ongelmaa. Maaseudun tulevaisuus 11.4.2011). Nyt Korkmanin mielestä eläkeasioissa joko ”*edetään sammutetuin lyhdyin*” tai annetaan lupauksia siitä, ettei mitään jouduta muuttamaan. (Ikäluokkien edut risteävät eläkeasioissa. Yle.fi 5.4.2011). Myös poliitikko, pääministeri Jyrki Katainen (kok.) muistutti, että jos eläkejärjestelmä ei kestä tulevien eläkkeiden tasoa, nousevat palkansaajien eläkemaksut ennakoitua enemmän. Tämä on veronmaksajan näkökulmasta sama asia kuin palkkaverotuksen kiristäminen. Valtion ja kuntien näkökulmasta se on poissa mahdollisesta verokertymästä ja siten palveluista ja tulonsiirroista. (Eläkeikä ei nouse ensi vaalikaudella. Turun Sanomat 5.4.2011). Eläkemaksujen korotukset koskevat luonnollisten henkilöiden lisäksi myös yrityksiä. Ainoa keskusteluun osallistunut kansalainen muistutti, että on nimenomaan työssäkävien etu, että eläkemaksut pysyvät kohtuullisina ja että työnantajat voivat maksuja maksaa ja työllistää:

“(...)Pitkällä aikavälillä kaikkien etu on, että valtiontalous on terveellä pohjalla ja työelämässä jaksetaan nykyistä pidempään. Työssäkävien etu on, että eläkemaksut pysyvät kohtuullisina ja että työnantajat voivat näitä maksuja maksaa ja työllistää. Itseään ruokkiva kierre, jossa työssäkävien kasvun määrän väheneminen johtaa kasvaviin eläkemenojen kasvuun, työllisyyden heikentymiseen ja valtion velkaantumiseen sekä veronkorotuksiin ja siten kilpailukyvyyn menettämiseen, ei ole kenenkään etu. Kaikkein vähiten työssäkävien tai heikompiosaisten.. (...)” (Kansakunnan edun nimissä haluan eläkeikäni nousevan. Helsingin Sanomat 1.4.2011).

Työnantajia edustavan työmarkkinajärjestö EK:n lakiasianjohtaja Lasse Laatonen kantoi huolta nimenomaan yritysten kustannusten kohoamisesta. Hän piti kynnyskysymyksenä sitä, että maksuja ei sidota kiinni, ellei vanhuuseläkeikään, osa-aikaeläkkeeseen tai karttumiin samalla tehdä

muutoksia. Laatusen mielestä maksuja ei kannata kiinnittää kovin pitkäksi aikaa senkään takia, että kukaan ei tiedä, millaiseksi talous lähivuosina kehittyy. Maksujen korotuksia ei siis kannattanut sopia ennakoivasti liian korkealle, jos on olemassa se mahdollisuus, että talouden kasvu taittaa maksupainetta ennakoitua enemmän. Korotuspainetta on hillittävä ensisijaisesti työurien pidentämisellä ja vanhuuseläkeikää nostamalla. (Eläkeratkaisu hiertää yhä järjestöjä. Helsingin Sanomat 17.4.2011). Palkansaajajärjestö SAK:n edustaja Kaija näki asian hieman toisin. Kallinen painotti, että jos ”maksupuolta ei hoideta nopeasti kuntoon” eli maksuja ei koroteta vaaditulle tasolle, joudumme nopeasti leikkausten tielle. Se ei taas ole oikein nuorille, jotka joutuvat maksamaan vanhempiensa eläkkeet. (Rantalan raportti nostaa eläkeiän taas tappelulle. Turun Sanomat 1.3.2011). Kallisen mukaan työntekijäjärjestöjen keskeinen vaatimus koko prosessissa oli työeläkkeiden rahoituksen turvaaminen niin varmalle pohjalle, että nuoretkin ikäluokat voivat luottaa siihen, että heidän eläkkeitään ei leikata. (Eläkeiän nostamiselle ei perusteita. Kansan Uutiset 4.3.2011).

Nuorten sukupolvien asemaa puolusti kiihkeästi myös poliitikko, SDP:n kaupunginvaltuutettu Osku Pajamäki. Pajamäki oli voimakkaasti sitä mieltä, että kysymys on sukupolvien välisestä taistelusta. Pajamäki kuvasi tilannetta niin, että nuoret työssäkäyvät, erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla syntyneet maksavat suurempia eläkemaksuja, tekevät töitä pitempään ja saavat pienempää eläkettä. Tässä ei Pajamäen mukaan ole mitään järkeä. Samassa artikkelissa vihreiden Osmo Soininvaara oli Pajamäen kanssa samaa mieltä ja totesi, että ”suuria ikäluokkia lykästi”, mutta seuraavan sukupolvien tilanne on päinvastainen. (Kuka maksaa eläkkeesi? Maaseudun tulevaisuus 8.4.2011). Myös asiantuntija, ETLA:n tutkimusohjaaja Niku Määttänen oli sitä mieltä, että 1960- ja -70-luvuilla syntyneet joutuvat eläkejärjestelmän maksajiksi, jos mitään ei tehdä. Määttänen mielestä sukupolvien välinen epätasa-arvo on kuitenkin ehkäistävässä. Hänenästä varhaiseläkereittien karsimisen lisäksi eläkemaksuja piti korottaa nopeasti eikä lykätä maksunkorotuksia tulevaisuuteen. (Neljäkymppinen, tuleeko sinusta eläkepelin luuseri? Taloussanomat 2.3.2011).

Niin ikään eräs nuori kansalainen oli huolissaan nuorten tulevaisuudesta. Omalla nimellään kirjoittaneen ammattikouluopiskelijan mielestä kukaan ei tosiasiallisesti puolusta nuorten etuja, vaan teot jäävät poliitikkojen vaalipuheiden asteelle. Syy löytyy muun muassa äänestäjäkunnan keski-ikästä:

”(...)Monet ehdokkaat lupailevat paljon ennen vaaleja, mutta tähän asti on näyttänyt siltä, että kun Arkadianmäen ovet sulkeutuvat, edustajien omat edut nousevatkin kaikkien lupausten yläpuolelle. Onhan se ymmärrettävää, että kun kansanedustajien keski-ikä on 52 vuotta, ja nuorin edustaja 28-vuotias, äkkiähän ne 16–25-vuotiaiden edut unohtuvat. Ehkä jonkinlainen kannustuslisä edustajille voisi asioiden ajamisissa toimia paremmin kuin kaikkien kansanedustajien palkkojen huima korottaminen. (Kuka ei puolusta tosissaan meitä nuoria. Helsingin Sanomat 8.4.2011)

Asiantuntija, ETLA:n toimitusjohtaja Sixten Korkmanin mukaan suuret ikäluokat ovat kieltämättä osanneet hoitaa omat eläke-etunsa hyvin. Heitä eläkeiän mahdollinen korottaminen ei vielä tule koskemaan eivätkä eläkeleikkuritkaan pure heihin oikeastaan lainkaan. Olisihan esimerkiksi eläkeleikkurit voitu päättää koskemaan myös suuria ikäluokkia, mutta nyt suuret ikäluokat välttyvät näiltä leikkauksilta. Perimmäinen syy suurten ikäluokkien paremmille eduille on myös Korkmanin mielestä lopulta yksinkertainen. Ne sukupolvet, jotka maksavat suurten ikäluokkien eläkkeet, eivät ole juurikaan olleet mukana pöydissä, joissa päätöksiä tehdään. Korkmanin mielestä olisi ollut suotavaa, että hänen ikäluokkansa olisi maksanut enemmän tulevista eläkemenoista. Nuorten ikäluokkien voi kuitenkin olla vaikea saada ääntään kuuluville vielä pitkään aikaan, sillä iäkkäimmät äänestävät vaaleissa tällä hetkellä aktiivisimmin. Tämä vaikuttaa siihen, millaisia päätöksiä tehdään. (Ikäluokkien edut risteävät eläkeasioissa. Yle.fi 5.4.2011).

Eräs melko poikkeuksellinen näkökulma sukupolvien väliseen tulonjakoon oli varallisuuden siirtyminen sukupolvelta toiselle perinnön muodossa. Asiantuntija, Valtion taloudellisen tutkimuskeskus VATT:n entinen tutkimuspäällikkö Pekka Parkkinen esitti, että nuorten ei tarvitse murehtia eläkkeidensä tasosta, sillä he saavat perinnöt suuriin ikäluokkiin kuuluvilta vanhemmiltaan. Perintöjen lisäksi myös nuorten eläkkeet tulevat hänen mukaansa olemaan nykyisiä eläkkeitä isompia, vaikka niiden suhteellinen osuus palkasta jäisikin pienemmäksi. Myös Työeläkeyhtiö Ilmarisen johtaja Kiander pohti, että perinnöt voitaisiin hänen mielestään ottaa kokonaisuuden tarkastelussa huomioon. Kaksi kolmasosaa suomalaisista asuu omistusasunnossa, joten kaksi kolmesta seuraavan sukupolven edustajasta perii asuntoja jossain vaiheessa. Hän myönsi, etteivät kaikki kuitenkaan saa isoja perintöjä. Paljon riippuu myös siitä, missä perittävien asunnot sijaitsevat. (Eläkesota: Pitääkö nuoren pärjätä pelkällä perinnöllä? Taloussanomat 17.4.2011). Samassa artikkelissa toinen asiantuntija, ETLA:n tutkimusjohtaja Tarmo Valkonen esitti vastoin Parkkisen näkemystä, että perinnöt eivät ole mikään ratkaisu asiaan. Valkosen mielestä on suorastaan harhaista ajatella, että seuraavilta sukupolvilta nipistäminen olisi talouskasvun takia reilua:

“ – Perinnöt vaihtelevat nollassa kymmeneen miljooniin euroihin riippumatta siitä, mitä itse tekee. Niitä ei ole suunniteltu kompensoimaan millään tavalla sitä kustannusta, mikä siirtyy seuraavalle sukupolvelle. (...) Talouskasvua on ollut useampia satoja vuosia. Jos aikaisemmat sukupolvet olisivat käyttäytyneet samalla tavalla ja ajatelleet, että seuraava sukupolvi pystyy maksamaan hyvinvoinnin kasvun takia enemmän veroja, veroaste olisi varmaan lähempänä sataa prosenttia. Sukupolvien välistä tulonjakoa voidaan myöhemminkin tasata esimerkiksi verottamalla eläkkeitä. Se on poliittisesti äärimmäisen epäsuosittu, mutta sen voisi kohdistaa vähän suurempiin eläkkeisiin.(...)” (Eläkesota: Pitääkö nuoren pärjätä pelkällä perinnöllä? Taloussanomat 17.4.2013)

Parkkinen kuitenkin täsmensi artikkelissa tarkoittaneensa ennen kaikkea sitä, että liialliselle pessimismille ei ole perusteita. Parkkisen mielestä eläkepommilla pelottelijat ovat ylipäättään korostaneet vain huonoja asioita näkemättä kokonaisuutta, sillä joka ikäluokassa on aina myös huonon elämäntilan saajia. Jos niitä käyttää esimerkkinä, tulee Parkkisen mielestä väärä kuva todellisuudesta. Perintöjä tärkeämpää on hänen mielestään lopulta se, että nykynuori hankkii hyvän koulutuksen, mielenkiintoisen työn ja eläkepäivienkin turvaksi omistusasunnon (Pitääkö nuoren pärjätä pelkällä perinnöllä? Taloussanomat 17.4.2013). Parkkisen mielestä ei ole syytä olla huolissaan myöskään siitä, että esimerkiksi elinaikakerroin leikkaa nuorempien sukupolvien eläkkeitä. Jos kansantalous kasvaa yhden–kahden prosentin vauhtia, kaikki ongelmat tulevat hoidetuksi sillä. Parkkisen mukaan nuorempien sukupolvien eläkkeet ovat joka tapauksessa paljon suuremmat kuin nykyisten eläkeläisten. (Eläkesota: Pitääkö nuoren pärjätä pelkällä perinnöllä? Taloussanomat 17.4.2011).

Työeläkeyhtiö Ilmarisen Kiander oli samaa mieltä Parkkisen kanssa siitä, että eläketurva on tulevaisuudessa reaalisesti suurempi kuin nyt, koska palkat, joista eläkkeet lasketaan, ovat paljon suuremmat kuin vanhemmilla on ja on ollut. Myös ostovoiman kannalta nykyisillä nelikymppisillä on aikanaan paremmat eläkkeet kuin nyt eläkkeelle jäävillä. Kriitikot korostavat hänen mukaansa liikaa sitä, että nuoremmat sukupolvet saavat eläkemaksuilleen huonomman tuoton kuin vanhemmat. Samalla he kuitenkin unohtavat, että vanhemmat ikäluokat ovat monessa tapauksessa ehtineet tehdä nuoria pidemmän työuran. (Neljäkymppinen, tuleeko sinusta eläkepelin luuseri? Taloussanomat 2.3.2011). Eläkejärjestelmän edustaja, ETK:n tiedottaja Riitta Väkeväinen muistutti, että omaan eläkkeeseen voi sitä paitsi vaikuttaa, joten tilanne ole onneksi ole niin lohduton kuin ennakoidaan. Eläkkeet kyllä näyttävät tulevaisuudessa pienenevän, mutta pienenemisen voi välttää käyttämällä puolet eliniän kasvusta työhön. (Eläkkeeseen voi vaikuttaa. Helsingin Sanomat 24.3.2011).

Kiander piti sukupolvien välistä vastakkainasettelua lopulta perusteettomana. Toisen eläkejärjestelmän edustaja, Työeläkevakuuttajat TELA:n toimitusjohtaja Esa Swanljungin mielestä eläkejärjestelmän tarkastelu on niin ikään lopulta näkökulmakysymys. Hänen mielestään eri ikäluokkia pitää ymmärtää sen verran kuin taloudelliset resurssit antavat myöten, mutta ei missään nimessä siten, että vaarannetaan taloudellisia mahdollisuuksia tulevien eläkkeiden maksamiseen tästä eteenpäin. Swanljungin mielestä nyt oltiin melko hyvässä tasapainossa. (Neljäkymppinen, tuleeko sinusta eläkepelin luuseri? Taloussanomat 2.3.2011). ETLA:n Korkmanin mielestä nuoremmat ikäluokat voivat siis tuntea olonsa petetyiksi, mutta toisaalta nuoret ovat myös saaneet yhteiskunnalta hyvin paljon. He voivat myös halutessaan säätää myöhemmin vanhemmille ikäluokille uusia maksuja ja veroja, jos haluavat. Korkman uskoi, että suomalainen eläkejärjestelmä kestää kaikesta huolimatta, eikä mitään ikäluokkien välistä sodanjulistusta ole tulossa. (Ikäluokkien edut risteävät eläkeasioissa, Yle.fi 5.4.2011).

Tässä luvussa on tarkasteltu työuraryhmän raportin ympärillä vuonna 2011 käytyä julkista keskustelua työurien pidentämisestä ja eläkejärjestelmää koskevasta päätöksenteosta. Työuraryhmän työskentely kokonaisuudessaan tähtäsi työeläkejärjestelmän uudistamiseen, josta työmarkkinakeskusjärjestöjen neuvottelivat sopimuksen syksyllä 2014. Seuraavassa luvussa 5 eritellään saavutusta eläkeratkaisusta ja sen sisällöstä käytyä julkista keskustelua. Alaluvussa 5.1. käydään ensin läpi keskustelua ratkaisuneuvotteluista ja komikantaisesta päätöksenteosta, ja alaluvussa 5.2 pureudutaan keskusteluun eläkeratkaisun sisällöstä.

5 KESKUSTELU ELÄKERATKAISUSTA

Tässä luvussa tarkastellaan tutkielman empiirisen osuuden toista kokonaisuutta, keskustelua työmarkkinakeskusjärjestöjen vuonna 2014 neuvottelemasta eläkeratkaisusta. Keskustelun teemat ovat tässä osiossa lähestulkoon samat kuin työuryhmää käsittelevässä kokonaisuudessa. Eroja kuitenkin löytyy. Ensiksi mainittakoon, että työuryhmää koskevassa keskustelussa ei ollut mukana eläkkeiden karttumasäännökset tai uusi työuraeläke, jotka tässä yhteydessä keräsivät toimijoiden lausumia runsaasti. Yleisesti ottaen keskustelua erottaa myös se, että eläkeratkaisu merkitsee lähestulkoon varmoja muutoksia eläkejärjestelmään, kun taas vuoden 2011 keskustelussa puhuttiin jokseenkin vielä epävarmoista tulevaisuudenkuvista ja päätöksenteolle avoimista muutosvaihtoehdoista.

Myös toimijaryhmien edustus oli eläkeratkaisun yhteydessä käydyssä keskustelussa erilainen kuin työuryhmän ympärillä käydyssä keskustelussa. Eläkeratkaisua koskevassa keskustelussa oli mukana huomattavan paljon työmarkkinakeskusjärjestöjen alaisten liittojen edustajia, kun taas työuryhmän yhteydessä kyseistä toimijaryhmää edustivat pääasiassa suurimmat työmarkkinakeskusjärjestöt.

Eläkeratkaisun ympärillä käyty keskustelu on tässä luvussa jaettu siten, että alaluvussa 5.1 käydään läpi ensin keskustelua eläkeratkaisun syntytavasta kolmikantaisesta päätöksenteosta, jonka jälkeen luvussa 5.2 käsitellään tarkemmin sitä, kuinka toimijat suhtautuivat eläkeratkaisun sisältöön ja yksityiskohtiin. Luvussa tarkastellaan lisäksi toimijoiden lausumia eläkkeiden rahoituksellisesta ja sosiaalisesta kestävyydestä sekä oikeudenmukaisuudesta yleisemmin koko eläkejärjestelmän tasolla.

5.1 Keskustelu työmarkkinajärjestöjen työskentelystä ja kolmikantaisesta päätöksenteosta

Eläkeratkaisun syntymiseen ja kolmikantaiseen päätöksentekoon otettiin kantaa yhteensä vain noin viidesosassa kaikista aineiston artikkeleista. Aiheeseen ottivat kantaa edustajat kaikista toimijaryhmistä. Eniten ratkaisun syntymistä ja syntytapaa kommentoivat työmarkkinajärjestöjen edustajat, poliitikot ja toimittajat. Lopuissa toimijaryhmissä aiheesta keskusteltiin hieman vähemmän. Keskustelun sävy vaihteli huomattavasti eri toimijaryhmien sisällä. Toimittajien keskuudessa neutraaliin sävyyn esitettyjä kannanottoja oli eniten eli yhteensä puolet kaikista

kannanotoista, positiivisia kannanottoja reilu kolmannes ja negatiivissävyteisiä kommentteja ainoastaan reilu kymmenesosa. Sen sijaan työmarkkinajärjestöjen edustajien kommentit olivat suurimmaksi osaksi negatiivisia vajaalla kahden kolmasosan osuudella, kun taas positiivisia kannanottoja oli reilu kolmannes kaikista lausumista. Neutraaliksi luokiteltavia kannanottoja esiintyi tässä ryhmässä muutama. Poliitikoista puolet kommentoi eläkeratkaisua tai jotakin sen osaa negatiiviseen sävyyn, positiiviseksi luokiteltavia kommentteja oli vajaa puolet ja neutraaleja kannanottoja hieman vajaa kymmenesosa. Asiantuntijoiden kommentit jakautuivat karkeasti kahtia neutraaleihin ja positiivisiin lausumiin, negatiivisia lausumia ei tässä joukossa esiintynyt ollenkaan. Yhden eläkejärjestelmän edustajan ja yhden virkamiehen kannanotot olivat kumpikin positiiviseksi luokiteltavia lausumia. Kansalaisista ainoastaan yksi henkilö kommentoi ratkaisun syntytapaa negatiiviseen sävyyn.

Kaiken kaikkiaan tämän tutkielman aineiston perusteella voidaan sanoa, että eläkeratkaisun syntymistä pidettiin pääosin hyvänä asiana. Myös kolmikantaista päätöksentekoa kommentoitiin eniten positiiviseen sävyyn, joskin lausumat työmarkkinajärjestöjen yksinoikeudesta neuvotteluratkaisun avaamisesta keskusteltiin, ja tämä keskustelu herättää jälleen kysymyksen koko eläkejärjestelmän poliittisesta kestävyydestä. Positiiviseksi luokiteltavia kannanottoja oli kaikkien toimijaryhmien esittämistä lausumista vajaa puolet, neutraaleiksi luokiteltavia lausumia reilu viidennes ja negatiivisia kannanottoja hieman vajaa kolmannes.

5.1.1 Eläkeratkaisun syntyminen

Eläkesopimusta koskevissa positiivisissa lausumissa työmarkkinajärjestöjen asemaa ja neuvottelujen tulosta puolustettiin ja kiitettiin. Lausumissa tuotiin esille paitsi se, että ratkaisu ylsi sille asetettuihin tavoitteisiin pidentää työuria ja pienentää julkisen talouden kestävyysvajetta, niin myös se, että työmarkkinajärjestöt kykenivät sopuun eläkejärjestelmän kehittämisessä vaikeasta taloudellisesta tilanteesta ja haastavista neuvotteluasetelmista huolimatta. Poliitikoista kokoomuksen edustajat kehuivat ratkaisua eniten. Muun muassa pääministeri Alexander Stubb (kok.) kommentoi eläkeratkaisun olevan ehkä syksyn paras talousuutinen ja viestii markkinoille siitä, että Suomi pystyy rakenteellisiin uudistuksiin. (Fjäder: Eläkepäätoksestä vaaliaihe. Helsingin Sanomat 29.9.2014). Niin ikään kokoomuslainen sosiaali- ja terveystministeri Laura Räty kiitti neuvottelijoita vastuunkannosta vaikeissa päätöksissä ja totesi, että alustavan arvion mu-

kaan ratkaisu toteuttaa sille asetetut tavoitteet työurien pidentämisestä. (Laura Rätty: Eläkeratkaisu turvaa tulevien sukupolvien eläkkeet. Verkkouutiset 26.9.2014). Myös Rkp:n puheenjohtaja ja puolustusministeri Carl Haglund piti periaatteessa hyvänä asiana, että neuvotteluratkaisu eläkkeistä saatiin aikaan. (Rkp: Hallituksen puututtava eläkesopuun. Helsingin Sanomat 3.10.2014).

Työmarkkinajärjestöjen ja etenkin palkansaajapuolen edustajat luonnollisesti kehuivat eläkeratkaisun syntymistä ja korostivat järjestöjen roolia kokonaisuuden läpiviemisessä. Työmarkkinakeskusjärjestö STTK:n puheenjohtaja Antti Paloalan mielestä neuvottelutulos oli osoitus nimenomaan palkansaajaliikkeen kyvystä katsoa eteenpäin ja kantaa huolta Suomen ja suomalaisten menestyksestä myös tulevaisuudessa. (STTK:n Palola: Eläkeratkaisu kantaa vastuuta tulevaisuudesta. Verkkouutiset 26.9.2014). Palolan mukaan työmarkkinajärjestöt kantoivat vastuunsa ”eivätkä tulokset kalpene hallitusten aikaansaamien rakenteellisten uudistusten rinnalla, päinvastoin”. Palola kutsui eläkeratkaisuun tyytymättömiä ja erityisesti Akavaa mielensä pahoittajiksi, joiden harmiksi ratkaisu kuitenkin saatiin aikaiseksi ja vieläpä täytti sille asetetut vaatimukset:

”On ollut mielenkiintoista seurata mielensä pahoittaneita ’asiantuntijoita’, jotka pettyivät siihen, että järjestöt tekivät eläkeratkaisun. Monen harmiksi ratkaisu täyttää myös hallituksen sille asettamat vaatimukset. Maaliin päästiin määräajassa ja keskimääräinen eläkkeellesiirtymisiän odote nousee (...). (...) Monen mielensä pahoittajan rinnalla eläkeratkaisusta on saanut pahoinvointioireita myös (...)korkeasti koulutettujen ja suurituloisten etua ajava Akava. (...) Lopuksi on hyvä muistaa, että Akava ei koskaan hyväksynyt nykyisinkään voimassa olevaa eläkejärjestelmää, koska koki sen syrjivän isopalkkaisia. Tehtiinkö nytkin uudistus, joka muutaman vuoden kuluttua tuntuu niin hyvältä, että siitä kannattaa kynsin hampain pitää kiinni, vaikka ei oltu sitä hyväksymässä? Toivotan Akavan tervetulleeksi näihin talkoisiin.”

Myös SAK:n puheenjohtaja Lauri Lyly kehuu eläkeratkaisun olevan ”historiallinen”, koska siinä eläkejärjestelmän maksut ja etuudet ovat tasapainossa. Hän kuitenkin myönsi, että ratkaisun syntyminen ei ollut helppoa ja sekä SAK:lla että työnantajapuolella oli tiukat tavoitteet. Neuvotteluihin lähdettiin siis poikkeuksellisen vaikeasta tilanteesta. (Lyly kehuu eläkesopua – ”Historiallinen uudistus”. Suomenmaa 7.10.2014). Lyly uskoi, että eläkeratkaisulla voidaan elää pidempäänkin. Työnantajapuolelta eläkeratkaisun syntyä kommentoi ainoastaan Elinkeinöelämän keskusliitto EK:n toimitusjohtaja Jyri Häkämies, jonka mukaan työmarkkinakeskus-

järjestöjen sopu tulevasta eläkeuudistuksesta on merkittävä ja välttämätön koko julkisen talouden kannalta. (Jyri Häkämies: Eläkeuudistus turvaisi nuorten eläkkeet. Verkkouutiset 26.9.2014).

Myös muutama virkamies ja eläkejärjestelmän edustaja kommentoi eläkesopimuksen syntymistä pääosin positiiviseen sävyyn. Näkökulma oli kommentteissa valtiontalouden tasapainoa korostava. Valtiovarainministeriön kansantalousosaston ylijohdaja Markus Sovala tähdensi, että eläkeratkaisu on hyvä uutinen, joskaan se ei ehdi vielä lähivuosien alijäämiin vaikuttaa. Sen sijaan se voi vaikuttaa Euroopan unionin komission näkemyksiin Suomen julkisen talouden pidemmän ajan kestävydestä, jossa saattaa olla kyse jopa miljardin euron heitosta. Sovalan mielestä eläkeratkaisun vaikutus näkyy nimenomaan siinä, että julkisessa taloudessa uskalletaan lyhyellä aikavälillä ottaa suurempia riskejä, jos pidemmän aikavälin kehityksessä ollaan tukevammalla pohjalla ja uskalletaan pitää finanssipolitiikkaa elvyttävämmässä asennossa. (Suomi saattaa selvittää alijäämästä ilman komission rapsuja. Taloussanomat 3.10.2014). Niin ikään eläkejärjestelmän edustaja, työeläkeyhtiö Ilmarisen eläkepolitiikasta vastaava johtaja Jaakko Kiander uskoi, että neuvottelutuloksella pienennetään kestävyysvajetta ja että neuvotteluissa valjastetuilla keinoilla nostetaan eläkkeelle siirtymisiän odotetta. Onnistumisen neuvottelupöydissä pitäisi näkyä myös luottoluokittajien arvioissa. Kianderin mielestä työmarkkinajärjestöiltä ja eläkejärjestelmältä ei voida kohtuullisuuden rajoissa kuitenkaan odottaa suurempaa puuttumista julkisen talouden vajeeseen. (Eläkejohtaja kehuu vuolaasti eläkeratkaisua. Yle 26.9.2014).

Vaikka eläkeratkaisun aikaansaamista suurimmaksi osaksi kiitettiin, ei ratkaisun syntyminen ollut suinkaan ongelmaton. Useissa negatiivisiksi luokiteltavissa kommentteissa tuotiin esille kenties merkittävin ratkaisun syntyä varjostava ongelma, korkeasti koulutettujen keskusjärjestö Akavan jääminen sopimuksen ulkopuolelle. Keskeinen kynnyskysymys Akavalle oli muun muassa niin kutsutun superkarttuman korvaaminen lykkäyskorotuksella, joka ei Akavan mukaan kannusta koulutettua työvoimaa pysymään työelämässä pidempään eläkeikää lähestyttäessä. Myöskään tavoite työurien pidentämisestä ei toteutunut Akavan mielestä työeläkeuudistuksessa riittävästi, ja siksi Akavan hallitus piti väistämättömänä, että eläkejärjestelmään on tehtävä laaja uudistus jo kymmenen vuoden sisällä. (Akava: Eläkepääätös ei ratkaise ongelmia. Verkkouutiset 26.9.2014).

Akavan hallitus siis päätti, ettei se hyväksy työura- ja eläkeuudistuksessa saavutettua neuvotteluratkaisua. Lisäksi hallitus ilmoitti, että Akavalla ei ole jatkossakaan intressiä tehdä kaksi- tai kolmikantaisia työmarkkinaratkaisuja, jotka syövät korkeasti koulutettujen ostovoimaa sekä nakertavat kouluttautumisen ja uralla etenemisen kannustavuutta. (Akava: Eläkepääätös ei ratkaise ongelmia. Verkkouutiset 26.9.2014). Fjäderin mielestä eläkeratkaisu oli myös kova kolaus kolmikannalle, ja ne, jotka vastustavat kolmikantaa, ”saivat nyt vettä myllyynsä”. (Fjäder: Eläkepääätöksestä vaaliihe. Helsingin Sanomat 29.9.2014).

Julkisuudessa esitettyjen puheiden mukaan Akavan suurin taktinen virhe tehtiin eläkeneuvotteluissa. Arvelujen mukaan Akava tuli luottaneeksi liikaa työnantajajärjestö EK:hon, mikä ajoi korkeasti koulutettujen järjestön poliittiseen nurkkaan. Ylen A-studion haastattelussa nimettöminä esiintyneet, neuvotteluita tuntevat tietolähteet kuvailivat Akavan roolin jääneen passiiviseksi ja varsinaiset kirjalliset ehdotukset tekivät palkansaajajärjestöt SAK ja STTK. Eräs taho kuvaili Akavan toimintaa seuraavasti:

” – Palkansaajapuolen edunvalvonnasta vastasi prosessissa SAK ja STTK. Ainoat esitykset, jotka Akava teki, liittyivät karttumiin. (...)Välillä tehtäessä palkansaajapuolen kirjallisia ehdotuksia eläkejärjestelmän rahoituksesta Akavan neuvottelijat eivät olleet edes paikalla. Nämä ovat mittavia, monen miljardin euron asioita, ja nämä Akavan sankarit eivät ole edes paikalla.” (Liika luotto EK:hon suisti Akavan sivuraiteelle. Yle 4.10.2014)

Kaikki haastatellut henkilöt näkivät, että Akavan valitsema neuvottelutaktiikka oli kerta kaikkiaan väärä. Akava turvasi liikaa EK:hon etenkin karttuma-asiassa, kunnes EK:n pääneuvottelija Lasse Laatusen ilmoitti henkilökohtaisen kantansa olevan, että mitään perusteluja korotetulle karttumalle ei ole. Monet haastatellut näkivät Akavan toiminnan johtuneen pitkälti kokemattomuudesta. Myös työnantajapuolen toimintaa tuntevat tahot arvioivat syyn Akavan paitsioon jäämiseen olevan liika luotto työnantajapuolta kohtaan. Erään tahon mukaan Akava teki virhearviointeja kolmessa asiassa. He luottivat liikaa korotettujen karttumien merkitykseen, mutta eivät uskoneet niillä olevan merkitystä muiden kannalta. Lisäksi Akavan argumentaatio ei ollut onnistunut, koska heidän omat arvionsa ja laskelmansa eivät olleet relevantteja tai oikeita. Kolmanneksi he luottivat EK:n olevan ”eräissä kysymyksissä” hyvin periaatteellinen ja puhdasoppinen. Toisen kommentoineen tahon mielestä Akava suorastaan ulkoisti edunvalvontansa EK:lle. (Liika luotto EK:hon suisti Akavan sivuraiteelle. Yle 4.10.2014). Eräs haastateltu tiivistä kaikkien neuvotteluita seuranneiden yhteisen viestin siten, että Akavan kohdalla

oli selkeästi havaittavissa luottamuksen puutetta muita palkansaajatahoja kohtaan, kun työnantajapuoli nähtiin luotettavammaksi kumppaniksi kuin SAK ja STTK. (Liika luotto EK:hon suisti Akavan sivuraiteelle. Yle 4.10.2014).

Akavan puheenjohtaja Sture Fjäder puolestaan koki Akavan olevan ainoa, joka puolusti neuvotteluissa korkeasti koulutettuja. Fjäderin mielestä kenenkään oli turha syyttää Akavalaisia ahneiksi, sillä ratkaisun suurimpia häviäjiä ovat ammattiryhmästä riippumatta kaikki ne työntekijät, jotka jaksavat jatkaa vähintään 65-vuotiaiksi ja vieläpä nykyistä paljon heikommilla eläke-ehdoilla. Keskusjärjestö Akavaan kuuluvat liitot arvostelivat ratkaisua ja sen syntytapaa pitkälti samoin perustein kuin Fjäder. Tekniikan ammattilaiset TEK:n toiminnanjohtaja Heikki Kaupin mukaan eläkeneuvotteluista tuli työläättä sen takia, että Akava ei halunnut *”riemusta kiljuen”* suostua siihen, että sen pitkään työskentelevien jäsenten eläke-etuja pienennetään samalla, kun lyhyeksi jäävistä työurista karttuvia eläkkeitä parannetaan. (TEK: Korkeakoulusivistyksen hankkiminen käy vähitellen tyhmäksi. Verkkouutiset 26.9.2014). Eräässä mielipidekirjoituksessaan Fjäder itse halusi kuitenkin tarkentaa, että *”Akava oli eläkeneuvotteluissa mukana loppuun saakka, eikä vastusta ratkaisua kokonaisuudessaan”*. Fjäderin mukaan Akava ymmärtää, että nykyisessä taloustilanteessa on karsittava saavutettuja etuja. Nyt niitä karsitaan kuitenkin kohtuuttoman paljon. (Naiset eivät suinkaan ole eläkeratkaisun voittajia. Aamulehti 4.10.2014).

Fjäder vakuutti, että syntynyt eläkeratkaisu on hankala asia myös useille puolueille. Näkyvimmin huolestuneisuutensa toi artikkeleissa esille Rkp:n puheenjohtajaa, puolustusministeri Carl Haglund, jonka mielestä syntynyt sopimus oli ongelmallinen niin kannustavuuden kuin tasarvonkin kannalta. Fjäder kiitteli Haglundia ja totesi olevan hyvä asia, että edes joku johtava poliitikko sanoo julkisesti, että ratkaisu ei ole tasapainossa. (Akava: Eläkepääätös ei ratkaise ongelmia. Verkkouutiset 26.9.2014). Suurin periaatteellinen kysymys oli kuitenkin se, sovi taanko Suomessa eläkkeistä kaksikanta- vai kolmikantajärjestelmässä.

5.1.2 Kolmikantainen päätöksenteko

Haglundin mukaan syntynyt eläkeratkaisu tehtiin kaksikantaisesti työmarkkinajärjestöjen ja hallitus antoi vain kestävyysvajetta koskevan määrällisen minimimitavoitteen. Haglundin mielestä ei kuitenkaan saa olla niin, että hallitus vain kumileimaa syntyneet päätökset, vaan sen ja eduskunnan on saatava esittää myös laadullisia tavoitteita. Haglund kertoi aikovansa esittää

ratkaisua, jossa myös Akava saataisiin sopimukseen mukaan. (Rkp: Hallituksen puututtava eläkesopuun. Helsingin Sanomat 3.10.2014). Haglundin tavoin myös muiden puolueiden poliitikot muistuttivat, että hallituksella on ja tulee olla oma roolista eläkejärjestelmästä päätettäessä. Muun muassa kokoomuksen kansanedustaja Anne Holmlund piti tärkeänä, että lopullinen päätösvalta on eduskunnalla. Tällöin eduskunta voi puuttua sopimuksessa havaittuihin epäkohtiin. (Kokoomusedustaja puolustaa työmarkkinajärjestöjen asemaa eläkeneuvotteluissa. Yle 6.10.2014). Myös kristillisdemokraattien ryhmäjohtaja Peter Östmanin mielestä kaikki ”huonot päätökset” pitää korjata, jos on mahdollista, mutta ratkaisuun pitäisi pyrkiä yhdessä kolmikantamallin osapuolten kanssa eli hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen kesken. (Akavan poisjäänti eläkesovusta hiertää eduskuntaa. Kauppalehti 6.10.2014).

Asiantuntija, Helsingin yliopiston professori Roope Uusitalon mielestä työmarkkinajärjestöjen valta eläkeasioissa on demokratian kannalta suorastaan pulmallista. Uusitalo korosti, että kyse on vasta työmarkkinajärjestöjen ehdotuksesta ja varsinainen poliittinen vastuu tulee olemaan lainsäätäjillä. Työmarkkinajärjestöillä on toki lupa sopia työehdoista, mutta jos ne sopivat lainsäädännöstä, jolla on tulojakovaikutuksia, niin ollaan Uusitalon mielestä ”*demokratian kannalta ohuella jäällä*”. (Eläkejärjestelmä koettelee sukupolvien sopua. Kauppalehti 13.10.2014). Samaa mieltä Uusitalon kanssa oli myös yksi kansalainen, omalla nimellään esiintynyt helsinkiläinen opiskelija, jonka mielestä perustuslain vastaisuuden lisäksi kolmikantamalli sotii demokratian periaatteita vastaan eikä kansanedustajien tilivelvollisuus kansalaisille toteudu nykytilanteessa. (Eläkeratkaisu toteutettiin oudosti. Helsingin Sanomat 4.10.2014).

Muutama poliitikko esitti myös työmarkkinakeskusjärjestöjen asemaa puolustavia kannanottoja. Muun muassa kokoomuksen Anne Holmlund totesi, että vaikkei hän erityisesti aina liputa korporatioiden puolesta, niin ay-liikkeen ja työnantajajärjestöjen vahva asema eläkeratkaisussa on myös hyvä asia. Holmlund perusteli kantaansa muun muassa sillä, että työmarkkinajärjestöt ovat eläkejärjestelmän rahoittajia, jonka lisäksi eläkeasiat ovat parlamentissa potentiaalinen kohde näköalattomalle politikoinnille ja kokonaisuuden kustannuksella pelaamiselle. (Kokoomusedustaja puolustaa työmarkkinajärjestöjen asemaa eläkeneuvotteluissa. Yle 6.10.2014). Niin ikään eräs toimittaja arveli, että korporatistisessa järjestelmässä ”*rahastoidut eläkevarat ovat poliitikkojen näppien koskemattomissa*”. Jos eduskunta ottaisi itsellensä kuuluvan vallan, voisi olla, että rahastoitua eläkevaroja käytettäisiin vaikkapa normaaliin budjettiin tai johonkin yllättävään menoerään. Pelko ei ole toimittajan mukaan turha, sillä se on käy-

nyt toteen monessa maassa. (Miksi Suomessa korporatismi hengittää? Yle 4.10.2014). Muutama toimittaja huomautti, että istuvan hallituksen tulisi suorastaan osoittaa kiitollisuutta työmarkkinajärjestöille, jotka neuvotteluratkaisullaan pelastivat sen täydelliseltä nollakaudelta. Toisaalta järjestöillä itsellään oli näytön paikka, jossa ne kuitenkin onnistuivat säilyttämään asemansa eläkejärjestelmän keskeisinä neuvottelijoina ja vallankäyttäjinä:

”(...) Ratkaisu ei ole mielijohde, sitä tehtiin kuusi vuotta. Se takkusi vuosia, kun Jutta Urpilainen asettui poikkiteloin. Se oli vahinko ja merkitsi kolmen vuoden viivettä. Kun tulppa poistui, niin loppu oli ajoitusta. Ajan piti olla kypsä. Nyt ajurina oli pakko. (...) Järjestöille se oli kypsyyskoe, valtakirja säilyttää puhevalta. Poliitikoille se oli lahja.. (...)Sovun hinta on se, että ne haukutaan: väärin sovittu. Niin on aina ollut. Työmarkkinoilla isojen uudistusten tekijät ovat sankareita vasta vuosikymmenten jälkeen. (...)”(Koko kansan ratkaisu. Aamulehti 27.9.2014)

Puheet tulevan eläkeuudistuksen avaamisesta alkoivat kuitenkin noin kuukausi neuvotteluratkaisun julkistamisen jälkeen, kun valtiotieteiden tohtori, dosentti Heikki Oksasen VATT:lle tekemän tutkimuksen mukaan vanhuuseläkkeen alaikärajaa pitäisi nostaa viidellä vuodella seuraavan 10 vuoden aikana, eli 63 vuodesta 68 vuoteen. Myös Akavan poisjäänti neuvotellusta sopimuksesta mietitytti edelleen monia. Saavutetun neuvotteluratkaisun avaaminen uuteen käsitteeseen herätti kuitenkin epäilyksiä. Kokoomuksen ryhmäjohtaja Arto Satonen toivoi Akavan olevan lainsäädännön jatkovalmistelussa mukana, mutta kynnys muuttaa kolmikantaisesti valmisteltua ratkaisua on korkea. Satosen mielestä olennaista sitä paitsi on, että ratkaisu täyttää valtion sille asettamat edellytykset. SDP:n ryhmäjohtaja Jouni Backman ei puolestaan halunnut eläkeratkaisusta ennakkotapausta, jossa kolmikannan ratkaisuun tyytymätön osapuoli ”koukkaa tahtonsa läpi” eduskunnan kautta. Backmanin mukaan kolmikanta murenee sen jälkeen, koska ”ei ole mitään järkeä tehdä siellä diiliä, kun voi itselleen hoitaa asian paremmin eduskunnan kautta..” (Akavan poisjäänti eläkesovusta hiertää eduskuntaa. Kauppalehti 6.10.2014). Backmanin mukaan ilman työmarkkinaosapuolten myötävaikutusta pakettia ei avata. Vaivalla neuvotellun sopimuksen kunnioittamisessa nähtiin sitä paitsi muitakin hyviä puolia. Asiantuntija, professori Uusitalo arvioi, että eläkeuudistus menee todennäköisesti läpi ilman lakkoaaltoa, joka muissa maissa ei aina ole onnistunut. (Eläkejärjestelmä koettelee sukupolvien sopua. Kauppalehti 13.10.2014). Toisen asiantuntijan, OP:n pääekonomisti Reijo Heiskasen mielestä eläkemallista olisi tuskin tullut kovin erilainen siinäkin tapauksessa, jos työmarkkinajärjestöt eivät olisi sopua löytäneet. (Ekonomisti eläkesovusta: "Ei voida ajatella, että ratkaisu on lopullinen". Aamulehti 26.9.2014).

Myös kevään 2015 eduskuntavaalien läheisyyden katsottiin toisaalta vaikuttavan siihen, että neuvotteluratkaisun avaamiseen ei ole poliittisia edellytyksiä. Eläkeratkaisu ajoitettiin vaalien alle, aivan kuten tehtiin työuraryhmän raportin ja sitä seuranneen työmarkkinajärjestöjen periaatepäätöksen kanssa. Tällä kertaa oli kuitenkin saatu aikaan merkittävä rakenteellinen uudistus, jonka saavuttaminen voitiin laskea osaksi myös istuvan hallituksen meriittejä. Muutama toimittaja muistutti, että ajatus eläkejärjestelmän uudistamisesta sai alkunsa jo vuosia sitten, mutta ratkaisu jäi saavuttamatta poliittisen vastustuksen vuoksi. (Kiitos ja kumarrus. Aamulehti 27.9.2014). On siis ymmärrettävää, että esitys esimerkiksi uudesta alimman eläkeiän korotuksesta ei innostanut poliitikkoja vaalien alla. Toimittajan mielestä Suomen kansantalouden pitkän aikavälin kokonaisuuden takia olisi kuitenkin löydyttävä rohkeutta tehdä ratkaisuja, joissa kyse on valinnasta parempien eläkkeiden, korkeamman eläkeiän ja matalamman maksutason välillä. Lisäksi pitäisi kaikin tavoin kannustaa kansalaisia tekemään töitä pitempään kuin alin eläkeikä vaatii. (Eläkesopukaan ei riitä. Aamulehti 29.10.2014). Akavan Fjäder arvioi, että eläkeratkaisusta tulee kuitenkin yksi tärkeä aihe kevään 2015 eduskuntavaaleihin. (Fjäder: Eläkepääätöksestä vaaliaihe. Helsingin Sanomat 29.9.2014). Erään toimittajan mielestä eläkeratkaisun saattamisesta lainsäädäntöön ei tule välttämättä vaaliteemaa, mutta siitä tulee kylläkin avain seuraavaan hallitukseen: jos neuvoteltua ratkaisua ei hyväksy, niin ”*osoite on oppositioon*”. (Koko kansan ratkaisu. Aamulehti 27.9.2014).

Seuraavassa luvussa 5.2 tarkastellaan keskustelua, jota käytiin eläkeratkaisun sisällöstä ja yksityiskohdista. Alaluvussa 5.2.1 eritellään keskustelua tärkeimmistä ratkaisun muutoskohdista, ja alaluvussa 5.2.2 tarkastellaan puhetta eläkejärjestelmän rahoitukseen ja oikeudenmukaisuuteen liittyvistä näkökohdista erityisesti ehdotettuihin muutoksiin liittyen.

5.2 Keskustelu eläkeratkaisun sisällöstä

Eläkeratkaisun sisältö itsessään herätti keskustelua verrattain runsaasti. Eniten kannanottoja kirvoittivat eläkeiän nostaminen ja uusi eläkeuoto, työuraeläke. Kannanottoja aiheista esitettiin molemmista lähes kolmasosassa aineiston artikkeleista. Lisäksi keskustelua herättivät eläkekarttumet, joista puhuttiin reilussa viidesosassa artikkeleista. Työttömyysputken säilyttämisestä taikka poistamisesta keskusteltiin noin kymmenesosassa artikkeleista.

Tämän tutkielman aineiston perusteella eläkeiän korottamiseen suhtauduttiin edelleen selkeästi useammin negatiivisesti kuin positiivisesti. Negatiivisia lausumia oli tarkastelussa kaksi kolmasosaa, positiivisia eli nostoa puoltavia kannanottoja noin kaksi viidesosaa. Neutraaleiksi luokiteltavia kommentteja oli huomattavasti vähemmän, vajaa viidennes kaikista lausumista. Toimijaryhmistä aktiivisimmin keskusteluun osallistuivat poliitikot ja työmarkkinakeskusjärjestöjen edustajat. Poliitikkojen edustus painottui vahvasti vasemmistoliiton ja SDP:n varaan ja kommentit olivat pääosin negatiivisia. Yksi SDP:n, kokoomuksen ja vihreiden edustaja sen sijaan kommentoi eläkeiän nostamista kaikki positiiviseen sävyyn. Työmarkkinajärjestöjen edustajista valtaosa oli palkansaajajärjestöjen edustajia. Palkansaajien kesken oli havaittavissa, että toisin kuin työuraryhmän raporttia ja sitä seurannutta aikaa käsittelevässä keskustelussa, eläkeiän nostoa tällä kertaa myös puolustettiin tai siihen suhtauduttiin vähintäänkin varovaisen hyväksyvästi. Poliitikkojen ja työmarkkinajärjestöjen edustajien lisäksi keskusteluun osallistui muutama asiantuntija, eläkejärjestelmän edustaja, toimittaja sekä yksi kansalainen. Asiantuntijat kommentoivat eläkeiän nostoa neutraaliin sävyyn. Keskusteluun työttömyysputkesta ja sen säilyttämisestä osallistui kaksi työmarkkinakeskusjärjestön edustajaa, kaksi poliitikkoa ja yksi asiantuntija. Työttömyysputken säilyttämistä kritisoivat yli puolet keskusteluun osallistuneista, kun taas sen mahdollista poistamista vastustivat noin kaksi viidestä.

Niin ikään karttumien muutoksiin suhtauduttiin hieman enemmän negatiivisesti kuin positiivisesti. Lähes kaksi viidesosaa kantaa ottaneista piti nykyisen superkarttuman poistamista hyvänä asiana, kun taas reilu kaksi viidestä suhtautui muutokseen negatiivisesti. Loput kantaa ottaneista suhtautui karttumien muutokseen neutraalisti. Aihe siis jakoi mielipiteitä melko tasaisesti. Keskusteluun karttumista osallistui toimijoita kaikista toimijaryhmistä virkamiehiä lukuun ottamatta. Eniten kantaa ottivat työmarkkinajärjestöjen edustajat, ei kuitenkaan työnantajapuolen edustajat. Toiseksi eniten kantaa ottivat poliitikot ja kolmanneksi eniten kansalaiset. Myös muutama asiantuntija, eläkejärjestelmän edustaja ja toimittaja lausui kantansa aiheesta. Työuraeläkkeeseen eli ”työnsankari-eläkkeeseen” suhtauduttiin puolestaan selvästi eniten positiivisesti, eli noin puolet piti sitä hyvänä asiana, negatiiviseksi luokiteltavia kannanottoja oli reilu viidennes lausumista ja neutraaleja lausumia hieman vajaa kolmannes. Aihetta kommentoivat jälleen eniten työmarkkinajärjestöjen edustajat ja tarkemmin sanoen palkansaajapuolen edustajat, mutta myös muutama poliitikko ja asiantuntija sekä eläkejärjestelmän edustaja kommentoi aihetta.

5.2.1 Eläkeiän nostaminen ja työttömyysputken säilyttäminen

Eläkeiän nostamista puollettiin pitkälti samoin perustein kuin työuraryhmän raporttia seuranneessa keskustelussa. Perusteluissa toistuivat muun muassa ratkaisun välttämättömyys paitsi julkisen talouden, niin myös eläkejärjestelmän rahoituksen ja maksutaakan oikeudenmukaisen jakautumisen kannalta. Katkeruutta herätti toisaalta vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä tehty päätös laskea eläkeikä 63 ikävuoteen, josta vain osa ikäluokista pääsi nauttimaan. Myös etuoikeutetuiksi katsottujen ryhmien lisäeläkekertymät antoivat aihetta kritiikkiin erityisesti eläkeiän nostopäätöstä vastustaneissa. Jotkin toimijat jopa epäilivät, että eläkeiän korottamisella ja työurien pidentämispuheilla tähdätään palkkojen alentamiseen ja työehtojen heikentämiseen tulevaisuudessa. Huolta aiheuttivat myös heikko työllisyysaste ja työn saatavuus sekä ihmisten, erityisesti vanhempien työntekijöiden työkyky ja työpaikoilla tapahtuva varttuneitten työntekijöiden ikään perustuva syrjintä.

Palkansaajien keskuudessa eläkeiän nosto näyttäytyi aineiston perusteella edelleen hankalana asiana, mutta sitä ei enää vastustettu yhtä voimakkaasti kuin työuraryhmän tekemän selvityksen jälkeisessä keskustelussa. Muun muassa työmarkkinakeskusjärjestö SAK:n eläke- ja työura-asioiden päällikkö Kaija Kallinen ja STTK-laisen palkansaajajärjestö Pardian puheenjohtaja Niko Simola pitivät vanhuuseläkkeen alaikärajan nostamista lopulta kokonaisuuden kannalta tärkeänä, vaikeivat he nostamisesta muuten innostuneet. Kallinen myönsi, että eläkeiän nostolla oli kuitenkin merkitystä eläkeratkaisun läpiviemisessä, sillä pitkään oli tiedossa, että ilman sitä muutosta eläkeratkaisua ei saada tehtyä. (Ammattiliitot pitävät uutta eläkeratkaisua tasa-arvoisena. Yle 26.9.2014). Myös työnantajapuoli vaikutti ratkaisuun tyytyväiseltä, joskin sillä korjattiin jo aiemmin eläkepolitiikassa tehtyjä virheitä. Elinkeinoelämän keskusliittoon kuuluvan Suomen Yrittäjien toimitusjohtaja Jussi Järventaus totesi, että keskimääräisen elinajanodotteen kasvu on ollut tiedossa pitkään, eikä vanhuuseläkeiän alarajaa olisi koskaan pitänyt edes laskea:

” – Hyvä että vanhuuseläkeikä nyt taas palautetaan 65 vuoteen. Näyttää siltä, että vuoden 2005 eläkeuudistuksessa toteutettu alimman vanhuuseläkeikärajan pudottaminen kahdella vuodella oli virhe, (...)” (Ammattiliitot pitävät uutta eläkeratkaisua tasa-arvoisena. Yle 26.9.2014).

Toisille edes nosto 65 ikävuoteen ei ollut riittävä muutos. Keskustelu eläkeiän nostamisesta kiihtyi hetkellisesti eläkeratkaisun jälkeen, kun Valtion taloudellisen tutkimuskeskus VATT:n

teettämässä tutkimuksessa todettiin, ettei nosto 65 ikävuoteen riitä. Tutkimuksen tehneen asiantuntijan, dosentti Heikki Oksasen mukaan arvio julkisen Suomen talouden kestävyysvajeen määrästä on sellainen, että kaikki mahdolliset toimenpiteet on otettava pöydälle, mukaan lukien eläkeiän aiottuakin reippaampi nostaminen. Oksanen katsoi, että hänen tehtävänsä ei ollut ottaa kantaa siihen poliittiseen realismiin mitä asiaan liittyy, mutta hän ainoastaan halusi tuoda esiin vaihtoehdon, ”*jossa tehtäisiin vähän enemmän*”. (VATT:n tutkimus: Eläkeratkaisu ei riitä – eläkeikää nostettava enemmän. Yle 28.10.2014). Muun muassa toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n puheenjohtaja Antti Palola ja Suomen ammattiliitojen keskusjärjestö SAK:n edunvalvontajohtaja Janne Metsämäki tyrmäsivät esityksen saman tien, sillä syksyllä tehty sopimus täytti jo sille asetetut tavoitteet. (”Eläkeiän lisänostolle ei ole tarvetta”. Taloussanomat 28.10.2014).

Poliitikoista muun muassa vihreiden kansanedustaja Osmo Soininvaara piti eläkeiän nostoa hyvänä asiana ja välttämättömänä myös tulevaisuudessa, jos työllisyysaste kasvaa. Soininvaaran mielestä ei tosin ollut mikään yllätys, että suuret ikäluokat päästetään ensin eläkkeelle 63-vuotiaina ja heidän eläkkeidensä maksajat vähän myöhemmin. (”Suuret ikäluokat päästetään ensin eläkkeelle 63-vuotiaina ja heidän eläkkeidensä maksajat vähän myöhemmin”. Demari 28.9.2014). Niin ikään SDP:n kansanedustaja Tarja Filatov piti eläkeiän nostamista julkisen talouden kestävyyskannalta välttämättömänä, mutta huomautti, että eläköitymisikä nousee vain, jos ihmisillä on työtä ja työkykyä. Filatovin mukaan liian moni ikääntynyt pitkään työttömänä ollut ihminen on eläkejärjestelmän näkökulmasta työkykyinen, mutta työmarkkinoiden näkökulmasta työkyvytön. Tämä on Filatovista inhimillisesti tuskastuttavaa, mutta myös taloudellista tuhlausta. (Työkykyinen vai työkyvytön? ”Tuskastuttavaa, tuhlausta”. Demokraatti 28.9.2014). Filatovin kannanotto vanhuuseläkeistä ilmensi sitä suunnanmuutosta, jossa SDP lopulta antoi periksi aiemmin, vuoden 2011 eduskuntavaalien alla asettamassaan kynnyskysymyksessä. Kanta ei ollut kuitenkaan täysin yhtenäinen puolueen sisällä.

Poliitikoista negatiivisimmin eläkeiän nostoon suhtautuivat vasemmistoliiton edustajat ja myös muutama SDP:n edustaja. Muun muassa vasemmistoliiton kansanedustaja Anna Kontulan mielestä päätöstä nostaa vanhuuseläkeikärajaa on pohjustettu vuosikausia vakuuttamalla kansalle, että ilman nostoa ei selvitä, vaikka useat tutkijat ovat huomauttaneet, että laskelmat kestävyysvajesta ovat heppoisia. Riittävän monta kertaa toistettaessa asioista tulee totuus, joita ei saa enää kyseenalaistaa. Kontulan mielestä ratkaisun taustalla vaikuttaneeseen puheeseen kestä-

vyysvajeesta olisi siis pitänyt suhtautua kriittisemmin ja eläkeiän nostoa oleellisempaa olisi ollut myös panostaa siihen, että ihmiset jaksavat töissä pidempään. (Vasemmistoliiton Kontula: Solmioporukka päätti eläkeratkaisusta. Yle 29.9.2014).

Toinen kysymys oli Kontulan mielestä se, pitääkö työuria ylipäättään pidentää. Tuottavuudelle on Kontulan mukaan sadan vuoden aikana monikymmenkertaistunut, joten pitäisi olla varaa mitata siitä osa ulos lyhempänä työaikana. Kaiken kaikkiaan Kontulan mielestä eläkeratkaisussa haluttiin siirtää kalliita eläkeläisiä halvoiksi työttömiksi (Vasemmistoliiton Kontula: Solmioporukka päätti eläkeratkaisusta. Yle 29.9.2014). Niin ikään erään omalla nimellään kirjoittaneen kansalaisen mielessä heräsi kysymys, onko eläkeratkaisun ja "työvoiman tarjontaa on lisättävä" -liturgian todellinen pyrkimys sittenkin vain työtätekevien palkkojen alentaminen. Kun työttömyys nykypolitiikan seurauksena kansalaisen mukaan pahenee, johtaa se harkittuun päätökseen leikata työttömyyskorvauksia ja palkkoja ja heikentää työehtoja. (Eläkeneuvotte- luissa oli kovia hallusinaatioita. Aamulehti 5.10.2014).

Samalla, kun palkansaajien asemaa työmarkkinoilla katsottiin heikennettävän, niin eläkeiän noston vastustamisen yhteydessä kritisoitiin myös tiettyjen etuoikeutettujen ryhmien palkitse- mista ja sen oikeutusta. Muun muassa kansanedustaja Kontulaa (vas.) harmitti erityisesti se, että päätöksen eläkeiän nostamisesta teki *"keski-ikäinen solmioporukka"*, joka itse jää eläk- keelle keskimäärin 60-vuotiaana. Kontulan mielestä eläkkeelle ei voi jäädä vain siksi, että sat- tuu kuulumaan sellaiseen eliittiin, joka voi aika pitkälle määritellä itse oman eläkeikänsä. (Va- semmistoliiton Kontula: Solmioporukka päätti eläkeratkaisusta. Yle 29.9.2014). Kontula viit- tasi lausumassaan työeläkevaroista maksettaviin rekisteröityihin lisäeläkkeisiin, joihin muun muassa työeläkelaitosten johtajat voivat olla oikeutettuja. Etuusperusteisessa järjestelyssä työn- tekijälle on määritelty tietty eläke-etuuden taso, esimerkiksi prosenttiosuus palkasta sovitussa eläkeiässä. Lisäeläkejärjestelmät suljettiin vuoden 2001 alusta lähtien, eikä uusia lisäeläkeva- kuutuksia ole tämän jälkeen voinut enää rekisteröidä. Työnantajan järjestämien rekisteröityjen TEL-lisäeläkevakuutusten voimassaolo päättyy 31.12.2016. Samalla päättyy vakuutusmaksu- velvollisuus ja lisäeläkkeen karttuminen. Lakkauttaminen ei kuitenkaan vaikuta maksussa ole- viin eläkkeisiin eikä myöskään siihen lisäeläkkeen määrään, joka työntekijälle on kertynyt en- nen järjestelmän lakkauttamista. (www.etk.fi 31.3.2015).

Myös kansanedustaja Myllykosken (vas.) mielestä voitiin kysyä, mikä on tässä yhteydessä joh-
toportaan esimerkki rahvaalle, jolta vaaditaan eduista tinkimistä kestävyysvajeen ja kilpailuky-
vyn nimissä. Myllykoski peräsi työeläkeyhtiöiden hallitusten johtajilta esimerkin näyttöä työ-
urien pidennyksessä. (Työeläkeyhtiöiden noikkamiehet voisivat näyttää esimerkkiä työurien pi-
dennyksessä. Verkkouutiset 26.9.2014). Niin ikään sosiaali- ja terveysministeri Laura Rätty
(kok.) vetosi työeläkeyhtiöiden hallitukseen, jotta ne muuttaisivat työeläkeyhtiöiden johtajien
palkitsemisen *"kohtuulliselle ja järkevälle tasolle"*. Rätty muistutti, että yksityiset työeläkeyh-
tiöt hoitavat julkista tehtävää, joka on työeläkejärjestelmän varojen hoito. Tätä valvoo kunkin
yhtiön hallitus, jolla pitää olla riittävää harkintakykyä palkitsemisen oikeudenmukaisuudesta ja
kohtuullisuudesta. Rätty huomautti, että työeläkeyhtiöiden hallituksissa istuu samoja henkilöitä,
jotka olivat sopimassa uutta eläkeratkaisua. ("Tarvitsevatko työeläkejohtajat lisäeläkkeitä?".
Helsingin Sanomat 30.9.2014).

Edelleen eläkeiän nostoa käsittelevien negatiivisten ja neutraalien kommenttien yhteydessä tuo-
ttiin esille myös työpaikoilla tapahtuva vanhimpien työntekijöiden ikäsyrrjintä. Asiantuntija, Tu-
run yliopiston työoikeuden professori Seppo Koskisen mukaan eläkeiän alarajan nostamispe-
rusteissa ja kestävyysvajepuheissa yli viisikymppinen on voimavara, tietopankki ja työpaikan
tukijalka, mutta taantumien ja yt-neuvottelujen todellisuudessa kaikki on toisin. Koskisen mu-
kaan ikäsyrrjintä tulee eläkeiän alarajan korottamisen jälkeen myös lisääntymään roimasti.
(Ikäsyrrjintä uhkaa puurtajaa – eläkeuudistuksen jälkeen yhä useampi ikäsyrrjintävaarassa. Yle
7.10.2014). Myös eläkejärjestelmän edustaja, työeläkeyhtiö Ilmarisen johtaja Jaakko Kiander-
in Kiander arvioi, että asenteissa ikääntyneitä työntekijöitä kohtaan on Suomessa parantamisen
varaa. Esimerkiksi Ruotsissa työsuhdelaainsäädäntö tukee ikääntyvien työpaikkojen säilyttä-
mistä paremmin kuin Suomessa. Siellä on lakiin kirjattu irtisanomisjärjestys, joka tekee käy-
tännössä hyvin vaikeaksi ikääntyvien irtisanomisen. (Ruotsissa laki pidentää ikääntyneiden työ-
uria. Yle 12.10.2014). Sen sijaan virkamies hallitusneuvos Tarja Krögerin mukaan Suomessa
laki ei olisi tarkoituksenmukainen, sillä pelkona on työmarkkinoiden jäykistyminen. Laki jopa
haittaisi iäkkäiden työntekijöiden halua siirtyä uusiin tehtäviin. (Ruotsissa laki pidentää ikään-
tyneiden työuria. Yle 12.10.2014).

Ikäsyrrjinnän ongelma ilmeni myös työttömyysturvan lisäpäiviä eli työttömyysputkea käsittele-
vissä lausumissa. Putki säilyy toistaiseksi ennallaan, mutta työmarkkinoiden keskusjärjestöt ar-
vioivat sitä uudestaan toukokuun 2019 loppuun mennessä. Myös tässä keskustelussa vanhim-
pien työntekijöiden ikäsyrrjintä pääsi esille. Asiantuntija, Valtion taloudellisen tutkimuskeskus

VTT:n ylijohtaja Juhana Vartiainen mielestä eläkeputki olisi pitänyt poistaa, koska raskasta työtä tehneille tuli työuraeläke ja koska putki itsessään lisää työttömyyttä. Vartiainen mielestä koko putken luominen oli alun perin ”*kaamea virhe*”, joka pitäisi perua viimeistään nyt. (Eläkeputki säilyy toistaiseksi, Vartiainen kritisoi päätöstä. Turun Sanomat 26.9.2014). Myös Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n mielestä eläkeratkaisun yhteydessä olisi pitänyt luopua työttömyysturvan lisäpäivistä, sillä ne saattavat vaikuttaa yli kuusikymppisten palkkaamiseen. Eläkeneuvotteluja vetäneen asiantuntijaryhmän puheenjohtaja Vesa Rantahalvari kertoi saaneensa yrityksiltä sellaisen käsityksen, että yt-neuvotteluissa työttömyysturvan lisäpäivät johtavat helposti yli 60-vuotiaiden irtisanomiseen. Hänen mukaansa huoli yli 60-vuotiaita nuorempien pärjäämisestä työmarkkinoilla on kuitenkin liioiteltua. Rantahalvari arvioi, että kun työvoiman kysyntä toivottavasti lähtee nousuun, kysyntää on myös ikääntyneelle väelle. (Asiantuntija: Eläkeputki johtaa yli 60-vuotiaiden irtisanomisiin yt-neuvotteluissa. Helsingin Sanomat 27.9.2014).

SAK:n Kaija Kallinen puolusti eläkeputken säilyttämistä, koska se toimii pitkäaikaistyöttömien tärkeänä turvana ja lisäksi siinä ei edellytetä niin voimakasta työkyvyn heikkenemistä kuin työkyvyttömyyseläkkeessä. Kallisen mielestä eläkeputken edelliseen heikennykseen liitetyt työllistämislupaukset yli 60-vuotiaille ovat kuitenkin olleet katteettomia. Myös vasemmistoliiton kansanedustaja Jyrki Yrttiahon mielestä eläkeputki on vielä jonkinlainen selkänöja iäkkäille työttömille, joskin tuhansia henkilöitä on jo pudonnut putken ulkopuolelle perusturvan ja toimeentulotuen varaan ja lopulta alentuneille vanhuuseläkkeille. (Eläketaistelua on jatkettava. Turing Sanomat 4.10.2014). SAK:hon kuuluvan Puuliiton puheenjohtajan Sakari Lepolan mukaan eläkeväylä on suoriin irtisanomisiin verrattuna toki pehmeämpi keino, ja siksi hyvä olla olemassa, mutta työnantajien kannalta siinä on myös kysymys juuri ikääntyneiden työntekijöiden yrityksestä ulos ohjaamisesta. Lepolan mielestä vanhemman väen irtisanomiset ovat riskitiridassa tuoreen eläkesovun kanssa. (Metsä Wood pätkii työuria lyhemmäksi. Demokraatti 23.10.2014).

5.2.2 Työuraeläke ja eläkekarttumat

Eläkeiän ja työttömyysputken lisäksi keskustelua toimijoissa herätti työkyvyttömyyseläkkeen rinnalle luotu kokonaan uusi eläkeuoto, työuraeläke sekä nykyuotoisen osa-aikaeläkkeen korvaava osittainen varhennettu vanhuuseläke. Keskustelu keskittyi varsinaisesti työuraeläk-

keen ympärille, mutta lausumissa otettiin jokin verran kantaa myös varhennettuun vanhuuseläkkeeseen sekä työkyvyttömyyseläkkeisiin. Työuraeläkkeeseen suhtauduttiin tämän tutkielman aineistossa pääosin positiivisesti, mutta mukaan mahtui myös muutama negatiivinen kommentti yhdeltä työmarkkinajärjestön edustajalta ja muutamalta poliitikolta. Positiivisissa lausumissa korostettiin järjestelyn reiluutta niitä kohtaan, jotka ovat tehneet pitkän työuran, mutta ovat kykenemättömiä työskentelemään 65 ikävuoteen saakka. Toisaalta positiivisesti tai neutraalisti suhtautuvat varoittivat myös varhaiseläkejärjestelyjen liiallisesta houkuttelevuudesta. Ongelmaksi katsottiin myös se, kuinka henkisesti tai fyysisesti raskas työ oikeastaan määritellään. Negatiivisesti työuraeläkkeeseen suhtautuvat pitivät järjestelyä työurien pidentämisen näkökulmasta haitallisena ja kritisoivat sen olevan epäoikeudenmukainen sekä tiettyjä työmuotoja syrjivä.

Työmarkkinajärjestöjen edustajista SAK-laisen Palvelualojen ammattiliitto PAM:n puheenjohtaja Ann Selinin piti työuraeläkettä varisnaisena ”*innovaationa*”, joka mahdollistaa pitkän ja raskaan työuran tehneille mahdollisuuden jäädä eläkkeelle 38 vuoden työputken jälkeen. Myös SAK:n edunvalvontajohtaja Janne Metsämäki vakuutti, että uutta eläkemuotoa tarvitaan, kun nykyisinkin 63:een on joskus vaikea jaksaa. (JHL: Työuraeläke tuskin houkuttaa suurta joukkoa. Turun Sanomat 27.9.2014). Työkyvyttömyyseläkkeiden tason nousua Selin piti myös hyvänä saavutuksena, mutta varhennetun vanhuuseläkkeen uusi malli ei häntä innostunut, sillä varhennutun eläkkeen taso verrattuna nykyiseen osa-aikaeläkkeeseen on vähennysten jälkeen matalampi. Selinin mukaan se on kuitenkin ”*yksi uusi malli niille, joille se taloudellisesti on hyödynnettävissä*”. (Ammattiliitot pitävät uutta eläkeratkaisua tasa-arvoisena. Yle 26.9.2014)

Niin ikään asiantuntija, Tampereen yliopiston työterveyden professori Clas-Håkan Nygård piti hyvänä sitä, että joko henkisesti tai fyysisesti raskaissa töissä olleiden on mahdollista päästä aikaisemmin eläkkeelle. Raskaan työn määrittelemisen vaatii kuitenkin vielä työtä ja voi aiheuttaa tulevaisuudessa paljon keskustelua. Nygårdin mukaan fyysisesti raskas työ osataan jo määrittellä aika hyvin, mutta henkisesti raskas työ on vaikeampi asia. Nygård muistutti, että myös fyysisesti raskaissa töissä on paljon henkistä kuormitusta ja toiminta- ja työkyky vaihtelevat suuresti iän mukana. Nygårdin mielestä eläkettä pitäisi ylipäätään ajatella yksilöllisemmin kuin nykyään tehdään, eikä pitäisi yleistää liikaa esimerkiksi ammattinimikkeen perusteella. (Professori: Henkisesti raskaan työn määritelmä vaatii vielä työtä. Yle 29.9.2014) Työmarkkinajärjestön edustaja, STTK:n edunvalvontajohtaja Minna Helteen mukaan lain jatkovalmistelussa haetaan kriteerejä, joiden avulla työterveyshuolto ja eläkelaitos voisivat arvioida eläkkeen

tarvetta mahdollisimman tasapuolisesti. Päätöksiä eläkkeelle pääsystä ei siis ehkä tulla tekemään alan mukaan vaan aina yksilökohtaisesti. Helteen mielestä on kuitenkin mahdollista, että hallituksen esityksen perusteluissa mainitaan kuluttavia aloja (JHL: Työuraeläke tuskin houkuttaa suurta joukkoa. Turun Sanomat 27.9.2014).

Niin ikään positiivisesti uuteen eläkemuotoon suhtautuva asiantuntija, Nordean tutkimusjohtaja ja pääekonomisti Aki Kangasharjun mielestä raskaiden töiden aikaisempi eläköitymismahdollisuus on työntekijöiden kannalta sinänsä reilu, mutta houkuttelevat varhaiseläkereitit ovat osaltaan johtaneet siihen, että eläkeikää lähellä olevien työllisyysaste on Suomessa verrattain matala. Siksi varhaiseläkkeelle pääseminen on jatkossa tehtävä tarpeeksi vaikeaksi. (Economisti: Liian houkutteleva varhaiseläke tukittava. Kauppalehti. 26.9.2014). Samaa mieltä oli neutraalisti työuraeläkkeeseen suhtautunut asiantuntija, Helsingin yliopiston tutkimusjohtaja Roope Uusitalo, jonka mukaan työuraeläkkeestä saattaa tulla yleinen tapa jättäytyä eläkkeelle ennen virallista eläkeikää, kun eläkkeeseen ei tehdä mitään varhennusvähennyksiä. (Tutkimusjohtaja: Työuraeläkkeestä voi tulla hyvin houkutteleva. Turun Sanomat 26.9.2014). Uusitalon mukaan on lisäksi epäloogista, että työuraeläkkeen alaraja on niitattu 63 ikävuoteen, sillä se ei kannusta jatkamaan töissä pidempään. (Eläkejärjestelmä koettelee sukupolvien sopua. Kauppalehti 13.10.2014). Kaikki eivät nähneet asiantuntijoiden tavoin syytä huoleen. Neutraalisti työuraeläkkeeseen suhtautuva palkansaajajärjestön edustaja, SAK-laisen JHL:n puheenjohtaja Jarkko Eloranta arvioi, että työuraeläkkeen käyttö jäänee ainakin julkisella puolella vähäiseksi, sillä julkisen puolen työkyvyttömyyseläkejärjestelmä on vähän armollisempi kuin yksityisellä puolella, jonka lisäksi työuraeläke olisi työkyvyttömyyseläkettä pienempi. Työuraeläkkeessä ei muun muassa ole tulevan ajan eläkeosaa, jonka vuoksi sen taso saattaa jäädä matalammaksi kuin työkyvyttömyyseläkkeessä. Myös eläkejärjestelmän edustaja, Eläketurvakeskus ETK:n tutkimusjohtaja Mikko Kautto arveli, että uusi eläkemuoto ei ole vakuutettujen kannalta taloudellisesti houkutteleva eikä siksi innoita siirtyä eläkkeelle varhain. (JHL: Työuraeläke tuskin houkuttaa suurta joukkoa. Turun Sanomat 27.9.2014).

Negatiivisesti työuraeläkkeeseen suhtautui muun muassa palkansaajapuolta edustava työmarkkinakeskusjärjestö Akava. Akavan pääekonomisti Eugen Koev moitti työuraeläkettä tarpeettomaksi, koska se luo uudenlaisen, ennenaikaisen poistumistien työelämästä ja on siten työurien pidentämistavoitteen näkökulmasta ”täysin käsittämätön”. Eläkeratkaisussa olisi Koevin mukaan pitänyt olla erilaisia työelämän joustoja ja sen olisi pitänyt kannustaa työnantajia edistä-

mään työntekijöidensä työssä jaksamista. (Akava: Eläkepääätös ei ratkaise ongelmia. Verkkouutiset 26.9.2014). Poliitikoista vasemmistoliiton kansanedustaja Anna Kontula moitti työuraeläkettä, koska siinä ei oteta huomioon etenkin naisten tekemää koti- ja hoivatyötä kokonaisuudessaan:

” – Nykyään tunnutaan ajattelevan, että esimerkiksi lasten kanssa kotona oleminen ja ylipäätään hoivatyö, joka ei liity vaihtosuhteeseen, on jollain lailla yhteiskunnan resurssien väärin- tai hyväksikäyttöä. Eläkepääätöskin perustuu osittain tähän ajatukseen. (...) Jos on ollut pitempiä aikoja työmarkkinoiden ulkopuolella hoivavapaiden vuoksi, kantamassa yhteistä taakkaa, sitä ei huomioida 38 vuoden työajassa kokonaan, (...)” (Vasemmistoliiton Kontula: Solmioporukka päätti eläkeratkaisusta. Yle 29.9.2014)

Kontula viittanee lausumassaan siihen, että myös muusta kuin kotihoidontuella kotona viettämisestä ajasta tulisi myös karttua eläkettä, jonka lisäksi kotityö voitaisiin tarvittaessa ottaa huomioon myös raskasta työtä määriteltäessä. Työuraeläkkeen kokonaisuutta ei ole kuitenkaan vielä määritelty ja lainsäädäntötyö on käynnissä, joten myös keskustelu aiheesta jatkuu julkisuudessa.

Eläkeiän noston, työttömyysputken ja työuraeläkkeen lisäksi mittavasti keskustelua herättänyt yksityiskohta eläkeratkaisussa oli karttumasäännösten muutokset. Eläkeratkaisussa niin sanottu superkarttuma korvataan prosenttimäärältään pienemmällä lykkäyskorotuksella, joka lasketaan koko työuran ajalta, ei vain työuran viimeisiltä vuosilta. Selkein mielipiteiden jakautuminen tästä kyseisestä muutoksesta ilmeni palkansaajajärjestöjen välillä. Työnantajajärjestö EK:n edustajien kannanottoja karttumasäännösten muutoksiin ei tämän tutkielman aineistossa sen sijaan esiintynyt. Palkansaajajärjestöjen kannanotot jakoutuivat siten, että Akava ja sen jäsenliitot vastustivat muutosta, kun taas muut keskusjärjestöt ja niiden alaiset liitot pääosin puolustivat sitä. Muutama poliitikko, eläkejärjestelmän edustaja ja kansalainen esitti aiheesta myös neutraaleja kommentteja.

Karttumasäännösten muutokset koettiin Akavalaiusten lausumissa epäoikeudenmukaisiksi ennen kaikkea siksi, että ne eivät kannusta kouluttautumaan ja lisäksi ne syrjivät myöhään työelämään siirtyviä, toisin sanoen koulutettuja ja naisia. Muun muassa Akavan puheenjohtaja Sture Fjäderin keskeinen argumentti oli, että opiskeluiden jälkeen naiset tekevät pitkään ptkätöitä ja saavuttavat kohtuullisen palkkatason vasta työuran loppupuolella. Toistaiseksi naiset myös kantavat perheen lapsista suuremman hoitovastuun kuin miehet, ja tämä vaikuttaa heidän työ-

uransa pituuteen erityisesti sen alkupäästä. Tuolloin heidän palkkansa ja eläkekertymänsä jäävät myös yleisesti mataliksi. (Naiset eivät suinkaan ole eläkeratkaisun voittajia. Aamulehti 4.10.2014). Akavalaisen Tekniikan ammattilaiset TEK:n toiminnanjohtaja Heikki Kaupin mukaan koko työuran mittainen tasakarttuma merkitsee sitä, että jatkossa 65-vuotiaaksi työskentelevä saa yli 10 prosenttia pienempää eläkettä kuin tänä päivänä samaan ikävuoteen saakka työskentelevä. Samalla esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeet paranevat vain sen takia, että niiden laskemisessa käytetty niin sanottu tuleva aika pitenee kahdella vuodella. Kauppi arvioi, että kannustejärjestelmä vaikuttaa ainakin pidemmällä tähtäyksellä ihmisten koulutus- ja uravalintoihin. (TEK: Korkeakoulusivistyksen hankkiminen käy vähitellen tyhmäksi. Verkkouutiset 26.9.2014). Talentian puheenjohtaja Tero Ristimäen mukaan suuresta eläkeuudistuksesta ei siten voida puhua, vaan eläkkeiden leikkauksesta. ("Suuresta eläkeuudistuksesta ei voida puhua, vaan eläkkeiden leikkauksesta". Verkkouutiset 26.9.2014).

Muut kuin Akavaan kuuluvat työntekijäpuolen liitot olivat sen sijaan karttumia koskevaan ratkaisuun tyytyväisiä. Perustelut kannalle olivat melko lailla päinvastaiset kuin Akavalla ja akavalaisilla liitoilla. Päätöstä poistaa korotettu karttuma pidettiin aikaisempaa mallia tasa-arvoisempaan etenkin, jos asiaa tarkastellaan nuorten ja naisten näkökulmasta. Eläkekarttuma tulee olemaan jatkossa tasainen koko työuran ajalta, mikä on muun muassa ammattijärjestö Tehyn puheenjohtaja Rauno Vesivalon mielestä naisvaltaisen sosiaali- ja terveystalouden kannalta tärkeä tasa-arvokysymys. SAK:hon kuuluvan Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL:n puheenjohtaja Jarkko Elorannan mukaan uudistus turvaa nuorten eläkkeiden tason paremmin kuin nykyinen järjestelmä, joka kohtelee kaltoin niitä, jotka menevät nuorena töihin ja jäävät vastaavasti aiemmin eläkkeelle. (Ammattiliitot pitävät uutta eläkeratkaisua tasa-arvoisena. Yle 26.9.2014). SAK:n Kaija Kallisen mukaan työelämän rakenteet ovat muuttuneet, joten vanha ideaali siitä, että nuorena aletaan vaatimattomalla palkalla, joka sitten kohoaa kohti eläkeikää, ei todellakaan ole enää yleinen palkkaprofiili. (Superkarttumaa saisi tulevassakin järjestelmässä – näin eläkkeesi nousee perustasoa suuremmaksi. Yle 11.10.2014).

Poliitikoista vihreiden kansanedustaja Osmo Soininvaaran piti myöhennyskorotusta oikeudenmukaisempana palkintona myöhemmästä eläkkeelle siirtymisestä kuin superkarttuma:

"–Jos menee eläkkeelle vuoden myöhemmin, eläkeyhtiö maksaa eläkettä vuoden lyhemmän ajan. Kun maksuaika on lyhempi, eläkettä on oikein maksettava enemmän. Niinpä korotuksen tulee kohdistua koko maksettavaan eläkkeeseen, eikä siihen, paljonko eläkettä ansaitsi viimeisenä vuotena. (...)On

sitä paitsi hyvän elämän mukaista, että työntekoa vähennetään iän karttuessa asteittain. Superkarttuma suosii loppukiriä, viimeisinä työvuosinaan pitää tehdä mahdollisimman paljon ylityöitä. Tältäkin osin myöhennyskorotus kannustaa järkevämpiin valintoihin. ("Suuret ikäluokat päästetään ensin eläkkeelle 63-vuotiaina ja heidän eläkkeidensä maksajat vähän myöhemmin". Demokraatti 28.9.2014)

Soininvaara perusteli mielipiteensä lisäksi sillä, että työruuhkavuosien ajoittaminen uran loppupäähän ei ole hyvän elämän kannalta tarkoituksenmukaista. Soininvaaran mukaan Akavalla on siis syynsä kantaansa, ”mutta väärässä se kyllä on”. (“Suuret ikäluokat päästetään ensin eläkkeelle 63-vuotiaina ja heidän eläkkeidensä maksajat vähän myöhemmin”. Demokraatti 28.9.2014). Osin samaa mieltä oli asiantuntija, Helsingin yliopiston politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen tutkimusjohtaja Roope Uusitalo. Hän ei allekirjoittanut Akavan väitettä, jonka mukaan korotettu karttuma juuri ennen eläkkeelle jäämisen alaikärajaa kannustaisi työurien pidentämiseen. Liukuvan eläkeiän puitteissa ainut kohta kannustaa työurien jatkamiseen on Uusitalon mielestä se, jossa ihmiset saavat itse valita eläkeikänsä. Tämä tarkoittaa, että vasta 65-vuoden jälkeinen karttuma kannustaa työurien pidentämiseen. (Tutkimusjohtaja: Työura-eläkkeestä voi tulla hyvin houkutteleva. Turun Sanomat 26.9.2014).

Poliitikoista demarinuorten puheenjohtaja Joonas Räsänen puolestaan oli yksi harvoista, jotka muistuttivat, että tulevaisuudessa eläkettä alkaa kertyä jo 17 ikävuodesta alkaen. Räsänen mukaan siitä hyötyvät erityisesti ne sukupolvet, jotka ovat vasta tulossa mukaan työelämäänsä. Räsänen mielestä karttuma-ajan aikaistaminen antaa vahvan viestin siitä, että eläkkeen kertymiseksi pitää tehdä työtä. Se kannustaa Räsänen mielestä valmistumaan nopeammin, välttämään pitkiä katkoksia työurassa sekä jatkamaan työntekoa entistä pidempään. (Eläkettä jo 17-vuotiaasta - Räsänen: "Tämä jos mikä on oikeudenmukaisuusteko". Demari 27.9.2014). Räsänen tavoin eräs omalla niemellään lukijapostia kirjoittanut kansalainen toivotti tervetulleeksi karttumaikärajan. Samalla hän kuitenkin tunsu suurta vääryyttä siitä, että eläke alkoi kertyä vasta 23-vuotiaana, vaikka hän oli maksanut eläkemaksuja jo ennen tätä ikää. Omaan työhistoriaansa verrattuna akavalaisten perustelut myös superkarttuman säilyttämisestä tuntuivat kansalaisesta epäjohtonmukaisilta ja olivat suoraan verrattavissa sanontaan ”rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät”. (Akavalaisten vaatimukset ovat kohtuuttomia. Helsingin Sanomat 30.9.2014).

5.1.3 Eläkejärjestelmän kestävyys ja oikeudenmukaisuus

Työmarkkinajärjestöt määrittivät työeläkeuudistuksen keskeisiksi tavoitteiksi riittävät eläkkeet, kestäväen rahoituksen ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden. Keskustelua eläkeuudistuksen vaikutuksista käytiin koko järjestelmän tasolla ja kommentit kiteytyivät pitkälti eläkemaksuihin sekä eläkeuudistuksen tuottamiin vaikutuksiin eri ikä- ja sukupuoliryhmien näkökulmasta. Kestävyysnäkökulmiin otettiin kantaa noin neljäsosassa kaikista aineiston lausumista, ja keskustelua käytiin melko runsaasti lähdessä kaikissa toimijaryhmissä poliitikkoja lukuun ottamatta. Selvästi aktiivisimpia keskustelijoita olivat työmarkkinajärjestöjen edustajat ja eläkejärjestelmän edustajat.

Jotkin työmarkkinajärjestöjen edustajat ilmaisivat tyytyväisyytensä siihen, että eläkeratkaisun yhteydessä saatiin sovittua kaiken muun lisäksi myös työeläkemaksuista. Vuonna 2015 työeläkemaksu nousee 24 prosenttiin ja sitä seuraavana vuonna 24,4 prosenttiin, mutta sen jälkeen maksua ei Eläketurvakeskuksen tekemän vaikutusarvion perusteella tarvitse nostaa seuraaviin 50 vuoteen. Maksujen korotuspaineen suitseminen oli ainakin Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n keskeinen tavoite aina työura- ja eläkekeskustelun alkuajoista lähtien. Toimitusjohtaja Jyri Häkämiehen mukaan sopu tulevasta eläkeuudistuksesta on merkittävä kaikille suomalaisille ja maksutason säilyminen kohtuullisena ennen kaikkea nuorten sukupolvien etu:

”– Etenkin nuorten kannalta olennaisinta on se, että kohtuutonta taakkaa ei säilytetäisi heidän kannettavakseen. Kansalaisten ostovoimaa ja yritysten työllistämismahdollisuuksia ei enää jatkossa heikennettäisi työeläkemaksujen korotuksilla, vaan eläkkeet voitaisiin rahoittaa nykyistä matalammalla maksurasituksella, (...). (Jyri Häkämies: Eläkeuudistus turvaisi nuorten eläkkeet. Verkkouutiset 26.9.2014).

Häkämies kantoi huolta kansalaisten ostovoimasta ja yritysten mahdollisuudesta työllistää ihmisiä, ja työeläkemaksujen tasolla voidaan näihin osaltaan vaikuttaa. Kaikille työeläkemaksutason vakiinnuttaminen ei kuitenkaan riittänyt. Virkamies, valtiovarainministeriön entinen valtiosihteeri Raimo Sailas ehdotti pian eläkeratkaisun julkistamisen jälkeen maksujen tilapäistä alentamista Suomessa toimivien yritysten kilpailukyvyn parantamiseksi. Sailaksen kerrottiin perustelleen kantaansa sillä, että työeläkemaksujen mataloittamista käytettiin onnistuneesti esimerkiksi 1970-luvulla. Toista mieltä Sailaksen kanssa oli eläkejärjestelmän edustaja, Työeläkevakuuttajat Telan analyysitoimintojen johtaja Reijo Vanne, jonka mukaan työeläkemaksujen alentaminen 3–5 prosenttiyksiköllä tekisi usean miljardin euron loven työeläkevaroihin jo vuo-

nessa. Vanne pohti, miten Sailaksen kaavailemasta maksun pienennyksestä seurannut vaje korjattaisiin. Hän huomautti, että eläkemaksujen pitää yhdessä rahastoitujen varojen tuottojen kanssa kattaa tulevaisuuden eläkkeet. Jos työeläkemaksuja jossakin kohtaa vastaavasti nostettaisiin 3–5 prosenttiyksikköä nykyistä korkeammaksi, ei tälläkään päästäisi nykytilanteeseen, sillä sijoitustuottoja olisi välillä menetetty pienemmän pääoman vuoksi. (Sailaksen ehdotukselle tyrmäys: 1970-luvulla ajat olivat toiset. Taloussanomat 31.10.2014). Vanteen mukaan 1970-luvulla ajat olivat sitä paitsi toiset. Tuolloin suuret ikäluokat olivat työelämässä ja taloudellinen tilanne nähtiin hyvänä. Vanteen mielestä nykyiset rahoitusongelmat johtuvat siitä, että 1970-luvulla työeläkemaksut olivat liian alhaiset ja 80-luvulla taas työttömyyttä hoidettiin syysämällä jo 53-vuotiaita työelämästä. Syyskuussa 2014 tehty eläkesopimus merkitsee Vanteen mukaan sitä, että kyseessä on eläkemaksujen suhteen historiallisesti ainutlaatuinen tasapainotilanne. (Eläkeuudistuksen seuraus – eläkemaksut eivät näytä nousevan 50 vuoteen. Helsingin Sanomat 30.9.2014).

Eläkemaksujen ja rahoituksellisen kestävyuden lisäksi eläkejärjestelmässä on kyse sen sosiaalisesta kestävyydestä ja koetusta oikeudenmukaisuudesta. Sosiaaliseen kestävyYTEEN liittyi erityisen vahvasti puhe eläkeuudistuksen myötä syntyneistä voittajista ja häviäjistä, ja aihetta kommentoivat lukuisat eri toimijat. Oikeudenmukaisuutta arvioitiin sekä eri sukupolvien että sukupuolten välillä. Muun muassa Eläketurvakeskuksen johtaja Mikko Kauttoa nimesi uudistuksen voittajiksi nykyiset nuoret eli 1970-luvun loppupuolella ja 1980-luvulla syntyneet. Kautto perusteli kantaansa sillä, että nuoremmat pääsevät myöhemmin eläkkeelle, mutta maksavat hieman pienempiä eläkemaksuja ja heille karttuu parempi eläke kuin esimerkiksi nykyisillä keski-ikäisillä. (Nuoret voittavat eläkeuudistuksessa, keski-ikäiset väliinputoajia. Turun Sanomat 26.9.2014). Voittajia ovat Kauton mukaan myös 1950-luvulla syntyneet, sillä heihin uudistus ei juuri ehdi vaikuttaa. Vuonna 2005 voimaan tullut eläkeuudistus toi superkarttumia ja tiputti eläkeiän alaikärajan 63 vuoteen. Nyt eläkeikä nostettiin takaisin 65 vuoteen ja karttumia pienennettiin. Eläkeuudistuksen häviäjiä ovat Kauton mukaan sen sijaan 1960-luvulla syntyneet. He eivät ehdi hyötyä eläkemaksun pienenemisestä, mutta joutuvat kärsimään eläkeiän noususta ja karttumien heikennyksestä. Keski-ikäisiä kuitenkin hyvittelään, jotta heidän karttumansa ei putoaisi kohtuuttomasti. Vuoden 2025 loppuun asti 53–62-vuotiaat saavat siirtymäkarttumaa, joka kerryttää eläkettä 1,7 prosenttia vuodessa nykyisen 1,9 prosentin asemasta.

Asiantuntija, Helsingin yliopiston professori Roope Uusitalon mielestä sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on eläkeuudistuksessa koetuksella, sillä uudistuksen valmistelu jatkuu pitkään, mutta uudistus tulee voimaan nopealla aikataululla ja sen vaikutus nykyisiin neliviisikymppisiin on suuri. Samanlainen eläkeuudistus kymmenen vuotta aikaisemmin olisi Uusitalon mielestä ollut tasapuolisempi. (Eläkejärjestelmä koettelee sukupolvien sopua. Kauppalehti 13.10.2014). Uusitalon mielestä eläkeratkaisun hyvä piirre sen sijaan on, että se yksinkertaistaa eläkejärjestelmää nykyisestä ja järjestelmästä tulee suoraviivaisempi. Samaa mieltä oli palkansaajakeskusjärjestö SAK:n edustaja Lauri Lyly, jonka mukaan eläkkeen karttuminen jatkossa koko palkasta selkeyttää järjestelmää ja parantaa eläkkeiden tasoa. (Eläkeratkaisu täyttää sille asetetut tavoitteet. Helsingin Sanomat 24.10.2014).

Uusitalo piti kuitenkin hämmentävänä julkisuudessa esiintynyttä ja myös Lylyn kommentissaan esille tuomaa väitettä, jonka mukaan keskieläkkeet tulisivat nousemaan tulevaisuudessa. Uusitalo korjasi tätä käsitystä ja huomautti, että eläkeuudistus tulee itseasiassa leikkaamaan eläkkeitä merkittäväällä tavalla. Uusitalon mukaan keskieläkkeet nousevat sen takia, että henkilö jää myöhemmin eläkkeelle. Mutta henkilö, joka jää 65-vuotiaana eläkkeelle, huomaa eläkkeensä pienenevän uudistuksen jälkeen merkittäväällä tavalla verrattuna siihen, mitä hän olisi saanut ennen uudistusta. Eläkkeellä oloaika siis lyhenee ja eläkkeet pienenevät niillä, jotka jäävät eläkkeelle saman ikäisenä kuin alun perin aikoivat (Eläkejärjestelmä koettelee sukupolvien sopua. Kauppalehti 13.10.2014). Myös asiantuntija, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT:n ylijohtaja Juhana Vartiainen myönsi, että mitä vanhemmista ikäluokista on kysymys, sitä paremman tuoton ne saavat omille eläkemaksuilleen. Hänen mukaansa vanhempien ikäluokkien elintaso on toisaalta ollut nykyisiä alhaisempi, joten aivan yksiselitteistä jonkin ikäluokan voitto tai häviö ei ole. (Nuoret voittavat eläkeuudistuksessa, keski-ikäiset väliinputoajia. Turun Sanomat 26.9.2014).

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden lisäksi keskustelua herätti sukupuolten välinen oikeudenmukaisuus. Eläkejärjestelmän edustaja, Eläketurvakeskuksen kehityspäällikkö Heikki Tikanmäen mukaan eläkeuudistuksen suurimmat voittajat ovat nuorten lisäksi naiset, jotka elävät keskimäärin pidempään kuin miehet ja siten myös hyötyvät suhteessa enemmän eläkkeestään. Se korostuu Tikanmäen mukaan vielä tässä uudistuksessa, kun ikärajoja nostetaan. (Nyt se selvisi: Näissä ikäluokissa kärsitään eläkeuudistuksesta eniten. Aamulehti 30.9.2014). Työmarkkinajärjestön edustaja, Akavan puheenjohtaja Sture Fjäderin mielestä totuus oli päinvastainen: Erityisesti ratkaisun kärsijöinä ovat korkeasti koulutettujen lisäksi

naiset. Fjäder oli Tikanmäen kanssa samaa mieltä siitä, että toki naiset hyötyvät eläkeratkaisusta siltä osin, että miehiä pitemmän elinikensä ansiosta he ehtivät keskimäärin saada eläkettä kauemmin kuin miehet. Naisten kuukausieläkkeen taso jää kuitenkin huomattavasti pienemmäksi kuin miesten. (Naiset eivät suinkaan ole eläkeratkaisun voittajia. Aamulehti 4.10.2014). Palkansaajakeskusjärjestö STTK:n puheenjohtaja Antti Palola puolestaan tähdensi, että eläke muodostuu työstä maksettavasta palkasta, joten naisten eläketurvan parantaminen voidaan parhaiten hoitaa parantamalla heidän palkkauksellista asemaansa työmarkkinoilla erilaisilla korotuserillä tai perhevapaiden tasaisemmalla jakautumisella, ei niinkään eläkejärjestelmän sisällä. (Väärin kannettu vastuu? Demokraatti 24.10.2014). Myös palkansaajajärjestö SAK:n Kaija Kallinen arveli, että sukupuolten välisten eläketurvan erojen suurin selittäjä on palkkaerot. Katkokset perhevapaiden takia korostavat naisten ja miesten välistä eroa entisestään. (”Eläkeuudistus on sosiaalipoliittisesti oikeudenmukainen”. Kansan Uutiset 5.10.2014). Kallisen mielestä sosiaalipoliittiselta kannalta etuuspuoli oli nyt kuitenkin hyvä, eikä hän uskonut, että *”näissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa, näiden poliittisten voimasuhteiden vallitessa poliitikot olisivat kyenneet tekemään näin oikeudenmukaista ratkaisua”*. (Ammattiliitot pitävät uutta eläkeratkaisua tasa-arvoisena. Yle 26.9.2014).

Kuten työuraryhmän raportin ympärillä käydyssä keskustelussa, niin myös eläkeratkaisun yhteydessä kiistaa voittajista ja häviäjistä sukupolvien välillä tyynnyteltiin eri asiantuntijoiden, eläkejärjestelmän edustajien ja myös työmarkkinakeskusjärjestöjen toimesta. Joidenkin arvioiden mukaan eläkeuudistuksessa kärsivät siis 1960–1970-luvuilla syntyneet, työmarkkinakeskusjärjestö Akavan ja sen kanssa samalla linjalla olevien mukaan häviäjiä ovat korkeasti koulutetut ja naiset. Työmarkkinajärjestön edustaja, SAK:n Kaija Kallinen ei lopulta allekirjoittanut kumpaakaan väitettä, vaan hänen mielestään eri ikäluokkien väliseen tasapuoliseen kohteluun kiinnitettiin koko eläkeneuvottelujen ajan erityistä huomiota. Niin ikään SAK:n Lauri Lyly vakuutti, että neuvottelujen kuluessa uudistuksen vaikutuksia arvioitiin kattavammin kuin koskaan aiemmin sekä miesten ja naisten että eri sukupolvien kannalta. Yksittäisten esimerkkilaskelmien valossa ei myöskään Kallisen mielestä voi arvioida uudistuksen oikeudenmukaisuutta tai epäoikeudenmukaisuutta. Kallinen kuitenkin kiitti ratkaisussa nuorten huomioimista ja sitä, että nuorten luottamusta lakisääteisen eläkkeen tulevaisuuteen vahvistettiin. Myös eläkeiän nosto Kallisen mukaan parantaa sitä. Eläketurvakeskuksen osastopäällikkö Ismo Risku ei varsinaisia häviäjiä uudistuksessa nähnyt:

” – Jos ihmiset ovat pidempään töissä ja julkisen talouden tasapainoa saadaan parempaan kuntoon, silloin nekin, jotka eivät ole työelämässä hyötyvät epäsuorasti. Uudistuksen myötä töitä täytyy tehdä pidempään, joten vapaa-aikaa menetetään. (...) Joku ihminen saattaa katsoa joidenkin vuosien kuluttua, että olisi vanhan lainsäädännön mukaan ollut oikeutettu isompaan eläkkeeseen. Mutta niin on monessa muussakin asiassa, jos nykyistä lainsäädäntöä verrataan aiempiin. (...). (Eläkevyyhti ei yössä muutu. Yle 26.9.2014)

Riskun mukaan parhaassa tapauksessa uudistuksesta hyötyvät kaikki suomalaiset. Voittajia ja häviäjiä pohtiessa kannatti Riskun mukaan myös muistaa se, että jos uudistusta ei olisi tehty, olisi se kokonaisuudessaan ollut ehkä vieläkin heikompi vaihtoehto. Eläketurvakeskuksen toimitusjohtaja, työuryhmää vetäneen Jukka Rantalan mielestä tässä keskustelussa niin sanottuja häviäjiä on ilmoittautunut vaikka kuinka ja paljon, mutta kokonaisuutena kyseessä oli hänen mielestään tasapainoinen ratkaisu. (Nyt se selvisi: Näissä ikäluokissa kärsitään eläkeuudistuksesta eniten. Aamulehti 30.9.2014). Niin ikään asiantuntija, VATT:n Juhana Vartiainen mielestä eläke-uudistus oli pakko tehdä, eikä se yksiselitteisesti suosi joitain ikäluokkia. (Nuoret voittavat eläkeuudistuksessa, keski-ikäiset väliinputoajia. Turun Sanomat 26.9.2014). Muutama toimittaja muistutti, että vaikka suomalaista työeläkejärjestelmää välillä arvostellaan, se on kuitenkin kansainvälisessä vertailussa monella tavalla edistyksellinen ja hyvin toimiva. Eliniän piteneminen vain vaatii suomalaisia ottamaan lisää vastuuta vanhuutensa turvasta. (Säästä tai kituuta Kauppalehti 5.10.2014).

Kaiken kaikkiaan saavutetussa eläkeratkaisussa nähtiin paljon hyvää, vaikka eri sukupolvien ja sukupuolten välille nähtiinkin syntyvän epätasa-arvoa uudistusten myötä. Monet toimijat toisaalta mielsivät sukupolvien tulojaon kokonaisuutena, jossa vaikuttavat eläkejärjestelmän sisällä vuosikymmenien saatossa tehtyjen muutosten lisäksi myös muut asiat, kuten eri ikäpolvien palkka- ja elintaso sekä työllisyysnäkymät. Erityisesti eläkeratkaisua koskeviin neuvotteluihin osallistuneet toimijat pyrkivät lausumissaan lieventämään sukupolvien välistä vastakkainasettelua. Sovittelevat kannanotot ovat ymmärrettäviä, sillä uudistuksista sopuun pääseminen vei monta vuotta ja neuvotellulle ratkaisulle tarvitaan nyt valtakunnallinen tuki ja oikeutus. Taustalla vaikuttava Suomen heikko taloudellinen tilanne on myös omiaan ajamaan uudistusten läpiviemistä loppuun saakka aina lainvoiman tasolle.

Tämän tutkielman empiirisen ensimmäisen osuuden muodostaa vuonna 2011 työuryhmän raportin ympärillä käyty keskustelu työurien pidentämisestä ja eläkejärjestelmän uudistamista koskevasta päätöksenteosta. Empirian toisen osuuden muodostaa tässä luvussa tarkastelu

keskustelu vuonna 2014 neuvotellusta sopimuksesta työeläkejärjestelmän uudistamiseksi. Seuraavassa luvussa 6 esitetään pääkohdat näistä kahdesta keskustelusta ja esitellään johtopäätökset sekä yhteenveto tutkielman aihepiiristä. Lisäksi luvussa arvioidaan lyhyesti tutkielman validiteettia ja reliabiliteettia, vastataan asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja ehdotetaan mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

6 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

Tässä luvussa esitetään yhteenveto tutkielman empiirisessä osiossa luvuissa 4 ja 5 käydyistä keskustelusta sekä arvioidaan tutkielman pätevyyttä ja laatua. Alaluvussa 6.1 vastataan tutkimuskysymyksiin eli siihen ketkä toimijat osallistuivat työuryhmän työstä ja eläkeratkaisusta käytyyn keskusteluun, mistä teemoista toimijat puhuivat ja kuinka toimijat perustelivat kannanottojaan. Alaluvussa 6.2 arvioidaan tutkielman toteutuksen onnitumista sekä esitetään ehdotukset jatkotutkimusaiheiksi.

6.1 Kuka puhui, mitä puhui ja millä perusteella

Sekä vuoden 2011 työuryhmän raporttia että vuoden 2014 eläkeratkaisua seuranneessa keskustelussa puhuttiin pitkälti samoista teemoista. Vuonna 2011 työuryhmän raportin ympärillä käydyssä keskustelussa reilussa kahdessa kolmasosassa artikkeleja puhuttiin työurien pidentämisen keinoista, joista suosituin yksittäinen keskustelua herättänyt aihe oli eläkeiän nostaminen. Työuryhmän työskentelyä itsessään kommentoitiin yhteensä noin kolmasosassa aineiston artikkeleita. Uutta eläkeratkaisua koskevassa, syksyllä 2014 käydyssä keskustelussa suosituin aihe oli niin ikään eläkeuudistusta koskevan sopimuksen sisältö. Eniten kannanottoja kirjoitti edelleen eläkeiän nostaminen, mutta myös uusi eläkemuoto, työuraeläke. Kannanottoja näistä aiheista esitettiin molemmista lähes kolmasosassa aineiston artikkeleista. Eläkeratkaisun syntymiseen ja kolmikantaiseen päätöksentekoon otettiin kantaa yhteensä vain noin viidesosassa kaikista aineiston artikkeleissa. Molemmissa aihekokonaisuuksissa toimijoita puhutti myös se tapa, jolla työeläkejärjestelmän uudistamisesta neuvoteltiin ja päätettiin. Kaiken kaikkiaan työuryhmää koskevassa keskustelussa vuonna 2011 aktiivisimpia keskustelijoita olivat toimittajat, toiseksi aktiivisimpia olivat poliitikot ja kolmanneksi aktiivisimpia työmarkkinajärjestöjen edustajat. Eläkeratkaisua käsittelevässä osuudessa eniten artikkeleja oli työmarkkinajärjestöjen edustajilla, poliitikoilla ja asiantuntijoilla.

Tämän tutkielman aineiston valossa kolmikantainen päätöksentekotapa ja työmarkkinajärjestöjen legitimeetti asetettiin paikoin kyseenalaiseksi. Vuonna 2011 työuryhmän työskentelyä koskevissa negatiivisissa lausumissa korostuivat ryhmän päätöksentekoon käytetty aika ja ennen kaikkea se, että ryhmä ei saanut aikaan konkreettisia esityksiä työurien pidentämiseksi. Kaiken kaikkiaan kysymys näytti olleen lopulta kipeitten päätösten tekemisen vaikeudesta,

mutta myös neuvotteluosapuolten omien valta-asemien säilyttämisestä. Syksyn 2014 eläkeratkaisun yhteydessä kolmikantainen päätöksenteko nousi esille toisella tavalla, kun hallituksen puuttuva rooli eläkeneuvotteluissa kyseenalaistettiin. Kyse vaikutti olleen ennen kaikkea eläkesopimuksen sisällöstä, mutta ongelma oli myös periaatteellinen. Päätöksenteon läpinäkyvyyden, vastuullisuuden sekä päätöksentekoa koskevan yhteisymmärryksen pitävyyden näkökulmasta molempien vuosien keskusteluissa työeläkejärjestelmän poliittinen kestävyys katsottiin toisin sanoen vaarantuneen. Vuoden 2014 keskustelun perusteella riski työeläkejärjestelmän poliittiselle kestävyydelle muodostui siitä, että neuvoteltu eläkeratkaisu ei täysin palvellut kaikkien osapuolten intressejä, jonka lisäksi koko kaksikantainen päätöksentekotapa jälleen kyseenalaistettiin. Saavutetun neuvotteluratkaisun avaamisesta käytiin keskustelua, jonka voi katsoa ennakoivan poliittisten päätöksentekijöiden ja myös eläkeasiantuntijoiden tahtoa muuttaa keran tehtyjä päätöksiä ja siten vaikuttavan työeläkejärjestelmän poliittiseen kestävyyteen.

Työurien pidentämisen keinot ja eläkesopimuksen sisältö olivat aiheita, jotka jakoivat toimijoiden mielipiteitä. Toimijoiden suhtautuminen oli pääosin joko positiivista tai negatiivista, mutta ajoittain myös neutraaleiksi luokiteltavia kannanottoja esitettiin. Eläkeiän nostamista vastustettiin enemmän kuin kannatettiin molemmissa, sekä vuoden 2011 että vuoden 2014 keskustelussa. Joidenkin toimijaryhmien edustajien suhtautumistavassa eläkeiän nostamiseen oli kuitenkin havaittavissa muutos vuoden 2011 ja 2014 välillä. Myös varhaiseläkereittien karsimista vastustettiin hieman enemmän kuin kannatettiin. Tyypillisesti varhaiseläkereittien karsimista vastustavat torjuivat myös eläkeiän nostamisen. Vuoden 2014 eläkeratkaisua koskevassa keskustelussa karttumien muutoksiin suhtauduttiin niin ikään hieman enemmän negatiivisesti kuin positiivisesti. Sen sijaan uusi työuraeläke sai eniten positiivisia ja neutraaleja kannanottoja. Karttumasäännösten muutokset ja työuraeläke eivät sisältyneet vuonna 2011 työuraryhmän ympärillä käytyyn keskusteluun työurien pidentämisestä. Molempien vuosien keskusteluissa toimijoita puhutti eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuus eri sukupolvien välillä. Vuoden 2014 keskustelussa esille nousi sukupolvien välisen kohtelun lisäksi myös sukupuolten välisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen kaavaillussa eläkeuudistuksessa.

Molempia aihekokonaisuuksia, työuraryhmää ja eläkeratkaisua käsittelevissä lausumissa perustelut eri teemoista tehdyille kannanotoille olivat huomattavassa määrin samat. Seuraavissa alaluvuissa 6.1.1 ja 6.1.2 esitetään tiivistettynä keskustelu eri teemoista.

6.1.1 Keskustelu eläkepoliittisesta päätöksenteosta

Vuoden 2011 keskustelun yhteydessä työmarkkinajärjestöjen päätöksentekokyky kyseenalaistettiin paikoin jopa sarkastisin sanakääntein. Kannanottoihin vaikutti muun muassa se, että eläkepoliittisia työurien pidentämisen vaihtoehtoja tutkinut työuryhmä epäonnistui tavoitteissaan määrittää suuntaviivat eläkejärjestelmän uudistamiselle. Kiista kulminoitui tutkielman aineiston perusteella vanhuuseläkeiän alarajan nostamiseen ja paikantui ennen kaikkea palkansaajien ja työnantajien välille. Palkansaajakeskusjärjestöt vastustivat eläkeiän nostamista, kun taas työnantajakeskusjärjestö EK kannatti sitä. Kaiken kaikkiaan eläkepoliittisen päätöksenteon katsottiin olleen umpikujassa. Lassilan ja Valkosen mukaan koko prosessi antoi vuoden 2011 tilanteen perusteella aihetta pohtia, oliko työmarkkinajärjestöjen eläkevalta kyseenalaistettu vai oliko valta peräti siirtymässä hallitukselle ja eduskunnalle siksi, että työmarkkinajärjestöt eivät pystyneet päätöksiä tekemään (Lassila & Valkonen 2011, 229). Tämän tutkielman aineistossa esiintyneitten toimijoitten mielestä hitaasti edennyt eläkepolitiikka ei kieltämättä antanut kovin vakuuttavaa kuvaa työmarkkinajärjestöjen päätöksentekokyvystä ja niiden asema selvästi kyseenalaistettiin. Vallan siirrosta tuskin kuitenkaan oli kyse. Erityisesti toimittajien, mutta myös yhden keskeisen poliitikon lausumissa peräänkuulutettiin hallituksen vastuuta päätöksistä, jos työmarkkinajärjestöt eivät niitä kykenisi tekemään. Lisäksi Suomen taloudellinen tilanne nähtiin siinä määrin huolestuttavana, että päätöksiä kaivattiin ripeästi. Toisaalta myös tulevan hallituksen kykyä päästä sopuun työurien pidentämisen keinoista epäiltiin, sillä poliittisten puolueiden välillä oli erimielisyyttä eri keinoista. Selvimmin kantansa esitti SDP, joka asetti eläkeiän nostamisen 65 ikävuoteen kynnyskysymykseksi ja tuli näin luvanneeksi äänestäjille vaalien alla, että puolueen ollessa seuraavassa hallituksessa eläkeikää ei nosteta. Toisten puolueiden edustajien kannanotot olivat maltillisempia, mutta toisinaan myös hankalasti tulkittavissa.

Tämän tutkielman aineiston perusteella eläkeiän korottaminen oli yksi keskeinen syy siihen, miksi työmarkkinajärjestöt eivät päässeet sopuun työurien pidentämisen keinoista työuryhmässä. Herää kysymys, miksi eläkeikä näyttäytyi edelleen niin isona tekijänä, kun pöydällä olivat myös työeläkemaksut ja työttömyysputken karsiminen työttömyysturvajärjestelmästä? Yksi syy saattaa tietenkin olla se, että media nosti aiheen voimakkaasti esille ja lisäksi aihe kiinnosti myös kansalaisia ja poliitikkoja erityisesti vaalien alla. Siksi aiheesta myös keskusteltiin vilkkaasti. Aineistoon on toisaalta saattanut valikoitua juuri eläkeikää koskevat artikkelit muita aiheita käsittelevien artikkelien kustannuksella. Toinen syy voisi olla se, että eläkeiästä tehtiin palkansaajapuolella tärkeä tarkoituksellisesti. Muun muassa Lassilan ja Valkosen (2011)

mukaan jo vuonna 2009 alkanut eläkekiista on ollut eläkejärjestelmän säännöillä tehtävää politiikkaa, jonka tavoitteet ovat pääosin koskeneet muita asioita kuin eläketurvaa ja sen rahoitusta. Kun vuoden 2011 keskustelussa erityisesti palkansaajajärjestö SAK oli demarien tuella voimakkaasti eläkeiän nostoa vastaan, niin neljä vuotta myöhemmin eläkeratkaisua koskevassa keskustelussa palkansaajajärjestö SAK:n eläke- ja työura-asioiden päällikkö Kaija Kallinen piti eläkeiän nostamista jo välttämättömänä. Hän myönsi pitkään olleen tiedossa, että ilman suostumista eläkeiän nostamiseen ratkaisua ei saataisi aikaiseksi. Kallisen kommentti antaa aihetta epäillä, tehtiinkö eläkeiästä neuvotteluvallti esimerkiksi palkansaajajärjestöille tärkeän työttömyysputken säilyttämiseksi. Tämän tutkielman aineiston perusteella muun muassa kansalaisten keskuudessa eläkeiän nostamista vastustettiin enemmän kuin kannatettiin, joten ainakin osa ”julkisesta mielipiteestä” tuki palkansaajajärjestöjen linjaa ja siten ehkä osaltaan mahdollisti järjestöjen käyttämän neuvottelutaktiikan.

Poliittisten puolueiden tapaan työmarkkinajärjestöt joutuvat palauteprosessille alttiiksi ja ovat vastuussa neuvottelemistaan eduista tai niiden leikkauksista jäsenistölleen. Kankaan (2006) mukaan työmarkkinajärjestöt ovat kuitenkin ennenkin hyväksyneet leikkauksia jopa eturyhmiensä edun vastaisesti, sillä leikkaukset on tehty koskemaan pääasiassa tulevia sukupolvia. Leikkausten vastineeksi on toisaalta saatu kompensatiota menetyksiä vastaan. (Kangas 2006, 290). Immergutin ja Andersonin mukaan (2006) mukaan sopimukseen pääseminen uudistuksista on työmarkkinajärjestöille myös tärkeää, sillä päätöksentekokyky osoittaa, että järjestöt ovat varteenotettavia tahoja päättämään eläkeasioista nyt ja tulevaisuudessa. (Immergut & Anderson 2006, 8). Tärkeätä on lisäksi työeläkejärjestelmän säilyttäminen ja sen rahoituksellisen kestävyuden turvaaminen. Tämän työmarkkinajärjestöjen edustajat toivat myös esille molemmissa sekä vuoden 2011 että vuoden 2014 keskusteluissa. Työeläkejärjestelmä antaa työmarkkinajärjestöille - etenkin palkansaajajärjestöille - pääsyn keskeiseen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja puoltaa siten työeläkejärjestelmän säilyttämistä sellaisena kuin se tällä hetkellä tunnetaan. (Immergut & Anderson 2006, 8). Työeläkkeet ovat osa muuta taloutta ja palkanmuodostusta, ja neuvottelupöydissä mukana ollakseen etenkin palkansaajajärjestöjen on ollut syytä toimia vastuullisesti käyttäen valtaansa ja veto-oikeuttaan varoen. (Kangas 2006, 290). Vuoden 2011 keskustelun perusteella vaikuttaa siltä, että näkemyseroista huolimatta järjestöt todellakin pidättivät itsellään oikeuden keskeisessä eläkepoliittisessa valmistelutyössä samalla, kun ne pelasivat aikaa. Työmarkkinaosapuolet halusivat oletettavasti myös varmistua tulevan hallituksen kokoonpanosta ja arvioida, keneltä saadaan tukea erilaisille eläke- ja työllisyyspo-

liittisille ratkaisuvaihtoehdoille ja millaiset ehdotukset on mahdollista saada läpi seuraavan hallituksen nelivuotiskaudella. Päätöksenteon lykkääminen vuonna 2011 merkitsi toisaalta sitä, että myös poliitikot saivat tilaisuuden väistää epämiellyttävät kannanotot vaalien alla vedoten järjestöjen neuvotteluihin, työmarkkinakeskusjärjestöt puolestaan saivat vielä tilaisuuden säilyttää arvovaltansa ja legimitteettinsä eläkeasioihin liittyvässä päätöksenteossa.

Eläkereformin onnistuminen on pitkälti lopputulosta eri ryhmittymien neuvottelujen onnistumisesta ja kompromisseista järjestelmän osatekijöiden suhteen (Immergut & Anderson 2006, 8). Työeläkejärjestelmän uudistuksiin liittyvä päätöksenteko oli ilmeisen vaikeaa, mutta syksyllä 2014 työmarkkinajärjestöjen onnistui neuvotella sopimus järjestelmään tehtävistä uudistuksista. Positiivisissa lausumissa sopimusta luonnehdittiin syksyn parhaaksi talousuutiseksi. Lausumissa tuotiin esille myös se, että työmarkkinajärjestöt kykenivät sopuun eläkejärjestelmän kehittämisessä vaikeasta taloudellisesta tilanteesta ja haastavista neuvotteluasetelmista huolimatta. Erityisesti palkansaajapuolella painotettiin sitä, että työmarkkinajärjestöt kantoivat vastuunsa ja kolmikanta osoitti jälleen kerran voimansa. Työnantajapuolen lausumista ei tosin ollut kuultavissa vastaavaa innostusta.

Järjestöjen onnistumista haittasi kuitenkin se, että keskeinen neuvotteluosapuoli, työmarkkinakeskusjärjestö Akava jäi sopimuksen ulkopuolelle. Akavalle kynnyksymykseksi muodostui ennen kaikkea karttumasäännösten muutokset ja niiden vaikutukset erityisesti korkeasti koulutettujen (ja naisten) eläkekertymiin sekä työurien pidentämisen kannustimiin. Myös Akavalaiset liitot pitivät tulevaa eläkeuudistusta sisällöllisesti heikkona ja kritisoivat sen tarkoittavan lähinnä etuuksien leikkaamista. Akavan poisjäännin arveltiin asiakysymysten ylivoimaisuuden lisäksi johtuvan järjestön heikosta neuvottelutaktiikasta, jossa se nojasi työnantajajärjestö EK:hon muiden palkansaajajärjestöjen sijaan. Tämä tulkittiin epäluottamuslauseeksi muita palkansaajajärjestöjä kohtaan. Akava kuitenkin toivotettiin tervetulleeksi jatkoneuvotteluihin eikä järjestön poisjäämistä pidetty esteenä sopimuksen syntymiselle.

Eläkeratkaisun yhteydessä kolmikantainen päätöksenteko ja hallituksen rooli nostettiin esille erityisesti yhden poliitikon, mutta myös muutaman asiantuntijan ja kansalaisen toimesta. Poliittiselta kentältä huomattavin kritiikki tuli RKP:n puheenjohtaja ja hallituksen puolustusministeri Carl Haglundilta. Haglund arvosteli sitä päätöksentekotapaa, jossa tärkeät sosiaalipoliittiset uudistukset neuvotellaan kaksikantaisesti työmarkkinajärjestöissä ja hallitus ainoastaan

”kumileimaa” syntyneet päätökset. Merkittävin laukaisija Haglundin esittämälle kritiikille lie-
nee ollut lopullinen eläkesopimuksen sisältö, jota hän moitti tasa-arvon ja kannustavuuden kan-
nalta ongelmalliseksi. Hallituksen sivuuttamiseen eläkeneuvotteluissa Haglund reagoi kuiten-
kin verrattain myöhään, vasta ratkaisun saavuttamisen jälkeen. Myös muiden puolueiden edus-
tajat korostivat lausumissaan sitä, että hallituksella tulee olla sananvaltaa näin merkittävissä,
koko kansaa koskevissa päätöksissä. Saavutettua ratkaisua ei kuitenkaan oltu valmiita avaa-
maan poliittisen realismin vuoksi kevään 2014 eduskuntavaalien alla.

Myös yksi asiantuntija ja aktiivinen kansalainen pitivät demokratian kannalta pulmallisena, että
ensisijaisesti omien eturyhmiensä asioita ajavat työmarkkinajärjestöt sopivat lainsäädännöstä,
jolla on merkittäviä tulojakovaikutuksia. Muun muassa Sixten Korkman (2011) on esittänyt,
että eduskunnan tulisi hallituksen esityksestä määrittää eläkepolitiikan tavoitteet ja periaatteet.
Sen tulisi myös hyväksyä ne pelisäännöt, joita noudattaen eläkejärjestelmän parametreja tarvit-
taessa muuttamalla turvataan järjestelmän rahoituksellinen kestävyys. Korkmanin mielestä yh-
teiskunnan kannalta olisi ylipäätään tavoiteltava pitkäjänteistä ja vastuullista päätöksentekoa,
jossa yhdistyy sekä asiantuntemus että demokraattinen legitimeetti. Korkmanin mukaan Suo-
men työeläkejärjestelmällä ei ole toimintakykyistä päätöksentekojärjestelmää, jolla olisi kiista-
ton ja selkeä legitimeetti eli hyväksyntä ja oikeutus toiminnalleen (Korkman 2011, 208–209).
Vastakkaisen näkemyksen tähän on esittänyt Eläketurvakeskuksen toimitusjohtaja Jukka Ran-
tala (2011). Juridisesti ja käytännössä nykyinen päätöksentekojärjestelmä on Rantalan mukaan
kirkas: työmarkkinajärjestöt tekevät esityksiä, ja hallitus, jos hyväksi näkee, antaa lainmuutos-
esityksen eduskunnalle ja eduskunta päättää. Se, että esimerkiksi päätöksenteon nopeus ei tyy-
dytä, ei oikeuta päättelemään, että päätöksentekojärjestelmä on epäselvä. Olennainen kysymys
Rantalan mukaan on se, pitäisikö järjestöjen hankkia valtiolta mandaatti ennen kuin ne voivat
keskenään sopia hallitukselle tehtävästä ehdotuksesta. (Rantala 2011, 220–222).

6.1.2 Keskustelu työurien pidentämisen keinoista ja eläkeratkaisun sisällöstä

Tässä tutkielmassa sekä vuoden 2011 että vuoden 2014 keskusteluissa eniten mielipiteitä he-
rättivät eläkeiän nostaminen sekä uusi työkyvyttömyyseläkkeen rinnalle luotu eläkemuoto, työ-
uraeläke. Vuonna 2014 saavutetussa eläkeratkaisussa mukana olivat lisäksi karttumäsäännösten
muutokset. Tämän tutkielman aineiston perusteella eläkeiän korottamiseen suhtauduttiin mo-
lemmissa keskusteluissa selkeästi useimmin negatiivisesti. Molemmissa, sekä vuoden 2011 että

vuoden 2014 keskusteluissa, eläkeiän nostoa ja myös varhaiseläkereittien karsimista vastustavissa kannanotoissa toistui huoli erityisesti iäkkäitten työntekijöiden asemasta työmarkkinoilla sekä heidän työssä jaksamisestaan. Monen toimijan lausumasta sai ylipäättään sen kuvan, että työelämässä sinnitellään ja eläkkeelle haikailevia syyllistetään kohtuuttomasti. Työelämään tehtävät parannukset nähtiin arvokkaana tapana vaikuttaa työuriin ja eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseen, sillä ne vähentävät osaltaan kalliiksi käyvälle työkyvyttömyyseläkkeelle pääntymistä. Työhyinvointiin vaikuttaminen nähtiin lisäksi vaihtoehtona eläkepoliittisille toimenpiteille pidentää työuria erityisesti palkansaajajärjestö SAK:ssa ja vasemmistopuolueissa. Eläkejärjestelmän parametrien muuttaminen ja työelämän hyvinvointikysymykset ovat kuitenkin kaksi eri asiaa. Vaikka molemmilla voidaankin oletettavasti vaikuttaa työurien pidentämiseen ja eläkkeellesiirtymisen myöhentämiseen työurien keskeltä ja lopusta, niin nämä kaksi hyvin erilaista työurien pidentämisen keinoa tulisi nähdä toisiaan täydentävänä, ei korvaavana toimenpiteenä.

Eläkeiän nostoa kannattavien perusteluissa toistuivat muun muassa ratkaisun välttämättömyys julkisen talouden ja eläkejärjestelmän rahoituksen sekä maksutaakan oikeudenmukaisen jakautumisen kannalta. Työelämään kaivattiin toisaalta kevennystä ja joustoja, jotka mahdollistavat työmäärän säätelyn oman elämäntilanteen ja jaksamisen mukaan. Monesti se tarkoittaa erilaisia joustavia ja yksilöllisiä mahdollisuuksia myös eläkejärjestelyissä. Siksi vuonna 2011 käydyssä keskustelussa osa-aikaeläkkeen säilyttämistä jonkin verran enemmän puolustettiin kuin vastustettiin. Työttömyysputken osalta työnantajat ja muutama asiantuntija vaativat järjestelmästä luopumista kun työntekijät halusivat säilyttää sen. Työttömyysputken epäiltiin muun muassa nostavan työttömyysturvan kustannuksia ja olevan ristiriidassa työllisyystavoitteiden kanssa. Työttömyyskorvauksen ja työssäolosta saadun palkan välisen korvaussuhteen on sanottu vaikuttavan tyttömyyteen ja ennen kaikkea sen keston. Tuomalan mukaan empiiriset tutkimukset eivät tosin anna täysin ristiriidatonta kuvaa. (Tuomala 2009, 345). Joka tapauksessa vuoden 2014 keskustelussa asiantuntija, VATT:n Juhana Vartiainen nimesi putken ”kaameaksi virheeksi”, jota ei olisi koskaan pitänyt toteuttaa. Palkansaajajärjestö SAK halusi puolestaan säilyttää putken. Eläke- ja työura-asioiden päällikkö Kaija Kallinen kyseenalaisti erityisesti iäkkäiden henkilöiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan työllisyyteen tai työttömyyteensä. Työttömyysputki toimii pitkäaikaistyöttömien tärkeänä turvana eikä siinä edellytetä voimakasta työkyvyn heikkenemistä kuten työkyvyttömyyseläkkeessä. Joidenkin palkansaajajärjestöjen edustajien ja kansalaisten suhtautuminen työttömyysputken olemassaoloon oli vuoden 2011 keskustelun perusteella kuitenkin jossain määrin ambivalentti. Vaikka työttömyysturvan lisäpäivillä

turvataan iäkkäiden työttömien toimeentulo, niin putki nähtiin toisaalta lähinnä yritysten keinoksi siirtää iäkkäät työntekijät pois työelämästä ja siten alentavan yrityksille koituvia kustannuksia. Työttömyysputken olemassaolo on edelleen kiistanalainen kysymys ja vaikka putki toistaiseksi säilyy, sen kohtalo on tuskin lopullisesti ratkennut. Lassilan, Määttäsen ja Valkosen (2015) mukaan ilman uusia päätöksiä työttömyysputki todennäköisesti pitenee uudistuksen seurauksena, koska putken alaikärajaa ei nosteta samaan tahtiin alimman vanhuuseläkeiän kanssa. Siksi on olemassa vaara, että työttömyysputkesta tulee jälleen samanlainen merkittävä väylä pois työelämästä kuin mitä se oli vielä ennen 2005 eläkeuudistusta. (Lassila ym. 2015, 9–10).

Uuteen työuraeläkkeeseen puolestaan suhtauduttiin tämän tutkielman aineistossa pääosin positiivisesti. Positiivisissa lausumissa korostettiin järjestelyn reiluuutta niitä kohtaan, jotka ovat tehneet pitkän työuran, mutta ovat kykenemättömiä työskentelemään 65 ikävuoteen saakka. Toisaalta positiivisesti tai neutraalisti suhtautuvat varoittivat myös kyseisen varhaiseläkejärjestelyjen liiallisesta houkuttelevuudesta. Lisäksi työuraeläkkeen myöntöedellytykset herättivät kysymyksiä aineiston toimijoissa. Keskeisenä ongelmana nähtiin se, kuinka henkisesti tai fyysisesti raskas työ oikeastaan määritellään. Negatiivisissa kannanotoissa työuraeläkkeen katsottiin vesittävän eläkeuudistuksen tavoitteita sallimalla varhaisen työelämästä poistumisen. Työuraeläkkeen vaatimukset ja taloudellinen kannustavuus toisaalta vaikuttavat eläkkeen houkuttelevuuteen. Työuraeläkkeenä maksettaisiin työuran aikana karttunut eläke ilman tulevan ajan oikeutta, joten eläkkeen taso olisi hieman matalampi kuin työkyvyttömyyseläkkeessä. Vakuutettujen kannalta kyseinen eläkemuoto on siis taloudellisesti melko epäedullinen, mutta työnantajille työuraeläke voi olla halpa ratkaisu työkyvyttömyyseläkkeisiin verrattuna. Toisin kuin työkyvyttömyyseläkkeissä, työntekijän työuraeläkkeelle siirtyminen ei vaikuta suurtyönantajille vuosittain määriteltyyn maksuluokitukseen, jota sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeitten kustannuksia jaettaessa. Tätä näkökohtaa ei tuotu lainakaan esille tutkielman eläkeratakisua koskevassa keskustelussa.

Työuraeläkkeen kriteerit sovittiin keväällä 2015 eli tämän tutkielman tarkastelujakson ulkopuolella. Työuraeläkkeen myöntäminen muun muassa edellyttäisi, että pitkä ja raskas työura on heikentänyt pysyvästi hakijan edellytyksiä jatkaa työssä, mutta täyden työkyvyttömyyseläkkeen kriteerit eivät täyty. Rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavan työn ominaisuudet lueteltaisiin laissa. Toisin kuin eläkeratkaisua koskevassa keskustelussa pelättiin, työuraan laskettaisiin mukaan myös äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaata, kuitenkin enintään kolme vuotta.

Haasteena ovat kuitenkin edelleen tekniset ongelmat. Avoinna on muun muassa se, kuinka vaakuutetun työhistoria yksilöidään kattavien rekisteritietojen puuttuessa. Toinen tekninen ongelma liittyy siihen, kuinka rasittuneisuutta ja kuluttavuutta aiheuttava työ dokumentoidaan ja tarvittaessa todistetaan. (Väänänen 2015, 8). Työuraeläke on terveystieteiden ja muun eläkkeen välimuoto, jonka myöntöedellytyksissä rajanveto tulee olemaan työstä ja varmasti myös keskustelua herättävää.

Vuoden 2014 eläkeratkaisua käsittelevässä keskustelussa esille nousivat myös karttumasäännösten muutokset. Palkansaajajärjestöjen kannanotot jakautuivat siten, että Akava ja sen jäsenliitot vastustivat muutosta, kun taas muut keskusjärjestöt ja niiden alaiset liitot pääosin puolustivat sitä. Kaiken kaikkiaan tämän tutkielman aineistossa karttumasäännösten muutoksiin suhtauduttiin enemmän negatiivisesti kuin positiivisesti. Niin kutsutun superkarttuman poistaminen koettiin epäoikeudenmukaisiksi ennen kaikkea siksi, että se ei kannusta kouluttautumaan ja se syrji myöhään työelämään siirtyviä, toisin sanoen koulutettuja ja naisia. Toisaalta superkarttuman poistuminen nähtiin nimenomaan oikeudenmukaisuutta lisäävänä tekijänä, joka asettaa eri ammattiasemat, niin sanotut ”duunarit” ja korkeasti koulutetut ”valkokaulustyöläiset” samalle viivalle eläkkeitten kertymisen suhteen.

Molemmissa, vuoden 2011 ja 2014 keskusteluissa toimijoita puhutti myös koko eläkejärjestelmän rahoituksellinen ja sosiaalinen kestävyys sekä etuuksien ja maksutaakan jakautuminen koko järjestelmän tasolla. Tähän keskusteluun liittyi voimakkaasti puhe sukupolvien ja sukupuolten välisestä oikeudenmukaisuudesta. Nuorten sukupolvien reiluun kohteluun ja maksutaakan oikeudenmukaiseen jakautumiseen vetosivat keskusteluissa lähes kaikki toimijaryhmät, mutta erityisesti työmarkkinaosapuolet, asiantuntijat ja myös eläkejärjestelmän edustajat eri yhteyksissä. Näkemykset oikeudenmukaisuudesta liittyvät olennaisesti sosiaalisen kestävyys käsitteeseen. Sosiaalinen kestävyys esiintyy terminä yhä useammin ja sitä on viime vuosina käytetty jonkinlaisena taloudellisen kestävyys vastinparina tai sille rinnakkaisena näkökulmana. (Kautto & Metso 2008, 411). Kokonaan uusi asia se ei kuitenkaan ole, vaan pikemminkin oikeudenmukaisuuteen liittyvät aspektit ovat nousseet tärkeiksi rahoitusta painottavan näkökulman rinnalle sitten 1990-luvun jälkeen. Eläketurvan yhteydessä sosiaalinen kestävyys on usein yhdistetty eläketurvan riittävyyteen ja eläkeläisten taloudelliseen toimeentuloon sekä eläketurvan jakautumiseen. (Kautto ym. 2009, 13).

Vuonna 2011 käydyn keskustelun perusteella työeläkejärjestelmän rahoituksellisesta kestävydestä kannettiin huolta, mutta työeläkemaksujen nostotarve nähtiin ongelmallisena toisaalta maksujen veroluonteisuuden, toisaalta nuorille aiheutuvan maksutaakan vuoksi. Monet olivat huolissaan kohoavien työeläkemaksujen ja vastaavasti alenevien eläkemaksujen tuottojen aiheuttamasta kohtuuttomasta rasituksesta 1960- ja 1970-luvuilla syntyneille. Maksujen nousupaineen hillitseminen oli erityisen tärkeää työnantajajärjestö EK:lle, jonka keskeinen tavoite oli valvoa työnantajayritysten etua ja maksurasituksen kohtuullisuutta. Niin ikään jotkut asiantuntijat pitivät maksujen nousupaineen hillitsemistä tärkeänä, mutta kannattivat korotuksia silti välttämättöminä. Myös palkansaajajärjestöt ilmoittivat neuvotteluissa keskeiseksi tavoitteekseen maksupuolen kuntoonhoitamisen ja kannattivat maksujen korottamista. Vuoden 2014 eläkeratkaisun myötä maksujen suhteen saavutettiin historiallinen tasapainotila, joka ei kuitenkaan kaikille riittänyt, vaan pian eläkeratkaisun julkistamisen jälkeen ehdotettiin maksujen tilapäistä alentamista yritysten kilpailukyvyn parantamiseksi.

Mielenkiintoisen näkökulman eläketurvan riittävyteen vuoden 2011 keskustelussa toivat muutama asiantuntija ja eläkejärjestelmän edustaja, jotka ehdottivat, että eläkeikää voitaisiin nostaa nuoremmille ikäluokille ja nuorten eläketurvaa voidaan osin paikata vanhemmilta ikäluokilta saatavilla perinnöillä. Kaikki eivät olleet suinkaan samaa mieltä ehdotuksen esittäjien kanssa. Keskusteluissa nuorille haluttiin vakuuttaa, että järjestelmä kestää kyllä, jos vain halukkuutta työntekoon löytyy. Yleisesti ottaen asiantuntijat ja eläkejärjestelmän edustajat pyrkivät rauhoittamaan keskustelua, mutta puolustivat myös suuria ikäluokkia muistuttamalla, että ne ovat tehneet verrattain pitkät työurat ja rakentaneet hyvinvointivaltion. Vuoden 2014 keskustelussa puolestaan julistettiin tulevien uudistusten voittajat ja häviäjät, joihin monen arvion mukaan kuuluvat nykyiset keski-ikäiset eli 1960- ja 1970-luvuilla syntyneet. Nuorten, muun muassa 1980-luvulla ja myöhemmin syntyneiden suhteellisen aseman parantamiseen sen sijaan oltiin monin osin tyytyväisiä. Eläkeratkaisua koskevassa keskustelussa erottui sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden lisäksi myös sukupuolten välinen oikeudenmukaisuus. Näkökulma liittyi erityisesti karttumasäännösten muutoksiin. Eläketurvakeskuksen arvion mukaan uudistuksella ei tosin näytä olevan merkittävästi erilaisia seurauksia eri sukupuolille ja myös sosioekonomiset erot arvioiden mukaan tasoittuvat. (Kautto ja Risku 2015, 24).

Puhuttaessa taloudellisesta ja sosiaalisesta kestävydestä esillä on usein myös poliittinen kestävyys. Tulevaisuutta koskevissa arvioissa joudutaan ennakoimaan työeläkejärjestelmän ja talouden parametrien lisäksi poliittista päätöksentekoa, jonka ennustamattomuus ja epävakaus

voivat vaarantaa koko työeläkejärjestelmän poliittisen ja sitä kautta myös rahoituksellisen ja sosiaalisen kestävyuden. Julkisen talouden kestävyysongelma kasvattaa eläkejärjestelmään liittyvää poliittista riskiä ja kannustaa muutoksiin, jotka vievät aikaa, voivat olla vaikeita eivätkä aina palvele kaikkien intressejä tasapuolisesti. Lopullisia muutoksia tehdään tyypillisesti vasta silloin, kun vaihtoehdot ja tiettyjen toimenpiteitten välttämättömyys tulevat kaikille ilmeiseksi (Korkman ym. 2007, 34). Liian tiheään tehdyt muutokset toisaalta heikentävät luottamusta työeläkejärjestelmän pysyvyyttä ja annettua eläkelupausta kohtaan. Tästä näkökulmasta katsottuna vuodelle 2017 kaavailtua uudistusta alettiin suunnittelemaan verrattain nopeasti viimeisimmän, vuoden 2005 uudistuksen jälkeen. Uudistusehdotusten läpi vieminen kesti kuitenkin kauan.

Eläkejärjestelmän taloudellisen kestävyuden joutuessa koetukselle on periaatteessa vain kaksi vaihtoehtoa: nostaa maksuja tai alentaa eläke-etuuksia. Kuten myös tässä tutkielmassa ilmeni, käytännössä poliittisen kannatuksen saaminen eläkejärjestelmän avokätisyyttä supistaville uudistuksille voi olla vaikeaa. (Tenhunen & Vaittinen 2010, 23) On esitetty näkemyksiä, joiden mukaan vähentämällä jatkuvien muutosten tarvetta automaattiset vakauttajat parantavat eläkejärjestelmän kehityksen ennustettavuutta ja alentavat päätöksentekoon liittyvien poliittisten riskien, kuten lobbauksen tai lyhyen aikavälin etujen tavoittelun mahdollisuutta. Automatiikka myös vähentää riskiä päätöksenteon haitallisesta lykkääntymisestä. (Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen...2013, 19). Suomessa muun muassa elinaikakerroin on mekanismi, joilla eläkejärjestelmän rahoitusta siirretään kestävämpään suuntaan ilman erillistä päätöstä. Uudistuksen myötä myös ikäraajat kytketään vuoden 2024 jälkeen alimmassa vanhuuseläkeiässä laskettuun elinajan odotteeseen.

Kaikki työeläkejärjestelmän uudistukset muuttavat myös sukupolvien välistä tulonjakoa, jos maksujen ja etuuksien muutokset eivät kohdistu samoille sukupolville (Korkman ym. 2007, 19). Arvioiden mukaan vuoden 2017 eläkeuudistus on kuitenkin monelta osin perusteltu ja oikeasuuntainen, ja se muuttaa sukupolvituottoja lopulta vain vähän (Lassila, Määttänen & Valkonen 2015, 38–39). Vuosia kestäneen ikärajakeskustelun jälkeen se myös selkeyttää eläkejärjestelmää koskevia odotuksia. (Kautto & Risku 2015, 23). Kauton ja Riskun (2015) mukaan uudistusta voi arvioida myös suhteessa aikaisemmin toteutettuihin uudistuksiin ja työeläkejärjestelmän luonteeseen. Ainakin työurien pidentämisen ja rahoituksen kestävyuden parantamisen näkökulmasta uudistus on mahdollista tulkita luontevaksi jatkeeksi aikaisemmin toteutetuille. Kaavaillun työeläkeuudistuksen kriittinen kohta on kuitenkin nimenomaan siinä, kuinka

hyvin se tukee työllisyyttä ja eläkkeelle siirtymisen myöhentymistä (Kautto & Risku 2015, 23–24).

6.2 Tutkielman arviointia

Tässä luvussa arvioidaan lyhyesti tutkielman pätevyyttä ja luotettavuutta sekä esitetään mahdolliset jatkotutkimusaiheet. Alaluvussa 6.2.1 arvioidaan tätä tutkielmaa näistä kahdesta eri lähtökohdasta. Viimeisessä alaluvussa 6.2.2 puolestaan esitetään jatkotutkimusaiheet.

6.2.1 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti

Tutkimuksen validiteettia eli pätevyyttä käytetään tutkimuksen laatua kuvaavana yleisenä terminä. Validiteetti ja reliabiliteetti voidaan määritellä kahdesta eri näkökulmasta. Voidaan arvioida erikseen sitä, onko tutkimusmenetelmä pätevä ja luotettava ja toisaalta sitä, ovatko tuloksista johdetut päätelmät valideja ja luotettavia. Reliabiliteettia ja validiteettia ei aina eroteta toisistaan, kun puhutaan tutkimuksen laadusta kokonaisuutena. Yksi tapa jäsentää validiteettia on erottaa tutkimuksen sisäinen ja ulkoinen validiteetti. Sisäisellä validiteetilla viitataan tutkimuksen sisäiseen logiikkaan ja johdonmukaisuuteen. Ulkoinen validiteetti kertoo esimerkiksi siitä, kuinka yksittäisen tutkimuksen tulokset ovat hyödynnettävissä muissa tieteellisissä tutkimuksissa. (Ronkainen ym. 2013, 130–131).

Validiteetti tutkimusmenetelmän näkökulmasta ilmaisee sen, miten hyvin tutkimusote ja siinä käytetyt menetelmät vastaavat sitä ilmiötä, jota halutaan tutkia. Voidakseen olla validi, sovellettavan tutkimusotteen tulee tehdä oikeutta tutkittavan ilmiön olemukselle ja kysymyksenasettelulle. (Hiltunen 2009, 3). Tässä tutkielmassa on tarkasteltu toimijoiden julkista keskustelua lehdissä ja sähköisillä foorumeilla kysymällä kuka, miten ja millä perusteella on osallistunut työuryhmää ja eläkeratkaisua koskevaan keskusteluun. Tutkimusmenetelmänä on käytetty sisällön analyysiä ja erittelyä, joka sopii hyvin lehtiartikkelien ja sähköisissä julkaisuissa käydyin julkisen keskustelun tutkimiseen. Validiteetti tulosten näkökulmasta tarkoittaa tutkimuksen tai väitteen pätevyyttä eli sitä, oikeuttavatko käytetty aineisto, tutkimusmenetelmät ja saadut tulokset esitetyt väitteet. (Hiltunen 2009, 7). Tutkimustuloksiin on tässä työssä päädytty käytetyn aineiston perusteella ja ne vastaavat asetettuihin tutkimuskysymyksiin siitä mitä ja miten vuoden 2011 työuryhmän työskentelystä sekä vuoden 2014 eläkeratkaisusta keskusteltiin. Tutki-

musasetelma ja käytetty aineisto on tässä tutkielmassa monelta osin rajattu, mutta tutkimuskysymyksiin vastaaminen paljastaa ainakin ne keskeiset puheenaiheet ja perustelut sekä julkilautut käsitykset ja mielipiteet, joita tarkasteltaviin aihekokonaisuuksiin liittyy.

Reliabiliteetti tutkimusmenetelmän näkökulmasta tarkoittaa mittauksen tarkkuutta ja luotettavuutta eli sitä, miten yhdenmukaisesti mittaus on suoritettu ja kuinka johdonmukaisesti ja tarkasti käytetty mittari toimii. (Ronkainen ym. 2013, 130–131). Tässä tutkielmassa käytetty mittari on tavallaan tutkija itse, sillä teemojen erittely ja toimijoiden lausumien sijoittelu eri luokkiin edellyttää tulkintaa. Mittarin henkilökohtaisuus on jossain määrin ongelma, sillä tulkinta nojaa aina vahvasti tekijän subjektiiviseen näkemykseen käsiteltävästä aiheesta. Aineistona käytetyt lehtiartikkelit ovat kuitenkin periaatteessa kaikkien luettavissa ja siten vapaasti arvioitavissa.

Tutkielman empiirisessä osuudessa on lisäksi esitetty sitaatteja havainnollistamaan toimijoiden kannanottoja ja auttamaan lukijaa arvioimaan tulkinnan ja siitä seuranneen luokittelun osuvuutta. Tutkielman tekemisessä jouduttiin pohtimaan erityisesti aineiston teemoittelua sekä toimijoiden lausumien sijoittelua eri luokkiin suhtautumistavan mukaan. Teemoittelun hankaluus johtui osittain siitä, että aineistossa ilmeni paljon erilaisia aihekokonaisuuksia ja samasta aiheesta saatettiin puhua toisistaan eri yhteyksissä ja erilaisia käsitteitä käyttäen. Lausumien sijoittaminen johonkin tiettyyn luokkaan edellytti siten tulkintasääntöjen yhdenmukaisuutta ja toisinaan hyvin yksityiskohtaista harkintaa. Luokittelun onnistumisella on merkitystä, koska se vaikuttaa tutkielman sisäisen yhtenäisyyteen ja loogisuuteen. Luokittelun osuvuuden ja pysyvyyden varmistamiseksi tehdyt luokittelut toistettiin useaan kertaan. Luokituksen reliabiliteettitarkastelua ei ole tehty kontrolloidusti eikä sen tuloksia ole mitattu, mutta luokitusten uudelleenjärjestelyjen mahdollisuuksien ja määrän perusteella tutkielman reliabiliteetin voi todeta olevan melko hyvä.

6.2.2 Jatkotutkimusaiheet

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu julkista keskustelua työuraryhmän vuonna 2011 päättyneestä työskentelystä sekä syksyllä 2014 saavutetusta työmarkkinakeskusjärjestöjen neuvottelemasta eläkeratkaisusta. Uudistus on monitahoinen kokonaisuus, jolla on laajoja ja kauaskantoisia vaikutuksia. Se, miten nämä vaikutukset koetaan ja ymmärretään vaikuttaa olennaisesti siihen, miten niistä julkisuudessa puhutaan. Julkisella keskustelulla on vuorostaan vaikutusta ihmisten

käsityksiin ja mielipiteisiin, joihin media osaltaan pystyy vaikuttamaan. Jatkoa ajatellen olisi kiinnostavaa tutkia median roolia nimenomaan työeläkejärjestelmän kentässä ja selvittää työeläkepäättäjien suhteita mediaan sekä toisin päin. Median valtaa on tutkittu politiikan areenalla, mutta ei niinkään eläkejärjestelmän kokonaisuudessa. Kattava tutkimus eläkkeitä koskevasta mediakeskustelusta esimerkiksi sisällönanalyysin tai diskurssianalyysin keinoin voisi tuoda näkemystä siihen, miksi eläkkeitä koskeva uutisointi koetaan esimerkiksi eläkeasiantuntijoiden näkökulmasta toisinaan totuuden vastaiseksi tai vahvasti värittyneeksi. Työeläkejärjestelmää kohtaan koettua yleistä luottamusta ajatellen mediassa käytyä keskustelua on syytä analysoida tutkimuksen tasolla ja havaita esimerkiksi selkeitä virhepäätelmiä, joita keskustelussa esiintyy.

Kokonaan toinen tutkimusaihe voisi olla eläkeuudistuksen puitteissa luotu uusi eläkemuoto, työuraeläke ja siitä käyty julkinen keskustelu. Eläkeuudistuksen vaikutusarvioita koskevassa raportissa (Kautto & Risku, 2015) oletetaan, että työuraeläke on pienimuotoinen väylä eläkkeelle, vaikkakaan ei merkityksetön. Uuden eläkemuodon suoisoon vaikuttaa kuitenkin eläkkeen myöntämisen kriteerit ja se, kuinka paljon ihmiset ovat valmiita tinkimään eläkeaikaisesta toimeentulostaan vapaa-ajan hyväksi. Väärinkäsitykset ja epäselvyydet myöntöedellytysten, vaihtoehtoisten eläkereittien ja eläkkeen määrän suhteen voivat toisaalta tuottaa hankaluuksia. Oletan, että työuraeläkkeeseen liittyy monia sellaisia elementtejä ja ongelmakohtia, joiden vuoksi moni itsensä eläkkeeseen oikeutetuksi katsova tulee pettymään hylkäävän eläkepäättökseen vuoksi. Negatiivisiksi koetut asiat saavat huomiota myös mediassa. Tässä tutkielmassa työuraeläke oli verrattain suosittu keskustelun aihe, joka jakoi mielipiteitä. Työuraeläkkeen yksityiskohtien hahmottumisen, eläkkeen mahdollisen voimaan astumisen sekä eläkemuodosta saatujen ensimmäisten kokemusten jälkeen se luultavasti nousee esille julkisessa keskustelussa myös tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Alanko, Sari; Kalske, Tiina; Laitinen-Kuikka, Sini; Levander, Minna & Rinnetmäki, Samuel 2013. Työeläkejärjestelmän kannalta keskeiset EU:n politiikka- ja lainsäädäntöhankkeet ja niiden valmistelu. Eläketurvakeskuksen katsauksia 02/2013. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Fkatsaukset_ja_selvitykset%2Fkatsaukset%2Ftyoelakejarjestelman_kannalta_keskeiset_eun_politiikka_ja_lainsaadantohankkeet_ja_niiden_valmistelu&pageOffset=0&firstTime=false>

Alila, Antti; Gröhn, Kari; Keso, Ilari & Volk, Raija 2011. Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:1. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö. (Saatavissa www.stm.fi 2014)

<http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1557082>

Alustava arvio eläkesopimuksen vaikutuksesta kestävyysvajeeseen 26.9.2014. Valtiovarainministeriö. (Saatavissa www.vm.fi 2014)

<http://www.vm.fi/vm/fi/01_etusivu/>

Ambachtsheer, Keith 2013. The pension system in Finland: Institutional structure and governance. Evaluation of the Finnish Pension System/ Part 2. Helsinki: Finnish Centre for Pensions. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Ferillisjulkaisut%2Fthe_pension_system_in_finland_institutional_structure_and_governance&pageOffset=0&firstTime=false>

Appelqvist, Jukka & Sihvonen, Hannu 2014. Karttuneen eläkkeen ja ansiotulojen suhteesta – onko kannustinkarttuma tasapuolinen? Teoksessa: Kautto, Mikko (toim.) 2014. Selvityksiä ja laskelmia Suomen eläkejärjestelmää koskeneen kansainvälisen arvion johdosta. Eläketurvakeskuksen selvityksiä 01/2014. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Fkatsaukset_ja_selvitykset%2Fselvitykset%2Fselvityksia_ja_laskelmia_suomen_elakejarjestelmaa_koskeneen_kansainvalisen_arvion_johdosta&pageOffset=0&firstTime=false>

Barabasch, Antje; Dehmel, Alexandra & van Loo, Jasper 2012. Introduction: the value of investing in an ageing workforce. Teoksessa: Working and ageing. The benefits of investing in an ageing workforce. Cedefop. European Centre for the Development of Vocational Training. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2012. (Saatavissa www.cedefop.europa.eu 2014)

<http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3064_en.pdf>

Barr, Nicholas 2013. Suomen eläkejärjestelmä: Riittävyys, kestävyys ja järjestelmän rakenne. Suomen eläkejärjestelmän arvio/osa 1. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisu/erillisjulkaisut/suomen_elakejarjestelma_riittavyys__kestavyys_ja_jarjestelman_rakenne_7.pdf>

Barr, Nicholas & Diamond, Peter 2006. The Economics of Pensions. Oxford Review of Economics Policy, Vol. 22. (1), 15–39. Oxford University Press. (Saatavissa www.eprints.lse.ac.uk 2014)

<http://eprints.lse.ac.uk/2630/1/economics_of_pensions_final.pdf>

Boeri, Tito & van Ours, Jan 2008. The Economics of Imperfect Labor Markets. New Jersey: Princeton University Press.

von Bonsdorff, Monika 2009. Intentions of Early Retirement and Continuing to Work. Among Middle-aged and Older Employees. Jyväskylä studies in business and economics 83. Jyväskylä: University of Jyväskylä. (Saatavissa www.jyx.jyu.fi/dspace/ 2014)

<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21764/9789513936730.pdf?sequence=>>>

von Bonsdorff, Monika; Janhonen, Minna; Vanhala, Sinikka; Husman, Päivi; Ylöstalo, Pekka Seitsamo, Jorma & Nykyri, Erkki. Henkilöstön työkyky ja yrityksen menestyminen vuosina 1997 – 2007 - tutkimus metalliteollisuudessa ja vähittäiskaupan alalla. Työympäristötutkimuksen raporttisarja 36. Helsinki: Työterveyslaitos. (Saatavissa www.tsr.fi 2014)

<<http://www.tsr.fi/tsarchive/files/TietokantaTutkittu/2006/106278Tyoympraportti36vonBonsdorffetal2009.pdf>>

Bulgarelli, Aviana 2010. Foreword. Working and ageing Emerging theories and empirical perspectives. Emerging theories and empirical perspectives Luxembourg: Publications Office of the European Union.

<http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3053_en.pdf>

D'Ambrogio-Ola, Barbara 2013. Suomen työeläkejärjestelmän maksujen määräytyminen. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto 2013. Eläketalous. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Galasso, Vincenzo 2007. Political Future of Social Security in Aging Societies. Cambridge, MA, USA: MIT Press. (Saatavissa www.site.ebrary.com 2014)

<<http://site.ebrary.com/lib/tampere/reader.action?docID=10173563>>

Gould, Raija & Kaliva, Kasimir 2010. Työkyvyttömyyseläke ja ansiotyö. Eläketurvakeskuksen raportteja 2010:5. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2139_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/raportit/tyokyvyttomyyselake_ja_ansioty_7.pdf>

Gould, Raija; Nyman, Heidi & Takala, Mervi 2003. Osittain työkyvytön vai osittain työkykyinen? Tutkimus osatyökyvyttömyyseläkeläisten työssäolosta. Eläketurvakeskuksen raportteja 33. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fraportit%2Fosittain_tyokyvyton_vai_osittain_tyokykyinen_tutkimus_osatyokyvyttomyyselakelaisten_tyossaolosta&fromContentPickUp=true&firstTime=false>

Gröhn, Jukka 2008. Lakisääteisen eläkejärjestelmän etuudet ja rahoitus iän mukaan ja sukupolvittain. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2008:1. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fkeskustelualoitteet%2Flakisaaiteisen_elakejarjestelma_n_etuudet_ja_rahoytus_ian_mukaan_ja_sukupolvittain&fromContentPickUp=true&firstTime=false>

Hakola, Tuulia & Määttänen, Niku 2009. Pension system, unemployment insurance and employment at older ages in Finland. Prime Minister's Office Publications 2/2009. Helsinki: Prime Minister's Office. (Saatavissa www.vnk.fi 2014)

<<http://vnk.fi/julkaisukansio/2009/j02-pension/pdf/en.pdf>>

Hakola., Tuulia & Määttänen, Niku 2007. Vuoden 2005 eläkeuudistuksen vaikutus eläkkeelle siirtymiseen ja eläkkeisiin. Arviointia stokastisella linkaarimallilla. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2007:1. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA sarja B 226. (Saatavissa www.google.fi 2014)

<http://staff.etla.fi/maattanen/2005_elakeuudistus.pdf>

Hakola, Tuulia 2002. Taloudelliset kannustimet ja eläkkeelle siirtyminen Suomessa. Väitöksiä. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 98. vsk. – 4/2002. (Saatavissa www.taloustieteellinenyhdistys.fi 2015)

<<http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak42002/kak42002hakola.pdf>>

Harkonmäki, Karoliina 2007. Predictors of disability retirement: From early intentions to retirement. Helsinki: Department of Public Health, University of Helsinki, Finland. Helsinki: The Local Government Pensions Institution. (Saatavissa www.keva.fi 2014)

<<http://www.keva.fi/fi/julkaisut/Sivut/tutkimusjulkaisut.aspx>>

Havakka, Pauliina; Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.) 2012. Sosiaalivakuutus. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Heiskala, Risto 1990. Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa: Mäkelä, Klaus (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Hietaniemi, Marjukka & Takala, Mervi 2008. Osa-aikaeläkkeen arviointia eläkepolitiikan tavoitteiden näkökulmasta. Pidentääkö osa-aikaeläke työuraa? Teoksessa: Takala, Mervi & Hietaniemi, Marjukka 2008. Osa-aikaeläke ja eläkeuudistuksen tavoitteet. Eläketurvakeskuksen raportteja 2008:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/yhteystiedot/657/takala_mervi>

Hiltunen, Leena 2009. Validiteetti ja reliabiliteetti. Graduryhmä 18.2.2009 (luentokalvot). Jyväskylän yliopisto. (Saatavissa www.google.com 2015)

<http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf>

Holzman, Robert; MacKellar, Landis & Rutowski, Michael 2003. Accelerating the European Pension Reform Agenda: Need, Progress and Conceptual Underpinnings. Teoksessa: Holzman, Robert; Orenstein, Mitchell & Rutowski, Michael 2003. Pension Reform in Europe: Process and Progress. The International Bank for Reconstruction and Development. Washington DC: The World Bank.

Ilmakunnas, Seija 2013. Julkisen talouden kestävyysvaje ja rakenneuudistukset. Luento Palkansaajien tutkimuslaitoksen Taloustieteen termit tutuiksi - kurssilla 5.2.2014. (Saatavissa www.blogs.helsinki.fi 2014)

<http://blogs.helsinki.fi/hponka/files/2013/12/HY2014_ilmakunnas.pdf>

Immergut, Ellen & Anderson, Karen 2006. Editors' introduction: the dynamics of pension politics. Teoksessa: Immergut, Ellen; Anderson, Karen & Schulze, Isabelle 2006. The Handbook of West European Pension Politics. Oxford University Press.

Jauhiainen, Signe & Rantala, Juha 2011. Ikääntyvien työttömyys ja työttömyysputki: katsaus viimeaikaiseen kehitykseen. Eläketurvakeskuksen raportteja 2011:3. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<<http://www.etk.fi/fi/service/ty%C3%B6urat/643/ty%C3%B6urat#putki>>

Johanson, Jan-Erik & Sorsa, Ville-Pekka 2011. Institutionaalinen työ ja yrittäjyys työeläkekentällä. Teoksessa: Teoksessa: Eläkevalta Suomessa. ETLA B250. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa www.etla.fi 2014)

<<https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/B250.pdf>>

Johanson, Jan-Erik & Sorsa, Ville-Pekka 2010. Yksityisen työeläkejärjestelmän kentällä. Yhteiskuntapolitiikka-YP 75 (2010) : 2, s. 210–214. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuslaitos. (Saatavissa www.julkari.fi 2015)

<<https://www.julkari.fi/handle/10024/100356>>

Johanson, Jan-Erik; Lassila, Jukka & Niemelä, Heikki 2011. Johdanto. Teoksessa: Eläkevalta Suomessa. ETLA B250. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa www.etla.fi 2014).

<<https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/B250.pdf>>

Julkisen talouden kestävyys ja rakenneuudistukset. Talouspolitiikan Strategia 2013. Valtiovarainministeriön julkaisu 5/2013. Helsinki: Valtiovarainministeriö. (Saatavissa www.vm.fi 2014)

<http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20130531Julkis/TS_raportti_Vartia.pdf>

Julkunen, Raija 2009. Hyvinvointivaltion idea ja Pohjoismainen malli. Peruskurssi 23.9.2009, luentomateriaali. Jyväskylän yliopisto (Saatavissa www.google.fi 2014)

<http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fusers.jyu.fi%2F~mjarvela%2FYKP-peruskurssis.09%2Fperuskurssi%2C%2520syys09.doc&ei=IRgVN7EONTvaNfkgegJ&usg=AFQjCNGaeqn6eQfX3R1H0_r6DDG-xnqdzg&bvm=bv.79189006,d.d2s>

Järnefelt, Noora; Nivalainen, Satu; Salokangas, Sampsa & Uusitalo, Hannu 2014. Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2014. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/tutkijat/657/j%C3%A4rnefelt_noora>

Kahma, Nina & Takala, Mervi 2012. Luottamus eläketurvaan. Eläketurvakeskuksen raportteja 2012:01. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fraportit%2Fluottamus_elaketurvaan&pageOffset=0&firstTime=false>

Kallio, Ilari 2011. Kommentti. Teoksessa: Eläkevalta Suomessa. ETLA B250. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa www.etla.fi 2014).

<<https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/B250.pdf>>

Kangas, Olli 2006. Finland: Labour Markets Against Politics. Teoksessa: Immergut, Ellen; Anderson, Karen & Schulze, Isabelle 2009. The Handbook of West European Pension Politics. New York: Oxford University Press Inc.

Kangas, Olli & Niemelä, Mikko 2012. Riskit, vakuutus ja sosiaalivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina; Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu 2012. Sosiaalivakuutus. Finanssi- ja vakuutuskustannus FINVA.

Karisalmi, Seppo; Tuominen, Eila & Kaliva, Kasimir 2011. Joustava vanhuuseläkeikä ja eläkesuunnitelmien toteutuminen. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2011:4. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fkeskustelualoitteet%2Fjoustava_vanhuuselakeika_ja_elakesuunnitelmien_toteutuminen&pageOffset=0&firstTime=false>

Karisalmi, Seppo; Tuominen, Eila & Kaliva, Kasimir 2008. Eläkeaikomukset ja eläkkeelle siirtyminen. Seurantatutkimus Joustava eläkeikä -tutkimuksen aineistosta. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2008:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2139_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/tutkimukset/elakeaikomukset_ja_elakkeellesiirtyminen_seurantatutkimus_joustava_elakeika_tutkimuksen_aineistosta_7.pdf>

Kauppinen, Timo 2005. Suomen työmarkkinamalli. Helsinki: WSOY.

Kautto, Mikko 2015. Eläketurvalla on maineongelma. Kolmuni 16.4.2015. Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/etusivu/304/arkisto?contentPath=fi%2Fkolumnit_usi%2F16042015_elaketurvalla_on_maineongelma&tab=columns&date=16.04.2015>

Kautto, Mikko (toim.) 2014. Selvityksiä ja laskelmia Suomen eläkejärjestelmää koskeneen kansainvälisen arvion johdosta. Eläketurvakeskuksen selvityksiä 01/2014. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Fkatsaukset_ja_selvitykset%2Fselvitykset%2Fselvityksia_ja_laskelmia_suomen_elakejarjestelmaa_koskeneen_kansainvalisen_arvion_johdosta&pageOffset=0&firstTime=false>

Kautto, Mikko 2013. Työurat politiikan ja tutkimuksen kohteena. Teoksessa: Järnefelt, Noora; Kautto, Mikko; Nurminen, Markku & Salonen, Janne 2013. Työurien pituuden kehitys 2000-luvulla. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2013. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fraportit%2Ftyo%25C3%25B6urien_pituuden_kehitys_2000luvulla&pageOffset=10&firstTime=false>

Kautto, Mikko 2010. Conclusions – lessons for consideration. Teoksessa: Kautto, Mikko & Bach-Othman, Jarna (toim.) 2010. Disability and employment– lessons from reforms. Finnish Centre for Pensions, Reports 2010:4. Helsinki: Finnish Centre for Pensions. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fraportit%2Fdisability_and_employment_lessons_from_reforms&pageOffset=0&firstTime=false>

Kautto, Mikko & Risku, Ismo (toim.) 2015. Laskelmia vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista. Eläketurvakeskuksen raportteja 02/2015. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fraportit%2Flaskelmia_vuoden_2017_tyolakeuudistuksen_vaikutuksista&pageOffset=0&firstTime=false>

Kautto, Mikko; Joentakanen, Kullervo; Klaavo, Tapio; Lampi, Jukka; Lassila, Aino; Poutiainen, Eeva; Salonen, Janne; Uusitalo, Hannu & Vidlund, Mika 2009. Eläkekattoa koskeva selvitys. Eläketurvakeskuksen katsauksia 2009:14. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Fkatsaukset_ja_selvitykset%2Fkatsaukset%2Felakekattoa_koskeva_selvitys&pageOffset=0&firstTime=false>

Kautto, Mikko; Salonen, Janne; Hytti, Helka; Lassila, Jukka; Pirttilä, Jukka; Rantala, Juha; Risku, Ismo & Suoniemi, Ilpo 2009. Eläketurvan sosiaalinen kestävyys. Teoksessa: Näkökulmia sosiaaliseen kestävyteen. Valtioneuvoston kanslian raportteja 2/2009. (Saatavissa www.vnk.fi 2014)

<<http://vnk.fi/julkaisukansio/2009/r02-nakokulmia-sosiaaliseen-kestavyyteen/pdf/fi.pdf>>

Kautto, Mikko & Metso, Laura 2008. Sosiaalinen kestävyys – uusi poliittinen horisontti. Yhteiskuntapolitiikka 4/2008, 411–420. (Saatavissa www.julkari.fi 2014)

<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101009/kautto.pdf?sequence=>>

Kiander, Jaakko 2014. Eläkeuudistus muuttaa eläkejärjestelmää. Kolumni 18.9.2014. Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/etusivu/304/arkisto?contentPath=fi%2Fkolumnit_usi%2F18092014_elakeuudistus_muuttaa_elakejarjestelmaa&tab=columns&date=18.09.2014>

Kiander, Jaakko; Sauramo, Pekka & Tanninen, Hannu 2008. Suomalainen tulopolitiikka, poliittisena vaihdantana ja sosiaalinen pääoma. Palkansaajien tutkimuslaitoksen raportteja 13. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.

Kinnunen, Helvi 2014. Eläkeuudistus, julkisen talouden sopeutustarve ja talouskehitys. Suomen Pankki. Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto 2.5.2014. (Saatavissa www.suomenpankki.fi 2014)

<http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/bof_online/Documents/BoF_Online_05_2014.pdf>

Kivimäki, Mika; Forma, Pauli; Wikström, Juhani; Halmeenmäki, Tuomo; Pentti, Jaana; Elovainio, Marko & Vahtera, Jussi 2004. Sickness absence as a risk marker of future disability pension: the 10-town study. *Journal of Epidemiology & Community Health* 2004; 58: 710–711. (Saatavissa www.jech.bmj.com 2014)

<<http://jech.bmj.com/content/58/8/710.full>>

Korkman, Sixten 2011a. Kennellä valta päättää työeläkkeistä? Teoksessa: Johanson, Jan-Erik; Lassila, Jukka & Niemelä, Heikki 2011. Eläkevalta Suomessa. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa www.etla.fi 2015)

<<http://www.etla.fi/julkaisut/b250-fi/>>

Korkman, Sixten 2011b. Onko hyvinvointivaltiolla tulevaisuutta? EVAN raportteja. (Saatavissa www.eva.fi 2015)

<<http://www.eva.fi/julkaisut/raportit/page/4/>>

Korkman, Sixten 2007. Onko Tupolla tulevaisuutta? EVAN raportteja. (Saatavissa www.eva.fi 2015).

<<http://www.eva.fi/julkaisut/raportit/page/8/>>

Korkman, Sixten; Lassila, Jukka; Määttä, Niku & Valkonen, Tarmo 2007. Hyvinvointivaltion rahoitus – Riittävätkö rahat, kuka maksaa? ETLA:n tutkimus B 230. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA (Saatavissa www.etla.fi 2014)

<<http://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/B230.pdf>>

Kuivalainen, Susan 2014. Eläkeuudistuksessa 2017 on jotain uutta, jotain vanhaa, jotain lainattua, jotain sinistä. Kolumni 9.10.2014. Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/etusivu/304/arkisto?contentPath=fi/kolumnit_uusi/09102014_eläkeuudistuksessa_2017_on_jotain_uutta__jotain_vanhaa_jotain_lainattua_jotain_sinista&date=09.10.2014&tab=columns>

Kunelius, Risto 1996. Viestinnän Vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY.

Kunelius, Risto; Noppari, Elina & Reunanen, Esa 2009. Media vallan verkoissa. Tampereen yliopisto. (Saatavissa www.tampub.uta.fi 2015)

<<http://tampub.uta.fi/handle/10024/65414>>

Kuuva, Niina 2011. Takaisin työhön vai työkyvyttömyyseläkkeelle? Työkykyä palauttavat prosessit. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 05/2011. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisu/keskustelualoitteet/takaisin_tyohon_vai_tyokyvyttomyyselakkeelle_tyokykya_palauttavat_prosessit_7.pdf>

Kyyrä, Tomi 2010. Early retirement policy in the presence of competing exit pathways: Evidence from policy reforms in Finland. Government Institute for Economic Research, Working Papers 17 (Saatavissa www.vatt.fi 2014)

<http://www.vatt.fi/julkaisut/uusimmatJulkaisut/julkaisu/Publication_6093_id/867>

Kyyrä, Tomi & Wilke, Ralf 2006. Reduction in the long-term unemployment of the elderly. A Success Story from Finland. VATT-keskustelualoitteita 396. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. (Saatavissa www.vatt.fi 2014)

<http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/k346.pdf>

Laamanen, Elina 2007. Vapaaehtoiset pakkoliitokset? Diskurssianalyttinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta julkisesta keskustelusta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
Laine, Veli 2004. Eläkejärjestelmän kannustinvaikutukset. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. (Saatavissa www.vatt.fi 2015)

<http://www.vatt.fi/julkaisut/uusimmatJulkaisut/julkaisu/Publication_6093_id/543>

Laine, Veli; Sinko, Pekka & Vihriälä, Vesa 2009. Ikääntymisraportti. Kokonaisarvio ikääntymisen vaikutuksista ja varautumisen riittävydestä Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2009. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. (Saatavissa www.vnk.fi 2014)

<<http://vnk.fi/julkaisut/listaus/julkaisu/fi.jsp?oid=251432>>

Lassila, Jukka 2013. Sukupolvet ja eläkepolitiikka. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto (toim.) 2013. Eläketalous. Finanssi- ja vakuutuskustannus FINVA.

Lassila, Jukka 2009. Väestön ikääntymiseen liittyvistä poliittisista riskeistä. Teoksessa: Vaarama, Marja (toim.) 2009. Ikääntyminen riskinä ja mahdollisuutena. Poliittisen kestävyuden alaryhmän raportti Valtioneuvoston kanslian raportteja 3/2009. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. (Saatavissa www.vnk.fi 2014)

<<http://vnk.fi/julkaisukansio/2009/r03-ikaantyminen-riskina-ja-mahdollisuutena/pdf/fi.pdf>>

Lassila, Jukka; Määttä, Niku & Valkonen, Tarmo 2015. Työeläkeuudistus 2017: vaikutukset työuriin, tulonjakoon ja julkisen talouden kestävyteen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 1/2015. (Saatavissa www.etla.fi 2015)

<<http://www.etla.fi/julkaisut/tyoelakeuudistus-2017-vaikutukset-tyouriin-tulonjakoon-ja-julkisen-talouden-kestavyyteen/>>

Lassila, Jukka; Määttä, Niku & Valkonen, Tarmo 2013. Eläkeiän sitominen elinaikaan – miten käy työurien ja tulonjaon? Eläketurvakeskuksen raportteja 05/2013. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etla.fi 2015)

<<http://www.etla.fi/julkaisut/elakeian-sitominen-elinaikaan-miten-kay-tyourien-ja-tulonjaon/>>

Lassila, Jukka & Valkonen, Tarmo 2013a. Julkisen talouden rahoituksellinen kestävyys. ETLA:n raportti No 3 21.1.2013. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa www.etla.fi 2014)

<<http://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Raportit-Reports-3.pdf>>

Lassila, Jukka & Valkonen, Tarmo 2013b. Työeläkejärjestelmän sopeuttaminen pysyvään kasvun hidastumiseen. ETLA:n raportti No 13 17.6.2013. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa www.etla.fi)

<<http://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Raportit-Reports-13.pdf>>

Lassila, Jukka & Valkonen, Tarmo 2011. Työeläkevalta ikäraja-ikäisten valossa. Teoksessa: Johansson, Jan-Erik, Lassila, Jukka & Niemelä, Heikki (toim.) 2011. Eläkevalta Suomessa. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa www.etla.fi 2014)

<<http://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/B250.pdf>>

Lassila, Jukka & Valkonen, Tarmo 2008. Suomen työeläkejärjestelmän stokastinen kestävyysanalyysi. ETLA:n keskusteluaiheita no. 1137. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa www.etla.fi 2014)

<<http://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/dp1137.pdf>>

Luger, Birgit & Mulder, Regina 2010. A literature review basis for considering a theoretical framework on older workers' learning. Teoksessa: Working and ageing. Emerging theories and empirical perspectives. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. (Saatavissa www.cedefop.europa.eu 2014)

<http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3053_en.pdf>

Mielonen, Antti; Robert, Hannu & Vidlund, Mika 2012. Väestön ikääntymisen ja talouskriisin vaikutuksia Euroopan maiden eläkejärjestelmiin. Eläketurvakeskuksen katsauksia 02/2012. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/katsaukset_ja_selvitykset/katsaukset/vaeston_ikaantymisen_ja_talouskriisin_vaikutuksia_euroopan_maiden_elakejarjestelmiin_7.pdf>

Moilanen, Jaakko 1999. Työolojen vaikutukset ikääntyvän henkilöstön työkykyyn ja niiden taloudellinen merkitys. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1999:13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä : PS-Kustannus.

Mäenniemi, Otto 2008. Työelämän laadun ja tuottavuuden suhteesta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 38/2008. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö. (Saatavissa [www. www.tem.fi](http://www.tem.fi) 2014)

<https://www.tem.fi/files/20908/TEMjul_38_2008_Tyo_ja_yrittajyys.pdf>

Määttänen, Niku & Hakola, Tuulia 2009. Pension system, unemployment insurance and employment at older ages in Finland. Prime Minister's Office Publications| 2/2009. (Saatavissa www.vnk.fi 2014)

<<http://vnk.fi/julkaisut/listaus/julkaisu/en.jsp?oid=251472>>

Nivalainen, Satu 2014. Kuka jatkaa työssä 63 ikävuoden jälkeen? Teoksessa: Järnefelt, Noora; Nivalainen, Satu; Salokangas, Sampsa & Uusitalo, Hannu 2014. Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2014. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisu/raportit/sosioekonomiset_erot_tyourat_elakkeelle_siirtyminen_ja_elakejarjestelma_7.pdf>

Nivalainen, Satu 2013. Työstä vanhuuseläkkeelle siirtyminen ja sen taustatekijät 2000-luvulla: rekisteripohjainen tarkastelu. Eläketurvakeskuksen raportteja 02/2013. Helsinki: Eläketurvakeskus (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fraportit%2Ftyosta_vanhuuselakkeelle_siirtyminen_ja_sen_taustatekijat_2000luvulla_rekisteripohjainen_tarkastelu&fromContentPickUp=true&firstTime=false>

Nousiainen, Jaakko 1998. Suomen poliittinen järjestelmä. Helsinki: WSOY.

Nurminen, Markku 2012. Working-life expectancy in Finland: trends and differentials 2000–2015. A multistate regression modeling approach. Finnish Center for Pensions, Reports. 03/2012. (Saatavissa www.etk.fi 2012)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fraportit%2Fworking_life_expectancy_in_finland_trends_and_differentials_2000_2015&fromContentPickUp=true&firstTime=false>

OECD Economic Surveys, Finland. February 2014. Overview. (Saatavissa www.oecd.org 2015)

<<http://www.oecd.org/eco/surveys/economic-survey-finland.htm>>

Oksanen, Heikki 2014. Julkisen talouden kestävyysvaje ja eläkeiän nostaminen. VATT Tutkimukset 177. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT. (Saatavissa www.vatt.fi 2014)

<http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t177.pdf>

Ollikainen, Anne-mari 2008. Marginaalin marginaalissa? Vammaiset ja osatyökykyiset henkilöt työllistymispalveluiden reunoilla. Helsinki: VATES-säätiö. (Saatavissa www.vates.fi 2014)

<<http://www.vates.fi/Projektienmateriaalit>>

Paavonen, Tapani & Kangas, Olli 2006. Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana. Helsinki: Edita.

Rantala, Jukka 2011. Kommentti. Teoksessa: Johanson, Jan-Erik; Lassila, Jukka & Niemelä, Heikki (toim.) 2011. Eläkevalta Suomessa. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. (Saatavissa: www.etla.fi 2015)

<<https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/B250.pdf>>

Rantala, Juha 2008. Varhainen eläkkeelle siirtyminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2008:1. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/tutkimukset/varhainen_elakkeelle_siirtyminen_7.pdf>

Ratkaisuun eri tapoja yhdistelemällä. Työeläke 5:2013, 7–9. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Fty%25C3%25B6el%25C3%25A4ke_lehti%2Ftyoelake_5_2013&fromContentPickUp=true&firstTime=false>

Risku, Ismo 2014. Näkökohtia kannustinkarttuman ja lykkäyskorotuksen vertailuun. Teoksessa: Kautto, Mikko (toim.) 2014. Selvityksiä ja laskelmia Suomen eläkejärjestelmää koskeneen kansainvälisen arvion johdosta. Eläketurvakeskuksen selvityksiä 01/2014. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/katsaukset_ja_selvitykset/selvitykset/selvityksia_ja_laskelmia_suomen_elakejarjestelmaa_koskeneen_kansainvalisen_arvion_johdosta_7.pdf>

Risku, Ismo; Appelqvist, Jukka; Sankala, Mikko; Sihvonen, Hannu; Tikanmäki, Heikki & Vaittinen, Risto 2013. Lakisääteiset eläkkeet. Pitkän aikavälin laskelmat 2013. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2013. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/raportit/lakisaaiteiset_elakkeet_pitkan_aikavalin_laskelmat_2013_7.pdf>

Ronkainen, Suvi; Pehkonen, Leila; Lindblom-Yläne, Sari & Paavilainen, Eija 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Salokangas, Sampsa & Järnefelt, Noora 2014. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työurat. Teoksessa: Järnefelt, Noora; Nivalainen, Satu; Salokangas, Sampsa & Uusitalo, Hannu 2014. Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2014. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/raportit/sosioekonomiset_erot_tyourat_elakkeelle_siirtyminen_ja_elakejarjestelma_7.pdf>

Salonen, Janne & Takala, Mervi 2010. Osa-aikaeläkeläiset rekisteritietojen valossa. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2010:10. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014).

<<http://www.etk.fi/fi/service/ty%C3%B6urat/643/ty%C3%B6urat#osa>>

Sopimus vuoden 2017 työeläkeuudistuksesta 26.9.2014. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/el%C3%A4keuudistus_2017/1628/el%C3%A4keuudistus_2017>

Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen eliniän pitenemiseen. Eläkekysymysten asiantuntijatyöryhmän raportti. Eläketurvakeskuksen erillisjulkaisu 2013. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014).

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/erillisjulkaisut/suomen_elakejarjestelman_sopeutuminen_elinian_kasvuun_7.pdf>

Takala, Mervi 2008. Johdanto. Teoksessa: Takala, Mervi & Hietaniemi, Marjukka 2008. Osa-aikaeläke ja eläkeuudistuksen tavoitteet. Eläketurvakeskuksen raportteja 2008:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/yhteystiedot/657/takala_mervi>

Takala, Mervi; Karisalmi, Seppo & Tuominen, Eila 2010. Tutkimuskatsaus. Teoksessa: Tuominen, Eila; Takala Mervi & Forma, Pauli (toim.) 2010. Työolot ja työssä jatkaminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2010:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<<http://www.etk.fi/fi/service/ty%C3%B6urat/643/ty%C3%B6urat#tyo>>

Takala, Mervi & Hietaniemi, Marjukka 2008. Osa-aikaeläke ja eläkeuudistuksen tavoitteet. Eläketurvakeskuksen raportteja 2008:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/yhteystiedot/657/takala_mervi>

Taloudellinen katsaus, kevät 2013. Valtiovarainministeriön julkaisuja 8a/2013. Helsinki: Valtiovarainministeriö. (Saatavissa www.vm.fi 2014)

<http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20130327Taloud/TK_kevaet2013_SUOMI_FINAALI.pdf>

Tenhunen, Sanna 2013. Eläkejärjestelmien tavoitteet ja ominaisuudet. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto 2013. Eläketalous. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Tenhunen, Sanna 2012. Varautuminen eläke aikaan – vapaaehtoisen säästämisen laajuus. Eläketurvakeskuksen raportteja 05/2012. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisu/raportit/varautuminen_elakeaikaan_7.pdf>

Tenhunen, Sanna 2008a. Kannustimet ja riskit eläketurvassa. Taloustieteen näkökulma. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2008:5. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fkeskustelualoitteet%2Fkannustimet_ja_riskit_elaketurvassa_taloustieteen_nakokulma&pageOffset=0&firstTime=false>

Tenhunen, Sanna 2008b. Kannustimet ja riskit eläketurvassa. taloustieteen näkökulma. Kansantaloustieteellinen aikakauskirja 2008; 104 (4): 388–404. (Saatavissa www.google.fi 2014)

<<http://taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak42008/kak42008tenhunen.pdf>>

Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto 2013. Johdanto. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto (toim.) 2013. Eläketalous. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto 2010. Eläkejärjestelmän automaattiset vakautusmekanismit – teoriaa ja kokemuksia jarruista ja elinaikakertoimista. Eläketurvakeskuksen raportteja 2010:7. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2139_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/raportit/elakejarjestelman_automattiset_vakautusmekanismit_teorjaa_ ja_kokemuksia_jarruista_ ja_ elinaikakertoimista_7.pdf>

Tuomala, Matti 2012. Sosiaalivakuutus ja uudelleenjako. Teoksessa: Havakka, Pauliina; Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu 2012. Sosiaalivakuutus. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomikoski, Jaakko 2013. Eläkelaitosten vastuunkantokyky. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto 2013. Eläketalous. Finanssi- ja vakuutuskustannus FINVA.

Tuominen, Eila; Takala Mervi & Forma, Pauli (toim.) 2010. Työolot ja työssä jatkaminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2010:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<<http://www.etk.fi/fi/service/ty%C3%B6urat/643/ty%C3%B6urat#tyo>>

Työmarkkinakeskusjärjestöjen työurasopimuksen periaatelinjaukset 22.3.2012. Liite. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_499_304_2891_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/uutiset/ty%C3%B6urasopimuksen_linjaukset_22032012.pdf>

Työssä jatkamisen tuki pitkittyvässä työkyvyttömyydessä. Arviointitutkimus 1.6.2012 voimaan astuneiden työterveyshuoltolain ja sairausvakuutuslain täytäntöönpanon toteutumisesta. Helsinki: Työterveyslaitos. (Saatavissa www.ttl.fi 2014)

<http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/Documents/Tyossa_jatkamisen_tuki.pdf>

Työurat pidemmäksi – Työeläkejärjestelmän kehittämisvaihtoehtojen tarkastelua. Työurien pidentämistä selvittävän työryhmän raportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2011. (Saatavissa www.vnk.fi 2014)

<<http://vnk.fi/julkaisukansio/2011/j04-tyourat-pidemmiksi/PDF/fi.pdf>>

Uusitalo, Hannu 2012. Sosiaalivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina; Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.) 2012. Sosiaalivakuutus. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Uusitalo, Hannu (toim.) 2011. Työeläkejärjestelmän uudistamisen tavoitteiden mittaaminen – taustaselvitys työuraryhmälle. Eläketurvakeskuksen selvityksiä 2011:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Fkatsaukset_ ja_ selvitykset%2Fselvitykset%2Ftyoelakejarjestelman_uudista>

misen_tavoitteiden_mittaaminen_tauastaselvitys_tyouraryhmalle&pageOffset=0
&firstTime=false>

Uusitalo, Roope & Nivalainen, Satu 2013. Vuoden 2005 eläkeuudistuksen vaikutus eläkkeellesiirtymisikään. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 5/2013. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. (Saatavissa www.vnk.fi 2014)

<<http://vnk.fi/julkaisukansio/2013/r05-elakeuudistus384891/PDF/fi.pdf>>

Vaarama, Marja 2009. Poliittisesta kestävydestä. Teoksessa: Vaarama, Marja (toim.) 2009. Ikääntyminen riskinä ja mahdollisuutena. Poliittisen kestävyuden alaryhmän raportti. Valtioneuvoston raportteja 3/2009. Valtioneuvoston kanslia. (Saatavissa www.vnk.fi 2014)

<<http://vnk.fi/julkaisukansio/2009/r03-ikaantymisen-riskina-ja-mahdollisuutena/pdf/fi.pdf>>

Vaittäinen, Risto 2010. Elinkaarisäästäminen ja sijoitusriskit eri eläkejärjestelmissä. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2010:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Ftutkimusjulkaisut%2Fkeskustelualoitteet%2Felinkaarisaastaminen_ja_sijoitusriskit_eri_elakejarjestelmissa&pageOffset=30&firstTime=false>

Vaittäinen, Risto & Tenhunen, Sanna 2013. Eläkkeet eilen ja tänään – nykyisen eläkejärjestelmän muotoutuminen Suomessa. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittäinen, Risto 2013. Eläketalous. Finanssi- ja vakuutuskustannus FINVA.

Vaittäinen, Risto & Vanne, Reijo 2012. Kestävyysvaje eläkejärjestelmässä ja muussa julkisessa taloudessa. Talous & Yhteiskunta 02/2012, s. 25–30. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. (Saatavissa www.labour.fi 2014)

<http://www.tela.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/tela/embeds/telawwwstructure/14740_Talous_Yhteiskunta_2_2012_Vanne_Vaittäinen.pdf>

Vanhala, Juuso 2013. Työn tarjonnan kasvattamisen keinoja. Suomen Pankki. Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto 10/2013.

<<http://www.suomenpankki.fi/pdf/172719.pdf>>

Vanne, Reijo 2013. Kansalainen ja vakuutettu – Suomen lakisääteisten eläkejärjestelmän pääpiirteet. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittäinen, Risto 2013. Eläketalous. Finanssi- ja vakuutuskustannus FINVA.

Vanne, Reijo 2014. Eläkeratkaisu kuroo kestävyysvajetta ja tasapainottaa rahoitusta. Tela-blogin arkisto 29.9.2014. Telan johdon ja asiantuntijoiden kirjoituksia työeläkejärjestelmästä ja ajankohtaisista aiheista. Työeläkevakuuttajat TELA. (Saatavissa www.tela.fi 2014)

<http://www.tela.fi/medialle/tela_blogi/arkisto/1/0/elakeratkaisu_kuroo_kestavyysvajetta_ja_tasapainottaa_rahoitusta>

Vauhkonen, Jussi 2012. Yhteistyö ja kilpailu. Teoksessa: Hannikainen, Matti & Vauhkonen, Jussi 2012. Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. SKS:n toimituksia 1343.

Väänänen, Niko 2015. Onko työuraeläkkeitä muualla? Eläketurvakeskuksen katsauksia 02/2015. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2015)

<http://www.etk.fi/fi/service/julkaisut/440/julkaisut?contentPath=fi%2Fjulkaisut%2Fkatsaukset_ja_selvitykset%2Fkatsaukset%2Fonko_tyouraelakkeita_muualla>

Ylikännö, Minna 2012. Työttömyysvakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina; Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu 2012. Sosiaalivakuutus. Finanssi- ja vakuutus kustannus FINVA.

Ylöstalo, Pekka 2007. Keskustelua suomalaisen työelämän luonteesta ja sen muuttumisesta. Eläketurvakeskuksen keskustelunaloitteita 2007:4. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

<http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3Bcontent.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisu/keskustelualoitteet/keskustelua_suomalaisen_tyolaman_luonteesta_ja_sen_muuttumisesta_7.pdf>

WWW-sivustot:

Eläketurvakeskus, www.etk.fi:

Eläkejärjestelmät>Eläkejärjestelmät muutoksessa

<http://www.etk.fi/fi/service/el%3%A4kej%3%A4rjestelm%3%A4_muutoksessa/299/el%3%A4kej%3%A4rjestelm%3%A4_muutoksessa> (22.11.2014a)

Eläkejärjestelmät>Eläkejärjestelmät muutoksessa> Lainmuutosten taustoja>Eläkeuudistus 2017

<http://www.etk.fi/fi/service/el%3%A4keuudistus_2017/1628/el%3%A4keuudistus_2017> (22.11.2014b)

Eläkejärjestelmät>Eläkejärjestelmät muutoksessa>Oikopolut: Vuoden 2017 eläkeuudistukseen johtaneet tapahtumat

<http://www.etk.fi/fi/service/el%3%A4kej%3%A4rjestelm%3%A4_muutoksessa/299/lis%3%A4%3%A4_ty%3%B6urista> (21.11.2014)

Eläkejärjestelmät>EU-yhteistyö>Lainsäädännön kehittäminen

<http://www.etk.fi/fi/service/lains%3%A4%3%A4d%3%A4nn%3%B6n_kehitt%3%A4minen/1614/lains%3%A4%3%A4d%3%A4nn%3%B6n_kehitt%3%A4minen> (19.11.2014)

Eläkejärjestelmät>Suomi>Eläkejärjestelmän hallinta ja valvonta

<http://www.etk.fi/fi/service/el%C3%A4kej%C3%A4rjestelm%C3%A4n_hallinto_ja_valvonta/287/el%C3%A4kej%C3%A4rjestelm%C3%A4n_hallinto_ja_valvonta> (14.11.2014a)

Eläkejärjestelmät>Suomi>Eläkejärjestelmän hallinta ja valvonta>Eläkejärjestelmän toimijat

<http://www.etk.fi/fi/service/el%C3%A4kej%C3%A4rjestelm%C3%A4n_toimijat/289/el%C3%A4kej%C3%A4rjestelm%C3%A4n_toimijat> (14.11.2014b)

Eläkejärjestelmät>Suomi>Eläkejärjestelmän hallinta ja valvonta>Kolmikantainen neuvottelujärjestelmä

<http://www.etk.fi/fi/service/kolmikantainen_neuvotteluj%C3%A4rjestelm%C3%A4/288/kolmikantainen_neuvotteluj%C3%A4rjestelm%C3%A4> (14.11.2014c)

Eläkejärjestelmät>Suomi>Eläke-etuudet>Työeläke-etuudet

<<http://www.etk.fi/fi/service/ty%C3%B6el%C3%A4ke-etuudet/240/ty%C3%B6el%C3%A4ke-etuudet>> (12.11.2014)

Eläkejärjestelmät>Suomi>Eläketurvan kattavuus ja vakuuttaminen

<http://www.etk.fi/fi/service/el%C3%A4keturvan_kattavuus_ja_vakuuttaminen/235/el%C3%A4keturvan_kattavuus_ja_vakuuttaminen> (11.11.2014)

Eläkejärjestelmät>Suomi>Eläketurvan kattavuus ja vakuuttaminen>Palkansaajat

<<http://www.etk.fi/fi/service/palkansaajat/236/palkansaajat>> (10.11.2014)

Eläkejärjestelmät>Suomi>Eläkkeiden rahoitus>Työeläkkeiden rahoituslähteet

<http://www.etk.fi/fi/service/ty%C3%B6el%C3%A4kkeiden_rahointusl%C3%A4hteet/273/ty%C3%B6el%C3%A4kkeiden_rahointusl%C3%A4hteet> (14.3.2014)

Eläkejärjestelmät>Suomi>Eläke-etuudet>Elinaikakerroin

<<http://www.etk.fi/fi/service/elinaikakerroin/256/elinaikakerroin>> (12.3.2014)

Työeläkevakuuttajat Tela ry, www.tela.fi:

Etusivu>Kysymyksiä ja vastauksia eläkeuudistuksesta 2017

<<http://www.tela.fi/elakeuudistus>> (19.11.2014)

LIITE 1

Aineistona käytetyt lehdet ja sähköiset foorumit:

Aamulehti

Helsingin Sanomat

Kansan Uutiset

Kauppalehti

Maaseudun tulevaisuus

Suomenmaa/Verkkoapila

Taloussanomat

Turun Sanomat

Uutispäivä Demari/ Demokraatti (2012-)

Nykypäivä/Verkkouutiset

Yle.fi